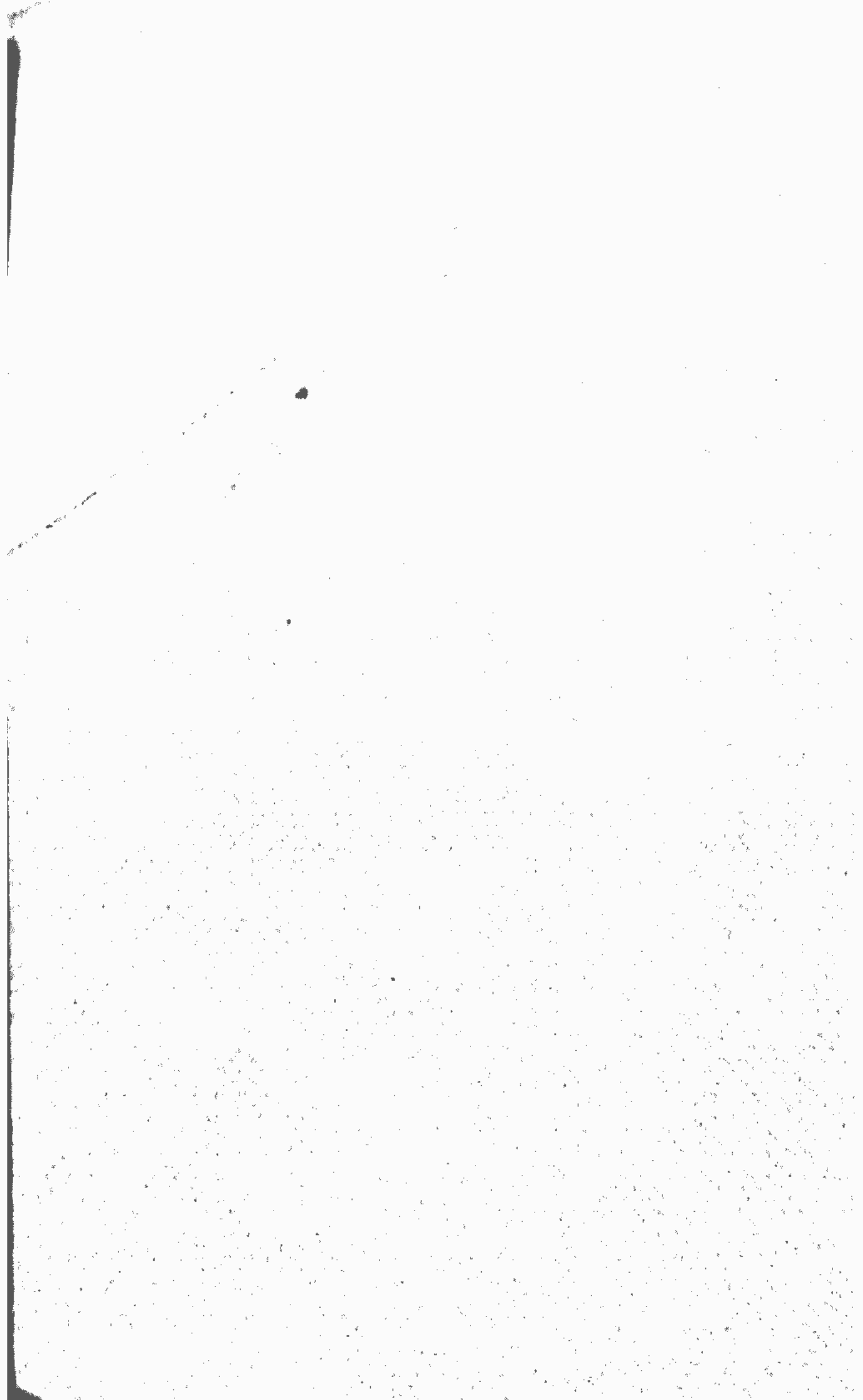

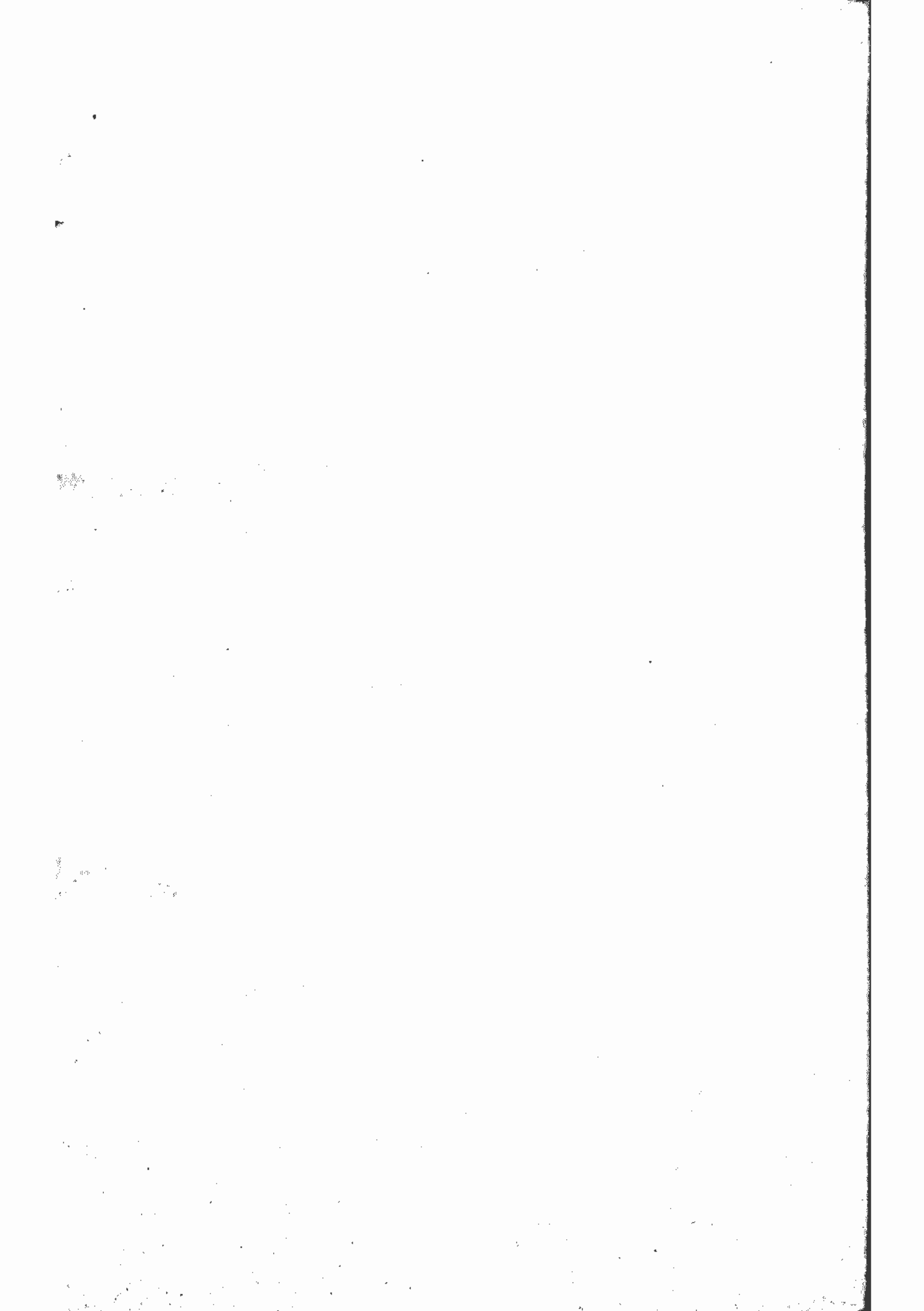
N. OSTROVSKI

Născuți în furtună

14

BIBLIOTECA
PENTRU TOTI

NIKOLAI OSTROVSKI

Născuți în furtună

R O M A N

Ediția a III-a

Traducere de
D MANU și N STOE

1960

B I B L I O T E C A P E N T R U T O T I

L. S. P. L. A. — C A R T E A R U S A

Николай Островский
РОЖДЕННЫЕ БУРЕЙ

из второго тома
Сочинений в двух томах
Издательство ЦК ВЛКСМ
«Молодая Гвардия» 1955

Responsabil de carte: N. Stănescu
Tehnoredactor: S. Gusli
Corector: C. Moldoveanu

Dat la cules 06.01.60. Bun de tipar 12.02.60. Tiraaj 30.150 ex. Hrtile tipar sul de 50 gr./m². Format 700/920/32. Coli ed. 19,16. Coli de tipar 8. Editia III. Comanda 4832. Planse tiefdruck 1. A. nr. 0 2159 Pentru bibliotecile mici indicele de clasificare 85-31=R.

Tiparul executat sub com. nr. 51 la Combinatul
Poligrafic Casa Scintell „I. V. STALIN”,
Bucuresti — R.P.R.

NIKOLAI OSTROVSKI ȘI ROMANUL SĂU „NĂSCUȚI ÎN FURTUNĂ“

Locuitorii caselor cu numere mici de pe strada Gorki din Moscova se obișnuiseră cu noul lor vecin. Nu li se mai părea nimic deosebit când la ușa lui sunau oameni pe care îi recunoșteau după portretele apărute prin ziare.

Totuși ziua de 15 noiembrie 1936 li se păru chiar și lor ieșită din comun. Rînd pe rînd, se opriră și sunară la ușa vecinului lor Fadeev, Serafimovici, Aseev, Tregub. Timpul trecea, șuvoiul de oameni continua să se scurgă spre casa de la nr. 40. Activiști de partid, ziariști cunoscuți, redactori de reviste, scriitori veneau fără întrerupere. În sfîrșit totul se potoli și, pentru mai multe ore, strada își recăpătă aspectul obișnuit. Abia într-un tirziu trotuarul din fața casei cu pricina se umplu iar de oameni care discutau cu aprindere. Obiectul discuției lor era primul volum din noul roman al celui ce locuia în casa de la nr. 40 de pe strada Gorki. Romanul se numea „Născuți în furtună“, autorul – Nikolai Ostrovski.

★

Dramatismul soartei lui Nikolai Ostrovski nu s-a dezmințit pînă în ultimele clipe ale existenței scriitorului. Ca și cum ar fi presimțit că moartea necruțătoare, care pătrundea tot mai adînc în trupul lui, îi va frînge organismul extenuat, Ostrovski s-a grăbit să-și termine romanul, lucrînd, după propria lui expresie, în trei schimburi, în vederea realizării acestui scop. Astfel s-ar putea spune că scriitorul a apucat să-și iscălească ultimul său act de luptă, romanul „Născuți în furtună“. Asemenea unui ostaș, a avut parte de o moarte vrednică de numele lui.

Ostrovski s-a născut în 1904, la 29 septembrie, în calitate de puțin promițătoare de al cincilea copil al unor oameni săraci din satul Vilia, gubernia Volinskaia. A avut o copilărie căreia nu i se potrivește nici unul din epitetele banalizate de literatura burgheză. Ea nu a fost nici „senină”, nici „fericită”, și nici nu i-a prilejuit șuvoi de bucurii copilărești, oferindu-i în schimb cunoștințe precise asupra valorii unei bucăți de pîine neagră, pe care cel care avea să uimească lumea la 28 ani a fost obligat s-o cîștige de la 11. Ostrovski a participat de la 14 ani la acțiunile organizației locale a bolșevicilor, aflată cînd în legalitate, cînd în ilegalitate, ca urmare a situației mai mult decît nestabile din Șepetovka, localitate în care se refugiase familia lui în timpul primului război mondial și unde puterea politică s-a schimbat între 1918-1920 de nenumărate ori. În aceste condiții a decurs nu numai primul botez revoluționar, ci și prima etapă a instruirii lui Ostrovski, întreruptă de focuri de armă ce prevesteau noi lupte de stradă, la multe din ele luînd parte și viitorul scriitor. În Șepetovka, datorită indiferenței totale a guvernelor țariste pentru tot ceea ce era cultură și progres, nu exista nici măcar o bibliotecă. Cu atît mai mult ne impresionează lista cuprinzătoare a cărților citite de Ostrovski, pentru procurarea căroră au fost necesare intervenții, rugăminți și chiar șiretlicuri. Faptul că în capul ei se afla „Taras Bulba”, „Spartacus” și „Tăunul”, care și mai tîrziu au făcut parte din cărțile de căpătii ale scriitorului, nu este lipsit de semnificație. Tot această perioadă include primele încercări literare ale viitorului scriitor (cîteva povestiri și poezii, din păcate pierdute).

Din 1919 pînă în 1924, Ostrovski participă activ la războiul civil, iar apoi la opera de refacere a economiei naționale, dînd dovadă de adevărat eroism în muncă. Din păcate boala necruțătoare, căpătată în urma rănirii în luptele de lîngă Lvov și agravată de o febră tifoidă, se face din ce în ce mai simțită, și la vîrsta de 20 ani, Ostrovski este clasat definitiv invalid. Astfel, omul care la 15 ani a devenit membru al Comsomolului, iar la 20 membru al Partidului Comunist din Rusia, este redus printr-o boală îngrozitoare – paraliză progresivă – la rolul unui observator, ținut într-un pat din care știe că nu se va mai ridica niciodată. Neputînd accepta pasivitatea

impusă de starea sănătății sale, organizează la el acasă un cerc politic pentru comsomoliști, citește foarte mult, termină secția fără frecvență a Universității de partid „Sverdlov” din Moscova, însă totuși i se pare că face prea puțin și mai ales că luptă prea puțin. În 1927, în condițiile unei paralizii aproape totale, scrie o nuvelă despre luptele diviziei lui Kotovski, nuvelă care a format nucleul romanului „Așa s-a călit oțelul”. Această nuvelă, trimisă prin poșta unor prieteni, s-a pierdut.

Romanul „Așa s-a călit oțelul” a apărut în perioada denumită în istoria literaturii sovietice – „anii treizeci”. Dacă perioada războiului civil este leagănul literaturii sovietice, iar perioada următoare este cea a cristalizării, „anii treizeci” constituie consacrarea ei. Prin urmare, romanul lui Ostrovski a apărut într-un peisaj literar format.

Ostrovski a unit de fapt în acest roman cele două aspecte fundamentale ale literaturii sovietice din cel de-al treilea deceniu – tema războiului civil și cea a construcției socialiste – într-unul singur, printr-o sinteză artistică, strălucită, axată pe evoluția, *călirea* lui Pavel Korceaghin, personajul central al romanului. La Ostrovski eroismul muncii zilnice, eroism mult mai greu de atins decât cel de pe front, se explică prin maturizarea pe care tînăra generație a căpătat-o în anii și în condițiile războiului civil. Și în timpul muncii pașnice, Pavel Korceaghin și tovarășii săi luptă ; scopul, esența luptei sînt aceleași, diferă numai forma ei de manifestare.

★

Definindu-și într-o scrisoare noul roman, „Născuți în furtună”, Ostrovski scrie că acesta va fi „un roman antifascist, un roman politic”. Determinarea romanului drept politic de un om ca Ostrovski, care nu concepea viața în afara celei mai active participări la politică, constituie un fapt de o semnificație deosebită. Pentru o înțelegere mai bună a precizării lui Ostrovski, trebuie să amintim specificul situației politice internaționale din vremea creării romanului, adică din anii 1933–1936.

În această perioadă, care a coincis cu Congresul al XVII-lea al P.C.U.S. (ianuarie-februarie 1934) – congresul învingătorilor, forța

și perspectivele Uniunii Sovietice au devenit incontestabile. În răsărit nu numai că se construia o lume nouă, dar roadele acestei construcții apăruseră în plenitudinea valorii lor sociale și istorice. Ritmul rapid de dezvoltare a economiei sovietice uimea lumea capitalistă și o puna pe gânduri. Toate teoriile burgheze, care s-au perindat prin apus, mai ales în primii ani ai celui de-al treilea deceniu, și conform cărora Uniunea Sovietică putea să reziste maximum un an sau doi, se soldaseră de mult printr-un faliment. Însă reacțiunea mondială își găsisese forma cea mai antiumană de manifestare – fascismul, care se pregătea febril să dea foc omenirii. Devenise evident că scopul principal al fasciștilor era distrugerea Uniunii Sovietice. În acest sens, sublinierea făcută de Ostrovski cu privire la caracterul politic al noului său roman poate fi înțeleasă la ade-vărata ei valoare numai în legătură cu caracterul antifascist al cărții. Cu alte cuvinte, această afirmație plasează romanul în prima linie a luptei politice de atunci, lucru deosebit de caracteristic pentru Ostrovski.

Tratarea temei luptei antifasciste nu l-a găsit pe Ostrovski fără predecesori în literatura sovietică. Ea a mai fost abordată de Fedin în „Orașe și ani“, de Alexei Tolstoi în „Hiperboloidul inginerului Garin“, de Iuri Gherman în „Facerea lumii“, ca să nu amintim decât câteva titluri și nume.

Deci lui Ostrovski nu-i revenea numai sarcina de a include romanul său în detașamentul de luptă antifascistă, dar și aceea de a rosti un cuvânt nou în această luptă.

Ostrovski își plasează acțiunea primului volum al romanului „Născuți în furtună“ într-o scurtă perioadă a războiului civil, toate faptele consumându-se în cele câteva luni de la sfârșitul anului 1918 și începutul anului 1919. Prin urmare, sub acest aspect, există o diferență între romanul „Așa s-a călit oțelul“, care este o reflec-tare artistică a celor trăite de scriitor, și „Născuți în furtună“, în care războiul civil este elementul central. Dar diferența nu se oprește aici. Primul roman este produsul experienței directe – per-sonajele, pe care le întâlnim aici, și-au avut prototipuri pe care autorul le-a întâlnit, le-a cunoscut, alături de care sau contra cărora a luptat. Ce-i drept, și câteva personaje din „Născuți în furtună“

au avut prototipuri, ca de pildă : ofițerul ungur Sajno, în care-l recunoaștem pe Mate Zalka, celebru sub numele de Lucacs (este vorba de generalul Lucacs, unul din eroii războiului civil din Spania, comandantul celei de-a XII-a brigăzi internaționale). Unele elemente autobiografice le întâlnim la Andri Ptaha și la fratele său, Vasiliok. Totuși marea masă a personajelor, mai ales a celor centrale, precum și împrejurările luptei lor sînt rodul imaginației scriitorului. Aceasta l-a făcut pe Ostrovski să afirme că „Născuți în furtună” constituie un examen mai dificil pentru titlul de scriitor. Aceasta i-a impus o documentare mai largă și mai multilaterală. În vederea realizării ei, Ostrovski a considerat necesar să se mute la Moscova (unde s-a și mutat la 14 decembrie 1935), deși sănătatea îi era prejudiciată în chipul cel mai serios.

Munca lui la romanul „Născuți în furtună” se caracterizează printr-o migală extremă. Scriitorul n-a lăsat neexploatare nici o posibilitate, pentru o cit mai bună elucidare și redare a faptelor războiului civil din părțile de vest ale Ucrainei, locul unde se desfășoară acțiunea romanului. Aici lupta socială a poporului ucrainean se împletea cu tradițiile luptei de eliberare națională, inviorată de suflul internaționalismului proletar care i-a adus pe ruși, ucraineni, polonezi și cehi în tabăra revoluției. Ostrovski a studiat lucrările lui Lenin în legătură cu această temă, a cercetat documentele vremii, tratatele de istorie, a cerut să i se facă listele de nume poloneze și cehice, necesare romanului.

Romanul „Născuți în furtună” este construit pe principiul antitezei, Ostrovski acordind o deosebită atenție nu numai personajelor din lagărul revoluționar, ci și celor din lagărul reacțiunii. De fapt, Ostrovski a anticipat puțin istoria, însă el n-a greșit cînd a arătat că, în acțiunile ei contrarevoluționare, aristocrația poloneză este purtătoarea trăsăturilor proprii fascismului, care apar deosebit de pregnant în discuția dintre Mogielnicki și Potocki. Metodele întrebuintate de ei – diversiunea socială sub forma politicii demagogice a lui Pilsudski, tendințele de învrăjbire națională, lipsa oricărui scrupul, crimele în masă, trădarea imediată a propriilor lor aliați, atunci cînd nu mai au nevoie de ei (cazul armatei germane, care, după ce i-a ajutat să ia puterea în mînă, a fost dezarmată și

făcută prizonieră) – toate aceste lucruri pe care le întâlnim în cartea lui Ostrovski, le întâlnim mai târziu în Germania hitleristă și în toate țările strivite sub călciiul fascist. Ostrovski a intuit pînă și metodele de recrutare a viitorilor reprezentanți ai ordinii fasciste. Este deosebit de semnificativ în acest sens cazul lui Dziobek. Escroc, măsluitor de cărți, băgat în închisoare pentru pungășiile sale, este scos de acolo și făcut agent al poliției. Psihologia lui Dziobek, care visează să facă rost de „1000 de mărci și de gradul de sublocotenent”, îl apropie uimitor de respingătorul Penbong, fascistul din romanul „Tinăra Gardă” al lui Fadeev.

Ceea ce descrie Ostrovski este fascismul în formare, de aceea și proporțiile lui sînt reduse la această perioadă. Lupta fasciștilor pentru înăbușirea oricăror manifestări de libertate ale poporului polonez nu reprezintă pentru ei decît o etapă. Etapa următoare, după cum o spune Potocki în discuția lui cu Mogielnicki, este atacul împotriva Uniunii Sovietice, pentru ocuparea Moscovei sau cel puțin (!) a Smolenskului.

Lui Ostrovski i-a venit greu să-i descrie pe aristocrații care formau nucleul fascist. Necunoscindu-i pînă atunci decît pe frontul de luptă, ca dușmani în care trebuia să tragă, Ostrovski a întâmpinat o serie de dificultăți mai ales în determinarea bagajului lor lexical. De altfel, la remarcă prietenilor săi că figurile aristocraților sînt mai puțin reușite decît cele ale revoluționarilor, Ostrovski a exclamat : „Blestemații ăștia de aristocrați, după ce mi-au stricat viața, îmi strică și romanul !” Scriitorul nu s-a mulțumit cu exclamația și a continuat să lucreze, reușind pînă la urmă o creionare mult mai precisă. În concluzie, avem de-a face cu o galerie variată de portrete, care, deși sînt puse pe același perete, totuși prezintă individualități puternic conturate – de la escrocul Dziobek și fabricantul Barankiewicz pînă la Mogielnicki, înfățișat ca un autocrat scos în evidență mai mult de mediocritatea inconjurătoare, decît de propriile sale calități, însă care își recapătă dimensiunile de autocrat de provincie o dată cu apariția lui Potocki, unul din capii reacțiunii poloneze.

Din acest grup se desprinde Ludwika Mogielnicki, care, judecînd viața și oamenii după principiile cavalerismului feudal, este dez-

axată de prima ei ciocnire cu realitatea. Ludwika nu este însă capabilă să rupă cu clasa ei, putînd evolua în cel mai fericit caz pînă la stadiul filantropismului burghez.

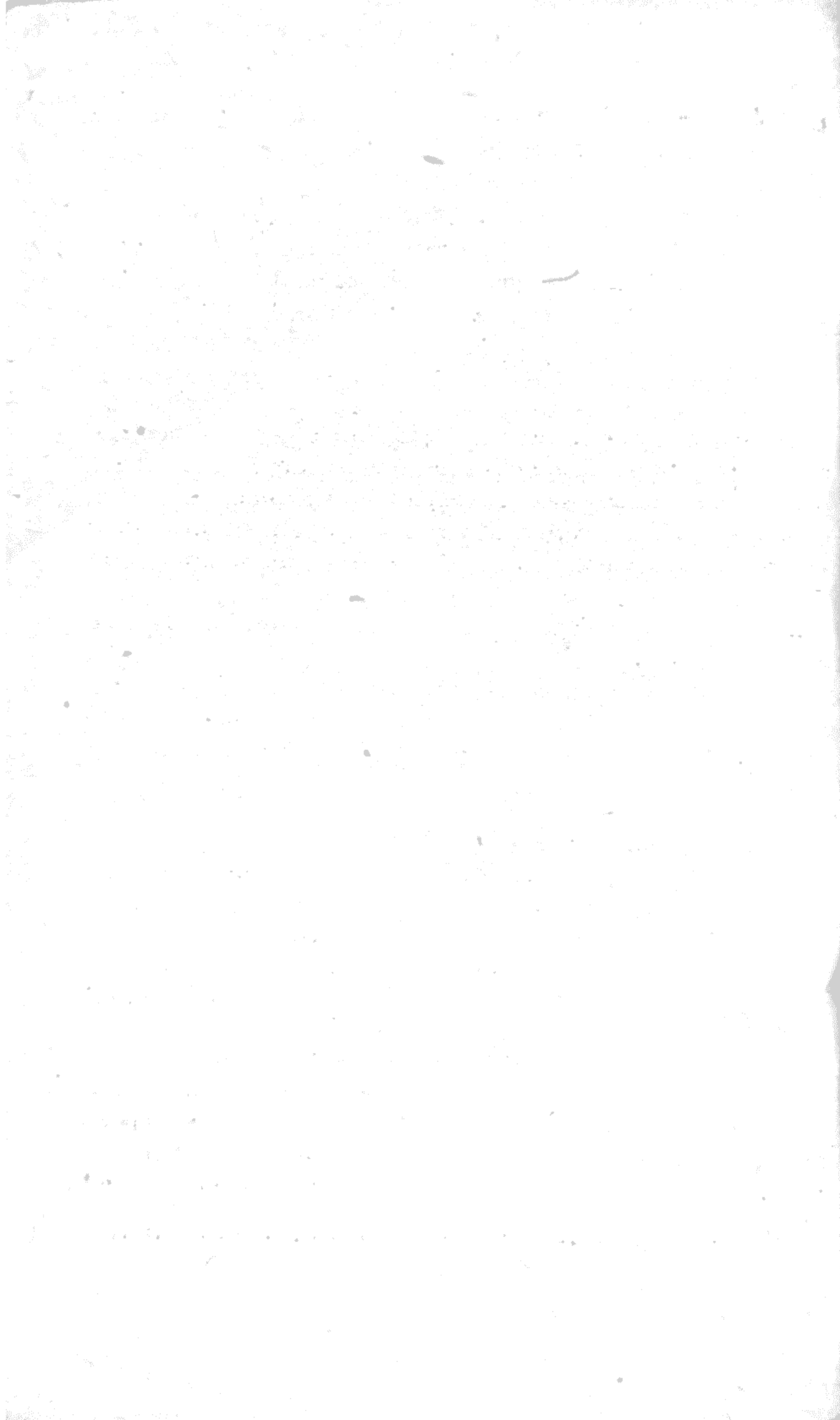
În aceste condiții, contrastul realizat prin valoarea socială și etică a grupului revoluționar din roman apare cu atît mai izbitor. Ca și în „Așa s-a călit oțelul”, atenția scriitorului este canalizată spre generația tînără, la care se referă și titlul de „Născuți în furtună”. Prezentat într-o frescă de naționalități și tipuri deosebit de variate, grupul de tineri revoluționari te cucerește prin avîntul lui impetuos, prin dirzenia lui neclintită. De la expansivul și temperamentalul Ptaha pînă la romanticul, seriosul și meditativul Rajmund Rajewski, de la ucraineana Olesia pînă la evreica Sarra, pe toți acești tineri Ostrovski ni-i arată evoluînd spre o maturizare revoluționară. Esența revoluționară, din ce în ce mai concentrată și mai pură, pătrunde pe căi specifice și se manifestă prin forme specifice la fiecare din cei „născuți în furtună”. Evoluția și cimentarea acestui grup multinațional de tineri, care simbolizează internaționalismul proletar, se face sub îndrumarea revoluționarilor maturi din roman și mai ales a lui Zygmund Rajewski, o întruchipare a înțelepciunii, a devotamentului nemărginit pentru cauză, a curajului bolșevic, prin care se și traduce în roman rolul conducător al partidului în marcea furtună socială.

Din păcate, romanul nu a fost terminat. Ostrovski a scris numai unul din cele trei volume concepute, însă evoluția luptei sociale și a personajelor nu lasă nici un dubiu cu privire la victoria finală a revoluției proletare.

•

Se poate spune că Ostrovski a murit pe baricadele luptei antifasiste. Romanul a apărut la 25 decembrie 1936, ziua incinerării scriitorului. Faptul are semnificația unei salve de tun trase în cinstea unuia din cei mai remarcabili luptători ai proletariatului, a cărui viață reprezintă pentru generațiile următoare un strălucit exemplu.

LEONIDA TEODORSCU

CAPITOLUL I

O ușoară bătaie în ușă. Ludwika ridică ochii de pe carte și ascultă. Bătaia se repetă încet, dar stăruitor. Numai bătrînul Józef bătea așa : cu băgare de seamă, slugarnic, cerîndu-și parcă dinainte iertare că-i tulbură liniștea. Fără să vrea, Ludwika aruncă o privire spre arătătoarele stră-vechii pendule.

„E trecut de miezul nopții. Ce-o fi cu bătrînul de vine atît de tirziu ?”

Volumul lui Żeromski¹ alunecă de pe plapomă pe covor. Ușoara înfiorare, pricinuită de mătasea chimonoului aruncat pe umerii goi, ori poate nedeslușita neliniște ce o cuprinsese o făcu să tresară :

– Tu ești, Józef ?

– Eu, preamărită pani.

Numai după felul cum intră bătrînul în dormitor, uitînd să se plece în fața ei, și după aerul lui zăpăcit, Ludwika înțelese că s-a petrecut ceva neobișnuit.

– A sosit panul conte Edward, contesă.

– Ce spui ? Edward ? Unde-i ? il întrebă ea, aproape în șoaptă, deși i se păruse că a țipat.

Ludwika s-ar fi așteptat la orice, numai la asta nu : să se înapoieze soțul ei. Cîteva clipe încercă să-și stăpînească tremurul vocii, dar nu izbuti. Uitînd de toate, se repezi afară din cameră. Imensul salon era foarte slab luminat de flacăra palidă a unei luminări așezate pe pian. Un om

¹ Żeromski Stefan (1864–1925) — scriitor polonez de seamă. (N. ed.)

Într-o manta soldătească cenușie tocmai își scotea ranița de pe umeri. Auzind zgomotul ușii deschise, el întoarse grăbit capul. Instinctiv, Ludwika își strînse chimonoul : în fața ei se afla un bărbat necunoscut, cu *papaha*¹ mototolită trasă pînă peste ochi. Ludwika își opri mirată privirea pe barba stufoasă a necunoscutului. Prinzînd-o de miini, soldatul o trase spre el. Ea se feri, dar miinile vinjoase ale bărbatului o țineau strîns la pieptul lui.

Cînd fața aceea străină și bărboasă se apropie de ea, spaima, care o cuprinsese, i se topi tot atît, de repede precum venise. Acum nu o mai putea înșela nici papaha, nici barba încîlcită, urîță. Dintr-o mie de alți ochi ar fi recunoscut ochii lui Edward, ochii ce privesc printre gene, cu sprincenele subțiri, frînte-n unghi. Și totuși, nu mai era Eddy al ei, colonelul de gardă totdeauna elegant altădată, cu epoleții scînteind în aur.

Acum mustățile, barba, hainele-i murdare — toate duhneau a fum de mahorcă ; mirosul dezgustător al mantalei ude îi făcea greață.

Mogielnicki își dădu seama ce simte soția lui, de aceea nu-i sărută buzele plinuțe, tremurînde. Îi sărută doar o buclă vaporeasă de lingă tîmplă și-i dădu drumul din brațe. Jósef, care intrase între timp, aștepta lingă ei.

— Din cauza lui mă vezi în halul ăsta. N-ar fi trebuit să te anunțe că am sosit, înainte de a mă fi spălat și schimbat, spuse el încet, parcă scuzîndu-se, în timp ce-și scotea papaha. Apoi, cu o mișcare obosită, își trecu mîna prin părul încîlcit. Gestul acesta, atît de cunoscut, trezi în Ludwika vechile sentimente față de soțul ei. O duru faptul că hainele murdare și înfățișarea atît de puțin atrăgătoare a omului iubit o făcuseră să simtă pentru o clipă acel dezgust. Uitînd de prezența lui Jósef, ea se cuibări la pieptul lui și, cuprinzîndu-i capul cu miinile, îi sărută

¹ Căciulă înaltă, cu fundul de postav. (N. ed.)

ochii dragi, neschimbați. De data asta el o depărtă, cu gingășie, dar și cu hotărîre.

– Lasă, Ludwika, pe urmă. Să lepăd mai întâi de toate zdrențele astea, și mai ales, să mă spăl. Am impresia că murdăria mi-a pătruns pînă la oase. În ultimele două zile am călătorit pe o locomotivă și am dormit pe cărbuni ; la drept vorbind, nici n-am dormit măcar.

Cînd, peste o oră, Edward intră în dormitorul soției lui, ea rămase din nou surprinsă – își dăduse barba jos, dar o dată cu ea își răsese și părul ondulat. Capul mare, de o formă regulată, cu lobii frunții puternic reliefati, părea lustruit. Din nou nu mai semăna cu Eddy al ei care, știind că nu-i stă bine, nu se rădea niciodată în cap. Costumul gri, scos de Józef din vechea garderobă a contelui, îi amintea Ludwikăi de primele luni de căsnicie, petrecute la Nissa. Acolo l-a văzut pentru întîia oară pe Edward în haine civile.

– Ei, acum n-ai de ce să te mai sperii de mine, dragostea mea, și ai putea chiar să mă săruți, spuse el.

Dimineața se strecură în dormitor, printre draperiile ce nu fuseseră bine trase, sub forma unei dungi de lumină cenușie. Ludwika se deșteptă, dar, temîndu-se să nu-și trezească soțul, rămase în pat fără să se miște și-l cercetă cu atenție. Edward respira adînc și, o dată cu răsufierea, cămașa-i de mătase se mișca pe pieptul lui lat și păros. Gura de om hotărît, cu aspre cute la colțuri, o ținea întredeschisă. Noaptele nedormite, primejdia care îl pîndise tot timpul – toate îl copleșiseră dintr-o dată. Obosit, amețit de vinul tare, de mîncarea îmbelșugată, de mingîierile soției, adormise repede, dar nu mai înainte de a fi apucat să-i spună ei lucrul cel mai de seamă : că venise aici pentru că aici era și ea. Bineînțeles, n-a uitat-o niciodată ! Drumul de la Paris, drum lung și primejdios, trecînd peste două fronturi, tot pentru ea îl făcuse. E drept că mai primise și cîteva însărcinări... dar ar fi lăsat el Parisul, munca lui la

Ministerul de Război, și s-ar fi expus atitor primejdii și lipsuri, dacă n-ar fi știut că aici îl așteaptă cea mai frumoasă femeie din Polonia ? ! Ultimele cuvinte i le spusese pe jumătate adormit. Și, din puținul cât a apucat soțul ei să-i povestească, Ludwika înțelese că se pregăteau evenimente mari, că se apropia o primejdie groaznică, nimicitoare, care amenința să sfarme tot rostul, toate temeiurile vieții ei. Și totuși, se simțea fericită. Orice s-ar întâmpla, cit timp el e aici, n-are de ce să se teamă. El va hotări totul și va duce totul la bun sfârșit așa cum se întâmpla și înainte : ea se va ascunde pe după umerii lui vișjoși, ori de câte ori va avea de rezolvat vreo problemă grea.

Edward se trezi pe neașteptate, tot așa precum adormise. Privirile lor se întâlniră, și amândoi zîmbiră.

- Închipuie-ți, cum ți-ar veni să te trezești tocmai în clipa când te simți înjunghiat cu un cuțit bont ?... Și deodată, în locul unei mutre de bandit, te-am văzut pe tine ! Dar e târziu, hai să ne sculăm.

- Închide ochii, Edward, mă-mbrac îndată.

El zîmbi îngăduitor.

Ridică de pe covor cartea căzută și o deschise, vrînd să pară că citește... Żeromski... *Riul credincios*... Romantismul răscoalelor, al abnegației, al credinței... Ludwika nu s-a schimbat de loc. Și-acum îi cere să închidă ochii !... Ce copil ! Un copil mare ! Fire romantică !...

În străvechiul palat al conților Mogielnicki, în cele douăzeci și șapte de camere, începea obișnuita zarvă a dimineții. Parterul, în parte ocupat de servitori, se trezise de mult. La bucatărie se pregătea micul dejun. Două cameriste și un lacheu tinăr făceau curat în vestibul și în salonul cel mare. Sus, toată lumea dormea încă. Camerista Ludwikăi, Helia, o fată frumușică de șaisprezece ani (nepoata bătrînului Józef), voind să deretice în iatacul stăpîne-si, găsi ușa încuiată. Se duse la bunicul ei să-i spună,

însă bătrînul o opri să mai deretice astăzi în odăile pani-ei contese, ca să n-o tulbure.

Așteptînd-o pe Ludwika, care ieșise, Edward privea cu ochi cercetători bibelourile scumpe, atît de cunoscute, de pe măsuta de toaletă a soției sale. Ea se-ntoarse curînd, însoțită de Józef. Capul cărunt al bătrînului se plecă adînc în fața lui. Omoplații i se desenau puternic sub livreaua albastră. Józef îl slujea pe Edward încă de pe cînd acesta era copil. Bătrînul era credincios și supus familiei contelui, așa cum sînt numai dulăii bătrîni, gata să se repeadă la oricine ar îndrăzni să intre în casa stăpînului. Nimeni nu-și putea închipui palatul fără Józef. Toți membrii familiei Mogielnicki erau obișnuți cu el, așa cum se obișnuiseră și cu cele două armuri care străjuiau ușa vestibulului. Aceste armuri de cavaleri medievali se moșteneau din generație în generație, ca și Józefii.

Bătrînul fusese lacheu. Iar fiii și nepoții lui, moștenindu-l parcă, deveneau și ei lachei ai conților Mogielnicki. Józef începuse de la cincisprezece ani să-l servească pe bunicul lui Edward. Iată de ce, în relațiile cu majordomul, care se bucura de încrederea lui deplină, Edward își îngăduia o oarecare intimitate.

– Ai făcut totul așa cum ți-am spus, Józef?

– Da, nimeni nu știe despre sosirea măritului pan. Am să fac chiar cu curățenie, în camerele domniei sale. Poftiți cheia de la ușa biroului care dă în dormitorul măritei pani. De cînd ați plecat, nimeni n-a mai călcat pe acolo, în afară de contesă și de mine... Cînd Helia o să deretice odăile, prea măritul pan o să rămînă în biroul domniei sale. Bineînțeles, nepoata mea n-ar spune nimănui nimic, dar e mai bine așa...

Józef vorbea încet, cu voca-i răgușită de bătrîn. Edward, privindu-i obrazul cu favoriți lungi, cărunți, abia acum își dădea seama cît a îmbătrînit în ultimii trei ani.

– Foarte bine, Józef. Și-acum, spune-mi, ce-i cu maiorul acela neamț? Cum îl cheamă?

• **Adolf Sonnenburg**, preamărite pan. Maiorul ocupă camera perceptorului. Are și o ordonanță, un trintor care se tot învîrtește pe la bucătărie și doarme împreună cu Adam în odaia lacheilor. Pan maior e de neam nobil, și-mi permit să vă raportez că e un om cumsecade. Le-a interzis soldaților să-și facă de cap în curtea de păsări. Că doar ne tăiau giștele, găinile...

– Cîți nemți sînt pe moșie ? îl întrerupse Edward.

– Un escadron întreg. Iată că-i... o lună întreagă de cînd caii lor ne mănîncă ovăzul. La început, luminăția sa contele nu le-a dat voie, dar nemții l-au arestat pe pan administrator și a trebuit să le deschidem hambarele. Acum, de cînd pan maior locuiește la noi, nemții își procură finul din sat ; altfel ar fi luat totul de la noi...

– Unde stau soldații ?

– La fermă.

– Bine. Cînd te duci la părintele Hieronim ? Vreau să-l văd chiar astăzi.

– Plec îndată. Mai porunciți ceva ?

– Nimic.

Józef se opri în ușa.

– Pot să-i anunț părintelui Hieronim sosirea preamăritului pan ?

Edward șovăi cîteva clipe, apoi dădu afirmativ din cap.

Soții Mogielnicki rămaseră singuri. Edward se apropie de soția lui.

– Iartă-mă, Eddy, dar nu-nțeleg. Ce nevoie ai de părintele Hieronim ? Nu pot crede că ai de gînd să te spovedești... spunîndu-i toate păcatele tale !

Rîsul ei răsună limpede în cameră.

Edward o îmbrățișă cu duioșie.

– Oare nu-l ai la inimă pe părintele Hieronim ?

– Ba, de ce... Dar e ceva ciudat : nici tata n-a aflat că ai venit, nici fratele, nici Stefania.

– ...iar părintele Hieronim primește o invitație specială... Să nu te miri. Nu puteam să-i scol pe toți cu noaptea-n cap.

Doar în casa noastră stau nemți, și nu uita că eu... sînt ofițer francez. Mă înțelegi, Ludwis? Mîine trebuie să plec la Varșovia, și cu cît se va ști mai puțin despre so-sirea mea, cu atît va fi mai bine.

- Cum, iarăși pleci?

- Mă înapoiez curînd, Ludwis!

- Și-acum, în loc să petreci cu mine cele cîteva ore cît mai stai, îl chemi pe nesuferitul ăsta de iezuit!

Edward zîmbi.

- Trebuie să-i dau părintelui Hieronim o însărcinare specială. Sînt treburi care nu te pot interesa pe tine. De altfel, cînd va sosi părintele Hieronim, să mă ierți, dar o să fiu nevoit să-i vorbesc între patru ochi... Înțelegi? I-a cerut ceva cardinalului. Niște chestiuni bisericești... E secretul lui, și i-ar fi neplăcut să mai fie cineva de față... Deocamdată, dă-mi voie să-ți pun cîteva întrebări...

- Te ascult, Eddy.

- Spune-mi, maiorul acela ia masa aici, cu voi?

- Da, tata și Stefania îl invită la masă. Are o purtare ireproșabilă... Vorbește destul de bine franțuzește. Cîteodată însă, numai cîteodată, aduce cu el încă un ofițer, pe *Oberleutenant*-ul Schmultke, un bavarez atît de necioplit!... Să-i auzi complimentele stîngace și grosolane! Și-ntotdeauna ne dă a-nțelege că ei sînt stăpîni aici, nu noi. Tata spune că Schmultke îi face servicii însemnate; dar pentru mine, tot antipatic rămîne.

Ghicind din vorbele ei ceva mai mult decît spune, Edward își încrunta sprîncenele din ce în ce mai tare. Ludwika își dădu seama de proasta dispoziție a soțului ei și-i atinse sprîncenele cu vîrful degetelor, netezindu-i cîta adîncă ce-i apăruse pe frunte. Acest gest îl împăca întotdeauna, fără să mai fie nevoie de cuvinte. Cînd, după aceea, ea își apropie degetele de buzele lui, el admiră fără voie jocul pietrelor nestemate de la inel.

- Ludwis, unde-ți păstrezi bijuteriile?

Genele lungi și dese ale tinerei femei tresăriră a mirare.
- Foarte ciudat, Eddy ! Nu mă întrebi cum am trăit în acești trei ani și te preocupă...

- Ce copil ești tu... Te-am întrebat ca să știu ce lucruri de valoare mai avem ! Am să-ți spun mai târziu de ce... Nu-ți amintești cât valorau pe vremuri briliantele tale în ruble-aur ?

- Mama i-a spus o dată mătușii că bijuteriile pe care le-am primit ca zestre făceau cam o sută șaptezeci de mii. Cât despre briliantele pe care mi le-ai dăruit tu, trebuie să știi mai bine decât mine cât fac.

Edward socoti repede în gând : „O sută șaptezeci plus o sută douăzeci fac două sute nouăzeci de mii. Butoiașul acela cu galbeni de cîte zece ruble, îngropat în parc, încă două sute de mii. Șase sute de mii de franci se află la Banca Franței. Douăsprezece mii lire sterline - depuse pe numele Ludwikăi la Banca Londoneză... Și vreo șaptesprezece mii de mărci germane, cîte mai am asupra mea... Iată toată averea noastră în bani. Cam un milion de ruble-aur. Din care numai jumătate ne aparțin mie și Ludwikăi. Și asta-i tot ce mi-a rămas din cele șapte milioane, averea mea personală !... Cu greu ai mai putea socoti drept capital, în clipa de față, cele nouă mii deseatine de pămînt, fermele și conacele, moara cu aburi, tăbăcăria și o mie șase sute de deseatine de pădure, cînd totul trosnește în jurul tău, gata să se năruie. Pentru toate acestea însă trebuie să mai luptăm... Și pînă atunci, n-avem decât o jumătate de milion ruble-aur. Ei, în definitiv, tot e mai bine decât nimic.”

De cealaltă parte a ușii răsunară deodată voci și risete.

- Wladek, cînd ai să-nveți să te porți ? se auzi o voce dojenitoare de femeie.

Se auzi un chicotit în loc de răspuns.

- Sînt Stefa și Władisław, șopti Ludwika îngrijorată. Józef le-a spus că nu mă simt bine, dar ei tot au venit.

Edward intră în iatacul soției lui, trăgînd-o și pe ea după sine. Apoi deschise în grabă ușa biroului său :

- Deocamdată să nu le spui nimic și caută să scapi cît mai repede de ei, îi șopti, închizînd ușa.

- Ce-i cu tine, dragă ? Am aflat că nu te simți bine, intră Stefania, flecărînd, în odaie.

În urma ei apăru, parcă lunecînd pe patine, Władisław Mogielnicki.

- Pe onoarea mea, ești mai fermecătoare ca oricînd ! Începu el cu obișnuitul lui fel de a apăsa pe „r” și, ocolînd-o cu dibăcie pe Stefania, se repezi spre Ludwika.

Cînd buzele lui lipicioase îi atinseră mina, ca întotdeauna Ludwika fu cuprinsă de silă. Nu știa de ce, dar pe măsură ce tînărul acesta blond și spălăcit se mărea, devenind tot mai bărbat, creștea și-n ea, din ce în ce mai mult, repulsia față de el.

- După cum vezi, Ludwis, praful s-a ales de banii cheltuiți cu educația cumnatului nostru. Parcă-i un jocheu la curse ; vrea întotdeauna să iasă cel dintîi, spuse zîmbînd Stefania, cu o umbră de dispreț pe buze.

Satisfăcut de sine, Władek își îndreptă papionul.

- Izbește fulgerător - iată deviza marilor conducători de oști ! Și ca să schimbe subiectul, Władisław îi propuse Stefaniei să-i arate și Ludwikăi scrisoarea pe care o primise de la iubitul ei soț.

- Ce scrie Stanisław ? se interesă Ludwika și, cuprînzînd-o de umeri pe Stefania, se așeză alături de ea pe divan.

Trîntindu-se pe un fotoliu, în fața lor, Władek examină cu aer de cunoscător pulpele pline, strînse în ciorapi de mătase, ale Stefaniei și picioarele zvelte ale Ludwikăi.

„- Stefocika, draga mea, începu Ludwika să citească dinadins cu glas tare, ca să audă și Edward din biroul de alături, statul nostru major se află în prezent la Kiev. E un oraș mare și destul de civilizat ; are și o operă bunicică. Așa, de exemplu, ascară am ascultat *Faust*, și colonelul nostru, bătrînul Becklendorf, se tot mira : «La

fel ca la München ! Și doar sîntem într-o țară barbară, în care mișună bandiții ! Ți-am mai scris că în timpul ocupării orașului Ostrog am avut un concediu de două săptămîni și am fost la moșia noastră de la Maliie-Boroviți, din Volinia. Nu-ți poți închipui ce furie m-a cuprins cînd am văzut ce-i acolo. Casa este prădată, odăile goale, geamurile sparte. Chiar și tabla de pe acoperiș au smuls-o. Mașinile au fost furate. Țăranii au luat toate vitele și toți caii de la fermă. Magaziile de grîne devastate ! N-am găsit decît zidurile ! Peste tot murdărie și paragină ! Administratorul a fost omorît, iar personalul a fugit. Cu ajutorul unui pluton din regimentul „Frankfurt“, care ocupa Boroviți, am făcut cercetări și percheziții. Preotul rus — părintele Paisi — la care am poposit, mi-a povestit cum și cine a prădat moșia. După sfatul lui, am făcut o percheziție serioasă prin sat. Desigur, n-am găsit decît niște jalnice rămășițe. Totul a încăput numai în trei camere. Am propus celor din regimentul „Frankfurt“ să se mute în casa noastră. Șeful poliției (îți aduci aminte de fiul cîrciumarului Mazurenko ?) s-a mutat și el, cu familia, în casa noastră. L-am numit temporar administrator al moșiei. S-a dovedit un om folositor și serviabil. A jurat că va scoate de la tîlhari și va aduce pe moșie toate lucrurile furate, pînă la ultima bucățică de lemn. Un administrator mai bun, pentru treizeci de mărci pe lună, nici n-aș fi putut găsi. Îi cunoaște pe toți în sat, și tot ce poate fi restituit va fi restituit. Și pentru el, și pentru cei din regimentul „Frankfurt“ e mai bine să nu stea în sat ; în casa noastră vor fi cu toții laolaltă și, în caz de atac, le va fi mai ușor să se apere. Trebuie să-ți spun că pretutindeni mișună bande de partizani. Din păcate, toți cei indicați de preot s-au refugiat în pădure, înainte de venirea noastră. N-au rămas în sat decît niște vite încălțate. Ca să le treacă acestor netrebnici poșta de prădăciune, i-am poruncit lui Mazurenko să le tragă o mamă de bă-

taie celor mai primejdioși dintre ei. Bineînțeles că n-am asistat la execuție...”

– Ce oroare ! șopti Ludwika, lăsînd să-i cadă pe genunchi mîna cu scrisoarea.

– Lasă că bine le-a făcut ! Aștia l-au adus la sapă de lemn pe Stanisław și pe Stefa. Și încă la Boroviți au rămas cel puțin zidurile, dar conacul moșiei din Galiția a ars pînă la temelie. Mai rău le trebuia ! Chiar nu înțeleg : de ce s-a purtat așa de blind cu ei ? Eu aș fi spînzurat jumătate din sat și le-aș fi luat bestiilor toate vitele, toți caii și toate grînele ! continuă Władisław.

– Ce tot vorbești ? Dar e îngrozitor să snopești în bătaie niște oameni care poate nu-s vinovați cu nimic ! Și tocmai Stanisław s-o facă ! Nu știu... dar așa ceva nu este de demnitatea unui adevărat aristocrat, îi tăie vorba, tulburată, Ludwika.

– Ție îți convine să vorbești așa ! izbucni și Stefania. Tu și cu Edward n-ați pierdut aproape nimic, pe cînd noi, Stanisław și cu mine, am ajuns aproape cerșetori !..

– Aș vrea să știu ce înțelegi tu prin „adevărați aristocrați”; se infurié Władisław. Crezi poate că numai voi, Czernecki, sinteți demni să vă numiți așa ? !

– Gata, Władek, ajunge ! îi făcu semn Stefania. Văd că nu vă interesează ce scrie în scrisoare.

Ea era fata unui exploatator de păduri, căruia milioanele îi țineau prea bine loc de blazon, iar îngîmfarea arțăgoasă a lui Władisław, pe care-o socotise întotdeauna caraghioasă, acum o enerva.

Władisław era gata să mai spună ceva, dar se auzi o bătaie în ușa. Intră un servitor înalt, care – după ce anunță că luminăția sa pan contele dorește s-o vadă pe mărita contesă – se dădu respectuos la o parte, făcînd loc unui bătrîn obez și buhăit. Acesta pătrunse încet în cameră, abia tirîndu-și picioarele.

„Din clipă în clipă o să vină Józef cu părintele Hieronim, și tocmai acum, ca un făcut, s-au adunat cu toții aici.

Și după cât se vede, n-au de gînd să plece curînd. Ar trebui să-l previn pe Józef să-l conducă pe părintele Hieronim direct în cabinetul lui Eddy. Ce ciudat pare totul ! Eddy a venit și nimeni nu știe ! Să fie oare venirea lui atît de primejdioasă pentru el ? Și nesuferitul ăsta de Władek !” se gîndi Ludwika enervată.

– Blestemată toamnă ! Iar mă doare tot trupul și, nu știu de ce, mereu mi-e frig. Învelește-mă la picioare, Adam, și poți pleca. Să-mi pregătești patul, îi porunci bătrînul cu vocea răgușită, abia articulînd cuvintele.

Îl înăbușea astma ; respirația-i era grea, șuierătoare. Adam ieși.

– Tocmai citeam scrisoarea lui Stás, tată, spuse Stefania, așezîndu-se lîngă bătrîn.

Ochii spălăciți ai contelui prinseră viață :

– Ei, ia spune-mi, ce scrie ?

De hatirul bătrînului, Stefania trebui să mai citească odată prima jumătate a scrisorii. Apoi continuă :

„– Nu vă pot vorbi despre toate, deși scrisoarea pleacă prin poșta militară. Din păcate, nu vă pot da nici o veste liniștitoare. Ucraina a început să semene cu un stup de albine răscolit cu bățul. Și un astfel de băț este și armata noastră germană. Albinele înțeapă tot mai des. E primejdios să ieși pe poartă, fără o mască protectoare de oțel. Cine știe ? Poate o să ne revedem în curînd. Să sperăm că soarta nu ne pregătește nici o surpriză tragică și că ne vom revedea vii și nevătămați. Ce-ați mai aflat despre Edward ? Sînteți bine, sănătoși ? Vă salut pe toți, dragii mei Ludwika, tată, și Władek. Iar pe tine, Stefocika, te sărut și...” Ei, restul mă privește pe mine personal, rise Stefania. Mă bucur c-o să vină Stanisław. Mi-e urît de moarte fără el. Războiul ăsta interminabil a început să mă cam plictisească, mai ales în ultimii ani. N-am avut în tot sezonul decît vreo două baluri, și acelea fără importanță. Nu întîlnești un bărbat mai distins. Toți sînt pe front. Unde te-ntorci, numai de soldătoi dai. Mai ales aci, în

Ucraina asta mujicească. Cred că la Berlin și la Paris, oamenii trăiesc o viață adevărată, dar aici poți să înnebunești de urit, nu altceva !

- Te bucuri ! Dar eu nu văd de ce ! rosti bătrînul plin de venin.

- Cum, dar vine Stás !

Kazimierz Mogielnicki o privi dezaprobator pe Stefania.

- Sînt revederi și revederi. Doar scrisoarea spune clar că situația nemților este extrem de nesigură. Și nu e greu să-ți inchipui ce-o să se întîmple dacă ei vor părăsi Ucraina. Cum pleacă ei, vin bolșevicii, să știți.

Władisław găsi de cuviință să pufnească disprețuitor :

- Ce tot spui, tată ! Armata germană are în Ucraina peste trei sute mii de oameni. E cea mai bună armată din lume, iar bolșevicii nu-s decît o gloată de țărani înarmați cu puști ; niște vite care dau bir cu fugiții cum văd o mașină blindată. Mi-a povestit Schmultke cum i-a fugărit pe acești imbecili de la Brest-Litovsk pînă la Rostov. Locotenentul e convins că în curînd nemții vor ocupa Baku și pe urmă - Moscova.

Bătrînul dădu plictisit din mină :

- Mai slăbește-mă, te rog, cu Schmultke al tău ! Aici, sub nasul lui, și nu le poate veni de hac țăranilor. Cînd țăranii le-au luat Zajączkowskilor finul din luncă, ce le-au făcut Schmultke și Sonnenburg al tău ? Au spus că e primejdios să pornească împotriva lor numai cu un escadron ! Sau la fabrica de zahăr a lui Barankiewicz, ce-a fost ? Bătăie de joc ! Cițiva mucoși, cu o mitralieră, i-au ținut trei ore cu nasu-n pămînt și nu i-au lăsat să se apropie de fabrică. Ție toate astea ți se par fleacuri ? Oricînd putem să ne tîrezim cuprinși de flăcări. Nu se mai lipește somnul de mine. Știu eu de ce sînt în stare bestiile astea ; au și învățat să omoare ! Numai forța poate să-i țină în loc ! Mi-e groază cînd mă gîndesc ce-o să se întîmple, dacă n-o să mai existe această forță. Nemții sînt singurul nostru sprijin. Dacă pleacă ei, sîntem pierduți !

Bătrînul gîfîia. Vinele i se umflaseră pe tîmple, ca niște rîme vinete. Apoi îl apucă o tuse chinuitoare, care-i zgudui tot trupul.

Toți tăceau. Ludwika se apropie de fereastră.

O caleașcă era trasă la scară.

– Iertați-mă, vă părăsesc pentru o clipă, spuse Ludwika, îndreptîndu-se spre ușă.

– Vă stau cu totul la dispoziție, pan Edward ! rosti încet părintele Hieronim, de îndată ce Ludwika îi lăasă singuri.

Ședeau în fotolii adînci, la masa de scris, unul în fața celuilalt. Ochii mici, negri și lucioși ai părintelui Hieronim, ascunși sub pleoapele lăsate, îl priveau iscoditor pe Mogielnicki. Edward simțea asta, deși s-ar fi putut crede că părintele Hieronim era pur și simplu obosit și că dormita.

– Sînteți mirat de sosirea mea, părinte Hieronim ?

Edward urmărea cum degetele nervoase ale interlocutorului său trăgeau de ciucurele negru al cordonului răsucit.

– Mirat, hm !... Se prea poate.

Privirile lor se întîlniră. Se înfruntară așa, cîteva clipe, într-o luptă tăcută ; Edward avea senzația că-l atinge tăișul unui brici.

– Cred c-o să fim sinceri și-o să intrăm de-a dreptul în subiect, rosti Edward, rupînd tăcerea.

Părintele Hieronim îl privi, vădit iscoditor.

– Sfinția sa cardinalul Camarini m-a rugat să vă transmit salutări din partea lui și un bilețel. Iată-l !

Părintele Hieronim parcurse de cîteva ori cele cîteva rînduri, scrise în latinește, ca o rețetă, pe o bucățică de hîrtie.

„Ar putea să fie un boxer minunat !” îi trecu prin minte lui Edward, care îl măsură din cap pînă-n picioare. Într-adevăr, părintele Hieronim avea capul mare, cu falca

de jos puternică și pătrată, cu gîtul gros. Un corp vinjos și bine hrănit se ghicea sub sutana-i neagră.

– După cîte înțeleg, prea-sfinția sa dorește ca eu să vă ajut, ba, ceva mai mult, să îndeplinesc tot ce veți găsi necesar să-mi încredințați, spuse în cele din urmă părintele Hieronim.

– Ați înțeles bine. Dar, pe cit îmi pot da seama, pentru dumneavoastră nu este încă destul de clară noua orientare a Vaticanului. Ceva mai tîrziu veți primi explicații amănunțite în privința aceasta; deocamdată însă, o să vă povestesc eu cum stau lucrurile, răspunse Edward.

– Bine, mă interesează foarte mult.

– Așadar, părinte Hieronim, încep aproape în șoaptă Edward, cunoașteți desigur dispozitivul armatei germane?

– Da, în linii mari o cunosc...

Edward scoase dintr-un buzunar de la haină o hartă obișnuită și o întinse pe masă. Amîndoi se plecară deasupra ei. Degetul lui Edward lunecă încet de la Marea Neagră spre Marea Baltică.

– Iată, de pildă, pînă unde se întinde teritoriul ocupat de nemți: Rostov-pe-Don, Harkov, în fond întreaga Ucraină... Ajunge pînă aici, în Polonia, apoi Bielorusia, Lituania, Letonia... și se termină cu Estonia. E un teritoriu aproape de trei ori mai mare decît Germania propriu-zisă. Vorbesc numai de Germania, lămuri Edward, fiindcă Austro-Ungaria nu joacă aici decît un rol secundar. După datele statului-major francez, foarte exacte, comandamentul austro-german dispune în spațiul acesta de cel puțin douăzeci și nouă divizii de infanterie și trei divizii de cavalerie. Cu totul – trei sute douăzeci de mii de oameni.

Părintele Hieronim zîmbi din colțul gurii.

– Înțeleg de ce zîmbiți, părinte. Vă gîndiți că nu făcea să părăsească cineva Parisul, ca să numere cîte sute de mii de soldați germani se găsesc pe un teritoriu unde deocamdată Franța nu are nici unul. Spun deocamdată, fiindcă războiul nu s-a terminat. Iar războiul, părinte Hieronim,

crează nu numai frontiere noi, ci chiar și state noi. Am să-ți dezvălui acum un secret militar, care a determinat sosirea mea aici. În primul rînd : Germania a și pierdut războiul.

- A pierdut războiul ? nu-și putu ascunde stupefacția Hieronim. E cu putință oare ca Antanta s-o fi zdrobit pe Frontul de Vest ?

- Nu, frontul se mai ține deocamdată, dar asta nu-i decît o agonie. Pieirea lor vine dinăuntru. Serviciul nostru de informații ne aduce la cunoștință că au avut loc o serie întreagă de demonstrații ale soldaților și muncitorilor în Austria, la Berlin și la Hamburg. Pe unul din cuirasate a izbucnit revolta. Răscoalele sporesc cu fiecare zi, și guvernul kaiserului nu le mai poate stăpîni. Nu există nici o'îndoială că în curînd vom avea știri despre o revoluție în Austria și Germania. Nemții sînt la capătul puterilor. Nu le-a ajutat nimic - nici corupirea celor mai roditoare regiuni ale Rusiei, nici vitele și grînele Ucrainei, pe care le-au exportat în Germania infometată. Nemții nu mai sînt în stare să continue războiul, fiindcă spatele frontului lor e cuprins de flăcări. Cit despre Austria, nu se menține decît cu ajutorul Germaniei. Precum vedeți, în Germania se petrece același lucru ca și în Rusia. Ar fi absurd să crezi că molima revoluției din Rusia nu va pătrunde în Europa... A și pătruns. Chiar și Ludendorf¹ a recunoscut că unitățile germane, aruncate de pe frontul Ucrainei pe cel francez, sînt contaminate de bolșevism și că nu sînt apte de luptă, fiindcă le descompun pe celelalte...

- Spuneți-mi, pan Edward, aceasta se referă numai la Germania ? il întrerupse părintele Hieronim.

Cîteva secunde domni tăcerea. Abia acum simți Edward cit de rece e în biroul neîncălzit. Alături, Ludwika cînta

¹ *Ludendorf Erich* (1865—1937) — general german, unul din teoreticienii militari ai imperialismului german. (N. ed.)

la pian. Se mișcă greoi în fotoliu, se întunecă la față și vorbește cu glas surd și aspru, alungind toate sentimentele calde și gingașe trezite o clipă de muzică :

- Bolșevismul, dacă nu va fi distrus în germene, poate să înghită întreaga lume civilizată.

În vocea lui Edward răsună o hotărâre cruntă, dar - după cum miroși iezeitul cu nasul său fin - și frica. Edward se sculă, făcând vreo cîțiva pași și, oprindu-se în fața părintelui Hieronim, continuă :

- Se dărimă întreg edificiul imperiului german... Și-i greu de știut ce o să urmeze. Dacă Berlinul se va lua după Moscova și-și va crea și el Soviete, va deveni o primejdie amenințătoare. Or, aducînd armatele aliate într-o țară cuprinsă de revoluție, înseamnă să ai soarta nemților din Ucraina. Dar dacă social-democrații - vorbesc de cei de dreapta - vor reuși să se mențină la putere, atunci vulturul imperial va ceda locul găinii democratice, iar Germania va înceta să mai joace rolul de mare putere, timp de foarte mulți ani...

Edward ghici întrebarea nerostită din ochii părintelui Hieronim.

- Mă întrebați de ce am venit aici, cînd nemții ar putea să mă împruște ca pe un spion francez. Nu-i așa ?

- Se pare că n-am vorbit despre asta. Dar vă mărturisesc că m-ar interesa s-o știu.

- Perfect. Iertăți-mi introducerea atît de lungă. Deci, vreți să știți pentru ce am venit aici ? Să vă spun. Imediat ce incendiul va izbucni la Berlin, armata germană din Ucraina și din Polonia se va destrăma. Asta-i cert. Nemții vor pleca, și tot teritoriul ocupat de ei va trece în mîinile Armatei Roșii. Vă puteți închipui ce va urma ? ! Moscova Roșie - Berlinul Roșu ! Va fi sfîrșitul Europei. Nici Franța, nici Anglia nu pot îngădui așa ceva. Situația se schimbă brusc. Pînă acum armata austro-germană era zăgazul care despărțea Europa de Rusia comunistă. Acum,

acest zăgaz se prăbușește. Dacă în locul lui nu ridicăm un altul, Sovietele se vor revărsa peste tot...

- Și cum am putea împiedica această revărsare ? Întrebă părintele Hieronim, care îl ascultase cu atenția încordată. Edward luă harta în mână.

- Creînd o Republică Polonă, cu armată națională, care să închidă Armatei Roșii drumul spre Vest. Letonia și Estonia își vor căpăta „independența” și, împreună cu Polonia și Rominia, vor forma, sub protectoratul Franței, un puternic tampon între Rusia și Vest. Cît despre Anglia, ea se va ocupa de Murmansk și de Arhanghelsk. Debarcînd, armatele aliate vor împinge Armata Roșie dinspre nord, iar flota aliaților o va respinge dinspre Marea Baltică. A doua zonă engleză este Caucazul de Nord, Baku, Asia Mijlocie. Cît despre flota franceză, ea va intra cu prima ocazie în Marea Neagră și va ocupa Odesa și alte porturi. Japonezii au și ocupat Vladivostokul și înaintează spre Siberia. În aceeași direcție acționează armata rusă albă și corpul cehoslovac. În timpul acesta, Polonia va încerca să ocupe Ucraina de pe malul drept al Niprului, Lituania și Bielorusia, iar dacă nu va reuși, va crea acolo state ostile Sovietelor. Strînsă în acest inel, Moscova se va înăbuși. Dar noi, polonezii, trebuie să ne grăbim, pînă ce haosul n-a cuprins și meleagurile noastre. Trebuie să pregătim o putere armată, ca să-i putem nimici pe cei care s-ar încumeta, după plecarea nemților, să creeze în Polonia Soviete, sau ceva asemănător. Pentru noi e important să cîștigăm timp, să ne adunăm forțele, să le înarmăm, să creăm organe ale puterii, jandarmeria. Franța ne va da pe credit muniția, armamentul, ne va trimite circa o mie cinci sute de ofițeri. Și atunci, vom vorbi altfel. Dar acum totul e să acționăm neîntirziat și cît mai hotărît. Cu atît mai mult cu cît aceasta nu este numai o chestiune de politică generală, ci e însăși soarta dumneavoastră și a noastră în joc. Dacă nu-i nimicim pe bolșevicii polonezi, ne vor nimici ei pe noi !

Edward tăcu și începu să cerceteze cu atenție harta: 'Apoi, parcă aducându-și aminte de ceva, rosti :

– Apropo, prea-sfinția sa cardinalul m-a însărcinat să vă transmit că nici nu se poate găsi un vicar¹ suprem al Voliniei mai potrivit decât sfinția voastră... mai ales dacă munca dumneavoastră se va desfășura cu succes...

Ochii mici ai părintelui Hieronim nu-și schimbă expresia obișnuită.

– Aștept ordinele dumneavoastră, pan Edward, zise el.

– Prea bine, părinte ! Edward se așază. Deci, începem activitatea... Peste vreo două zile plec la Varșovia, la o consfătuire. În timpul acesta, informați-i pe colegii dumneavoastră din district asupra situației. Dar procedați cu băgare de seamă. Prinzind mișcarea nervoasă a degetelor iezuitului, Edward își dădu seama că ultimele cuvinte nu trebuiau spuse. Deocamdată nici un cuvânt despre sosirea și misiunea mea. Peste trei săptămîni e ziua de naștere a soției mele. Vom aduna sub acest pretext cele mai de seamă familii din regiune, îi vom chema și pe cei mai bogați oameni, interesați ca activitatea noastră să reușească. În același timp veți strînge la sfinția voastră acasă pe toți csiondzii², pentru o consfătuire. Apoi veți căuta să vă întîlniți personal cu politicienii din localitate. Cine se bucură de mai multă autoritate printre ei ?

– Un pesepist³, avocatul Śladkiewicz.

– Cum, s-a și făcut socialist ? Repede a mers ! Mare pramatie mai e și omul ăsta ! Să fiți foarte prudent cu el, părinte Hieronim. Pînă să se lămurească situația, ar fi în stare să ne vîndă nemților de trei ori. Am să aduc din Varșovia cîțiva ofițeri, pe care va trebui să-i găzduim în familiile cele mai bune. O să începem să selecționăm oamenii și să-i înarmăm încetul cu încetul... Unul din colegii sfinției voastre, într-o predică, va trebui să cheme

¹ Locuitor al episcopului. (N. ed.)

² Preoți catolici / polonezi. (N. ed.)

³ Membru al partidului socialist polonez — P.S.P. (N. ed.)

Jumea la luptă pentru patrie, pentru Polonia Mare. Chiar dacă-l arestează, nu-i nimic. Îl scăpăm noi din bucluc! Am să aduc bani. Deocamdată, iată cincisprezece mii de mărci. Apropo! Preveniți pe cine trebuie despre falimentul apropiat al mărcii germane. La Varșovia mă voi întâlni cu nunțul papal și-l voi ruga să ne sfătuiască el cum să lucrăm mai departe. Pentru moment, sarcina principală e să ne adunăm forțele... Cred că v-am spus tot ce țineam să vă spun. Iar acum, vă rog să treceți pe la contele Zamojski și să-i înmănați această scrisoare.

Amindoi se ridicară în picioare.

CAPITOLUL II

Franciszka nu-și mai lua ochii de la flăcăul care spargea lemne. Iată-l, ridică toporul, izbește, și jumătate din butuc zboară cît colo. Încă o lovitură, a doua... și grămada de lemne sparte crește văzînd cu ochii. Iar în mișcarea dibace cu care minuieste toporul, se simte siguranța și forța tineretii.

– Mai stai puțin de-ți trage sufletul! Ce te grăbești așa? îi zise Franciszka, împăturind covorul scuturat.

Tinărul o privi nedumerit pe fata-n casă. Băiatul avea ochii albaștri și sprincenele negre ca două aripi desfăcute pentru zbor... O șuviță rebelă, numai inele, îi cădea peste ochi.

„Frumos e, bată-l norocul, și nici n-o știe măcar! Uite la el ce buze de copil are, nesărutate de nimeni“, îl certa ea cu priviri de femeie cu experiență.

Îi zîmbi. În flăcăul acesta înalt și voinic se ghicea ceva bun, neîntînat încă. Și, ciudat, vocea lui nu mai era o voce de flăcăiandru, care se frînge, ci o voce puternică, formată, de bărbat.

– Vă împiedic cumva de la treabă?

- Nu mă împiedici de loc ! protestă Franciszka. Dar vād că munceşti fără răgaz de azi dimineaţă, de parcă te-ar mina cineva din urmă. Ai mincat ?

- Vezi... eu... nu mi-am adus nimic... şi nici nu mi-e foame.

- Vorbeşti prostii ! Hai, ajută-mă să duc covorul. Pe urmă, mergem la bucătărie să mincăm. Nici eu n-am luat nimic în gură.

Flăcăul şovăi.

- N-a fost aşa învoiala. Mai marele vostru, acela cu caftan albastru, care m-a tocmit, n-a pomenit nimic despre mincare.

- E socrul meu. Hai, ia covorul şi vino să măninci ! Au ei cu ce să hrănească zece oameni, nu numai pe tine. Nu le duce tu grija, că n-o să sărăcească din asta !

Franciszka îşi îndreptă cu nerăbdare şorţul.

Tînărul zvirlă pe umăr uriaşul covor împăturit şi porni în urma fetei spre palat.

- Barbara, dă-ne ceva de mincare, spuse Franciszka, intrînd în bucătărie. Şi umple bine farfuriile, să se sature flăcăul ! Mi-e foame şi mie. Zău, cu pregătirile astea, toate-s cu susu-n jos în casă ! Şi-apoi, ce-o să mai fie şi la serbare ! Nu-i glumă să găteşti pentru o sută de oaspeţi ! Vine şi orchestra din oraş... Maică precistă ! De mult n-a mai fost aşa ceva, sporovăia Franciszka, îndemnîndu-l pe flăcău să şadă la masa pe care Barbara pusese farfuriile pline cu ciorbă.

- Cum te cheamă ? îl întrebă Franciszka, umplîndu-i a doua farfurie cu ciorbă.

- Rajmund.

- Rajmund şi mai cum ?

- Rajewski.

- Eşti din oraş, nu ? Părinţi ai ?

- Am,

- Se vede treaba că n-o duceți prea bine, dacă ai plecat după lucru... Tată-tău e pe front?

- Nu.

- Dar unde-i? Il tot descosea Franciszka, Tinărul nu răspunse.

Franciszka suspină cu înțeles.

- Mî-nchipui. V-a lăsat?

Helia dădu buzna în bucătărie. Îi aruncă o privire flăcăului necunoscut și începu să sporovăiască, întocmai ca o vrăbiuță gureșă :

- Panii pleacă la prințul Zamojski. Contesa - cu trăsura, contele cel tinăr - călare. Acu Anelia o coafează pe contesa Stefania, iar eu o să dau fuga pînă la grajd, să spun să fie trăsura gata într-o oră.

Ușa se deschise din nou și intră Józef.

- Iar ați adus oameni străini în bucătărie? Ce ți-am spus eu ție, Franciszka? ! Și-apoi, mănîncă mai repede, că te cheamă sus, vorbi el supărat.

- Ce viață mai e și asta ! Nici să mănînci nu te lasă ! Alergi, alergi, de dimineată pînă noaptea tîrziu, și tot nu e bine ! Toți îți caută nod în papură ! se răsti Franciszka.

- Ia mai scurtează-ți limba ! strigă Józef. Iar tu, flăcăule, termină-ți treaba și pe urmă poți să te odihnești cit vrei. Aici n-ai ce căuta... Așază lemnele tot acolo, în magazia din curtea din dos. Să măturî curtea, și-apoi să vii după plată. Hai ! La treabă amîndoi ! ridică el glasul.

Tinărul sări în picioare cu atîta repeziciune, încît bătrînul se trase înapoi.

- Mulțumesc pentru masă, spuse Rajmund cu o voce surdă, adresîndu-se poate Franciszkăi, poate lui Józef, și se repezi spre ușă.

Cînd ultimul braț de lemne fu așezat, Rajmund mătură curtea, își trase flanela pe el, luă toporul subsuoară și se îndreptă spre intrarea principală.

Palatul era clădit pe o colină, la poalele căreia curgea un rîu. Spre rîu coborau două scări late, de granit. Din-

colo de straturile cu flori, ce se întindeau în semicerc, acolo unde începea ripa, se afla un gard de sirmă, înalt cam de un metru. Jos, unde se terminau scările, se găsea un havuz rotund, părăsit. Odinioară aici se afla castelul întărit al conților Mogielnicki. Resturile cetății se mai puteau vedea dinspre riu.

Fațada palatului dădea în parc. Dinspre intrările principale se desfășura, în semicerc, un uriaș peron turnat în beton. O alee largă, presărată cu nisip roșu, ducea spre poarta principală a parcului. Livada de pomi fructiferi îndepărtase de lângă palat toate pavilioanele, grajdurile și celelalte acareturi.

La scară aștepta o trăsură deschisă. Vizitiul vinjos abia stăpinea caii iuți. Unul din ei, un armăsar frumos, sătul de grajd, izbea nerăbdător betonul cu copita. Se uită cu coada ochiului la Rajmund, care se apropiase de el, și sforăi amenințător.

– Prru-u, drace ! se răsti vizitiul la armăsar, trăgînd de hățuri.

Se auziră pași ușori pe treptele de marmoră. Rajmund se-ntoarse și, pentru o clipă numai, întilni ochii Ludwikăi. Flăcăul continua s-o privească, fără să-și poată lua ochii de la ea, cu o expresie de mirare, așa cum privesc copiii.

Ludwika se urcă sprintenă în trăsură.

– Stefania n-a coborît încă ? Dar calul meu unde-i ? Jan, dă fuga pînă la grajd : imediat să mi-o trimită pe Laska. De cite ori trebuie să vă spun ? I auzi Rajmund pe cineva vorbind în spatele său. Omul vorbea aspru și apăsînd pe „r”.

Vizitiul coborî greoi de pe capră.

– Cineva trebuie să țină caii, mărite pan !

– Ei, tu de colo, cum îți zice ? Ține caii ! îi strigă poruncitor lui Rajmund tinărul îmbrăcat într-un costum de călărie și cu jambiere de piele. Vorbea disprețuitor, cu buza groasă de jos răsfrîntă și învîrtînd nervos cravașa

în mină. Nu-i dăduse încă mustața : era gras și avea picioarele scurte.

- Nu sint sluga ta ! izbucni Rajmund.

Wladislaw se zăpăci o clipă. Apoi, infuriat, ridică cravașa, dar nu-l lovi ; ghicise, sau mai bine zis simțise, că, pentru lovitura asta, flăcăul ar fi fost în stare, să-i crape capul cu toporul.

- Atunci marș de-aici ! Cine te-a lăsat încoace ? Ei, Józef sau care ești ! Unde dracu v-ați băgat ? strigă Wladislaw scos din fire, smucind hăturile din miinile vizitiului.

Depărtându-se de peronul palatului, Rajmund porni încet spre bucătărie, ca să i se facă socoteala.

În clipa aceea apărî Stefania.

Rajmund se opri în apropierea gardului de sîrmă care despărțea ripa de peron. Atenția îi fusese atrasă de o motocicletă ce venea în goană pe alee ; era condusă de un soldat german cu o carabină scurtă în bandulieră. Motocicleta răsări deodată lingă trăsură și, la zgomotul asurzitor al motorului, caii se traseră la o parte, armăsarul se ridică pe picioarele de dinapoi, oiștea trăsorii pirii. Wladek dădu drumul hăturilor și se repezi spre peron, ca să scape de copitele cailor. Soldatul, căutînd să evite ciocnirea, dădu viteză maximă și viră motocicleta în unghi drept. Asta sperie și mai rău caii, care se smuciră, luînd-o razna spre ripă. Strigătul desperat al Stefaniei fu ca un bici pentru cai. Cîțiva pași încă, și caii, cu trăsură cu tot, se vor prăbuși în ripă. Animalele nu o simțiseră însă, nu văzuseră prăpastia care era ascunsă de tufe. Rajmund tăie drumul cailor innebuniți, dar, ca într-o străfulgerare, înțelese că nu-i va putea opri și că, așa cuprinși de spaimă oarbă cum erau, l-ar strivi înainte de a putea face ceva... Numai în ultima clipă simți toporul din mină. Iată drept în fața lui botul sălbatic al armăsarului ! O lovitură înspăimîntătoare de topor, primită drept în frunte, și calul se prăbuși pe loc. În aceeași clipă se prăbuși și el, lovit

de oiște. Al doilea cal se împiedică de trupul flăcăului și se prăvăli peste el.

Tot personalul veni în goana mare, atras de strigăte. Pe Ludwika, albă de spaimă, o dădură jos din trăsură, și abia atunci alergară spre calul care se zbătea în agonie și spre Rajmund ce se afla sub el. Când în cele din urmă izbutiră să-l scoată de sub cal, flăcăul nu mai dădea nici un semn de viață. Îl întinseră pe pământ. Așa cum era, fără pic de sînge în obraji, părea că doarme dus.

Bărbații se agitău lângă cai. Armăsarul zăcea cu țeasta sfărîmată, tot atît de nemișcat ca și cel care-l doborîse.

- I-a spart capul ! A omorît un cal atît de scump ! țipă în cele din urmă Wladek, care-și venise în fire.

- Slavă domnului că a scăpat contesa ! Isuse Christoase ! Ce-ar fi fost ! Și contele Edward e plecat ! bolborosi Józef, cu buzele uscate de emoție.

- Spaima de adineaori a lui Wladek se transformă într-o adevărată furie, pe care el o vărsă pe capul slugilor din jur.

- Din cauza voastră s-au întîmplat toate, trîntorii dracului ! V-ați puturoșit, nemernicilor ! Unde mi-ați fost cînd s-a tras trăsura ? Și cum de îndrăznesc toți soldății să se plimbe pe aici cu pîrîitoarele lor ? !

Ultimele cuvinte le spusese pentru Sonnenburg, care tocmai ieșise din casă. Maiorul îi ceru iertare Ludwikăi pentru cele întîmplate. Wladislaw se repezi spre el.

- Domnule maior, cer să-l arestați pe acest nătărău care era s-o omoare pe contesă... Și-apoi calul valorează cîteva mii de mărci, cit n-o să ciștige idiotul dumneavoastră toată viața lui. Ar trebui să-i lămuțiți pe soldații dumneavoastră că aici nu e han, strigă Wladislaw, pocînd cuvintele nemțești.

Maiorul, înalt și uscățiv ca o prăjină, o salută politicos pe Ludwika, ducîndu-și mina la cozoroc, și se-ntoarse către Wladislaw.

- Ce dorești, tînerc ?

- Eu nu-s un „tînăr” pentru dumneavoastră. Sînt contele Mogielnicki ! Vă rog să nu uitați aceasta, domnule von Sonnenburg !

- Perfect, dar dacă mai continuați pe tonul acesta, refuz să vă ascult ! Motociclistul îndeplinea o misiune și nu-i cu nimic vinovat pentru simplul motiv că dumneavoastră ați aruncat hăturile și ați lăsat-o pe contesă în voia soartei, i-o reteză Sonnenburg. Apoi intră cu soldatul în casă, deschizînd din mers plicul, pe care scria : „Strict confidențial. F.f. urgent. Să se deschidă personal.”

În zarva aceea îl uitaseră cu toții pe Rajmund. Ludwika își dădu cea dintîi seama de asta.

- O doamne, cum de l-ați lăsat fără ajutor ! strigă ea. Duceți-l imediat în casă ! Stefa, roagă-l pe maior să trimită după felcer.

Maiorul, în camera lui, citea :

„...Transmit telegrama cifrată = două puncte... În Austro-Ungaria puternice tulburări... Stop... Majestatea sa regală și imperială a abdicat... Stop... Ordon ca, prin toate mijloacele, inclusiv împușcarea instigatorilor, să se păstreze disciplina în armată... Stop... A se executa numai ordinele Comandamentului Suprem.

Ludendorff...

Urmează indicațiuni suplimentare... Să se ardă după citire...”, șoptiră buzele lui Sonnenburg.

- Un leșin adînc. E numai un șoc, n-are fracturi. Nu, nu-l îmbrăcați deocamdată. Am să-i fac chiar acum o injecție cu camfor, spunea felcerul neamț, cu brasarda Crucii Roșii la mîneca tunicii.

Rajmund zăcea pe divanul larg din fumoar, acoperit cu o păcură călduroasă. Îl îngrijea lacheul Adam și Franciszka. Stefania le dădea și ea o mîină de ajutor;

Cind Rajmund incepu să-și vină în fire, Ludwika intră în odaie.

– Așa... Pulsul e din ce în ce mai regulat. Tinărul se comportă bine. Acum are nevoie de o liniște absolută... Ce-i asta? Sună adunarea? Trebuie să plec. Mă întorc peste o oră. Dar nu-l lăsați singur, dădu felcerul instrucțiunile, ridicându-se de pe divan.

– Voi puteți să vă vedeți de treabă, și Stefania îi trimise afară pe Franciszka și pe Adam. Stăm noi aici, eu și contesa. Toate-s bune. Uite că-și vine în fire, răspunse încet Stefania la întrebarea mută a Ludwikăi, cind rămaseră singure. Nu găsești, Ludwika, că-i frumos băiatul ăsta?

– Stefa, nu ți-e rușine?

Rajmund ridică încet pleoapele grele. Stefania, care sedea la căpățiiul lui, se plecă duioasă spre el. Tinărul se uită îndelung, cu o privire încetoșată, la doamna aceasta necunoscută, elegantă, la ochii ei surizători, ironici, la buzele puternic date cu carmin, și nu putu să priceapă unde se află și ce-i cu el.

Stefania îi povesti, cu multă băgare de seamă, cele întâmplate. Iar cind el dădu să se ridice, îl opri:

– Stai liniștit!

Observîndu-i mișcarea, Ludwika se apropie de divan și luă mîna lui Rajmund.

– Cum să vă mulțumesc? îi spuse ea încet.

Afară zbîrni din nou motocicletă: pleca maiorul. Abia acum își aduse aminte Rajmund de toate. Il cuprinse o senzație de frig și un sentiment de neliniște.

– Unde-mi sint hainele? Vreau să plec, șopti el.

– O să ți se aducă îndată hainele și o să fii ajutat să te îmbraci. Dar nu trebuie să pleci pînă nu-ți recapeti puterile, îi spuse Stefania, ieșind din odaie în urma Ludwikăi.

Rajmund incepu să se îmbrace încet, amețit, clătînindu-se pe picioare, gata să cadă. Cind Józef intră, aducînd

du-i un costum de haine de postav, cizme și o jachetă de vânătoare, Rajmund era gata îmbrăcat.

– Preamărita pani îți trimite aceste lucruri, spuse Józef și așeză hainele pe un scaun. Și-afară de asta, mi-a spus să-ți dau două sute de mărci (ii întinse un pachet de bancnote). Apoi am primit poruncă să-ți dau de mâncare și să te duc în oraș.

Lui Rajmund i se părea că se învîrtește camera cu el. Făcea mișcări încete cu miinile, ca să-și păstreze echilibrul.

– Dar pentru lemne, cît am de primit?

– Pentru lemne – trei mărci, că așa te-am tocmit. Dar ce mai vrei? Doar ai căpătat două sute?

Rajmund scoase din pachetul de bancnote trei mărci, puse restul pe masă și ieși în tăcere.

După ce ieși pe poarta parcului, se întoarse și se uită mult timp la palat. Apoi se îndreptă spre oraș. Vîntul îi biciuia fața, îi pătrundea pe sub flanelă. Iar el mergea, mergea mereu, poticnindu-se și legănindu-se ca un om beat...

– *Herr Oberleutenant*, ăștia doi nu au permisul în ordine, îi raportă ofițerului un vagmistru scund, ducînd mina la cozoroc.

• Schmultke se uită la arestați. Unul din ei, adus de spate, cu fața acoperită de o barbă țepoasă, în uniformă de soldat austriac, îl privea cu răutate și clipca des, ca și cum l-ar fi usturat ochii din pricina fumului de la țigara ofițerului. Celălalt, înalt, cu niște mustăți lungi, cărunte, de culoarea scrumului de țigară, îmbrăcat cu o scurtă neagră și în cizme soldățești cu carîmbi scurți, stătea liniștit, uitîndu-se nepăsător la călătorii care coborau din tren.

– De ce n-aveți permisele vizate? îi întrebă Schmultke cu severitate.

– Are trei vize, a patra n-a avut cine să ne-o mai pună. Cui îi arde acum de viză? Toți se-nghesuie să plece acasă, i-o întoarse cu satisfacție răutăcioasă primul arestat.

- Ce-i poziția asta ? Drepti ! Te-nvăț eu, canalic, cum se vorbește cu un ofițer ! Din ce unitate ești ? Unde-ți sint epoleții și cocarua ? Dezertezi, mișelule ! strigă Schmultke, bucuros că a găsit pe cine să-și verse focul pentru cele trei zile de cînd sta de gardă, neschimbat, în gară. Escadronul lui primise misiunea să vindeze prin trenuri dezertorii din armata austro-ungară.

- Nu-s dezertor ! Am fost prizonier în Rusia și acum mă întorc acasă. Vă rog să vă uitați și dumneavoastră, își domoli vocea soldatul.

Schmultke examinează actele arestațiilor. Pe un certificat soios și rupt, eliberat prizonierului Mieczyslaw Przygodzki, era pusă ștampila comandamentului din Kiev, cu o notă scurtă : „Controlat. Invalid. Liber să meargă la vatră.“ Al doilea permis era pe numele Zygmunt Rajewski, instalator la uzina de apă din Varșovia, care de asemenea era autorizat să meargă în localitatea unde domiciliu familia lui.

- Ce-ai căutat în Rusia după 1917 ?

- Am săpat la cartofi, *Herr Oberleutenant !*

Schmultke surprinse în răspunsul soldatului o ironie ascunsă.

- Lasă c-o să stai tu mult și bine la răcoare, pînă ce vom lămuri toate astea... Dar dumneata de ce n-ai viză ? se adresa Schmultke celui înalt, spunîndu-i fără să vrea „dumneata“.

- Nu știu nemțește, răspunse acesta în limba polonă.

- E polonez și nu vă înțelege, tălmăci soldatul. Am călătorit împreună. A fost și el la comandament după viză. Dar acolo nu mai era nimeni s-o pună. Sintem amîndoi de pe aici.

Lămuririle lui nu ajutară la nimic. În ultimul timp Schmultke trăise într-o permanentă incordare, incit cu greu își mai putea stăpîni ieșirile nesăbuite. Și de astă dată, la fel îi venea să-i cirpească o palmă acestui mitocan, care numai cu o săptămînă înainte tremura în fața oricărui

ofițer, iar acum, cind în idionta asta de Austro-Ungarie a început să fiarbă cazanul, îndrăznește să discute cu el, și încă pe un astfel de ton... Ce va fi atunci mai departe? Azi au fost dați jos din tren cincizeci și șapte de dezertori, dintre care unsprezece înarmați. Iar telegramele anunță că începe dezertarea în masă. Dar dacă valul acesta se va rostogoli pînă aici?!... Fir-ar al dracului!

- La comenduire cu ei! Mîine o să controlăm dacă în-
tr-adevăr sint din oraș.

- Așa! Va să zică am sosit! Frumoasă primire, n-am ce zice! Acu putem să ne perpelim aci și să ne războim cu ploșnițele toată noaptea. O să cerceteze mîine dimineață, auzi? O lună întreagă pe drum, și cînd să zici c-am ajuns acasă... te bagă la răcoare! Ah, să nu dea sfîntul să-l prind pe vreunul din ei undeva mai la-ntuneric! scrișni din dinți Przygodzki, aruncîndu-și furios traista pe patul de lemn, după ce s-au pomenit închiși în arestul gol.

- Ești și tu puțin de vină, prietene. Ar fi trebuit s-o iei mai domol. Dar, la drept vorbind, unde stai?

- Aici, aproape de oraș, pe moșia lui Mogielnicki.

- Pe cine ai acolo?

- Pe nevastă-mea, pe tata, și pe frate-meu... Destui!... Stau bine ei, ce le pasă! Tot neamul nostru, de cînd lumea, au fost lachei la Mogielnicki. Tata-i majordom, fratele e lacheu, iar nevastă-mea fată-n casă... Eu am fost grăjdar. Știi, mutra mea, nu prea sint arătos... nu m-au primit ca lacheu. Și-apoi, nici mie nu mi-ar fi plăcut. Profesie de cline. Să stai sluj și să dai din coadă cînd te cirpește stăpînul peste bot. E mult mai bine la cai.

Rajewski își așternu scurta pe scindurile patului, scoase căciula din cap și se culcă cu fața spre soldat. Przygodzki privea părul argintiu al vecinului său.

- Cîți ani ai, pan Rajewski?

- Patruzeci și cinci. Dar de ce mă-ntrebi?

- Mă uit că ești cărunt de tot. De ce oare?

Sprincenele încruntate, stufoase, ale lui Rajewski tresăriră.

– Se-ntimplă... Sînt unii care încărunțesc și la douăzeci de ani.

Trecură citeva clipe.

– Tare mai ești închis la suflet, pan Rajewski, spuse în cele din urmă Przygodzki. De mult mă tot uit la dumneata. Iaca, i-ai spus neamțului că nu-l înțelegi, și doar asta nu-i adevărat !

Rajewski îl privi atent. Przygodzki zîmbi, liniștitor.

– Nu-ți fie frică, pan Rajewski. Sînt eu neam de polițai, dar nu mi-am vîndut încă sufletul necuratului. Am și eu gîndurile mele. Dacă ar fi știut caltaboșul cela de neamț ce „cartof” am săpat eu tot anul ăsta, altfel ar fi vorbit cu mine !... Dacă te interesează, am să-ți povestesc cîte ceva din viața mea. Tot n-avem ce face. O să treacă timpul mai repede...

Rajewski urmărea mișcările agitate ale soldatului.

– Știi ce, Przygodzki ? răspunse el peste cîtva timp. Nu întotdeauna e bine să povestești tot ce-ai vrea să povestești. Îmi pari un om de treabă. Dar acum nu e timpul să vorbim lucruri de prisos, acolo unde am putea să n-o facem. Uite, să nu merg mai departe : dacă nu l-ai fi călcat pe bătătură pe neamț, poate că acum eram amîndoi acasă.

Soldatul se așeză pe pat lingă el.

– Asta-i drept ! Dar acum e altceva. Știi, sînt clipe cînd te-apucă uritul. Și-apoi, uneori simți nevoia să-ți descarci sufletul. Mai cu seamă dacă simți c-o să te înțeleagă omul ce-i spui. Uite, aproape c-am ajuns acasă, dar să nu crezi că mă bucur cîne știe cit...

– De ce ?

– Apoi să vezi cum devine cazul. Să-ți povestesc de la începutul începutului... M-am însurat în preajma războiului. Mi-am găsit în sat o fată pe cînte, frumoasă chiar, dar, ce-i drept, cam năstrușnică. Și am intrat cu Franciszka la ferma de lingă conacul conților. A început războiul. Iar în

familia conților s-a întâmplat așa că băiatul cel mai mare, Edward – care are moșie lângă Varșovia – să fie într-un regiment de gardă din armata rusă, iar cel mijlociu, Stanisław – care are moșii în Galiția și în Ucraina – să fie mobilizat ca ofițer în armata austriacă. Când nemții au ocupat locurile noastre, acest Stanisław a devenit aghiotantul comandantului garnizoanei de la noi, de aci. Știi, cum e mai bine : oricine ar fi câștigat războiul, Mogielnicki tot n-ar fi pierdut nimic. S-a rugat taică-meu, și-atunci contele Stanisław m-a luat ordonanță la el. Totul ar fi mers bine, dar au văzut-o boierii și pe Franciszka... Au plăcut-o și au făcut-o fată-n casă. Au mutat-o într-un pavilion, lângă palat. Au rinduit-o să îngrijească de bătrînul conte... că tot bolea... Trebuia să stea nopți întregi să-l îngrijească. Și uite-așa, numai ce bag eu de seamă că e ceva necurat la mijloc. Ea nu-mi spunea nimic, dar vedeam c-o apasă ceva. Eu veneam din oraș s-o văd în fiecare seară. Mă uit dimineața (mai dormea încă) și văd pe sinul ei o vînătaie, de parc-ar fi mușcat-o cineva. Mi s-a suit sîngele la cap. Era cit p-aci s-o sugrum ! Și-atunci mi-a mărturisit că bătrînul conte nu-i dădea pace. O chinuia cumplit, și nu putea să scape de el. Când i s-a împotrivit, a amenințat-o că a doua zi chiar o să mă trimită pe front, iar pe ea are s-o alunge din casă... Și mi-a mai povestit pe urmă asemenea lucruri, de m-am zbîrlit ca o fiară. De cînd ar fi trebuit să crape scîrba aia bătrînă ! Sac de osînză, nu altceva ! De nimic nu-i bun ! Și deși nu-i în stare nimic, tot se ține de muieri. Rupe cu dinții din ele... O zi întreagă am umblat ca scos din minți ! Am venit noaptea, ea nu era acasă. M-am repezit la palat. Am vrut să sparg ușa bătrînului. Ce-a fost pe urmă, dracu știe ! Nu mai mi-aduc aminte... Au alergat toți... să mă țină, și m-am bătut cu ei ca o fiară turbată ! Contele Stanisław m-a izbit atît de tare cu revolyerul în țeastă, că m-au tîrit afară mai mult mort decît viu... M-au arestat „pentru scandal în stare de ebrietate“. Iar a doua zi, m-au și băgat într-un eșalon care pleca

pe front. Acolo, cu prima ocazie, m-am predat rușilor. Ne-au dus tocmai în Siberia, în lagăre de concentrare. Era pe la sfârșitul lui 1915. Cît am suferit acolo !... Treizeci și cinci de copeici de suflet de soldat pe zi. Iar pentru ofițeri, cite șapte ruble. Soldații crăpau de foame și de tifos, iar ofițerilor nici nu le păsa... Veni și revoluția. Anul 1917 l-am petrecut fără nici un rost, n-am zis nici hăis, nici cea. Dar cînd bolșevicii au pus mîna de-au scărmanat pe cine trebuia, am deschis ochii și noi, prizonierii. S-a găsit printre ofițeri un îndrăcit de ungur – locotenentul Sajno. Uite, drept așa ne-a spus : „Spargeți, fraților, depozitele, luați alimentele și echipamentul !” Chiar așa am și făcut. Numai că revoluția bolșevică nu ajunsese încă pînă acolo. Așa că am mîncat o bătaie de ne-au mers fulgii. Pe Sajno și pe noi, ăștia care fusesem în fruntea soldaților, ne-au băgat la închisoare, gata să ne trimită în judecata Tribunalului militar de război. Dar tocmai atunci a-nceput zarva mare ! Bolșevicii au ajuns pînă la lagărul unde ne aflam noi. Ne-au eliberat pe toți. Au început mitingurile, și iată că o parte din prizonieri au hotărît să-i sprijine pe bolșevici. Ne-am adunat vreo mie cinci sute, dacă nu și mai mulți, maghiari și polonezi din Galiția ; mai mult cavaleriști. Ne-am înarmat, am făcut rost de cai și-am ocupat orașul. Am deschis porțile închisorii, l-am găsit pe Sajno și i-am spus deschis : „Dacă într-adevăr ești un om cumsecade și mergi cu poporul, ia comanda și... la treabă !” Locotenentul n-a stat mult să se gîndească : „Bucuros, zice. Aduceți-mi un cal și o pereche de pistoale Mauser !” Și uite-așa am început să-i ciomăgim pe domnii ofițeri ruși. Asta mi-a plăcut atît de mult, că timp de o jumătate de an nici nu m-am mai dat jos de pe cal. Locotenentul Sajno cu prizonierii au rămas să ducă mai departe acțiuni de partizani în Orientul Îndepărtat, dar mie mi s-a făcut dor de casă. Măcar să fiu mai aproape, mi-am zis. Așa că am plecat în Ucraina. Nici acolo n-am stat cu mîinile în sin. Am luptat pîn-ce am căzut în ghearele nemților. Plecasem

În recunoaștere într-un sat și-am dat de o patrulă călare. Noroc că n-aveam arma la mine... M-au luat drept prizonier de război, că aveam actele vechi la mine, și ele m-au salvat. Și uite-așa, m-au frecat cit m-au frecat, apoi mi-au dat drumul acasă...

Przygodzki tăcu și rămase nemișcat, plecându-și obosit capul.

– De ce-mi povestești despre isprăvile tale la bolșevici? Sint un străin pentru tine, atîta doar că de trei zile călătorim împreună. Cu povestiri de astea ai să dai o dată peste vreun nemernic și te trimiți singur în fața plutonului de execuție, roști încet Rajewski.

– D-apoi ți-am povestit dumitale, ca să nu te mai uiți chiorîș la mine...

– Dar ce-ți pasă de mine? Ciudat om mai ești... O tot apuci pe unde nu trebuie. S-o lăsăm mai bine baltă și hai la culcare!

În arest se furișau umbrele înserării. Dincolo de ziduri amuțea vuietul glasurilor omenești. Se auzea ploaia ropotind în geamuri...

– Eu, tovarășe Rajewski, te-am recunoscut... de-abia acum, cînd ți-ai scos căciula... De trei zile mă tot frămînt să-mi aduc aminte unde te-am mai văzut. Semenî leit cu comisarul brigăzii internaționale. Numai că aici nu prea e locul potrivit pentru el și nici numele de familie nu-i același. Pe acela îl chema tovarășul Hmurii. Dar dacă mă uit mai bine – parc-ar fi aceeași față. De-aia ți-am și povestit, ca să nu te mai uiți chiorîș la mine. Vezi, nu sîntem chiar așa de străini.

Rajewski zîmbi în mustața-i căruntă.

– Se întîmplă asemănări de astea! Numai că-s cam primejdioase: poate să te spînzure, așa, fără să fii vinovat cu nimic...

Przygodzki îi puse lui Rajewski mina pe umăr:

– Puteți să fiți sigur, tovarășe Hmurii, iertați-mă... tova-

rășe... adică pan Rajewski. Nu degeaba am petrecut eu o jumătate de an în Armata Roșie. Tot am învățat ceva...

Dincolo de pereți s-auzea zgomotul unui tren ce se apropia. Se porniră din nou, ca un vuiet, glasurile oamenilor. Cineva deschidea ușa. Afară, pe coridor, răsunau strigăte scurte de comandă. În arest fură îmbrânziți o mulțime de soldați austrieci, de toate armele.

Cînd odaia se umplu pînă la refuz, dragonii nemți închiseră din nou ușa. Îndată arestul deveni strîmt și zgomotos. Soldații se așezau pe paturile de lemn puse unul peste altul, jos pe podea, pe pervazul ferestrei, pe lada care servea drept masă.

Un brav cavalerist cu Crucea de Fier pe piept îi făcu cu ochiul lui Przygodzki.

– Te retragi și tu *Kamrad*? Singur ți-ai scos epoleții sau ți i-a smuls nemernicul acela de *Ober*?

– Eu sînt prizonier de război... Dar voi, încotro, băieți? Spre casă? întrebă Przygodzki, zîbind fără să vrea.

Un flăcău vînjos, cu galoane de *Gefreiter*, răspunse în locul cavaleristului:

– Da, avem concediu nelimitat.

Cei din jurul lui începură să rîdă.

– Mergem acasă, la pescuit.

– Ne-au dat nevestele ultimatum: dacă nu ne-ntoarcem, cică ne consideră demisionați. De-aia ne și grăbim.

Dintr-un colț, cineva bolborosi nemulțumit:

– Se și vede că v-ați grăbit. Consiliul regimentului v-a spus să plecați cu tot regimentul, nu răzleți! Dacă-l ascultați, i-ați fi strivit pe dragoni de nu s-ar mai fi ales nici praful de ei.

– N-ai grijă! Lasă, vin ai noștri și ne scapă.

– Acum, degeaba! Dacă s-a rupt zăgazul, nu mai poți opri apele astupînd gaura cu căciula...

– Las' că am luptat destul... Ne-ajunge!

Se-ntunecase de-a binelea. Soldații aprinseră o luminare, își deschiseră ranițele și se așezară să mănînce.

- Veniți incoace *Kamraden* ! V-o fi și vouă foame, îi invită cavaleristul pe Przygodzki și pe Rajewski, deschizând cu briceagul o cutie de conserve.

Rajewski mulțumi, dar nu se ridică de la locul lui. Przygodzki primi bucuros : nu mai mâncase de două zile.

- Va să zică vii din Rusia, *Kamrad* ? Ei, ce mai e pe-acolo ? Aud că nu mai e de trăit. Așa să fie ? îl iscodi un infanterist vîrstnic.

- Pentru unii, într-adevăr, e prost al dracului ! Pentru fabricanți, pentru moșieri, pentru toți aceia care pe timpul țarului îi încălecau pe ai noștri, pe cei ca mine și ca tine. Ca-n clește i-au strîns bolșevicii : abia dacă mai suflă. Cît despre muncitori și țărani, ei luptă. Știi prea bine că s-au năpustit dușmanii din toate părțile asupra lor, răspunse Przygodzki, uitînd unde se află.

- Să fie chiar așa, că bolșevicii le-au luat moșierilor pămîntul și l-au împărțit la țărani ?

- Tu ce crezi : s-ar fi urnit altfel țăranul să lupte pentru Puterea sovietică ?

- E adevărat că bolșevicii îi chinuie pe prizonieri ?

- Prostii ! Născociri de-ale ofițerilor ! Dar că bolșevicii au brigăzi internaționale, formate pe de-a-ntregul din prizonieri, asta v-a spus-o careva ?

- Ni s-a spus că ar fi niscai trădători... Și pe noi *Ober*-ul tot trădători ne-a făcut !

- Ce credeți, o să ni se dea și nouă pămînt în Ungaria ?

- O să ți se dea... vreo doi coți în adîncime.

- Cum adică, eu să nu primesc pămînt ? ! Atunci pentru ce am luptat ?

- Bine, măi ! Ai și uitat regulamentul ? „Pentru împărat, pentru...”

- Las' că i s-a înfundat și împăratului ! i-o întoarse vesel cavaleristul, îndesîndu-și în gură un duminat zdrăvăț de piine.

Przygodzki nu se mai dezlipcea de el și tot zîmbea mulțumit, ascultînd vorbele soldaților. Cînd cutia se goli cu

totul, Przygodzki își șterse mustața cu mîncea, îi mulțumi cavaleristului și întrebă așa, fără să se adreseze cuiva :

- De ce oare, *Kamraden*, plecați acasă fără arme ? O să vă prindă pe acolo jandarmii, grămezi, grămezi... Să fi por-nit cîteva eșaloane o dată, fără ofițerime... A mai spus-o aici un *Kamrad*. E bună arma și-acasă, dacă știi cînd și împotriva cui s-o îndrepti. Altfel...

Rajewski îl trase neobservat de mînecă.

- Mai ușurel ! îi șopti el în limba polonă.

Treziți în zorii zilei de focuri de armă, toți se sculară și vorbeau alarmați între ei :

- Ce-o fi asta ? îl întrebă Przygodzki pe Rajewski.

Acesta dădu nedumerit din umeri. Peste vreo douăzeci de minute, totul se lămurî. În ușa spartă de lovituri date cu patul puștii se îngrămădiră cîteva soldați, și din toate părțile se auziră strigăte vesele :

- A-a-a ! Sînt ai noștri, din regimentul treizeci și șapte pușcași !

Un artilerist înalt, cu baioneta prinsă la centură, tună cu o voce groasă de bas :

- Stringeți-vă ranițele, camarazi ! Repede ! Plecăm mai departe. I-am cam jumulit puțin pe dragoni. Gata-gata să trecem pe lîngă voi ; noroc că am aflat că sînteți aici. Hai, mai repede !

Se despărțiră în piața orașului. Przygodzki strînse cu putere mina tovarășului său de drum :

- Rămîneți cu bine ! Dacă vreodată pot să vă fiu de folos, știți de unde să mă luați. Cu bine, pan Rajewski !

După cîteva pași se întoarse din nou și flutură mina, salutîndu-l.

Rajewski dădu din cap în semn de răspuns...

Rajewski se opri lîngă intrarea cunoscută, la subsol. Era emoționat. Acum unsprezece ani l-au luat trei jandarmi și l-au dus departe. Iată ! Aici, pe trepte, stătea Jadwiga.

ținându-l de mînuță pe Rajmund. Un al patrulea jandarm n-o lăsa să se apropie... Ce-o fi cu ei? Mai trăiesc oare? Ce ciudat – n-avea destulă tărie să coboare treptele și să bată la ușă.

Dar ușa se deschise. O fată tînă, într-o jachetă simplă, împletită, urcă scările. Din nou se întredeschise ușa, și-n crăpătura ei apăru un cîpșor de copil,

– Tanti Sarra, mi-aduci bomboane, nu?

– Sigur, roșcovanul meu. Hai, închide ușa!

– Vă rog, aici stă Jadwiga Rajewska? întrebă Rajewski, căutînd să pară calm.

Fata se opri.

– Rajewska? Nu... adică a stat aici acum cîtiva ani. Acum locuiește aici cizmarul Mihelson. Rajewska stă în fundătura Cracovia, cu băiatul ei...

– Va să zică trăiește și ea, și copilul?

– Jadwiga Bogdanovna și Rajmund? Bineînțeles că trăiesc. Nu i-ați văzut de mult?

– Da de mult... Sînteți bună să-mi spuneți la ce număr...

– Dacă vreți să-i vedeți, mergem împreună. În fiecare dimineață trec s-o iau pe Jadwiga Bogdanovna... Lucrăm în același atelier. Să mergem.

Mergînd alături, Rajewski auzea zgomotul tocurilor ei înalte pe trotuar. Mergea fără să se uite la ea, dar cu coada ochiului îi surprinse privirea, plină de curiozitate. Întotdeauna reținea bine chipurile oamenilor, și chipul acestei fete, pe care băiețașul o strigase „Sarra”, i se întipărise adînc în minte. Mai cu seamă ochii ei mari, întunecoși, în care expresia de indiferență se topise dintr-o dată, fără urmă, atunci cînd vorbise cu micuțul. Dacă n-ar fi fost atît de tînă – cu siguranță că n-avea mai mult de șaptesprezece ani – ai fi putut crede că este mama copilului.

Ar fi vrut să afle mai multe despre Jadwiga și fiul lor, dar obișnuita-i prudență îl oprea să-ntrebe. Deși nu-l mai apăsa aceea nesiguranță, atît de greu de suportat – știa acum

că ei trăiesc – simțea cum crește mereu în el emoția întâlnirii apropiate. Un bărbat în toată legea... Dar Jadwiga ? Nu s-o fi remăritat ? Doar sint unsprezece ani de-atunci ! Și nu mai poți lepăda de pe umeri greutatea acestor unsprezece ani, cum nu poți scăpa de cărunțeală.

– Ei, iată că am ajuns !

Vocea fetei suna melodios : lungă puțin silabele, parc-ar fi cîntat.

O mai privi o dată. Purta, fără pic de cochetărie, o căciuliță de lină cenușie, tricotată, de culoarea jachetei. Avea năsucul drept, și linia gurii ei frumoase exprima multă hotărîre...

Zimbea, de parc-ar fi bănuț ceva.

– Tu ești, Sarrocika ? Viu, viu îndată...

– Nu sint singură, Jadwiga Bogdanovna. Îți aduc un musafir. Bună ziua, Rajmund.

Rajewski aproape că atingea cu capul tavanul odăiței joase. În fața unicei ferestre mici se ridica zidul unei magazii. Odaia era întunecoasă și părea ticsită de lucruri.

Jadwiga, care tocmai își îmbrăca paltonul, se-ntoarse.

Zygmunt își scoase căciula, cu mîna parcă înțepenită, și rosti încet :

– Bună ziua, Jadzia.

Jadwiga rămase cîteva clipe neclintită, privindul cu ochii larg deschiși :

– Zygmunt !

Apoi izbucni într-un plîns cu suspine și se lipi de el, temîndu-se parcă să nu i-l ia cîteva din nou.

– De ce plîngi, scumpa mea, de ce ? Uite, sintem din nou împreună. Nu trebuie să plîngi, Jadzia, căuta Rajewski s-o potolească.

Rajmund nu-și mai lua ochii de la tatăl său. În serile nesfîrșite, maică-sa îi povestise multe despre el, cu nespuse dragoste și duioșie ! În închipuirea lui Rajmund se infiri-

pase de mult figura tatălui, o figură minunată, de adevărat bărbat, puternic, drept și cinstit.

O dată cu dragostea pentru tatăl său, în inima lui Rajmund crescuse o ură de moarte împotriva acelor care îl urmăriseră, îl ferecaseră în lanțuri și-l trimiseseră la ocnă.

Băiatul nu înțelegea prea bine ce înseamnă „ocnă”.

Dar simțea că e ceva cumplit, întunecos, de unde nu există scăpare. Mama îi povestise despre Siberia, o țară depărtată, undeva la marginea pământului, unde domnește un ger nemilos, unde sint codri de nestrăbătut și se-ntinde o cimpie moartă, îngropată sub zăpadă. Sute și sute de kilometri în jur nu găsești nici un suflet de om. Și iată că acolo, în țara aceea posomorită, oameni ferecați în lanțuri și păziți de santinele sapă adânc pământul, scoțind aur pentru țar. Asta e ocnă... Și-acolo trăiește tatăl lui.

Cite lacrimi a vărsat copilul, ascultînd tristele povestiri ale mamei despre cel care n-a avut altă vină decît aceea de a fi dorit o viață fericită pentru săraci și oropsiți.

Cui, dacă nu fiului, putea să-i povestească mama despre durerea ei nemărginită, despre tînăra-i viață schilodită, despre acela pe care n-a încetat să-l iubească și să-l aștepte toți acești ani îndelungați ?

Întregul prinos al dragostei, ea îl dăruise copilului.

Și băiatul creștea, duios și simțitor la suferința și la ne-
cazurile celor din jur. Era singura bucurie a mamei, care nu trăia decît prin el și pentru el. Anii treceau... Copilul devenise un bărbat puternic. Adesea, privindu-l, ea își amintea de tinerețea ei, cînd Zygmunt venea la întîlniri, tot atît de tînăr și de frumos. De ce i-a hărăzit soarta o atît de cumplită suferință ?

Să-ți trăiești cei mai frumoși ani departe de omul care ți-e drag și să știi că fiecare ceas e o suferință pentru el... Și-acum, iată-l... e din nou lingă ea... bărbatul ei, tatăl copilului ei. A încărunțit și l-a înăsprit viața. Două cute adînci îi brăzdează fruntea ca două tăieturi de sabie...

Tatăl e mai înalt ca Rajmund. Puternic. Băiatul o simte din strînsoarea brațului care i-a cuprins umerii.

- Tată dragă ! șoptește el încet.

Sarra privea intimidată la tot ce se petrecea în fața ei. Era martoră fără voie la această scenă și se simțea stingherită. „Acesta-i va să zică tatăl lui Rajmund ! Și doar aproape că am ghicit-o“, se gîndea ea, împărtășind din plin bucuria prietenilor ei.

- Eu plec, Jadwiga Bogdanovna... Iar dumneata rămii. O să spun că ești bolnavă, spuse ea încet.

Jadwiga tresări. Își dădu seama deodată :

- Ah, atelierul ! Stai, Sarrocika dragă ! Nu pot să lipsesc. Astăzi mergem la Mogielnicki. Dacă nu merg, mă dă Spielman afară. Se-ntoarse spre soț și-i șopti, parcă dezvinovățindu-se : Iartă-mă, Zygmunt, trebuie să plec... Trebuie să fac chiar eu proba... Și să predau o comandă scumpă. Am să caut să mă întorc mai repede... Rajmund o să-ți povestească totul... Doamne ! Să fie oare adevărat că te-ai întors ?

În prag își mai îmbrățișă o dată bărbatul și trase ușa după ea.

Zygmunt se întoarse spre Rajmund :

- Vă e prietenă fata asta ? îl întrebă el deodată.

- Da, tată.

- Du-te după ele și spune-le să nu pomenească nimănui că am venit... nici ea, nici mama.

Rajmund înțelese și ieși repede din odaie.

Cînd se-ntoarse, tatăl ședea îngîndurat la masă, cu capul cărunt sprijinit în palmă. Își privi fiul și-i zîmbi cu duioșie de bărbat. Rajmund stătea în fața lui și nu-și găsea cuvintele.

- Vă e foame, desigur, rosti băiatul în cele din urmă.

- Aș minca. Dar nu-mi vorbi cu „dumneavoastră“.

Tăcură din nou... Se uitau unul la altul... Fiul știa multe despre tatăl lui, iar tatăl despre fiu-său - nimic. Asta îl

neliniștea pe Zygmunt Rajewski. Ce gânduri avea și cum își trăia viața flăcăul acesta înalt? Care vor fi relațiile dintre ei? Îi va fi oare prieten și tovarăș de luptă, sau îi va rămâne pe jumătate străin, un om de care va trebui să se ferească și să se ascundă, ca și de burtă-verzimea din vecini? Ca de obicei, se hotărește să înfrunte primejdia.

– Stai jos, fiule, și spune-mi cum ați dus-o?

Rajmund se așează la masă, zimbând încurcat. Tatăl îi privea fața frumoasă, cu trăsături gingașe, ca de fată... Se încruntă: căuta să descopere bărbăție, îndrăzneală în obrazul acesta, și numai timp de o clipă surprinse în ochii albaștri ai băiatului ceva din ceea ce căuta el.

– Cu ce să încep, tată?

– Spune-mi, ești la școală?

– Nu. De trei ani nu mai învăț, de cînd am terminat gimnaziul. N-am putut să merg mai departe... n-aveam bani. Mama m-ar fi dat, dar n-am vrut eu s-o las să lucreze cîte douăzeci de ore pe zi. Și-am intrat la fabrica de zahăr a lui Barankiewicz...

Era liniște în odaie. Se auzea numai tictacul regulat al ceasului.

– Din cauza mea nu te-ai dus astăzi la fabrică?

– Nu, de cîteva luni nu mai lucrez acolo...

– De ce?

Rajmund se suci pe loc, neliniștit:

– M-au dat afară...

– Pentru ce?

Ochii lui Rajmund se micșorară.

– Mi-au dat o hîrtie... După cum scrie acolo, m-au concediat pentru că am luat parte la jefuirea depozitelor...

Rajmund tăcu, văzînd că tatăl său se încruntă brusc.

– Dar nu-i adevărat, tată! E o minciună sfruntată! Noi am cerut salariul pe cele șase luni din urmă, salariul pe care nu ni-l plătitese. Muncitorii au ales delegați să vorbească cu Barankiewicz, iar tineretul m-a trimis pe mine. Barankiewicz a zăbierat la noi, ca la niște ciini, și ne-a dat

afară. În fața birourilor ne așteptau toți muncitorii fabricii. Le-am povestit cum ne-a primit patronul. Și așa a început toată povestea... Când santinelele nemțești au vrut să ne alunge, le-am dezarmat și le-am luat mitraliera. L-am silit pe casier să ne achite salariile, după state. Văzînd că nu mai ajung banii din casă, am deschis cu toții depozitul și i-am ordonat magazionerului să dea fiecăruia cîte trei saci cu zahăr în loc de bani. N-a fost nici un fel de jaf ! Împreună cu foștii soldați am apărut strada de dragonii nemți. Barankiewicz apucase să-i cheme telefonic din oraș. Cînd am terminat toate benzile de cartușe, am fugit care încotro... Dar mitraliera n-am lăsat-o nemților, am ascuns-o la loc sigur...

Rajmund tăcu... Zîbind, dus pe gînduri, tatăl își ciupea mustața căruntă.

= Ei, și pe urmă ?

= Pe urmă nemții au luat înapoi zahărul. Mulți au fost arestați, iar pe ceilalți Barankiewicz i-a dat afară și nu le-a plătit nici un ban. Mie și celorlalți delegați, administrația ne-a dat aviz de concediere. Dar n-am luat nici un kilogram de zahăr, tată ! O sută optzeci de mărci avea să-mi dea Barankiewicz... Pentru o jumătate de an... și nu mi i-a dat...

- Nu-i nimic, băiete ! Să știi c-aș vrea și eu să-i cunosc o dată pe mitraliorii tăi. Iar deocamdată, hai să mincăm dacă avem ce...

- Iartă-mă, tată, n-avem decît niște scrumbie sărată...

CAPITOLUL III

Monumentala poartă de fontă a parcului nu mai apuca să se închidă ; una după alta, trăsurile intrau pe alce. Pe scara principală a palatului Mogielnicki, puternic luminată, era o forfotă neîntreruptă : sosseau invitații. În vestibul, lacheii li ajutau să se dezbrace.

Stefania și Władisław îi întâmpinau pe oaspeți la ușa salonului. Rochia neagră de bal se lipsea strâns de trupul Stefaniei, dezvăluindu-i formele rotunde, lăsându-i goale brațele și umerii. Se vedea pe fața ei că e puțin surescitată, dar și fericită. Îi întâmpina pe oaspeți cu un zîmbet atît de prietenos, cu atîta amabilitate, încît micii boiernași – șleahticii – năucii în primele clipe de splendoarea din interiorul palatului Mogielnicki și de societatea plină de strălucire, deveneau dintr-o dată mai îndrăzneți, mai siguri de ei.

Władisław era roșu de emoție și de dorința de a părea un adevărat aristocrat ; voia ca toți acești oameni fără importanță, admiși la serată din considerațiuni de ordin politic, să simtă că el este contele Mogielnicki. Boiernașilor le întindea disprețuitor două degete ; pe moșierii bogați îi onora cu cîteva cuvinte de bun venit. Și numai atunci cînd sosi prințul Zamojski cu familia, ieși în întâmpinarea lui.

Din salonul mare se auzeau sunete de instrumente care se acordează.

– Iată-l și pe pan Barankiewicz cu soția ! îi șopti Władisław Stefaniei.

În clipa aceea se apropia de ei un uriaș, tot atît de gras pe cît era de slabă soția lui, cu care mergea la braț. Osînză gitului i se revărsa peste gulerul tare, prea strîmt. Ochii lui ca de rac, ieșiți din orbite, cu vinișoare roșii, se opriră asupra Stefaniei.

– O-o-o ! La soare te poți uita, dar la preamărita pani ba ! De-aș fi fost mai tînăr cu vreo zece ani, ehei... mm... da... tună el cu vocea-i de bas, răgușită de băutură.

Nevastă-sa, doamna Anelia, zîmbea acru. Lui Władisław i se păru că nasturii de pe vesta fabricantului de zahăr sint gata să sară, sub apăsarea enormei lui burți.

Soții Barankiewicz intrară în salon. Lacheul îi comunică Stefanici că mașina cu domnii ofițeri nemți a sosit. Władisław o privi cu înțeles pe Stefania :

– Sper că n-ai uitat, Stefa, că Edward te-a rugat să nu-i pierzi din ochi pe nemți ? Condu-i tu în salonul cel mic și adună acolo toate domnișoarele care știu nemțește... Și mai ales să nu se facă economie la băuturi, spuse el grăbit.

– Lasă că știu. Uite-i, vin... Eu ies înaintea lor, iar tu du-te sus, la Edward, să-l vestești că au sosit.. Și spune-i Ludwikăi să coboare să mă ajute. Toți întreabă de ea...

Władisław dispăru. Stefania îi întâmpină pe nemți cu un zîmbet fermecător. Alături de Sonnenburg pășea un colonel încă tânăr, comandantul garnizoanei orașului. După el – trei ofițeri, printre care și Schmultke. Sonnenburg îl prezintă Stefanici.

Colonelul îi atinse mina cu mustața lui îngrijită.

– Foarte recunoscător contesșă pentru amabila dumneavoastră invitație, și bucuros să-ntîlnesc în persoana dumneavoastră pe soția unui ofițer al armatei germane, spuse el.

– Sper, excelență, că nu vă veți plictisi în societatea noastră.

– Vai, e cu putință oare ? ! protestă colonelul.

Înconjurată de ofițeri, Stefania se îndreaptă spre salon. Sonnenburg îl opri pe Schmultke :

– Ai pus santinele în jurul conacului ?

– Am pus, *Herr Major* !

În biroul lui Edward se adunaseră mai multe persoane. Erau acolo : Edward, care se reîntorsese în ajun din Varșovia, părintele Hieronim, prințul Zamojski, Barankiewicz, Benedict, locțiitorul episcopului, și încă trei tineri îmbrăcați civil.

La ușa apartamentului Ludwikăi se instalase pe scaun Józef.

Cînd apăru bătrînul conte Mogielnicki, sprijinit de lacheu, Józef deschise respectuos ușa în fața lui și i-o închise apoi brusc, în nas, lacheului.

– Poți să pleci, Adam. Te chem eu cînd va fi nevoie.

Fiul lui dădu nedumerit din umeri și începu să coboare scara.

– Pe unde umblă haimanaua aceea de Mieczysław? Adam, să nu-l scapi din ochi! E și asta o pedeapsă de la Dumnezeu!...

Adam se opri și-l privi morocănos pe tatăl său.

– De aseară, de cînd a bătut-o pe Franciszka, nu l-am mai văzut. Oamenii spun că a plecat la fermă, la soldați.

Văzîndu-l pe tatăl său, Edward se sculă în picioare.

– Se pare că acum sînteți toți aici. Cît timp petrec cei de jos, noi putem discuta cîte ceva în voie. Fă cunoștință, tată, spuse el, cînd Kazimierz Mogielnicki se opri în fața tinerilor necunoscuți care, la intrarea lui, se sculasera în picioare.

– Căpitan Wrona, se prezintă unul din ei, un om palid și cu ochii albaștri.

– Locotenent de marină Varneri, spuse celălalt, înalt și cu ochi albaștri.

– Porucik¹ Zaremba, mormăi cu o voce de bas cel de-al treilea, un om vînjos, cu mustața tunsă scurt.

Władisław intră grăbit în cameră :

– Au sosit nemții, Edward : un colonel și cîțiva ofițeri. Ludwika a coborît... Auzi, muzica le cîntă tușul². Toate ordinele tale sînt executate. Pot să rămîn aici ?

¹ Grad. ofițeresc în armata țaristă, corespunzînd celui de locotenent. (N. ed.).

² Scurtă piesă muzicală de bun venit, executată de orchestră la recepțiile mari. (N. ed.)

- Nu. Coboară și ocupă-te de invitați. Să revii peste o jumătate de oră, îi răspunse rece Edward.

Władisław făcu o mutră nemulțumită, dar se-ntoarse militărește și ieși. Chiar în dimineața aceea fusese „înaintat” la gradul de podporucik¹ și numit comandant de pluton în legiunea poloneză, care luase ființă conform directivelor lui Edward.

- Deci, dacă domnii îngăduie, voi începe, spuse Edward, când toți se așezară la locurile lor.

De jos răzbăteau pină la ei sunetele mazurcii.

- Am hotărit să pornim poimiine. Nu mai putem tă-răgăna. Austriecii au început să se retragă și părăsesc totul pe drum. Astăzi am aflat și despre revoluția din Germania. Situația noastră este neobișnuit de grea. De-tașamentele de partizani îi urmăresc pe nemții ce se retrag. Curînd vor năvăli aici. Pan Zajączkowski spune că la ei în sate a și început... După cym știți, în ziua de 7 noiembrie, la Liublin, a fost instaurat noul guvern polonez, în frunte cu Daszyński, membru al partidului socialist polonez...

Barankiewicz făcu un gest de teamă.

- Nici o grijă, îl liniști Edward. Ce-i drept Daszyński, în declarațiile sale, a făgăduit dreptul de vot universal, direct, egal și secret, a făgăduit ziua de muncă de opt ore și chiar trecerea pămîntului în miinile țăranilor, con- tinuă Edward batjocoritor, dar toate astea nu sînt decît decorul obligator pentru ziua de azi. O să ne debarasăm noi ușor de toate astea, îndată ce vom avea puterea în mină. Pină una alta, datorită declarațiilor lui Daszyński, țăranii păzesc singuri moșiile : bunul poporului, vezi bine ! Important este ca puterea armată să fie în miinile noastre. Deocamdată dispunem numai de o sută de oa- meni... suficient ca să ocupăm orașul. Garnizoana austriacă a orașului s-a topit. Singura forță care a mai rămas e un

¹ Grad ofițeresc în armata țaristă, corespunzînd celui de subloco- tenent. (N. ed.)

escadron de dragoni nemți... Dar ne vom înțelege cu nemții. Mai ales că în curind vor rămâne și ei fără nici un soldat.

– Și de unde aveți această sută de oameni? se interesă locțiitorul episcopului, un bătrinel uscat ca o mumie, ale cărui degete se jucau mașinal cu mătăniile.

Până atunci dusesse o politică de orientare germană, iar acum se străduia să afle cât de reală este această aventură, spre care-l împingea cu atita stăruință părintele Hieronim.

– În această sută intră o parte din efectivele fostei legiuni poloneze a armatei austriace și membrii organizației poloneze militare locale. Apoi, tineretul din familiile bune... Iar a doua zi după ocuparea orașului, vom avea de trei ori mai mulți... Pe de altă parte, pan Daszyński a promis că la nevoie va trimite un detașament din miliția populară organizată de el.

– E... hm... da! tuși amenințător Barankiewicz. Nu-i pot suferi pe acești socialiști și pe toți bandiții de teapalor! „Miliția populară”! Mă rog, mă rog! Eu însă prefer cuvântul „jandarm”.

– Mulțumesc pentru compliment! îi răspunse din colțul lui căpitanul Wrona, schimonosindu-și fața într-o strimbătură care încerca să fie zîmbet.

Cînd zîmbea Wrona, părea că rînjește un mort, atît de nemișcați îi rămîneau ochii tulburi și fața. După lovitura de stat, Wrona urma să fie numit comandantul jandarilor.

– Și cine va fi primarul orașului? întrebă episcopul. Edward zîmbi îngăduitor.

– Puterea o să fie în miinile noastre, a statului-major al districtului. Iar în consiliul municipal vor sta marionete de felul lui Sladkiewicz... Peste vreo trei săptămîni vom stringe cam o mie cinci sute, două mii de soldați. O mică armată deci...

– Și credeți că asta va fi de ajuns? îl intrerupsese micros episcopul.

- Să știți că limbricul ăsta uscat nu-i chiar atât de prost cum pare, îi șopti Wrona lui Varneri.

Bătrînul Zajăczkowski sări deodată de pe scaun.

- Mi se pare că prea-sfinția sa nu-și dă seama de întreaga gravitate a momentului. Dacă dumneavoastră, la oraș, unde întotdeauna există o garnizoană oarecare, vă simțiți într-o siguranță relativă, apoi noi, cei care locuim pe moșiile noastre, ne vedem siliți, pur și simplu, să nu mai dormim noaptea. Sintem înconjurați de țărani. La zece ucraineni - un polonez... Iar slugile astea nu visează altceva decît să dea mina cu partizanii.

- Mai bine zis, să ne ia pămîntul, adăugă Zamojski. Problema națională nu-i decît un supliment.

- Pămîntul să-l ia țărani, uzinele - muncitorii, boierii - la zid, iar csiondzii - la spînzurătoare... Cam așa ceva vor ei, spuse Wrona pe un ton liniștit.

- Să nu ne depărtăm de subiect, domnilor, îl opri Edward. Așadar, poimîine vom ocupa comenduirea orașului, primăria și gara; declarăm stare de asediu și începem recrutarea voluntarilor. Și pe urmă, vom vedea noi cum stau lucrurile.

Episcopul zîmbi caustic.

- Să mă ierte panul conte că-l întrerup. Dar vreau să precizez ceva, rosti el încet și, lăsînd mătăniile în pace, își aținti privirea ochișorilor lui de șobolan asupra lui Edward. Chiar acum a spus pan Zajăczkowski că nu-mi dau seama de întreaga gravitate a situației... Tonul dulceag cu care fuseseră spuse aceste cuvinte nu era lipsit de venin. Cred însă, continuă el, că păcatul acesta nu este numai al meu. De treizeci și cinci de ani îl slujesc pe domnul în ținutul acesta, și e timpul să cunosc adevărata față a lucrurilor. Eu nu-s ostaș, sint doar un umil propovăduitor al cuvîntului lui Dumnezeu. Nici n-ar fi locul nostru - al meu și al părintelui Hieronim - aici. Dar slujitorii bisericii au venit de multe ori în consiliile de război, ca să-i prevină pe conducătorii de oaste prea în-

flăcărați de primejdiile pe care aveau să le întâmpine aceștia în campaniile lor... Sînteți cu toții buni catolici. Ca pastor al vostru, am datoria să vă spun ce cred despre toate acestea. Episcopul făcu o pauză plină de subînțeles. Să nu uitați, domnilor, că noi locuim chiar pe granița ruso-austriacă. Acum, această graniță nu mai există. Ucrainenii, cei ce se aflau în Rusia, știu acum ce înseamnă revoluția. Sper că n-ați uitat cum i-au pîrjolit ei pe moșierii lor? Numai ocupația germană i-a pus cu botul pe labe o bucată de vreme. Și dacă ceilalți ucraineni, aceia care locuiesc dincolo, în Galiția, n-au făcut la fel, e pentru că, prin voința lui Dumnezeu, mai domnea acolo împăratul Austriei... și acesta avea o armată pentru menținerea ordinii... În momentul de față însă, nu mai există nici împăratul, nici armata lui. Vă pregătiți să luați puterea în mîinile voastre într-un ținut unde nouăzeci la sută din populație sînt ucraineni. Pan Edward mi-a citit scrisorile contelui Potocki și cele ale prințului Radziwiłł. Moșiile și fabricile lor sînt risipite peste tot în Volinia și Podolia. Și ei făuresc detașamente proprii, se pregătesc să ia puterea în mînă. Ei așteaptă ajutorul nostru... Ce-nseamnă aceasta, domnilor? Aceasta înseamnă că statul polon, care încă nici nu s-a născut, se și gîndește la un război cu Ucraina și cu Bielorusia. Dar veți avea de luptat cu întreaga populație, care va fi împotriva voastră, a ocupanților venetici, a moșierilor... Acum judecați: poate un stat tînăr să se angajeze într-o astfel de... iertați-mi cuvîntul prea tare... de aventură, fără să-și riște existența? Dacă în Polonia noi dispunem de o majoritate națională, care se poate ridica pentru apărarea patriei împotriva muscalilor și a mirlanilor, cum veți putea să-i împingeți pe ucraineni și pe bieloruși împotriva ucrainenilor și a bielorușilor, pentru apărarea moșierimii poloneze? Martor mi-e Dumnezeu că visul meu este triumful bisericii catolice în întreaga lume! Dar, domnilor, nu mai sîntem copii... Și trebuie să știm că, pentru a ocupa

Ucraina, nemților le-au trebuit trei sute douăzeci de mii de soldați ! Iar dumneavoastră abia peste o lună sperați să aveți două mii... Eu unul, cred, domnilor, că trebuie să sacrificați interesele unora ca Potocki, Radziwiłł, Sanguszko și a altor cinci-șase magnati, și să întăriți regatul polonez acolo unde avem un sprijin...

Prințul Zamojski, al cărui nume episcopul nu-l pomenise printre ceilalți magnati, își mușcă inciudat buza.

- E... hmmm... da ! hîrîi Barankiewicz, lovindu-se cu pumnii peste genunchi. (Abia își stăpinea furia.) Barankiewicz îi intimidă întotdeauna pe interlocutorii săi printrusea-i asurzitoare, pe care de obicei o termina cu exclamația „da”. Cer iertare prea-sfinției voastre ! Va să zică, mă sfătuiți să-mi părăsesc fabrica și să mă refugiez la Varșovia ? Și s-o facem cu toții, noi cei de față ? Să ne lăsăm moșiile, întreaga avere, și să mergem să cerșim la Varșovia, „să întărim acolo regatul polon” ? Mulțumim ! Noi sîntem însă de altă părere ! Vom lupta pînă la ultima suflare... Să le dăm de bună voie întreaga noastră avere acestor vite încălțate, acestor ciîni turbați ? Drept cine ne luați ?

Episcopul își strînse disprețuitor buzele.

- Pan Barankiewicz privește toate evenimentele de la înălțimea coșului fabricii sale, de unde nu poate vedea decît pe o rază de cinci kilometri, iar interesele Poloniei, ca națiune, îi sînt cu desăvîrșire străine.

- Dar oare idealul fiecărui șleahțic nu e Polonia Mare, de la mare pînă la mare ? strigă Zarembo, sărind în picioare.

Episcopul nici nu-și întoarse capul spre el.

- Un prost exemplu, domnule porucik ! Polonia Mare a anului 1772, care avea o parte din Ucraina, Lituania și Bielorusia (iar granițele ei chiar și atunci erau departe de Marea Neagră), a pierit tocmai fiindcă fiecare județ nu se gîndea decît la el, fiecare voievod nu căuta decît să smulgă cît mai multe pămînturi pe care să le anexeze

posesiunilor sale, fiindcă nici un magnat nu se gindea la stat ca atare, ci numai și numai la interesele lui... Vă pregătiți să repetați ceva în felul acesta? îi răspunse el cu răceală lui Zarembo.

– Ciudat e că prea-sfinția sa n-a obiectat nimic atunci cînd nemții au ocupat Ucraina, bombăni prințul Zamojski supărat.

– Era o putere reală... Acum se prăbușesc imperii întregi, cad tronuri... Rusia e cuprinsă de flăcări. Și noi, dacă nu vrem să pierim, trebuie să fim prudenți. Eu sînt pentru o întărire acolo unde putem conta pe un sprijin! Sînt pentru prudență! Martor mi-e Dumnezeu că, dacă ați fi fost puternici, v-aș fi binecuvîntat pentru distrugerea blestemăților de bolșevici, și nu numai a celor din Polonia... Eu plec... dar domniile voastre să țină minte că aici, la noi acasă, sînt destui oameni care ne și sapă mormîntul. Amintiți-vă că și în Polonia, în afară de guvernul Daszyński, pe ici, pe colo, există acum și Soviete!

Episcopul se sculă și, făcînd o plecăciune tuturor, ieși. Părintele Hieronim, care tot timpul nu scosese nici un cuvînt, se sculă și el și ieși în urma lui. Coborîră pe scara de serviciu, căutînd să nu atragă atenția nimănui. Ieșiră în tăcere în parc, unde îi aștepta trăsura închisă a episcopului și, fără un cuvînt, se urcară amîndoi în trăsură. Numai cînd se apropiară de oraș, episcopul se întoarse spre părintele Hieronim și-i spuse încet :

– Bineînțeles, vă veți întoarce acolo, părinte Hieronim... Da? Bine... Atunci, miîne treceți pe la mine să-mi povestiți totul. Căutați să-l influențați pe conte, să nu se lase tentat de propunerile lui Zamojski și ale lui Potocki. Toate detașamentele pe care le va organiza el trebuie să rămînă aici, pe loc, să nu plece în fundul Ucrainei. Am mai auzit că ieri s-au adunat la dumneavoastră csiondzii din localitate... Cred că altă dată vă veți aduna în prezența mea. Voi sta vreo zece zile în oraș. Știți, desigur, că sînt mutat în scaunul episcopal din Cracovia. Dar atîta timp cît mai

sînt aici, vă rog să nu faceți nimic fără mine... Nu uitați că dacă toată această afacere se va prăbuși, nu veți fi niciodată locțiitor de episcop. De aceea să nu disprețuiți ajutorul și sfatul meu... Și iarăși să nu uitați : prudența e soră cu înțelepciunea !

Părintele Hieronim își mușca buzele. Se simțea în situația unui școlar prins asupra faptului și tras de urechi: „De unde le află pe toate vulpoiul ăsta bătrîn ? Da, trebuie să fiu cu multă băgare de seamă față de diavolul ăsta în sutană !”

Trăsura se opri înaintea casei unuia dintre csiondzii din localitate. Părintele Hieronim deschise portiera trăsurii și-l ajută pe episcop să se dea jos.

– Dumnezeu să vă binecuvinteze ! spuse episcopul, luîndu-și rămas bun. Vizitiul vă va duce înapoi.

În timpul acesta, în sufragerie vinul curgea gîrlă, se auzea clinchetul paharelor ciocnite, se bea și se mîncă mult. Vorbeau toți o dată, neascultîndu-se unul pe altul. Se-nfierbîntau, discutau, demonstrau...

Lacheii de-abia se mai țineau pe picioare de oboseală.

Józef strîngea din dinți, văzînd cum se irosesc cele cincisprezece mii de mărci date pentru cheltuială de contele Edward.

Doamnele în vîrstă, tolănite pe canapelele din saloane, nu mai oboseau birfind cunoștințele comune.

În sala de sport, bărbații tineri se adunaseră în jurul lui Władisław. Porucikul Zaremba, după un discurs plin de chemări patriotice, trecu la înscrierea voluntarilor. De fapt, toți candidații fuseseră aleși dinainte. Fiecare „recrut” primea un ordin de numire și instrucțiuni. Lăzile cu arme fuseseră aduse, și a doua zi, seara, tot armamentul trebuia să fie distribuit. Unii se cam temeau, dar căutau să nu se dea de gol. Scoțînd din dulap uniforma fratelui său, pe care și-o prefăcuse pentru el, Władisław se fălea cu galoanele ofițerești pe care i le pusese. După

terminarea înscrierilor, pentru a prinde curaj, cîntară : „*Jeszcze Polska nie zginęła*”¹ și năvăliră cu toții în salon.

Nemții jucau cărți în biroul bătrînului conte. Li se turna mereu vin în pahare. Stefania trecea foarte des pe acolo, ca să controleze dacă-i destul vin pe masă și dacă ofițerii sînt tot atît de antrenați la joc. Observînd că vinul e pe terminate, îi spuse lui Władisław :

– Poruncește tu să se trimită sus în birou vin de Burgundia.

Władisław băuse cam mulțisor și era foarte înfierbîntat. Prima servitoare care-i ieși în cale fu Helia.

– Du-te repede în pivniță și adu un coș cu sticle cu vin de Burgundia. Hai, iute !

– Eu nu mă pricep la vinuri, preamărite pan. Am să-l rog pe tatăl meu, și-o să aducă el.

Cîteva clipe Władisław își plimbă privirea peste trupul fetei.

– Dar ne trebuie chiar acum, numaidecît ! Hai cu mine, că-ți aleg eu.

Coborîră în pivniță. Władisław închise încet ușa fără ca Helia, care mergea înainte ducînd lumînarea, să observe ceva.

După ce umplu coșul cu sticle, Helia se aplecă să-l ridice. Dar Władisław o cuprinse în brațe și cu o smucitură bruscă o răsturnă pe podea.

Sus, petrecerea era în toi...

Władek întredeschise cu băgare de seamă ușa pivniței : nu era nimeni. Scoase coșul cu sticle afară, trînti ușa și, uitîndu-se sperios în toate părțile, o incuie. I se păru că aude pe cîineva umblînd sus. Lăsă cheia în broască și se furișă în curte prin ușa laterală. Ca un ciine care se știe vinovat, se strecură pînă la bufet și dădu pe git un pahar de porto.

¹ Polonia n-a pierit încă (în l. pol.). (N. t.)

Într-un colț al bufetului stăteau doi musafiri, care nu prea se simțeau în largul lor. Erau Spielman – proprietarul atelierelor de croitorie – un omuleț scund, vioi, și directorul băncii comerciale, Abramaker, un bărbat dălan, flegmatic, cu o chelie respectabilă. Nu-l observaseră pe Władisław și-și continuau convorbirea.

– Înțelegi, domnule Abramaker, cum mă dor toate astea pe mine? Când Isaak al meu a vrut să se înscrie, i-au spus că nu primesc „jidani”. Mă rog, cică e armată poloneză!

– Ei și?

– Isaak s-a revoltat... L-am prins și eu pe Barankiewicz și i-am spus: „Ascultați, v-am dat pentru toate astea zece mii de mărci și o să vă mai dau trei sute de echipamente complete! Dar oare nu se poate să-l aranjați pe Isaak ca gestionar sau într-un post de ofițer de administrație? Slavă domnului, a terminat școala comercială și nu-i mai prost ca domnișorii aceia care n-au nici o para chioară în buzunar. Credeți, i-am spus, că așa se cade să vă purtați cu aliații numai fiindcă sint evrei?”

– Și?

– Ei, și Barankiewicz le-a aranjat pe toate. Isaak a fost repartizat la intendanță. Numai că tot nu i-au dat grad de ofițer... Deocamdată e sergent!... Dar asta nu-i nimic. Isaak e băiat deștept și dacă totul o să meargă bine, apoi o să vezi că o să ajungă și el ofițer! De-ar fi să mă mai coste încă zece mii, dar nu-i nimic!

Abramaker îl observă pe Władisław și-i făcu semn cu cotul lui Spielman. Începură să vorbească în șoaptă.

– Și dumneata crezi, domnule Spielman, că ei vor veni la putere?

– Dar atunci pentru ce se fac toate astea?

– Dar dumneata cum vezi lucrurile?

– Eu, cum să le văd, domnule Abramaker? Eu cred – ș-o să crezi și dumneata ca mine – că-i mai bine să ai de-a face cu panii, decît cu Puterea sovietică! Dacă golă-nimea o să-i bată pe panii, apoi nici dumitale, nici mie;

n-o să ne lase nimica. Mai știi... Poate nici capul... Ieri ce crezi că au spus muncitorii mei? Au spus cam așa : „Lasă ! Numai să vină Puterea sovietică și o să-i arătăm noi acestei lipitori !” Ptiu ! Auzi, parșivii... Eu îi hrănesc, și ei, golanii, drept mulțumire mă fac lipitoare ! Ei, spunc-mi te rog, există pe lumea asta dreptate ?

= Știi cine-a spus asta ? întrebă Abramaker.

- Cum să nu știu ! Am și eu oamenii mei. A spus-o Sarka, fata cizmarului Mihelson. Stă în casa dumatăle, mi se pare. Bineînțeles, am s-o dau afară chiar mâine pe scirba aia de fată ! Dar parcă ea este singura ? Ce le-a trebuit austriecilor să stîrnească tot balamucul ăsta ? ! Uite-așa, ți se pare că sînt oameni cumsecade, și cînd colo - poftim ! Revoluție !

Abramaker îl întrerupse nerăbdător :

- Așadar, mâine scoți valuta străină pe care o ai la mine la bancă. Eu unul cred c-ar fi bine s-o ascundem pe toată, și cit mai departe. Dar pînă una alta, cu regret, nu putem nici s-o ducem undeva, nici s-o mutăm la altă bancă... Așa că grăbește-te. Cine știe ce poate să iasă de aici ! Ia în considerație faptul că acest Mogielnicki ar putea să-nhațe și banca noastră. Ce l-ar opri ?

- Sînteți un om de aur, domnule Abramaker ! Vedeți limpede lucrurile ! Nimic nu vă scapă, nici sub pămînt, la patru arșini adîncime ! Dacă s-ar găsi un idiot care să-mi cumpere atelierele și casele, n-aș sta o clipă pe gînduri, le-aș vinde chiar astăzi, chiar cu jumătate preț, zău ! Într-atît e de proastă situația...

Întorcîndu-se la palat, pe aceeași scară dosnică, părințele Hieronim auzi deodată niște țipete înăbușite în pivniță. Se opri.

- Deschideți ! Pentru numele lui Dumnezeu ! Mi-e frică ! Tipa o femeie. Cheia era în broască. Părintele Hieronim o răsuci. Heliei, înnebunită de groază, pe întuneric, i se păru că-l vede pe dracu,

- Isuse Christoase ! Sfintă Maria ! Aveți milă de mine ! strigă ea, cuprinsă de o criză de nervi.

- Nu te teme, copila mea ! Nu mă cunoști ? Sînt părintele Hieronim ! Ce-i cu tine ?

Vorbele fără șir ale Heliei îl lămuriră pe deplin. O luă de mină.

- Hai cu mine...

Bătu la ușa etajului de sus. Îi deschise Stefania, care tocmai se afla acolo.

- Ce s-a întîmplat, părinte Hieronim ? îl întrebă ea speriată, văzînd chipul desfigurat al Heliei.

- Iertați-mă, contesă, trebuie să vorbesc cu copila aceasta între patru ochi. Îmi dați voie să trec în budoarul dumneavoastră ?

- Mă rog. Dar ce s-a întîmplat ?

Părintele Hieronim îi făcu semn să aștepte, o duse pe Helia în odaie, o așeză pe divan și, ieșind din nou în camera în care se afla Stefania, trase ușa după el.

- S-a petrecut ceva foarte supărător. Trebuie să facem astfel ca să nu se afle. Treceți în iatacul dumneavoastră și ascultați. Voi mai avea nevoie de dumneavoastră, șopti el grăbit.

- Da, da, copila mea ! Ceea ce-mi spui e îngrozitor, dacă-mi spui adevărul... Acum însă, ascultă-mă, fata mea. Vrei să spui și părinților ? Nu trebuie s-o faci ! O să te nenorocești ! Boierii o să-i zvîrle pe părinții tăi în stradă, iar pe tine o să te bage la închisoare pentru calomnie. Doar tu singură ai spus că nu te-a văzut nimeni cu contele. Ascultă-mă pe mine, pe părintele tău duhovnicesc. Dumnezeu ne poruncește să le iertăm dușmanilor noștri ! Și multe ți se vor ierta pentru fapta ta creștinească, dacă le vei uita pe toate... Dacă-mi dai cuvîntul că ai să taci, eu o să-i spun contesei Stefania ce s-a întîmplat. E o catolică credincioasă și nu va cruța aurul, ca să răscumpere în fața lui Dumnezeu păcatul aceluia care te-a batjocorit. Jură-mi,

deci, copila mea, în numele prea-sfintei Maria, că nu vei spune nimănui nimic. Crede-mă, nu-ți vreau decit binele. Am să mă rog ca Dumnezeu să te binecuvinteze. Și fii fără grijă, omul acela necinstit nu va scăpa de pedeapsa cerească !

Ochii părintelui Hieronim o hipnotizau pe Helia, și fata șopti abia auzit :

– N-am să spun !

Șoptind cuvinte de rugăciune, părintele Hieronim îi puse mângâietor mâna-i grea pe cap.

În camera de alături, Stefania, cu fața aprinsă de rușine din pricina rolului dublu pe care părintele Hieronim o sileă să-l joace în toată povestea asta, alegea din caseta sa de bijuterii lucruri mărunte de aur...

Toată seara aceea Ludwika a fost extaziată, copleșită de fericire. Înconjurată de atențiile și admirația tuturor, conștientă de frumusețea ei, fericită că Edward e aici, aproape de ea, stăpinită de emoție la gândul că este cea mai distinsă doamnă în societatea asta zgomotoasă, Ludwika simțea că i se învîrtește capul. Tinerii din cele mai bune familii se considerau onorați s-o invite la mazurcă sau la cracoviac. Și ea dansa, dansa pînă la amețeală, dansuri naționale, pline de foc, stîrnind admirația bătrînilor cu mustăți cărunte și a tineretului de viță nobilă.

– E încîntătoare ! spuse Varneri, neputîndu-și lua privirea extaziată de la Ludwika, care se avîntase-n dans.

Coborîse cu căpitanul Wrona în sala de dans, lăsîndu-l pe Edward cu prințul Zamojski. De pe ultimele trepte ale scării, puteai cuprinde cu privirea întreaga sală.

– Femeile nu sînt slăbiciunea mea, *monsieur* Varneri, îl infruntă Wrona, pocind fără milă cuvintele franțuzești. Un pic de cocaină mă tulbură mai mult decit toate aceste frumuseți recunoscute, laolaltă.

Varneri făcu o strîmbătură de dezgust:

— Mă rog, gusturile nu se discută...; Dar ce crezi, se cade s-o invit la un vals? Mărturisesc, sînt aproape gata îndrăgostit de ea.

— Cred c-ai putea s-o inviți, dacă nu mai ai răbdare. Numai să nu uiți că pentru străini ești educatorul tinărului prinț Zamojski și nimic mai mult...; Oricum, îți doresc succes! Cu toate că nu prea văd să ai șanse de reușită, rosti Wrona cu glas moale.

Un vagmistru îndesat insista ca Józef să-l cheme pe locotenentul Schmultke. Văzîndu-l hotărit să intre și fără să i se dea voie, bătrînul se duse să-l anunțe.

Peste cîteva minute apăru Schmultke, la braț cu Stefania. *Oberleutenant*-ul era cam amețit. Văzîndu-l pe vagmistru, își mișcă furios mustața *à la Wilhelm*.

— Ce este, Suppe? Am spus doar să nu mă plictisească nimeni cu fleacuri!

Schmultke continua s-o țină pe Stefania de braț, iar ea nu se grăbea să plece. Vagmistru nu se putea hotări să vorbească în fața ei, dar mustața locotenentului se mișca atît de înspăimîntător, încît se grăbi să raporteze:

— Am onoarea să vă raportez, *Herr Oberleutenant*, că am arestat la fermă pe unul Mieczysław Przygodzki, care a mai fost reținut de noi... acela care spunea că e prizonier de război și care a fugit cu alți arestați, cînd cu atacul dezertorilor din gară...

— E arestat? Foarte bine! Puteai să-mi raportezi și mîine.

Vagmistru se lăsa, incurcat, de pe un picior pe celălalt.

— Dar omul acesta îi ațîță pe soldați. În afară de asta, a venit la fermă și ordonanța domnului maior; e beat și a adus un coș plin cu sticle de vin, nu știu de unde. Și a început să le povestească soldaților cum că-n Ger-

mania s-ar fi făcut... vagmistrul se poticni și nu putu să rostească cuvântul înspăimântător.

Schmultke lăsă brațul Stefanici :

- Ce face ? !

- Atunci prizonierul acela a început să-i îndemne pe soldați ca să-i aresteze pe domnii ofițeri.

- Ajunge ! Dar tu ce-ai păzit ? Iertați-mă contesă, trebuie să plec.

Tulburată, Stefania se grăbi să ajungă sus, la Edward, și-i povesti în grabă lui Józef, care veghea în fața ușii, că a fost arestat fiul său. Bătrînul cobori în fugă.

După ce o ascultă pe Stefania, Edward îl întrebă pe Wrona, care tocmai intrase :

- L-ați recrutat cumva pe cel de-al doilea fiu al bătrînului Józef ?

- Nu. E un individ cam ciudat. Dimineața, cînd i-am propus să se-nscrie, a răspuns că e sătul de război, că-i ajunge cit a luptat...

Kazimierz Mogielnicki, care nu mai părăsise cabinetul fiului său, se trezi din toropeală.

- Să nu-l scape Schmultke din mină pe acest nemernic... Începu să tușească. În general pare cam suspect. De unde a răsărit aici ? Îl apucă din nou tusea. Individul acesta e capabil de orice crimă... Abia azi am aflat că s-a întors. A snopit-o în bătaie pe Franciszka... Te rog, Edward, să iei măsuri !

- Liniștește-te, tată. Și fără intervenția noastră o să-l bage nemții acolo unde trebuie. Pînă la urmă, tot noi cîștigăm din istoria asta. Se vede că ordonanța îi umblă maiorului prin actele secrete... E bine ca soldații să știe despre revoluție. Nu-i nimic, Stefa, astea sînt fleacuri ! Haide, prințe, să privim din galerie cum petrece tinerețul. De acolo se vede totul foarte bine...

Franciszka trebăluie la bucătărie toată seara. Nu i se îngăduise să servească la masă, din pricina celor două

vinătăi mari pe care le avea pe față. Cînd Józef îi spuse că l-au arestat pe Mieczysław, mai întîi se zăpăci, iar pe urmă începu să trîntească minioasă farfuriile.

– Ei și ! Ce mă interesează pe mine ? Nu mai este bărbatul meu. S-o ia dracu de viață, dacă asta-i viață ! N-au decît să-l spînzure, nu-mi pare rău !

Lacrimile o împiedicau să vorbească. Îi era milă și de ea, și de tinerețea ei nenorocită. Își aduse aminte de toate suferințele, de toate jignirile pe care le îndurase în casa asta. Dar dintre toate, cea mai grozavă a fost totuși bătaia pe care i-o trăsese Mieczysław în ziua sosirii lui. Și cu ce vorbe ticăloase o ocărise ! Lacrimile-i curgeau din ce în ce mai tare. Îi părea rău și de ea, și de el. Ce-o mai fi făcut ? Cum se vor termina toate astea ? Și fiindcă pe Mieczysław îl amenința o primejdie, se simțea și ea cuprinsă de neliniște. Nu voia să recunoască nici c-o sperie soarta lui, nici că-i este încă drag.

Stefania se uita cu milă la Franciszka. Aceasta, abia ținîndu-și lacrimile, răsucea încurcată un colț al șorțului.

– Nu cred că pot face ceva. Bătrînul conte nu-l poate suferi pe soțul tău. Și de fapt, așa sînt timpurile acum...

– Puteți, toate le puteți, preamărită pani. Vă rog ! Nu-mai să vorbiți cu domnul ofițer, o imploră în șoaptă Franciszka, și-i va da drumul !

Stefania făcu un gest de refuz.

– Nu. Acum nu-i pot vorbi locotenentului despre asta. Și pe urmă, mă mir de tine. El te stîlcește în bătaie, iar tu...

– Ei, și ce dacă mă bate ? Înseamnă că mă iubește...

– Așa va să zică !

Stefania bănuia ce rol avea bătrînul conte în această poveste și găsea că nu trebuie să mai continue convorbirea. Îi făcu deci o promisiune vagă, lăsînd-o să sperc și, după ce ieși din coridorul unde o chemase Franciszka, se întoarse în sală.

...Zgîlțită de friguri, Helia se strîngea ghem sub plămîmă. Lîngă ea ședea maică-sa, cuprinsă de neliniște.

- Să trimit poate după doctor, fata mamei?

- Nu-i nimic, mamă, o să-mi treacă. Am răcit puțin. Lasă-mă singură, mamă!

- Ei, acum nu mai scapi, canalie, ca data trecută! Așa va să zică, să-i aresteze pe ofițeri? Pînă atunci mai sîntem în stare să-ți scurtăm ție din viață, cîine! Să-mi răspunzi la întrebări, că de nu... Schmoltke izbi în masă cu *parabellum*. Numele... numele și pronumele.

- Przygodzki Mieczysław.

În sala cea mare se juca mazurca. Panii băteau vitejește din călcîie, femeile lunecau lin pe parchet.

- Sînt vrăjit de dumneavoastră, contesă!

Ludwika zîmbea... Privea peste umărul lui Varneri galeria unde stătea Edward, mîndru și sigur de sine. Iar locotenentul credea că zîmbetul îi era adresat lui...

- Trăiască Polonia Mare, de la mare pînă la mare! Trăiască marea nobilime poloneză! Moarte dușmanilor noștri! urla Władisław, pe care băutura îl făcuse să-și piardă cu desăvîrșire capul.

- Vivat! îi răspunse sala, acoperind pentru o clipă orchestra.

CAPITOLUL IV

- Tată, vezi, a venit soarele să ne vadă! Moise caută să prindă în mînuțe petele aurii de soare de pe podeaua murdară. Tată, vrei să-ți aduc puțin soare?... Uite că fug! Nu vrea...

Moise strînge pîcoapele. O rază stingheră alunecă pe obrăjorul lui. Moise știe că soarele o să plece îndată să se culce, și atunci are să fie întuneric beznă. Tatăl și

bunicul vor bate cu ciocanele repede, repede. Așa fac întotdeauna când soarele pleacă să se culce – n-au gaz și totuși trebuie să termine cizmele. Mîine o să vină un nenea tare supărăcios, cu un cuțit mare la brîu, și-o să țipe din nou la bunicu. Moişe nu ştie ce tot îi spune nenea ăla bunicului, bunicul însă ştie și-i spune și el ceva, dar Moişe nu înțelege nici ce spune acesta. Bunicul le ştie pe toate. Ori-ce-l întreabă Moişe, la toate-i răspunde... Uite și pe bunica, aprinde surcelele sub pirostrie. Acum o să mănince. Moişe își aduce aminte că de mult îi este foame. De mult n-a mai mincat ceva bun. Tot fasole fără ulei. Cînd o să se plictisească odată bunica s-o tot fiarbă? Poate c-o să-i aducă tanti Sarra un măr sau bomboane. Lui Moişe îi plac bomboanele, dar îi plac și mai mult cînd la aduce tanti Sarra. Moişe o iubește pe tanti Sarra. Ea e bună, se poartă frumos cu el. Se joacă întotdeauna cu Moişe, cînd n-are de cusut. El a văzut casa aceea unde stau o mulțime de tanti și toate cos cîte ceva... Tanti Sarra are niște ochi mari, mari de tot! Și negri cum e vacsul. Și-n ei Moişe se vede ca-n oglindă... Are și Moişe un colțisor al lui – sub masă. Acolo își ține el toată averea lui: un scăunel mic, cîteva bucățele de piele, un ciocan micuț – dăruit de tata – și cuișoare de lemn. Moişe coase și el cizme, dar numai pentru păpuși.

Ce bine se simte el sub masă! Aici nu incurcă pe nimeni, iar mama nu țipă la el că se vîră în picioarele lor. Tata și bunicul lucrează în colțul celălalt, sub luminatorul din tavan. Pe-acolo soarele vine foarte rar în casă și pentru puțin timp. N-apucă bine Moişe să se joace cu el, și gata, a și plecat!

Într-un alt colț e o vatră cu cuptor – acolo stau mama și bunica. În ultimul colț e un pat. Bunica doarme pe cuptor, tanti Sarra pe un cufăr, bunicul – pe lada în care ține pielea, tata și mama în pat, iar Moişe doarme cu toți pe rînd. În casă sînt patru colțuri și el are patru ani. Tata îi spunea ascară bunicului... Moişe nu mai apucă să-și aducă

aminte ce anume a spus tata... Ușa scîrîie. A-a-a ! Tanti Sarra ! ! Moîșe sare în sus de bucurie.

Îi cuprinde genunchii. Acu o să afle dacă i-a adus ceva... Moîșe știe unde-i mai bine să stai seara – pe genunchii lui tanti. Are tanti Sarra niște cozi lungi și grele, cu virfuri stufoase, și-i atît de plăcut să-ți gîdili năsucul cu ele.

Ciocanele bat repede, repede... În curînd, seara o să acopere fereastra cu o căciulă neagră. Numai focul de sub pirostrie o să mai lumineze odaia ! Mama taie pîinea. Tata și bunicul se spală acum pe mîini.

– Tu ce faci, Sarra dragă ? o întrebă tata.

– M-a dat Spielman afară.

– Pentru ce ? strigă toți, aproape în același timp. Numai Moîșe tace.

– Fiindcă am spus că e o lipitoare care ne sugă singele.

Moîșe nu știe ce e aia „lipitoare“, dar își închipuie că trebuie să fie ceva înfricoșător.

– Adică ce ? Credeai c-o să-ți mărească salariul pentru asta ?

Vocea mamei e plină de supărare. N-o prea iubește pe tanti Sarra.

– După părerea ta, Fira, trebuia să tac ? În fiecare lună ne micșora salariul, ne pune să muncim chiar cîte paisprezece ore pe zi, se-mbogățește într-una și tot se mai bucură la cele cîteva copeici ale noastre. Năpîrca dracului !

– Ce-o să ne facem acum ? Cu salariul tău voiam să plătim luna viitoare lui Abramaker chiria, spune bunicul speriat.

– Ce-i pasă ? Ea e de capul ei... Are ambiție !... Parcă-i doamnă mare. Îi spune obrăzniciei stăpînului, iar mîine o să mănînce răbdări prăjite. Ce, poate crezi c-o să te țină fratele tău și cu taică-tu ? strigă mama.

Moîșe se uită speriat la ea. E slabă, are nasul ascuțit. Mama e-ntotdeauna bolnavă și se supără mereu,

- Nu vă mai certăți, Fira ! Dacă este o nenorocire în casă, cearta nu ajută la nimic.

Acum a vorbit bunicul. El ține mult la tanti Sarra și la Moişe. Bunicul este bătrîn... Are o barbă lungă, albă și sprincenele încruntate... dar ochii îi sînt atît de buni ! Şade întotdeauna încovoiat și de aceea e gîrbov.

Cineva bate la uşă. Uşa s-a deschis, și Moişe îl vede pe nenea Abramaker, care e așa de falnic ! Toți se uită la el și tac.

În cele din urmă, bunicul spune :

- Bună seara, domnule Abramaker ! Vă rog, luați loc ! Fira, aprinde lumînările.

Lui Moişe îi stă pe limbă să-l întreb pe bunicul dacă astăzi e sîmbătă. Dar i-e frică de nenea ăsta falnic.

- Am venit să te întreb, Mihelson : ai de gînd să-mi plătești chiria sau trebuie să iau alte măsuri ? se răstește nenea cel falnic.

- Vă rog să mai aveți puțină răbdare, domnule Abramaker. Plătim, cum să nu plătim ! Numai că acum n-avem parale. Nici o marcă n-avem în casă ! Știți cît de greu trăiește astăzi un om sărac ! Tot ce cîștigi se duce pe mîncare. Am crezut că Sarra o să aducă leafa, dar domnul Spielman a dat-o afară... spune bunicul încet.

Nenea se uită la tanti Sarra. Parcă-i un motan gras, ca acela care șade pe gard și se tot uită după vrăbii. Tare e șiret motanul ! Ți se pare că doarme, cînd colo - vede totul. Abia s-a așezat o vrăbie pe gard, dă cu laba și - haț ! Și ce mult seamănă mustățile lui nenea cu mustățile motanului !

- Asta nu mă privește pe mine ! Eu vă întreb : cînd îmi achitați chiria ?

Iată că-și pune căciula. De-ar pleca odată !

- Dacă miine nu achitați șaiszeci de mărci, chiria pentru patru luni, să știți că poimîine dormiți în stradă !

- Cum așa, în stradă ? Dar acum e iarnă ! Nu vă temeți de Dumnezeu, domnule Abramaker ? Doar nu sin-

teți de piatră ! Sinteți evreu ca și noi ! se vaită bunica.
– Sint în primul rind stăpinul casei ! Pentru dumnezeu și pentru evreii săraci dau lunar ceva mai mult decît îmi datorați voi mie. Dar dacă credeți că un evreu nu trebuie să-i plătească unui alt evreu chiria pentru casă, faceți o greșeală foarte mare, spune nenea.

– Ce casă ? ! Păi asta-i casă ? E un coșciug ! strigă tata așa tare, că Moise începe să tremure de frică.

– Așa ? ! Coșciug ? Poate vreți pentru cincisprezece mărci să stați într-un palat ? Eu am spus – miine să am banii ! Și afară de asta, să vă căutați altă locuință. Nu vreau să țin în casa mea oameni grosolani și nerecunoscători:

Și nenea se-ntoarce spre ușă. Mama se repede spre el.
– Stați, domnule Abramaker ! Nu vă supărați pentru vorbele bărbatului meu. Sîntem oameni simpli, fără creștere, și poate nu știm să vorbim. Vă rog să ne iertați; domnule Abramaker, Chiria o să v-o plătim !.. Dar nu s-ar putea ca pentru o parte din bani să vă muncim ceva ? Dumneavoastră tot luați, de pildă, o spălătoreasă. Pot să vă spăl eu rufe.. Sau poate aveți ceva de cusut pentru doamna Abramaker, sau pentru fiicele dumneavoastră ? Sarra știe să coasă, se roagă mama, cu lacrimi în ochi, de nenea cel falnic.

El se uită încă o dată la tanti Sarra și spune :

– Fie, mai aștept cîteva zile.. Iar ea, și arată cu degetul pe tanti Sarra, să treacă pe la mine, pe la birou. Poate-i găsesc ceva de lucru... Banii însă tot să-i pregătiți..

Și nenea cel falnic a plecat.

Tare ar mai fi avut poftă Moise să scoată limba la el, dar, dacă l-ar fi văzut mama, l-ar fi tras precis de urechi ca azi dimineață, cînd i-a legat pisicii o tinichea de coadă.

...Zygmunt se-ntoarce noaptea tirziu în micuța lor odaie. Jadwiga, neliniștită, se uită atent la el. Noaptea, cuprînzîndu-l cu brațele, îi șopti :

— Te văd atît de puşin... Totul, Zygmunt, e iarăşi ca înainte. N-am pic de linişte, mă tem pentru tine ! Se vede că aşa mi-a fost mie scris... Cînd te-ai întors, nu-mi venea să cred că e cu putinţă atîta fericire ! Înţelege-mă, Zygmunt, am stat atîţia ani fără tine, singură, singură de tot, atîţia ani..;

Zygmunt îşi puse-n tăcere mîna mare pe umărul ei. Nici o vorbă, oricît de dulce, nu preţuia pentru ea cît această mîngiere. De altfel, el nu se prea pricepuse niciodată să spună asemenea vorbe. Dar cine şi-ar fi putut da seama mai bine decît ea cu cîtă căldură şi gingăşie ştie el să iubească ? Îşi aminti de prima lor întîlnire la Varşovia, la o şedinţă ţinută în ilegalitate. De atunci avea un nume conspirativ : tovarăşul Hmurii. Era şedinţa de la care Jadwiga a plecat ca membru al Partidului Muncitoresc Social-Democrat din Polonia. Iar instalatorul cel înalt, tovarăşul Hmurii, membru în comitet, a petrecut-o pînă acasă. Din noaptea aceea a început prietenia şi apoi dragostea lor...

— Mă îngrozeşte gîndul că s-ar putea să vă pierd. Da, aşa am spus, „să vă“, fiindcă băiatul e acum umbra ta. Nu-şi ia ochii de la tine... Ştiu, nici nu se poate altfel... dar înţelege şi tu ce-i în inima mea. Oriunde mă duc, orice fac, sint veşnic cu gîndul la voi ! Atîta am suferit, am trecut prin atîtea, că n-aş mai putea îndura această pierdere...

Ca să nu mai continue, Zygmunt îi strînse umărul cu degetele.

— Nu, Jadzia, aşa nu se poate. Eu înţeleg totul. Ştiu şi eu ce-nseamnă durerea. Sigur că suferinţa e şi mai adîncă pentru o mamă. E îngrozitor să pierzi pe cineva. Dar ce vrei să faci ? Doar şi tu ai fost membră de partid. Parcă tu nu ştii că, atunci cînd lupta a-nceput, singurul scop e să-l zdrobeşti pe duşman, cu orice preţ, chiar de-ar fi să pierzi ce-ai mai scump pe lume ? Îi simţi la piept capul şi obrazul, ud de lacrimi. Ea-l asculta năucită, dezarmată. N-am să te judec acum pentru că te-ai rupt de partid. Se-ntîmplă ca cei slabi să nu poată înfrunta greutăţile luptei. Nu toţi

au fost în stare să țină în mina lor, în anii aceștia, steagul partidului. Unii s-au depărtat și și-au dăruit toate gândurile, toate grijile familiei. Pentru aceștia, picirea familiei ar însemna propria lor picire. Dar oare poți să închizi într-o odaie întreaga ta viață? Gindește-te, Jadzia!... Ai să te întorci la noi, scumpa mea, și ai să-ți regăsești fericirea... Orice s-ar întâmpla cu noi, ție îți va rămâne întotdeauna un scop în viață – cel mai frumos, cel mai mare din cîte a cunoscut omenirea.

Buzele Jadwigăi se lipiră cu iubire de pieptul lui, acolo unde bate inima. Cuprins de o adîncă duioșie, Zygmunt o trase spre el...

La capătul celălalt al odăii, respirînd adînc, cu brațele azvirlite în lături, dormea fiul lor. Visa că el și cu tatăl lui stau sus, pe o movilă, pe un mormînt străvechi. În jurul lor numai stepă, stepă fără de sfîrșit. E noapte. Dar acolo, spre răsărit, se ridică o văpaie orbitoare. Stepa-ntreagă pare cuprinsă de flăcări. Vîntul vuieste înspăimîntător: e vestitorul apropiatei furtuni. Departe, cît vezi cu ochii, val după val, vin mulțimi de oameni. Și văpaia puternică, revărsată peste ei, face ca steagurile lor să ardă mai luminoase decît flacăra. Scînteiază oțelul. Pămîntul se cutremură sub tropotul copitelor. Și peste mulțimea aceasta se avîntă, zboară, cu aripile larg deschise, un cînt victorios. „Sînt ai noștri, băieți! Hai să mergem în întîmpinarea lor”, spune tatăl și-l ia de mînă...

Se trezire dis-de-dimineață. Era duminică. Astăzi, în casa mecanicului de la castelul de apă, la o jumătate de kilometru de gară, în rîpa adîncă de lingă rîu, urmau să se întîlnească muncitorii revoluționari. Rajewski îi căutase zile și seri de-a rîndul, urmărind firul acestor legături de tovarășie, păstrate cu sfințenie de oamenii care cîndva luptaseră umăr la umăr împotriva asupritorilor. I-a găsit și pe acei vechi luptători din ilegalitate, care renunțaseră vremelnic la luptă. Și pe oriunde trecea, simțea în spatele lui prezența băiatului, care-l păzea de primejdie. Și acum,

cînd muncitorii se adunaseră în locuința încăpătoare a mecanicului Kovallo, Rajmund ședea într-o cabină goală de acar, sus pe deal, acolo unde drumul cotește spre depou. De aci vedea totul în jurul său. Jos, lângă rîu – castelul de apă. Prin ferestruica din dreapta – terasamentul căii ferate, cu șinele de oțel fugind spre nord. Prin ferestruica din stînga – liniile care duc spre depou, iar dincolo de ele – gara.

Mecanicul Kovallo își tot făcea de lucru pe-acolo, dregînd, de ochii lumii, un podeț. Cînd jos, pe cărăruia ce șerpuia de-a lungul rîului, trecu al patrulea om, își luă și el toporul subsuoară și se-ndreptă spre cabină.

– Acum, flăcăule, să fii cu ochii-n patru, îi spuse sec lui Rajmund. N-are cine să mai vină. Dacă trece careva pe-aici, lasă-l să-și vadă de drum, dar dacă vezi că dă să coboare, fă un semn cu șapca. O trimit pe fată să stea afară, în curte. O să-mi dea ea de veste.

Apoi porni să coboare la vale.

– Olesia, du-te în curte și vezi ce mai e de gospodărit pe-acolo. Și să nu uiți despre ce ți-am vorbit, zise Kovallo, intrînd în casă. Ei, se pare că sîntem cu toții aici. Putem sta de vorbă. Și Kovallo își plimbă privirea întrebătoare peste cei care se aflau în cameră. Cu bărbuța lui aspră, căruntă, și cu părul retezat scurt, semăna cu un arici. Ochii lui cenușii, inteligenți, se opriră asupra lui Rajewski : Așadar... ai cuvîntul, Zygmunt. Începe, te ascultăm, spuse el, așezîndu-se la masă.

Și, adresîndu-se celorlalți, întrebă :

– V-ați cunoscut, nu ? Noi – eu și cu el – sîntem prieteni vechi. După cum știți, a fost trimis aici ca să mai miște apele stătute. Fiindcă oamenii noștri s-au cam lăsat pe tinjeală. În oraș se încurcă lucrurile, așa că trebuie să le chibzuim pe toate.

Grigori Kovallo vorbea în limba ucraineană.

— Tovarăși, începui Rajewski, Comitetul revoluționar local m-a însărcinat să discut cu voi unele lucruri.

— Și cine face parte din acest Comitet? se informă naiv Vorobeiko, un om slăbuț, care se așezase modest într-un colț al camerei. Era cel mai tânăr dintre cei de față. Rajewski se uită la el și zîmbi.

— Fii pe pace, numai oameni pe care te poți bizui, Vorobeiko se fistici.

— Avem chiar și o organizație de partid, continuă Rajewski. Ce-i drept sîntem puțini, numai treizeci și șapte, dar toți oameni verificați. În oraș, după cît se pare, se pregătește o lovitură de stat: nemții pleacă, iar panii pun mina pe putere. Azi, încă n-avem cu ce să lovim în acești panii. De aceea trebuie să acționăm, trebuie să-i ridicăm pe muncitorii de la calea ferată, de la fabrica de zahăr! Căci dacă corbii ăștia se întăresc, pe urmă n-o să ne mai fie atît de ușor să ne descotorosim de ei.

Danilo Ciobot, care ședea în fața lui Rajewski, un om vinjos, dar mic de statură, negru ca antracitul cu care îndopa focarul locomotivei sale, se mișcă greoi, și scaunelul vechi scîrțîi sub el, parcă văitîndu-se.

— Am priceput... Dar vorba-i cu ce-o să-i lovim pe panii? Ridicăm poporul. Bun! E ca și făcut! Dar arme avem? N-avem! Cu pumnul nu prea te poți lupta, se auzi vocea lui puternică, de bas, pe care-n zadar căuta s-o domolească.

Priviră cu toții, fără să vrea, la pumnii lui de uriaș.

— Dacă asta-i singura greutate, nu trebuie să căutăm prea mult; pe linia a șaptea, pe linia moartă, e tras un vagon plumbuit; e plin de lăzi cu arme... Am văzut cu ochii mei cînd le încărcau, vorbi cu însuflețire Vorobeiko. Cit despre muniții, în depozitul artileriei, de lingă gară, sînt atîtea, să te îneci în ele! Și dacă așa stau lucrurile, chiar în noaptea asta putem trage vagonul cu arme încoace, lingă castelul de apă. Cit ai clipi, îl descărcăm și ascundem armele în camera de rezervă. Castelul de apă

e departe de gară. Nimeni n-o să bage de seamă... Numai să nu pierdem vremea !

Rajmund îl urmărea cu privirea pe flăcăul care se apropia de cabină. Venea de-a dreptul pe terasament. Vântul aducea pină la el frinturi de cintec :

*Ești a mea pentru vecie,
Moartea doar ne-o despărți !*

Era frig, dar flăcăul ținea larg desfăcută scurta lui vătuită. Se cunoștea că-i bine dispus. Își dăduse căciula roșcată pe ceafă, șmecherește. Un cirlionț de culoarea searei coapte se legăna în voia vântului. Pășea cu mâinile înfundate în buzunare și cînta cît îl ținea gura.

Rajmund îl recunoscuse. Era Andri Ptaha, fochistul de la secția de cazane a fabricii de zahăr.

Un singur lucru îl neliniștea acum pe Rajmund : unde se duce ? Dacă merge-n sat, ar trebui s-o apuce peste barieră, la dreapta. Iată-l lângă pasaj... Dar vine-ncoace ! Fără doar și poate c-o ia spre castelul de apă... Altfel unde ar putea să meargă ? Rajmund își părăsi postul.

- Ei, Andriușă !

Ptaha se-ntoarse și-l privi mirat pe Rajmund, care ieșise parcă din pămînt și venea acum spre el.

- Încotro, Andri ?

- La Grigori Mihailovici. Uite, colo jos e căsuța lui...

- Dar ce cauți tu acolo ?

- Ce caut ? Hm... Știu eu ce caut ! Are o păsărică nouă foc... Așa că mă mai duc și eu duminică s-o ascult. Că tare frumos mai cîntă, hoțoaica ! răspunse Ptaha, zîmbind cu subînțeles și-i strînse tare mîna lui Rajmund. Dar tu ? Tu ce cauți pe-aici ?

- Eu ?... Așa... Să vezi... se bilblii Rajmund. Am nimerit din intimplare... N-am mai fost niciodată prin locurile astea... și-am vrut să văd...

Zimbetul lui Andri se stinse brusc, iar ochii cenușii și îndrăzneți se pironiră cu neîncredere asupra lui Rajmund. Dintr-un gest, își dădu căciula pină peste sprincene :

- Ai vrut să vezi ? ! Cunoaștem noi ! Și, încruntându-se, adăugă supărat : Te-aș sfătui să-ți cauți un alt loc... că pe drumul ăsta au apucat să umble alții înaintea ta ! Mă-nțelegi ?

- Nu înțeleg nimic !

- Păi atunci am să te fac eu să-nțelegi. Văd că fără bătaie nu merge !

- Ce face ? Bătaie ! Dar pentru ce, mă rog ? Cred că ai cam tras la măsă astăzi...

Dar Ptaha își scoase miinile din buzunare, cu intenții care nu mai lăsau nici o îndoială.

- Tu să nu faci pe prostul cu mine, auzi ? Crezi că dacă au venit ai voștri la putere, gata, îți merge ? !... Mă doare în cot pe mine de toate astea ! Cind ți-o i atinge vreo citeva, ai să știi și tu ce-nseamnă să te pui cu un hohol¹ ! Nici ordonanța care s-a dat zilele astea n-o să te scape ! spuse Andri amenințător.

- Mă Andri, astîmpără-te ! Ce tot îndrugi acolo ? Ce putere și ce ordonanță ? Dacă ți s-a făcut de bătaie, vezi-ți de altul, răspunse Rajmund, pe care purtarea lui Andri începea să-l cam plictisească.

- Ce face ? ! Ți-e frică, hai ? Va să zică, te simți cu musca pe căciulă ? Polonezu-i tot polonez ! Mort, flămînd, dar nu se lasă, el vrea haină de mătase ! Îți spun eu, v-ați învățat să-i încălecați pe hoholi ca pe măgari, asta-i !...

Rajmund făcu un pas spre el. Abia stăpînindu-se, îi spuse :

- Dacă n-ai fi beat, ți-aș rupe coastele pentru vorbele astea !... Te legi de oameni ! Ca un ciine rău ! Nu ți-e

¹ Poreclă șovină dată ucrainenilor. (N. l.)

rușine ! Și eu care te credeam băiat cumsecade... Ce ai tu cu poporul polonez ? Ce mătase ai văzut tu la mine ? Și pe cine am încălecat eu ? Prost mai ești !

Nu se știe cum s-ar fi terminat această ccartă, dacă de jos nu s-ar fi auzit o voce limpede de fată :

– Andri-i-i !

Întoarseră capul amândoi. Lingă căsuța din vale, pe platforma de ciment a castelului de apă, stătea Olesia. Ptaha șovăi citeva clipe. Apoi își dădu din nou căciula pe spate și-ncepu să coboare. După cițiva pași se opri și, fără să-l privească pe Rajmund, spuse :

– Fă bine și caută-ți alt loc de plimbare, că de nu... cît ai fi tu de-ai noștri... să știi că o să ai de-a face cu mine... Ai înțeles ?

Olesia aștepta nerăbdătoare ca Andri să ajungă jos. Vintul rece și uscat se furișa șăgalnic pină și-aici, în ripă, și Olesia lupta din greu să-și scape fustele din hîrjoana mîinilor lui.

O flaneluță de lînă îi acoperea strins pieptul și umerii. Împlinise șaisprezece ani... Era oacheșă, cu ochii negri, plină de viață și de avînt. În fiecare mișcare a ei, gingășia femeii se împletea cu siguranța și îndrăzneala. Și acest contrast o făcea nespus de atrăgătoare.

Sprintenă și mlădioasă, ca o căprioară de munte, era conștientă de farmecul ei. Femeia, care se și trezise în ea, îi indica mișcările cele mai grațioase, o învăța acea cochetărie gingașă folosită inconștient de orice fată, ca să placă.

– Ce vorbeai cu el ? îl întrebă ea deodată, nelăsîndu-i nici timpul să-i dea bună ziua.

– Așa... i-am pomenit de rudenia noastră : taică-său și cu bunică-mea sînt veri prin cunoștință... Dar tu ce stai aci și te uiți la el ? De ce-l lași în frig ? Mă mir că nu-l poștești în casă ! Ce ți l-aș mai fi încălzit eu, dacă n-ai fi fost...

Andri tăcu deodată. În ochii fetei citi atita răceală, încit se fistici.

– Ce-ați mai vorbit ?

În întrebarea aceasta, Ptaha simți o amenințare fățișă. Își găsisese nașul și n-avea nici o poftă să se certe cu ea ; venise-ncoace cu alte planuri. Dar întâlnirea cu Rajmund și tonul atit de aspru al Olesiei îi stricaseră tot rostul.

– Ce i-ai mai spus ? se răsti Olesia, izbind cimentul platformei cu tocul.

– ...I-am mai spus să se ducă la dracu de-aici. Ce mai vrei ?

Andri își zise că dacă ziua oricum i-a fost stricată, cel puțin să-și verse tot necazul. Vîntul răbufni deodată și o surprinse pe Olesia tocmai cînd se aștepta mai puțin, astfel încit fata trebui să-și strîngă furioasă fusta care-i zburase-n sus, umflată de vînt. Andri, stingherit, privi în altă parte.

– Ce măgar ! Mare măgar mai ești !... Ei, acum ce-o să creadă omul ăsta ? șopti ea.

Andri îi văzu ochii plini de lacrimi și se întristă :

– Las' să fiu măgar, dar de ce plîngi ? Doar nu ți-am...

– Eu plîng ? Atita mi-ar mai trebui, să plîng pentru neghiobiile fiecărui puștan... Mă ustură ochii de vînt. Auzi ! Pretinde că-i cavalier !... Un mucos... și... uite la el !... Ia spune, ce dracu tot vii pe-aici ? De cîte ori ți-am spus că nu vreau să te mai văd ?...

– Ai zis tu așa ? Eu n-am auzit...

– Piei din ochii mei, urîciosule !

Olesia se-ntoarse cu spatele la el, și Andri nu mai știa cum s-o împace. Simți instinctiv că Rajmund n-a venit pentru întîlnire... Altfel s-ar fi purtat Olesia dacă...

– Atunci să fumăm o țigară... de necaz ! spuse el cu tristețe-n glas și viri mîna-n buzunar după tutun. Dădu cu degetele peste o hirtie împăturită. O scoase și citi pentru a doua oară : „Ordinul comandantului forțelor armate ale Statului Polonez din Volinia“.

- Nu știi, Olesia, taică-tău a citit drăcovenia asta? Ce face el? E acasă? Mă duc să-i dau asta, dacă ție îți sînt atît de nesuferit.

- Nu se poate să intri. Tata are musafiri... Dă-mi-o mie.

Olesia îi luă din mină hîrtia.

Ordinul era scris în limba rusă și în limba polonă. Olesia îl parcurse repede cu ochii și se-ntoarse spre Andri:

- Să nu vii după mine, mă-ntorc îndată! și fugi spre casă.

Andri se simți ceva mai vesel... Se pare că lucrurile începeau să se-ndrepte. Întorcîndu-se cu spatele spre vînt, se apucă, de bucurie, să răsucească o țigară cît toate zilele.

Toți cei prezenți în odaie ascultau cu atenția încordată. Rajewski citea rar și răs-picat:

- Paragraful unu... „Prin voința poporului polonez, începînd din ziua de azi, toată puterea în acest ținut aparține statului-major al legiunii...”

- Ei, ați văzut?! S-au oploșit în Ucraina și comandă în numele poporului polonez! strigă minios Ostap Sciabel, fierar la depou, un om chipeș, cu sprîncene negre.

- Ar fi interesant să-i întrebăm pe ăștia, cînd au cerut ei părerea poporului polonez?! sări de la locul lui zveltul Metelski, iar în ochi i se aprinse văpaia unei uri de moarte.

- Paragraful doi... „Declarăm stare de asediu în oraș. Este oprit sub pedeapsa cu împușcarea a se umbla pe străzi după ora șapte seara...”

- Paragraful trei... „Sînt oprite orice fel de întruniri, adunări sau ședințe, fără autorizația noastră. Persoanele, surprinse făcînd agitație împotriva statului-major și a puterii noi, vor fi împușcate pe loc!”

- Oho!

- Se cunosc, cît de colo, apucăturile de lup!

- Halal „putere a poporului polonez” !
- Și tocmai de acest popor polonez se tem ca de dracu !...

- Paragraful patru... „Se pune în vedere tuturor că orice încercare de a acapara prin violență proprietățile ca și alte bunuri, aparținând cetățenilor Statului Polonez, va fi calificată drept tîlhărie, iar acaparatorii vor fi considerați bandiți și vor suporta rigorile legii.”

- Aha ! Cu asta ar fi trebuit să înceapă !...

- Poporul nu se prea vede, dar biciul moșieresc se arată ! tună Ciobot.

- Deocamdată nu spun nimic despre pămînt, ca să nu se răzvrătească poporul. Mai e timp. Sîntem în plină iarnă, spuse Vorobeiko.

- Dar proprietățile ce-s, mă rog dumitale ? i-o întoarse Sciabel.

- Citesc mai departe : Paragraful cinci... „Anunțăm recrutarea voluntarilor polonezi în unitățile nou formate. Fiecare voluntar va primi întreținere completă, echipament și cincizeci de mărci soldă pe lună.”

- Ei, și mai departe ? întrebă cu nerăbdare Kovallo.

- Mai departe ?! „Statul-major va lupta fără cruțare pentru nimicirea bolșevicilor, cei mai primejdioși dușmani ai Statului Polonez. Ordonăm : persoanele dovedite ca făcînd parte din partidul bolșevic să fie îndată deferite Tribunalului militar extraordinar, cercetările urmînd să se facă în douăzeci și patru de ore.”

- Asta-i special pentru noi !

- Dac-ar fi după ei, n-am prea avea noi multe zile de trăit !

Ciobot își viră furios toate cele cinci degete de la mină în claja de pâr.

- Și cine-i individul ăsta atît de iute ? întrebă el.

Rajewski se uită la semnătură :

- Colonelul Mogielnicki...

O clipă tăcură cu toții. Rajewski puse ordonanța pe masă.

– Cred, tovarăși, că acum totul este limpede.

Ciobot trăgea adânc aerul pe nas, cu ochii țintă la fereastră. Rajewski îi cuprinse pe toți cinci cu privirea și nu găsi în ochii lor nici frică, nici tulburare. „Strașnici oameni !”

Chipuri serioase de muncitori... Cam posomorîte... Sciabel arată prea aspru pentru vîrsta lui... Vorobeiko, trist, se gîndește la ceva. Nici Sciabel, nici Vorobeiko nu știu că și Kovallo, și Ciobot, și doctorul Metelski sînt membri ai Comitetului revoluționar. Pentru ei numai Rajewski era reprezentantul Comitetului.

Rajewski se apropie de gazdă.

– Trebuie să-i trimitem pe copii în recunoaștere prin oraș, să vadă ce mai e pe-acolo... Să se ducă Rajmund cu fata ta...

– Bine, le spun îndată.

– Acum să vedem ce-avem de făcut, propuse Rajewski.

Olesia veni în fugă spre Ptaha.

– Hai, nesuferitule, în oraș ! Să ne mai plimbăm, să vedem ce mai e pe-acolo.

În timp ce urcau malul, îi spuse cu hotărîre :

– Să te-mpaci cu Rajewski, că altfel să știi că nu mai ies cu tine nicăieri ! Dacă n-ai fi fost atît de prost, ți-aș fi spus ce face aici băiatul.

Apoi se apropie în fugă de cabină.

– Să mergem în oraș, Rajmund. Tata zice să ne ducem acolo, să vedem ce se mai întîmplă. Tatăl tău rămîne la noi și așteaptă. Iar aici o să stea Vorobeiko. Și, pînă să-i ajungă Andri din urmă, adăugă tulburată : Multe prostii trebuie să-ți fi spus Ptaha ! Dar nu-i băiat rău, să știi. Nu fi supărat pe el !... Și acum, haide !

Pe drum, Ptaha vorbea de parcă între el și Rajmund nu s-ar fi petrecut nimic. Dinspre gară se auziră cîteva im-

pușcături... O locomotivă șuieră speriată, dar deodată amuți... Se făcu liniște...

– Andri, tu ai fost azi în oraș? Ce mai e pe-acolo? întrebă Olesia neliniștită.

– Dracu știe! Am văzut un detașament de cavaleriști. Lingă primărie, cițiva ofițerași înarmați. Pe unul l-am recunoscut: era Sladkiewicz, băiatul avocatului. Să vedeți ce mai vulturi albi și-au pus pe șepci! Și-s mai mult liceeni... Să te prăpădești de ris, nu alta!...

De-a lungul liniilor ferate – nici un om... Porțile depoului – închise... Pustietatea aceasta avea în ea ceva amenințător. Mai aveau doar cițiva pași pînă să ajungă la pasarela care trecea peste gară, cînd de după un colț al magaziei de mărfuri se furișă o siluetă... Era un polițai austriac... Se aruncă speriat la o parte, dar înfățișarea celor trei îl linișți. Gîfîind și tot întorcînd capul înapoi, le strigă în poloneză, pocînd cuvintele și arătînd cu mina spre nord:

– N-ați văzut pe-acolo oameni înarmați?

– Nu, răspunse Rajmund. Din toți trei numai el vorbea limba polonă.

Polițaiul o luă la fugă spre castelul de apă, dar Ptaha îi puse pe neașteptate piedică, trîntindu-l cit era de lung la pămînt. Cu aceeași iuțeală, Andri sări călare pe el. Și oricît de tare se zbatu polițaiul, nu putu să scape din mîinile puternice ale flăcăului.

– Rajmund, ia ușurează-l de leverver... dar iute!

Rajmund se aplecă spre polițai... Grăbit și tulburat, deschise tocul și scoase revolverul. Cit ai clipi, Ptaha sări din spatele polițaiului în picioare, trăgîndu-i totodată și baioneta din teacă, și se opri în poziție de apărare.

Rajmund răsucea în mîini *mauserul* luat, neștiînd ce să facă cu el.

Totul se petrecuse atît de repede, incît, de fapt, Olesia nici n-a avut timp să se dezmeticească. Polițaiul se ridică

dintr-o dată de la pământ. Falca de jos îi tremura de spaimă și de furie. Dar văzînd înfățișarea hotărîtă a lui Ptaha, îi pieri orice gînd de împotrîvire.

– Și-acum, haide ! Dă viteză la călcîie. Și Andri făcu un gest grăitor cu baioneta, arătînd înspre nord. Nu-nțelegi ? Ai vrea să ți-o zic pe legea voastră ? Machen trap la mama dracului !

Rajmund băgă revolverul în buzunar. De-abia atunci polițaiul începu să se depărteze grăbit de ei, întorcînd mereu capul. După cîtiva pași, desfăcîndu-și cureaua, aruncă teaca baionetei și tocul revolverului de care nu mai avea nevoie. Andri se duse și le ridică. Băgînd baioneta în teacă și zîmbînd mulțumit, se întoarse îndărăt :

– Unde să mai ascund și drăcia asta ? !

– Ești nebun de-a binelea ! se răsti la el Olesia. Dacă ne impușca pe toți ?

– Ehei ! Dacă ar avea baba roate ! Ce-i mai trebuie lui pistolul ? S-a isprăvit cu ei... Pe cînd eu... o să mai am nevoie de el.

– Dar cu baioneta ce faci ? Zvirle-o dracului și hai să mergem !

– Ce face ? Scot din ea două cuțite de toată frumusețea. Stai, o bag aici, sub scara asta... Aici nu se vede...

Rajmund și Olesia porniră înainte. Pe pasarelă îi ajunse și Andri.

– Ascultă, Andri, dacă ai de gînd să ne mai faci o figură ca asta, mai bine nu veni cu noi. Avem o sarcină prea importantă, îi spuse rece Rajmund.

– Ce aveți cu mine ? Totu-i în regulă. De cînd voiam să am un pistol ; și-acum să scap o ocazie ca asta din mină ? !... Da' rău l-am mai băgat în sperieți ! Nu ? Te pomenești că acum măsoară al zecelea kilometru. Mare caraghios !

Și Andri rise atît de molipsitor, încît Rajmund și Olesia nu-și putură stăpîni zîmbetul.

Andri se simțea din nou bine dispus. Trecea pasarela, jucind și cântînd :

*Hai, cumetre, zi-i așa,
Joacă ici, nu te lăsa !*

Și deodată îi dădu în gînd să încheie cele potrecute cu un gest mărinimos :

– Știi ce, Rajmund, îți dăruiesc ție pistolul ! Ia-l ! Să nu zici că-s băiat rău ! Lasă, îmi găsesc eu albul...

Olesia se-ntoarse furioasă spre el :

– Ce, iar vrei să te repezi la careva ? Nu mai mergi cu noi ! Auzi ? Nu mai mergi, și gata !!

– Zău că nu ! Ce-ai cu mine astăzi ? De ce îmi tot strici cheful ? Eu o fac din tot sufletul și ea... Am zis o dată că nu mai fac nimic ? Am zis. Ce mai vrei ? Găsesc eu destule ocazii să-mi fac rost de altul !... Ce-ți pasă ție ? Uite și tocul, Rajmund, și să-l porți sănătos... Parcă se pricep muierile astea în chestiuni militare...

– Mai ușurel cu muierile !

Dar Andri n-o mai asculta. Îl cuprinsese pe Rajmund de braț și, tulburat, îi șoptea, zimbînd :

– Să fie al dracului cine-și mai aduce aminte de ce-a fost ! Înțelegi ? Iar cu drăcia asta... o să tragem noi, măcar cite-un foc, la locul potrivit. Ce zici ?

Drept răspuns, Rajmund îi puse mîna pe umăr,

CAPITOLUL V

În duminică aceea, la palatul Mogielnicki se treziseră cu toții dis-de-dimineată.

În grăjduri, oameni în uniformă legiunii poloneze puneau șeile pe cai. În dependințe, unde se aflau locuințele nenumăraților servitori ai casei, infanteriștii așteptau semnalul de plecare.

Schmultke și Sonnenburg abia-și terminaseră gustarea, cînd în cameră intră Józef și-i întinse maiorului un bilețel. Maiorul citi și spuse :

- Contesa Stefania ne roagă să trecem pe la ea pentru o afacere extrem de urgentă și importantă.

Schimbară o privire nedumerită, dar se ridicară îndată de la masă și, aranjîndu-și tunicile, îl urmară în tăcere pe bătrîn.

La etajul întîi, Józef deschise larg ușa budoarului, și, cu gestul obișnuit, îi pofti pe nemți să intre.

Dar în locul contesei îi întîmpinară cîțiva ofițeri, în uniforme necunoscute. Unul din ei închise ușa în urma nemților și rămase în spatele lor, cu revolverul în mînă.

- Ce-nseamnă asta ? întrebă Sonnenburg aspru.

Schmultke duse instinctiv mina la șold. Dar revolverul lui rămăsese în camera maiorului.

Într-un colț al budoarului, ședeau în fotolii Barankiewicz și bătrînul conte.

- Luați loc, domnilor, spuse unul dintre ofițeri, și un zimbet îi schimonosi fața palidă.

Nemții rămaseră în picioare.

Barankiewicz se sculă greoi din fotoliu și se apropie de ei. Le-ntinse mina ca unor cunoștințe, dar nici unul din cei doi ofițeri nu se clinti. Barankiewicz se făcu stacojiu la față.

- Hm-m-m... da l... începu el. Uitați-vă cum stau lucrurile, domnilor : fiindcă dumneavoastră părăsiți ținutul nostru și nu mai sinteți în stare să ne apărați, să mențineți ordinea, ne-am hotărit să ne ocupăm noi înșine de treaba asta.

- Care „noi” ? întrebă Sonnenburg furios, aruncîndu-i o privire plină de venin.

- Noi, adică statul-major al legiunii poloneze. Am onoarea să vi-l prezint ! Și Barankiewicz își suci trupul masiv spre unul din ofițeri : Colonețul conte Mogielnicki, comandantul legiunii.

- Edward Mogielnicki ? Colonel în armata franceză ?

- Aproape așa, *Herr Oberleutenant* ! De fapt sint ofițer al gărzii imperiale ruse, dar războiul l-am făcut în Franța, ca membru al misiunii militare ruse. După lovitura de stat bolșevică am devenit ofițer francez, răspunse Edward, rece și politicoș.

- Atunci trebuie să vă arestăm..;

- Cam târziu, *Herr Oberleutenant* ! Mai ales că v-am poftit aici pentru un scop cu totul diferit. Va fi mult mai bine pentru ambele părți, dacă vom discuta liniștiți situația care s-a creat, continuă Edward. Vom ocupa orașul.. Dumneavoastră nu vă cerem decît neutralitate. Nu ne vom împotrivi la evacuarea dumneavoastră de aici, cu o singură condiție : să nu vă amestecați în treburile noastre. E de la sine înțeles că toate depozitele de arme și echipament trec în posesia noastră. - Schmultke făcu un gest plin de indignare. - Vă dați seama că aici nu este vorba de o răscoală a plebei, dar în urma dumneavoastră vin ostașii roșii, care se vor revărsa peste noi îndată ce vă veți retrage. Iată de ce sîntem nevoiți ca, fără a mai aștepta plecarea dumneavoastră, să instaurăm ordinea în ținut și să ne mobilizăm forțele. Mă adresez dumneavoastră, domnule maior și domnule locotenent. Amîndoi sînteți nobili și ofițeri. E drept că ne aflăm în lagăre inamice. Dar acum avem un dușman comun : revoluția. Dacă veți începe lupta cu noi, nu veți face decît jocul roșilor. Și nu cred că doriți asta !

Urmară cîteva clipe de tăcere. Schmultke îl privi întrebător pe Sonnenburg.

- Bine... Dar ce va zice comandantul garnizoanei ? murmură Sonnenburg zăpăcit.

- Prea-sfinția sa episcopul Bénédict s-a și înțeles cu domnul colonel, rosti cineva încet în spatele lui.

Nemții se-ntoarseră. În fața lor stătea părintele Hieronim, care în timpul discuției intrase, neobservat de nimeni, în cameră. Îi întinse lui Sonnenburg un plic sigilat... În

timp ce noștii citeau, el se retrase modest într-un colț și se așeză alături de bătrînul conte.

– Așadar, domnilor ofițeri, care este răspunsul dumneavoastră ? întrebă Edward.

– Nu ne rămîne decît să ne supunem, răspunse Sonnenburg cu voce surdă.

– Prea bine ! Dumneavoastră, domnilor, sînteți – bineînțeles – liberi. De azi înainte veți fi oaspeți în casa noastră. Fiți buni și preveniți-i pe soldații dumneavoastră cum trebuie să se poarte. Porucik Zaremba, puneți revolverul în toc. Podporucik Mogielnicki, transmiteți ordinul meu plutonului : să fie gata. Domnilor ofițeri – fiecare la postul său !

Peste o jumătate de oră, un mic grup de cavaleriști și infanteriști, cu trei mitraliere, porni spre oraș.

În celula mare era aproape întuneric. Două ferăstruici cu gratii groase de-abia dacă lăsau să intre puțină lumină. Înghesuială. În loc de cincisprezece oameni – treizeci și unu. Trupuri omenești zăceau claie peste grămadă pe paturile de lemn suprapuse... Duhoare și murdărie.

Un țăran, croit ca un uriaș, care stătea culcat de-a dreptul pe podea, întoarse spre Przygodzki capul său mare și, trecîndu-și toate cinci degetele în chip de pieptene prin barba-i stufoasă, zise :

– Ce tot latrî acolo ! De cînd e lumea, leșii ne-au tot plesnit peste bot... S-au învățat panii să se uite la noi ca la niște vite... Așa ne și spuneau : „dobitoace”, Degeaba ! N-o să fie pace între ucraineni și polonezi cît o fi lumea și pămîntul !

Przygodzki scuipă, plin de ciudă :

– Prost ești, măi omule ! Din toate ai din belșug, numai minte puțină ! Să ne luăm, de pildă, pe noi, pe mine și pe tine, ursule... De ce să ne dușmănim noi, mă rog ție ? Pe tine, ca și pe mine, vrea să ne înhame la jug moșierul și să jupoaie șapte piei de pe noi... Va să zică – sînt po-

lonezi și polonezi... Doar n-or fi ei toți moșieri, lua-i-ar dracu. Mai sint și coate-goale ca tine !

Țăranul îl asculta cu neîncredere.

- Nu te teme... dacă erai moșier, dădeai și tu în noi cu harapnicul cum dă și pan Zajączkowski. Spui că ești coate-goale, dar mie-mi tot viri în ochi : „Ești prost, mă ! Un bou de la țară, iar eu-s deștept.” Mulțumesc de-așa vorbe. Prea te fudulești...

Przygodzki se ridică și se așeză pe pat. Citeva clipe se uită posomorit la țăran, apoi zîmbi :

- Sucit mai ești, măi omule ! Eu vin la tine cu sufletul deschis și tu te superi !

- Asta-i suflet deschis la tine : să mă faci urs și prost ?

- Lasă, măi tată ! Nu te uita la vorba mea, privește mai în adinc !

De sub pat apăru un cap ras, și niște ochișori ca de vulpe se-nfipseră în Przygodzki.

- Încăpăținat mai ești, pan Przygodzki ! Vrei să-l faci pe boul ăsta cal de curse ! Hi-hi-hi !

Și omul cu ochi de vulpe ieși de sub pat, unde dormise pînă atunci.

- Dar tu ce te bagi ? ! Ce treabă ai ? il întrebă liniștit țăranul, care înțelese că-i vorba de el, deși cei doi vorbiseră în polonă.

Przygodzki se uită și el cu răceală la omulețul acesta iute ca o sfirlează, într-o haină de vară soioasă și cu cravata boțită.

- Ce treabă am ? Uite că am, că de aia sint...

- Măsluitor și spion ! Asta ești, termină pentru el o voce limpede, tinerească, de undeva dintr-un colț al camerei.

- Taci, javră, că de nu l... și omulețul făcu un gest grăitor cu mina.

Un muncitor în vîrstă, cu fața palidă, care stătea culcat lingă Przygodzki, se amestecă în vorbă :

- Mai încet cu pumnii, pan Dziobek ! Bine-a spus Pšeniček. Vrei să spui că nu i-ai jefuit pe toți prostănacii de-aici ?

- Eu ?! Eu i-am jefuit ?! și Dziobek băgă mina în buzunar.

Cei din celulă se treziseră mai de mult, dar abia acum începură să se miște toți, să dea semne de viață. Și-n această foială, Dziobek simți o amenințare fățișă.

- Tu ce crezi, Patlai, de ce-și viră Dziobek mina-n buzunar ori de cite ori îl incolțește cineva ? Vrea să sperie sau are poate numai așa, un nărav scirbos ? îl întrebă Przygodzki pe vecinul său.

- Eu știu ce are acolo, interveni tânărul din colț, trăgându-și cizmele. Are o lamă de ras !

Sări apoi deodată în picioare și, călcînd peste oamenii culcați pe podea, se apropie de Dziobek. Era un flăcău înalt, blond, cu ochi albaştri, îmbrăcat în haine de brutar. Poliția îl luase chiar de la lucru, pentru că sărise cu cuțitul la stăpin, care-l stîlcea în bătaie pe-un ucenic de zece ani. Stăpinul brutăriei se alesese numai cu o ușoară zgîrietură, dar pe Pšeniček îl aștepta judecata.

- Arată ce-ai acolo ! îi strigă el lui Dziobek.

Toți amuțiră. Dar în aceeași clipă, un paznic trecu în goană pe coridor... apoi se auzi un tropot de cizme grele.

Ușa celulei se deschise. În prag apărură un ofițer îmbrăcat într-o uniformă pe care nimeni n-o mai văzuse pînă atunci. În spatele lui - cîțiva soldați. Speriat, lingă el, directorul închisorii răsfoia registrul gros în care erau trecuți arestații. Przygodzki sări în picioare : îl recunoscuse printre soldați pe fratele său, pe Adam, iar în persoana ofițerului, pe acela care-l îndemnase să se înscrie în legiunea poloneză.

- Aici, domnule căpitan, sînt țărani arestați pentru răscoală, mormăi în nemțește directorul închisorii.

- Cei care au furat finul lui Zajaczkowski ? întrebă Wrona.

- Da, da... Și șapte muncitori de la fabrica de zahăr,
- Știu...
- Mai sint cițiva inși pentru fapte diverse ; printre ei
- doi polonezi : Dziobek - pentru șantaj și înșelătorie la jocuri de noroc, și Przygodzki... acesta este un caz aparte, el ține de competența comendurii.

- Știu...; Wrona îl și văzuse în mulțime pe Przygodzki.
= ;..iar restul...; pentru infracțiuni mărunte ; avem și un minor = Pšeniček.

Wrona luă registrul, notă ceva cu creionul roșu pe margine, în dreptul numelui lui Przygodzki, al muncitorilor de la fabrica de zahăr și al țăranilor.

- Celorlalți să le dai drumul. Ce să-i mai adăpostim aici și pe paraziții ăștia !... Mergem mai departe...

Până să se deschidă celula următoare, directorul avu timp să citească numele celor ce urmau să fie eliberați.

Peste douăzeci de minute numai șaisprezece oameni mai rămăseseră în celulă. Patlai îi trimisese în grabă nevastei sale citeva vorbe prin Pšeniček ; iar Przygodzki spera să stea de vorbă cu fratele său.

- Pan căpitan, îndrăznesc să vă cer o favoare : eliberați-l pe fratele meu, pe Mieczyslaw Przygodzki... din celula nr. 9; Făcea agitație împotriva nemților...; d-aia l-au arestat...

Vocea lui Adam tremura...; Stătea cu mina la cozorocul chipiului de confederat.

- Soldat Przygodzki, știu și fără tine ce am de făcut...; Marș la poartă !

Adam incremeni locului.

- Ce ți-am spus ? Stinga-mprejur, marș ! Ce-mi stai aici, dobitocule ?

Tăcere...; Izbit cu pumnul în obraz, Adam se clătină, cit p-aci să scape arma din miini.

- Marș de-aici, că te-mpușc ca pe un ciine !

Adam se urni greoi din loc... Mergea încet prin coridor, tirindu-și arma pe podea. Trecând pe lângă celula nr. 9, întâlnește privirea fratelui său... Mieczysław auzise totul.

Știrea despre lovitura de stat și despre eliberarea celor arestați făcu într-o clipă ocolul orașului. În curând, în fața închisorii se adună o mulțime de oameni. Un pluton de soldați din legiunea poloneză nu lăsa pe nimeni să se apropie de poartă.

Rajmund, Andri și Olesia se aflau și ei acolo.

Cei eliberați erau înconjurați de lume și năucți cu întrebările, dar nimeni nu știa nimic sigur. Îndată se adună lume și în jurul tinărului muncitor de la brutărie, care ieșise fugind pe poartă...

- Și tu ai fost închis?

- Da!

- Va să zică le dă drumul la toți? îl întreabă Rajmund.

- Da' de unde!... Numai hoților le dă drumul... Iar pe cei cinstiți îi mai închid cu un lacăt...

- Atunci și tu ești hoț? Atenție la buzunare, Rajmund. Știi tu: „Te uiți la el, adio portofel!”

Pșeniček se-ntoarse furios spre Andri:

- Mă faci hoț, hai! *Sakramentska potwora*!

- Tu te-ai făcut! i-o întoarse Andri, gata să se bată.

- Ce vă-ncăierați ca niște cocoși? Nici nu te lasă să-l întrebi pe om ca lumea! strigă o femeie în vârstă, trăgându-l pe Pșeniček de mincă: Spui că nu le dă drumul la toți? Pe cine oprește?

- Păi am mai spus: care-s pentru dreptate, aceia rămân închiși!... Dar să nu-mi mai spuie careva hoț, că piftie îl fac! Eu am fost închis pentru dreptate! Dracu știe de ce mi-au dat drumul!

¹ Înjurătură poloneză. (N. C.)

- Ei, tu de colo ! Ce tot îndrugi ? Vrei să intri înapoi după gratii ? strigă un domn bine îmbrăcat, pe care tot orașul îl știa că-i proprietar al unei fabrici de mezeluri, amenințându-l pe Pșeniček și împingându-l cu bastonul în spate.

Andri îi smulse bastonul din mină :

- Ce dai în el, cîrnat imputit ? Na, ține restul, și cu o lovitură de baston Andri îi zvîrli gambeta din cap.

- Puneți mina pe el ! Poliția ! zbiera omul, acoperindu-și chelia cu mina.

Caldarimul răsună de tropotul copitelor.

- Ce-i cu adunătura asta ? întrebă Edward Mogielnicki de sus, de pe cal, aruncînd o privire disprețuitoare asupra mulțimii adunate lîngă închisoare. Porucik Zarembo, evacuați piața !

- Cîr-cu-lați ! comandă Zarembo.

Sabia sclipi deasupra capului său. Mulțimea se feri în lături și-ncepu să fugă, răsturnînd totul în calea ei.

Plutonul de soldați de lîngă poarta închisorii luă arma în cumpănire. Asta putea fi și un salut pentru comandant, dar și un avertisment pentru mulțime.

Rajmund, Olesia și Pșeniček, după ce străbătură în goană vreo două străzi, se opriă. Soldații din legiunea poloneză plecară în galop, îndată ce-mprăștiară mulțimea.

- Unde-i Andri ? ! Nu l-ați văzut ? întrebă îngrijorată Olesia.

De fugă îi ardeau obrații și sufla greu.

Tînărul brutar o privi pe fată, apoi pe Rajmund, și zîmbi trist.

Ptaha apăru pe neașteptate dintr-o ulicioară... Fugca în salturi ușoare, invîrtînd în mină un baston.

- A-a-a ! Aici erați ! Ptiu !... Am cam rămas în urma voastră...

Ochii îi sclipeau de veselie.

Cînd ajunse lingă prietenii săi, se rezemă cu spatele de gard și se porni să ridă cu hohote.

- Ei, dacă nu l-ați văzut cum a șters-o ! O-of, mor !... Cînd toți au luat-o la sănătoasa, i-am mai croit una bună cîrnătarului... Și cînd a zbughit-o, fugea atît de repede, c-abia l-am putut ajunge din urmă ! Și i-am mai tras încă una... de bun rămas ! Fugea de mine ca de dracu și a intrat pe poartă...

Pșeniček ridea și el.

Privindu-i, Rajmund și Olesia abia se puteau stăpîni să nu ridă.

- Nu mai merg nicăieri cu tine ! Mă faci de rușine... Nu te știam atît de zurbagiu !...

- Ei, lasă ! Ce sînt eu de vină dacă astăzi toate-mi ies pe dos ? răspunse Andri senin. Ia-ți bastonul, prietene. Pe tine te-a atins cu el, ține-l ca amintire ! Dar, ia spune-mi, n-ai văzut pe-acolo pe vreunul din muncitorii noștri ?... Pe Patlai, pe Șiroki ? îl întrebă Andri pe brutar, întinzîndu-i bastonul.

- Cum nu ! Păi cu ei am stat... Cumsecade om - Vasili Stepanovici ! Toți muncitorii-s la un loc... Și mai e unul cu ei... Przygodzki... Și ăla-i om de ispravă, spunea Pșeniček, vorbind cu greutate în limba ucraineană.

- Știi ce ? hotări Rajmund, după o clipă de chibzuială. Hai la nevasta lui Vasili Stepanovici... Să-i povestești chiar tu toate astea...

- Chiar, că și el m-a rugat să-i transmit nevesti-si ceva.

- Hai, atunci să mergem... Stai să facem cunoștință.

- Domnule căpitan, unul din cei eliberați vrea să vă comunice ceva important. Directorul închisorii îl arată pe Dziobek.

- Ei, ce este ? Spune repede ! aruncă Wrona, intrînd în cancelarie.

- Să-mi dea voie preamăritul pan să-l felicite pentru victorie... Și eu sint polonez, și eu... începu pe un ton patetic Dziobek.

- Mai scurt !

Dziobek înghiți sfârșitul frazei, tînji slugarnic și-ncepu să-ndruga grăbit :

- Ca polonez, am datoria față de patrie să vă servesc cu credință... Am nimerit în închisoare numai dintr-o neînțelegere...

- Mai scurt, neam de cîine ! zbieră Wrona.

- Socot de datoria mea să vă comunic, pan căpitan, că în celula nr. 9 au rămas oameni primejdioși... Mai ales acela... Patlai... dar și Przygodzki ! Ei fac mereu propagandă comunistă. Mai ales Patlai e primejdios. E un bolșevic îndrjit, pan căpitan ! Ați binevoit să-i dați drumul pușlamalei celeia... Pșeniček. Și ăla e foarte primejdios ! Tot timpul a stat pe lîngă el. Patlai i-a șoptit ceva înainte de a pleca. Dacă nu e prea tîrziu, ordonați să-l aresteze. Dacă vrea pan căpitan, pot să-i povestesc totul cu de-amănuntul.

- Bine ! Mai vorbim noi... Și fiindcă veni vorba, ce-ai de gînd să faci de-aici înainte ?

- Ce binevoiește pan căpitan !...

- Fie, am să încerc... Poate o să iasă un agent bun din tine ! Însă fără fandoseli... altminteri - un glonț în cap și la gunoi cu tine !...

- Vai de mine, pan căpitan ! Se poate ? O să caut să fiu demn de-ncrederea ce-mi arătați !...

Seara, Rajewski cu fiul său se apropiară cu băgare de seamă de căsuța lor... O lampă aprinsă ardea la fereastră.

- Înseamnă că totul e în regulă. Mama-i acasă.

Tatăl intră în curte, iar fiul rămase la poartă de pază... Toată ziua băiatul alergase prin oraș, îndeplinind însărcinările date de tatăl său.

Peste cîteva clipe, mama ieși din casă. Din mers ea îi șopti la ureche :

- Mă duc la nevasta lui Patlai. Oliva, tipograful, e la noi. L-a așteptat pe tata... și dispăru în întuneric.

„Scumpa de ea, măicuța mea dragă ! Cît de mult s-a schimbat. Parcă-i alta, nu știu cum... atît de tînără !...”

- Le facem pe toate, tovarășe Rajewski. Fiți fără grijă. Avem în depozitul tipografiei o presă de rezervă de tip „Boston”... de mină... Pentru la noapte avem o comandă urgentă a statului lor major... Scoatem niște ordonanțe, ordine de mobilizare și livrete militare... Am să vă aduc și dumneavoastră cîteva exemplare... nu strică... poate o să aveți nevoie... Iar ăsta am să-l tipăresc chiar eu la noapte. Vreo cinci sute de exemplare... mai multe nu cred să pot. Numai că manifestele trebuiesc ridicate cît mai de dimineată... și zațul de asemeni... altfel n-o să am timp să-l desfac. Mai încolo o să vă aduc și șapirograful... îl demontez și-l aduc bucăți, bucăți... o să vă prindă bine. De altfel cred că n-o să mai putem lucra în tipografie. Cînd o să le descopere, o să întoarcă totul cu fundul în sus... Trebușoara asta trebuie pornită cu socoteală. Altminteri rămîi și fără cap... spunea Oliva, cumpănind liniștit situația.

Bătrînul culegător îi plăcu lui Rajewski. Avea fața plină de crețuri mărunte. Purta ochelari mari, cu rama de alamă, în dosul cărora se ascundeau niște ochi albaștri, plini de bunătate...

- Spune-mi, tovarășe Oliva, în afară de dumneata, mai este cineva acolo în care am putea să avem toată încrederea ?

- Cine mai poate să știe ? Sint, desigur, și oameni de treabă, dar n-o să-și riște capul... Nu-s deprinși cu așa ceva... Iar ceilalți... și mai rău : doi pesepiști, un sionist și trei - după cum bate vîntul... Poate doar Emma Stohlberg... Taică-său e ungur, dar fetișcana s-a născut

aici. E cam mică... totuși, cred c-am putea avea încredere în ea.

- Bine, tovarășe Oliva, atunci la treabă !

Tipograful se sculă.

- Da, cât pe-aci să uit... Spune-mi, n-ai putea să ne faci o șampilă ?

- Nu-s gravor, dar cred că am să vă fac ceva. Doar nu vă trebuie cu cine știe ce zorzoane. He-he... Cutele de pe obrazul său prinseră viață și i se adunară raze-raze în jurul ochilor. Ei, rămîneți cu bine... Să mi-i trimiteți pe copii pe la cinci dimineata.

Rajewski reținu o clipă în palmele sale mîinile înne-grite de plumb ale lui Oliva.

- De ce nu ești în partid, tovarășe Oliva ?

- Sint prea bătrîn... Nu-i de mine... Lasă-i pe ăi tineri. Eu am să le ajut... Chiar dacă m-ar spînzura pe mine, nu e cine știe ce pagubă ; mi-am trăit traiul. Bine-înțeles, nimănui nu-i vine ușor să moară, dar tot parcă mai greu îi vine unui tînăr.

Îl privi pe Rajewski sever, pe deasupra ochelarilor, și, după cum i se păru lui Zygmunt, cu imputare.

După plecarea lui Oliva, Rajmund intră în casă.

- Uite, băiete, am hotărit să-ți încredințăm organizarea Uniunii Tineretului Comunist. Partidul are nevoie de oameni care să stea de strajă, care să facă recunoașteri, are nevoie de tineri devotați. Vezi și tu, ne aflăm în plin lagăr inamic ; un pas, o mișcare nesăbuită pot nimici întreaga organizație. Uneori, din lipsă de experiență, tineretul e imprudent. De aceea, primirea tovarășilor noi în organizație este un lucru de mare răspundere. Să-i primim numai pe cei curajoși și conștienți, care sint gata să-și dea și viața. Închipuiește-ți c-am primi în rindurile noastre pe un fricos și că, din cine știe ce pricină, acesta ar încăpea pe mîna jandarmilor. Sigur că ne vinde pe toți, ca să-și scape pielea. O să fie revoluționar numai pînă la prima arestare. Atît. Există asemenea amatori de

senzații tari. Pentru ei lupta noastră nu este o chestiune de viață și de moarte... Se joacă de-a revoluția. De boala asta suferă de cele mai dese ori intelectualii, care s-au intoxicat cu romane de aventuri. Când lucrurile nu se mai cheamă „joacă“, atunci când e primejdie de moarte, începe să le fie frică. Vom hotărî împreună cine să intre în organizația de bază a viitoarei Uniuni. Pe cine-l socotești cel mai indicat, cel mai demn ?!

Rajmund rămase pe gânduri.

- Nu știu, tată... E o răspundere atât de mare, șopti ei în cele din urmă.

- Ai dreptate ! O să te ajut... Ce crezi despre Olesia Kovallo ? E dintr-o familie de oameni de treabă. Nu-s decît doi : tatăl și fata, legați și prin sînge, și prin lupta comună. Ea, după cît mi se pare, este o fată plină de curaj.

- Da, sînt de aceeași părere.

- Așadar, iată un tovarăș. Mai departe... Pe cine mai cunoști ?

Rajmund tăcu multă vreme, apoi spuse :

- Pe Sarra Mihelson. Spielman a dat-o afară din atelier, iar proprietarul i-a azvirlit azi familia în stradă. Stau cu lucrurile îngrămădite în curte. Am văzut-o adineori. N-au unde să se ducă... Cum am putea să-i ajutăm, tată ?!

Rajewski chibzuia ceva.

- Să se mute la noi...

- Dar unde să-ncapă ? Aici, și așa n-ai loc să te miști, iar ei sînt șase... și lucrurile...

- Nu-i nimic. Noi tot o să trebuiască să plecăm de aici. Știi prea bine că mișună agenții prin oraș. Azi, miine, ne vor dibui. Lasă-i să se mute aici. Să facă ce-or vrea cu lucrurile noastre, iar noi trebuie să ne risipim care încotro. Eu am să stau deocamdată la Kovallo. mama - la mătușa Marcelina, iar tu - undeva, la unul

din tovarăși... Dar ne-am abătut de la discuția noastră. Va să zică, Sarra... Bine. Și pe cine mai ai în vedere?

- Andri Ptaha... Curaj are cit trei... Numai că îi cam place tărăboiul și uneori sare peste cal. Eu cred că e conștient, dar se aprinde prea repede.

Rajewski zîmbi :

- O să-l ții voi în friu deocamdată... Precauția va veni o dată cu conștiința că ar putea să-i piardă și pe alții. Ți-e prieten, nu-i așa?

- Da, adică nu tocmai prieten... Dar e prieten bun cu Olesia...

Rajmund se arată foarte încurcat.

- Aha ! Nu e rău... Prietenia e un lucru mare... Și la cine te mai gîndești?

- Mai e flăcăul acela care a fost închis împreună cu Patlai. Un ceh... Pșeniček. Seamănă la fire cu Andri.

- Bine ! Să vorbești miine cu ei, cu fiecare în parte, fără să-i numești pe ceilalți. Vorbește-le despre toate greutățile, ca băieții să știe ce-i așteaptă... Și numai dacă își vor da consimțămîntul, îi vom putea număra printre membrii Uniunii Tineretului Comunist. Primul grup va fi aprobat de Comitetul revoluționar, iar pe urmă îi veți primi singuri pe tovarășii noi... Și-acum, du-te la castelul de apă. La noapte vom avea de îndeplinit acolo o sarcină foarte importantă... O să-ți spună Kovallo. Ai o armă?

- Da, am un revolver ; l-a luat Andri de la un polițai.

- Știi să umbli cu el ?

- Nu știu.

- Hai să-ți arăt.

După ce Rajmund învătă cum să mînuiască revolverul, tatăl lui îi spuse :

- Ține-l și nu uita. Nu trebuie să-l folosești decît în cazuri excepționale, cînd nu mai ai încotro. Dar o dată ce ai început să tragî, apără-te pînă la ultimul glonț. Fie că ai tras o dată sau de zece ori, primești aceeași răsplată

de la jandarmi. Du-te, băiatul meu, și fii cu băgare de seamă...

Pentru prima oară îi spusese „băiatul meu”. Rajmund ar fi vrut să-l îmbrățișeze, să se lipească de pieptul lui, să-i spună : „Cit de mult te respect și te iubesc, tată !” Dar, observînd la el un gest de nerăbdare, se-ntoarse repede și plecă.

În drum spre castelul de apă se abătu pe la Sarra, ca s-o bucure cu vestea cea bună. Dar nu putu să stea de vorbă cu ea așa cum îl instruisese tatăl lui : erau într-una întrerupți...

Mai aveau vreo două ore libere și se-ndreptă spre cartierul industrial, unde locuia Ptaha.

Andri era acasă... Stătea pe pat și cînta la mandolină cîntece și jocuri ucrainene. Tocmai terminase melodia tristă a cîntecului : *Fără mamă, fără tată, rău mi-e viața blestemată* și trecuse la veselia frenetică a gopacului¹. Cînta cu măiestrie. Cîrlionțul de pe frunte îi sălta nebunește în ritmul degetelor, pe care aproape că nu le puteai urmări de iute ce se mișcau.

Fratele lui mai mic, Vasiliok, băiat de nouă ani, ședea pe pat în spatele lui, cu capul în jos, între perne, și cu picioarele în aer, și făcea cu ele fel de fel de mișcări caraghioase. Uneori își pierdea echilibrul și cădea într-o parte pe pat, dar îndată azvîrlea ca un minz din picioare și revenea la poziția verticală.

Văzîndu-l pe Rajmund, Andri își termină concertul cu un *fortissimo* atît de puternic, încît două strune nu rezistară și plesniră, ceea ce-l entuziamă pe stăpinul mandolinei.

- Strașnic i-am mai zis !! Au plesnit și strunele ! și sări de pe marginea patului, punînd mandolina pe masă.

Mama lui Andri nu era acasă ; plecase prin vecini.

- Am de vorbit cu tine, Andri... Ceva foarte important.

¹ Dans popular ucrainean. (N. ed.)

- Ce s-a întâmplat ? se neliniște acesta. Hai, dă-i drumul odată !

- Trebuie să fim numai noi doi.

Andri se întoarse spre Vasiliok, care ședea acum pe marginea patului, legănându-și picioarele goale, și se scobea în nas cu un aer grozav de preocupat.

- Vasiliok, ia mai du-te tu puțin pe-afară !

- Păi de ce să mă duc ?

- Du-te, n-auzi ?! Las' că putem să stăm și fără tine,

- Nu mă duc. Afară-i frig și eu n-am cizme.

- Ia ghetele mamei.

- Zău ? Ca să mă bată pe urmă ?!

- Ți s-a făcut de curea ? Ce-i asta ? ! Poate vrei să plec eu afară ?!

- De ce să pleci ? Îmi astup urechile și n-aveți decît să vorbiți.

- Vaska ! ridică Andri tonul.

Dar Vasiliok ședea tot acolo, pe pat, și nu voia de loc să se supună. Andri începu să-și desfacă, încet, cureaua. Vasiliok îi urmărea atent mișcările. Rajmund îl luă pe Ptaha de braț :

- Hai afară, Andriușa. Adevărat, e prea frig...

Se așezară pe treptele scării. Ușa scîrțîi ușor.

- Vaska, te omor în bătaie ! Te-nvăț eu minte să mai tragi cu urechea !

Ușa se închise în grabă.

- Și-l bați cu adevărat ?

- Aiurea ! Dar seamănă leit cu mine, pușlamaua ! Îi spun una, iar el alta. Nu pot să-l bat ; mi-e tare drag, afurisitul ! Și el știe asta... Dar dacă-l iei cu binișorul, face orice... Nu suferă, broscoiul, să-i comande cineva !...

...Rămaseră mult timp așa, sfătuindu-se încet.

Andri îl conduse pe Rajmund pînă la porțiță. Stătură cîteva clipe în tăcere, mină-n în mină.

- Înțelegi, Andri, nu trebuie să știe nimeni...

- Ți-am spus doar, Rajmund. Mărmint ! De câte ori nu m-am gândit eu : Nu se poate, trebuie să fie pe lume oameni care să aducă domnia adevărului pe pământ... Și uite că sînt !

- Poate te mai răzgîndești. Atunci îmi spui miine.

- Eu să mă răzgîndesc ! Să crăp aici, pe loc, dacă mă dau îndărăt ! Ehe, Rajmund ! Nu mă cunoști tu pe mine ! Crezi că sînt dintr-ăia cu gura mare ? Nu ! Plinge inima în mine după viața cea adevărată !

Noapte-ntunecoasă și geroasă. De-a lungul liniilor ferate bătea un vînt rece.

În gară fusese schimbată tăblița de pe ușa secției de jandarmi. Dar de fapt scria același lucru, numai că în limba polonă.

Nimeni din cei care se aflau în biroul jandarmeriei nu știau că o locomotivă de manevră de pe linia de garaj a dat ca din întîmplare peste un vagon singuratic, pe care l-a împins și i-a făcut vînt înainte, ca pe urmă să se oprească tot atît de neștiută de nimeni și să facă calea-n-toarsă. Iar vagonul luneca singur spre locul unde-l așteptau vreo douăzeci de oameni. Către ziuă, aceeași locomotivă remorcă vagonul de pe linia moartă de lângă castelul de apă, spre locul unde se afla aseară.

Înainte de revărsatul zorilor, Rajmund scosese din depozitul tipografiei un teanc de manifeste învelite într-un sac. Nu închisese ochii toată noaptea. Dar abia de-acum înainte avea de-ndeplinit munca cea mai primejdioasă...

Dimineața, familia Mihelson se mută în odăița lui Rajewski. Jadwiga îi anunțase pe proprietari că ea și fiul ei pleacă din oraș.

Iar castelul de apă primi un nou chiriaș...

Wrona termină de citit pentru a treia oară manifestul proaspăt tipărit. „Proletari din toate țările, uniți-vă !” Titlul era imprimat în limbile rusă, ucraineană, polonă și

germană. Un indemn la insurecția armată ! „Toată puterea în mâinile Sovietelor ! Jos capitaliștii și moșierii ! Pământ țăranilor !” Ah, neam de ciini ! Și doar e imprimat în tipografia de aici, sub nasul nostru !... Ce-o să spună Mogielnicki ? Dar semnătura, semnătura dracu s-o ia ! „Comitetul revo-o-luționar” ! Va să zică există și așa ceva ?!...

– Ei, cine-i acolo ?

Santinela se ivi în ușă.

– Să vie aici Dziobek, mama lui !...

Dziobek năvăli în biroul șefului de jandarmi zdrăngănind din sabia pe care o țira pe jos, după moda husarilor austrieци.

– Am onoare...

Dziobek se poticni, văzînd cum pe loc se schimonosește obrazul lui Wrona.

Căpitanul se sculă de la masă cu un manifest în mînă. Dziobek nu știa dacă Wrona zîmbește, sau dacă o convulsie îi schimonosește buzele.

– Ce-i cu asta ?

– Am onoare să vă raportez că agenții mei m-au înștiințat despre asta... De dimineață, cîțiva inși au afișat și aceste foi, o dată cu afișele de cinematograf. Priviți-le, vă rog : pe o parte-i tipărită ordonanța dumneavoastră, pe cealaltă .- manifestul. Așa le-au și afișat : unde s-a putut – manifestul, unde nu – ordonanța ! Pe urmă îndrăznesc să vă raportez că un băiat de vreo zece ani alerga pe străzile din centru cu ziarul nostru și-mpărțea aceste foi, strigînd : „Citiți ordonanța comandamentului”. Cînd patrulele noastre au citit manifestul, mai ia-l de unde nu-i !... Îndrăznesc să vă mai raportez că indivizi necunoscuți au împărțit astfel de manifeste și la fabrica de zahăr și la calea ferată. Am arestat întreaga tipografie. Dar acolo, în afară de materialele noastre, nu s-a găsit nimic. De altfel, acolo lucrează doi pesepiști, care se jură

pe viața lor că la ei nu putea nimeni să le tipărească.
Cu siguranță că ăia au o mașină proprie.

- Dar de unde au luat ordonanțele ?

- Îndrăznesc să vă raportez că de la primărie ; din altă parte n-au avut de unde să le ia. Sînt stive întregi acolo, de-a dreptul pe coridor... Putea să ia oricine !...

Wrona făcu doi pași spre vagmistrul.

Dziobek se trase tot cu doi pași înapoi.

- Ascultă-mă, escrocule !... Eu te-am îmbrăcat cu uniformă de militar, te-am făcut gradat, dar tot eu am să te spinzur ! Iar înainte de a te spinzura, dau ordin să ți se tragă vreo sută de bice... dacă nu dai de urma lor. Uite, ai aici o mie de mărci... Stringe-ți toată adunătura și să nu-mi vîi fără ăia care au tipărit manifestele. Ai înțeles ? Dacă reușești, te fac podporucik și-ți dau pe deasupra și o mie de mărci... Pe cinstea mea că fac o crimă împotriva onoarei ! Mutra asta de nespălat nu e demnă de epoleții de ofițer. Dar o să-i ai, dacă nu preferi spinzurătoarea ! Să nu-ți dea cumva prin cap să fugi cu banii ; te găsesc și-n gaură de șarpe. Marș !!

Dziobek luă banii și se-ntoarse atît de brusc, încît sabia nu-l ajunsese din urmă și vagmistrul, încurcîndu-se în ea, fu cit p-aci să cadă. Apucă atunci sabia cu o mină și o zbughi pe ușă afară.

- Așadar, de aceea l-au trimes pe soțul tău pe front, șopti Ludwika.

- Da, preamărită pani ! Vă rog. Vă sărut picioarele ! Ce nu face pan conte pentru luminăția voastră !... Salvați-l !

Franciszka îmbrățișa genunchii Ludwikăi, plingînd cu suspine.

- Bine, am să fac tot ce-mi va sta în putință... dar nu mai plinge, spuse Ludwika, care-și pierduse cumpătul.

- În numele sfintei Maria, grăbiți-vă, preamărită pani, O să-l impuște la noapte... Chiar căpitanul a spus-o, suspină Franciszka, sculindu-se cu greu în picioare.

- Chiar acum mă duc la conte... Liniștește-te, Franciszka ! rosti Ludwika și, ocolind privirea femeii istovite de atita chin, ieși repede din odaie.

- Cine-i acolo ? A, tu ești, Ludwis ? Iartă-mă, sint foarte ocupat.

Edward puse în furcă receptorul telefonului de campanie.

Biroul lui se transformase într-un stat-major. Pe masă - două telefoane ; pe perete - harta ținutului, plină de stegulețe roșii și negre, pe divan - sabia și revolverul.

- O clipă, Eddy... Te rog să faci ceva pentru mine...

- Spune, Ludwis... Știi doar că pentru tine fac totul...

Telefonul zbîrnii, Edward ridică receptorul.

- Da, la aparat... Ce ? O răscoală la Pawlodz ? Cum ? Focuri de armă la gară ? ! Cercetați imediat ce-i acolo... Se-nțelege ! Toată lumea să fie gata... Vin numaidecit. Cum ? Eșalonul german ? Trimiteți un pluton pentru paza conacului. Da... Plec îndată...

Înfuriat, Edward trinti receptorul.

- Ce s-a întâmplat, Eddy ?

Mogielnicki își încheie grăbit centura, de care erau prinse sabia și revolverul. Era negru la față de minie.

- Neplăceri fără importanță... Totul se va aranja... O să vină curînd Władisław cu un pluton de cavaleriști... Nu fi îngrijorată, bucuria mea ! Totul se va aranja ! Dar, pentru orice eventualitate, fiți gata de plecare... O să vă telefonez de la statul-major. La revedere !..;

- Eddy, dar rugămintea mea ?

- Iartă-mă, o să mi-o spui diseară !

- Dar o să fie prea târziu ! Te rog, Eddy, te implor ! Fă asta pentru mine : dă-i drumul băiatului lui Józef !

Mi-e frică s-o și spun : vor să-l împuște în noaptea asta...

Îl se așeză în cale.

– Aha, asta vrei ! Nu, asta n-o pot face ! E un om primejdios... Și-n general, scumpa mea, nu te băga în astfel de treburi... Sînt grăbit, Ludwis !

– Eddy, te implor ! Fă-o pentru mine. Auzi, te implor !...

Îl cuprinse de umeri și, tandră, se lipi de el.

Dar el se desfăcu din îmbrățișarea ei și o dădu hotărit la o parte.

– Nu mai pot rămîne nici o clipă... Sînt așteptat... la gară sînt tulburări. La revedere !...

Îl apucă de mîneca tunicii :

– Eddy, în numele dragostei noastre ! Te rog ! Dacă n-o faci, înseamnă că nu mă iubești !...

Edward se întoarse spre ea, atît de rece, atît de străin...

– Te rog, îți cer... da, îți cer să nu te mai amesteci în treburile statului-major ! Vrei imposibilul. Ce ai cu ei ? Acești oameni sînt gata să ne distrugă, și tu îi mai și aperi ?! Umanitatea ta e nelalocul ei. Trebuie să nimiciți ca niște ciini turbați ! Și te rog, fără istericale !... În loc să mă ajuți, mă-ncurci numai !

Ușa se-nchise. Pași hotărîți și zornăit de pinteni răsunară pe coridor. Peste o clipă, trei călăreți zburau în galop spre oraș.

CAPITOLUL VI

Dziobek își pusese-n gînd cu tot dinadinsul să-și cîștige epoleții auriți de locotenent și o mie de mărci pe deasupra, iar în caz de nereușită s-o șteargă cît mai departe cu putință. De altfel, tot voia el de mult să-și schimbe locul. Dar acum, cînd jocul abia începea, cînd de-abia se im-

părseau cărțile, măsluitorul birui pe fricosul din el. Întâi să „spargă banca” ! S-aștepti mult și bine și nu mai apuci vremuri atît de nesăbuite ca astea, cînd poți tot atît de ușor să devii general, sau să fii spînzurat ! Să nu te prăbușești, asta-i totul ! Cartea cea mare numai o dată ți-e dat s-o joci... Se puse deci pe treabă.

Luînd cu el doi caporali și un sergent de jandarmi – pe Kobylski, care pînă mai ieri fusese portar la „hotelul” doamnei Puszkalski – Dziobek se repezi spre cartierul muncitoresc.

Trăsura se opri lingă casa unde locuia Pșeniček.

– Stai ! Dziobek sări din trăsură. După mine, Kobylski ! Poate prindem pe scîrba aia de Pșeniček.

Și, luîndu-și sabia în mînă, dădu buzna în curte.

– Uite-l ! Uite-l ! Stai, că trag ! zbieră el cuprins de o bucurie sălbatică, atunci cînd – drept sub nasul lui – statura înaltă a brutarului o zbughi înapoi pe coridor.

Leon năvăli în odaie ca un vîrtej și-ndată răsuci cheia în broască.

– Sfîntă Fecioară ! Ce s-a întîmplat ? ! strigă mama lui. Dar cineva lovea în ușă s-o spargă nu alta.

– Dă-i, Kobylski, c-o șterge !

Sergentul își făcu vînt și, cu toată greutatea corpului, se izbi de ușa care se prăbuși ; se năpusti în odaie o dată cu ușa și, pierzîndu-și echilibrul, se rostogoli pe podea. În aceeași clipă, Pșeniček o zbughi spre fereastră, sfărîmă cu capul tocul cu geam cu tot și sări-n grădină.

Zăngănitul de geam spart, oamenii care năvăliseră în odaia lor și fuga băiatului, toate astea îi năuciră pe bătrînii Pșeniček. Rămaseră incremeniți de groază.

– Pune mina pe el ! striga Dziobek turbat. Ușa doborîră și Kobylski, care tocmai se ridica de jos, îl împiedică să se repeadă la fereastră.

– Iat l-am scăpat !... Stai ca un butuc ! Ce-ai păzit ? Ți-a fugit de sub nas, nemernicule !

Kobylski se oțări și el, frecîndu-și genunchiul lovit :

- Păi nu v-a scăpat și dumneavoastră de sub nas, pan Dziobek ?

Dziobek se repezi la bătrîn :

- Hai, mortăciune, vino cu noi ! Te-ncălzim noi acolo și-o să ne spui pe unde se-ascunde !

- Pan militar, ce aveți cu mine ? se bilbii bătrînul, amestecînd vorbe cehe cu vorbe poloneze.

- Mai întrebî, canalie ?! Ce ți-am spus eu ieri : să mă anunți îndată ce va veni !

- Dar e copilul meu, domnule ! Unde s-a pomenit una ca asta ?!

- Las' că te-nvăț eu minte ! Ai să răspunzi pentru toate... Marș !

- Unde-l duceți ? strigă bătrîna îngrozită.

- Sst ! Gura, hîrcă bătrîna ! Toți sînteți la fel... să taci că acu te pun să dai ochi cu moartea...

Bătrînul mergea între doi jandarmi, fără căciulă, cu capul lăsat neputincios pe piept. De peste tot, din casele vecine, ieșeau oameni și priveau nedumeriți, neînțelegînd pentru ce l-au arestat pe bătrînul rotar, om cumsecade, care a trăit liniștit în această casă douăzeci de ani...

Peste o jumătate de oră, patru jandarmi năvăliră în casa lui Patlai, sperîindu-i nevasta și copiii. Sosirea lor fu îndată observată. Cartierul era locuit de muncitori de la fabrica de zahăr. Toți îl cunoșteau pe Patlai. Peste cîteva minute, la poarta casei se strînse un grup de muncitori.

- Ce ți-a transmis pușlamaua care a ieșit din inchi-soare ? Vorbește ! se repezi Dziobek ca un uliu la nevasta lui Patlai.

- Nu știu nimic, șoptea femeia. Era mărunțică, slabă și speriată. Copiii, unul mai mic decît celălalt, se îngă-mădiseră la spatele ei, într-un colț.

- Ei, tu... n-auzi ! o înjură Dziobek cu o vorbă mur-dară. Las' c-o să te fac cu să vorbești !

Se grăbea. Adulmecase cu nasul lui de copoi că tocmai aici, într-un fel sau altul, va putea da de urma acelor care imprimaseră manifestul.

- Așadar... ieri, numitul Pšeniček a fost aici la tine... Am avut noi grijă să punem mâna pe el și a spus totul... Se-nțelege, după ce s-a săturat de nuiele... Așa că degeaba mai tăgăduiești. Vreau numai să-i controlez spusesele. Dar dacă taci sau încerci să ne duci, te jupoi de vie. Vorbește !

Femeia se trase într-un colț, îngrozită :

- Nu știu nimic...

Dziobek era grăbit.

- Kobylski, ia trage-i una... pentru început.

Kobylski, cu statura-i pătrată și cu gitul de taur, cu fruntea îngustă de degenerat, ridică mâna cu harapnicul împletit...

Mama și copiii țipară o dată : mama de durere, iar copiii de spaimă.

- Gura, cățea ! Spune, ce ți-a transmis ? Vorbește ! Kobylski, mai dă-i una !

Răcnetul sălbatic al femeii sfredeli ca o lovitură de cuțit inima celor adunați afară.

- Ce-i fac ?

- Măi băieți, ce stați ? Haideți în casă !

- Poate își bat joc de femeie, iar voi stați și căscați gura !

- Nu le-ajunge că-i putrezește omul în închisoare, o mai omoară și pe femeie în bătaie !...

- Hai, oameni buni ! Haideți !...

- Stați ! Unde vă duceți ? le strigă muncitorilor caporalul care străjuia la ușă.

- Ce faceți cu ei ?

- De ce țipă ?

- Lasă-ne în casă !

- Ce-i asta ? Vreți să fiți singuri, fără martori ?

Auzind strigătele de minie de afară, Dziobek sări la uşă.

- Ce-nseamnă asta ? Circulaţi !...

Dar muncitorii nu se urneau din loc. Dimpotrivă... Zarva stîrnită îi atrăsese pe locuitorii cartierului, care se stringeau din toate părţile.

- O bat cu nagaica pe tuşa Marusia ! Am văzut cu ochii mei pe geam, strigă Vasiliok, care se urcase pe gard.

- De ce schingiuiţi femeia ? îl întrebă pe Dziobek un muncitor în vîrstă, cu vocea sugrumată de minie.

Mulţimea înainta. Dziobek simţi cum frica, întocmai ca o năpîrcă rece, îi infioară spatele. Ştia că dacă mulţimea îşi va da seama că-i e frică, îl va doborî. Smulse revolverul din toc...

- Circulaţi !... Altfel trag !...

Rîndul din faţă se-ndoi, dar oamenii nu se puteau trage înapoi, fiind împiedicaţi de cei din spate. Numai muncitorul cu barbă, care stătea în faţa lui Dziobek, nu se clinti din loc.

- Nu mai umbla cu jucăria asta ! Doar n-o să-i omori pe toţi ! Mai bine ia-o din loc pînă mai e timp...

Împuşcătura le strînse inimile de durere.

Muncitorul duse mina la piept, se clătină şi se prăbuşi într-o parte. Şi-ndată mulţimea se rări în jurul lui. Jandarmii o tiriră pe nevasta lui Patlai afară din casă şi o împinseră în birjă, iar ei, cu revolverele în mină, gata să tragă, se urcară pe scara trăsुरii.

Dziobek şi Kobylski se aşezară în a doua birjă.

Lîngă omul omorît se strîngea tot mai multă lume.

Zvonul că jandarmii polonezi l-au omorît pe lăcătuşul Gluşko se răspîndi prin uliţele mahalalei, pătrunse în toate colţurile, pînă şi în bordeiele cele mai mărginaşe. Aproape toţi oamenii se îndreptară spre căsuţa lui Patlai, ca să se convingă cu ochii lor de cele auzite. Alţii, strînşi

în grupuri în fața caselor, discutau cu înflăcărare cele petrecute.

– Dar pentru ce l-au împușcat? întrebă cîteva voci deodată pe acela care adusese vestea.

– I-a luat apărarea femeii lui Patlai. Atunci l-a împușcat... acela... Kobylski, știți, care a fost portar la Puszkalski... a tras cu revolverul.

– N-a tras Kobylski, a tras ăla care umbla prin tîrg cu jocul... cu ruleta. Acum e vagmistru la ei...

– Dar cum rămîne cu legea? Îi omoară pe oameni așa, pentru te miri ce?!

– Legea e una și aceeași: cine are puterea, are și dreptatea. Am ajuns să-i vedem și pe noii stăpîni!

– Da, așa-i acum: dacă mai trece o zi și nu te-au spînzurat, să zici „mulțumesc"! Halal de-așa viață!

Numai ici, colo oamenii vorbeau cu mai mult curaj.

– Despre ce este vorba, băieți?

– Dăm și noi din gură așa, ca să fie. Năpircile astea ce vor aia fac. Iar noi nu știm altceva decît să dăm din gură... Ai pălăvrăgit, și te duci acasă! Iar noaptea te pomenesci cu ei că te iau din așternut și te spintecă de viu!

– Ei, dacă ai atîta curaj, de ce stai? Du-te la pînă și spune-le lor toate astea!...

– Ce te rinjești așa! Îi omoară pe oameni și ție îți arde de glumă?!

– V-am spus eu să nu predați nemților puștile. Iaca: nemții pleacă și acum mai răfuiește-te cu boierii, dacă ai cu ce. O să ni se urce în spinare.

– Eh! Să fi fost poporul mai unit!... Dar fiecare tremură pentru pielea lui...

– Chiar așa! Le dau cu tifla, ținînd mîna în buzunar, și apoi fug, să nu-i prindă cumva...

– Sîntem aici vreo trei sute de soldați care-am luptat pe front. Nu-mi vine să cred că au predat toți armele!

Dar iată că se amestecă în vorbă și o nevastă :

– Hai acasă, Gnat ! N-auzi ce-ți spun ? Hai acasă !

La fabrica lui Barankiewicz schimbul al doilea își termina lucrul. La poarta principală a fabricii se adunase o mulțime compactă de muncitori, veniți pentru schimbul următor. O parte din ei trecuseră prin ghereta de control în atelierele fabricii, iar restul, aflînd că Glușko a fost împușcat, se opriseră la poartă.

– Ce stați aici ? Treceți odată ! strigă bătrînul paznic al uzinei.

– Las' că mai avem timp !... Nici n-a sunat încă...

Andri arunca în cuptor ultima porție de cărbune. Limba ceasornicului se apropia de trei. Fochiștii se schimbau cu zece minute mai devreme decît ceilalți muncitori.

– Ai auzit, Andriușa ?! L-au împușcat leșii pe Glușko ! îi spuse, apropiindu-se, prietenul său, fochistul Dmitrus.

Schimbul nou tocmai intra în sala de cazane și Andri surprinse frinturi de discuții.

– Începe comedia la poartă !

– Ai văzut cum s-a repezit acolo paza ?!

Afară bubui o împușcătură... Fochiștii schimbă cîteva priviri.

– Ce s-o fi întîmplat ?

Cîteva secunde tăcură cu toții, așteptînd, fără să vrea, alte împușcături. Andri se urcă cu ajutorul scăriței pe armătura cazanului. Sus se aflau trei ferestre înguste. Una din ele era deschisă, și prin ea se vedea poarta fabricii. Se petrecea ceva neobișnuit acolo... Toată piața din fața porților era ticsită de lume. Un om, urcat pe grilaj, striga ceva mulțimii. Soldații din legiune care păzeau întreprinderea veneau în goană, unul după altul, spre poarta fabricii.

Din sala de mașini vecină năvăli în sala de cazane ajutorul de mecanic, pan Strumil,

- De ce nu sunați pentru schimb ? strigă el, cit il ținea gura.

- Unde-i Ptaha ? Sunați schimbul !

Văzind că nimeni nu-i dă atenție, mecanicul apucă inelul legat de fringhia sirenei și trase de el.

Urletul puternic îl zăpăci pe Andri. Nici nu mai știa unde se află... N-avea ochi decît pentru încăierarea care tocmai incepea la poartă... și deodată, acest urlet !

Muncitorii năvăleau în curte prin toate ușile fabricii. Dintre muncitori, jumătate erau femei.

Andri cobori în grabă.

Strumil slobozi inelul din mină. Urletul încetă. Abia acum mecanicul îl zări pe Ptaha.

- Unde mi-ai umblat ?

- Mă uitam pe geam.

- A-a-a ! Pe geam ! Atunci ești concediat. Ai fost angajat aici ca să lucrezi... La treabă ! le strigă Strumil fochiștilor și alergă în sala de mașini.

Citeva secunde, Andri rămase nemișcat. Îl muncea un singur gînd.

Șovăia încă... încerca să-l respingă, dar gîndul acela pusese stăpînire pe voința lui. Inima îi zvicni ca înaintea unui salt de la mare înălțime... Și-n clipa următoare, Andri se repezi spre ușă, o încuie și strecură cheia în buzunar. Apoi, reîntors la cazane, apucă inelul cu miinile și se agăță de el. Urletul se porni din nou.

- Ai înnebunit, Andri ? se repezică fochiștii spre Ptaha. Vrei să ne zvirle afară pe toți ?!

Dar Andri nu-i asculta : continua să tragă de inel.

- Astimpără-te, Andriușă ! O să ne concedieze pe toți, se ruga de el Dmitrus.

Cu mina liberă, Andri apucă un drug de fier, cu care spărgeau cărbunii, și îi strigă lui Dmitrus :

- Spune-le băieților să plece de aici... pe ușa de rezervă... și să povestească că eu i-am atacat cu drugul ăsta...

Dar nu-l puteau auzi. Atunci, Andri dădu drumul inelului. Urletul se potoli. Apucind drugul cu amindouă mîinile și fulgerînd din ochi, negru de praf de cărbune, Andri le strigă tovarășilor :

- Fugiți pe ușa de rezervă ! Vă rog prietenește, băieți : plecați imediat de aci ! Eu o să sun alarma, să se ridice poporul... Las' să-mi facă ce-or vrea ! Ieșiți, băieți, că de nu, dau în voi ! Mai repede ! și ridică drugul deasupra capului. Fochiștii se repeziră valvîrtej spre ieșirea de rezervă.

Andri prinse ușa cu zăvoarele de fier, o întări cu drugul și apucă din nou inelul... Sirena izbucni iarăși, zguduind văzduhul cu urletul ei sacadat, înspăimîntător, prevestitor de rele. Acest urlet îi făcu pe toți locuitorii să iasă-n goană pe stradă ; de spaimă, lui Barankiewicz i se ridcă părul măciucă. Wrona se-ngălbeni, iar Dziobek fu cuprins de fiori. Cei din închisoare ascultau încordați urletul sirenei. Soldații eșalonului german săreau de zor din vagoane și se uitau în jur... Iar sirena urla... urla...

Paza încercă să spargă ușa sălii de cazane. Dar ușa masivă, întărită cu drugul de fier, abia dacă se clintea sub izbituri.

- Aduceți o scară ! Marș la ferestre ! Trageți în el, mama lui de ciîne ! strigă caporalul către pază.

Andri își dădu seama de primejdie abia cînd împușcătura bubui prin fereastră și cînd glonțul îi şuiera pe la ureche. Scăpă, fără să vrea, inelul din mînă... Urletul încetă... Andri se repezi spre groapa de cărbuni, căutînd să scape de noi împușcături.

Un soldat din legiune se strecură prin fereastră, virînd înainte mina în care ținea o carabină. În groapa de cărbuni, Ptaha se agita ca un șoarece prins în cursă. Simțea că se apropie sfîrșitul rătăcirii lui. Il cuprinsese disperarea.

Pereasta era îngustă și soldatul își trecu cu greu un umăr prin ea. Era împins din spate de cei de afară. Atunci

Andri apucă o bucată de antracit și, cu riscul de a fi omorît, sări afară din groapă și azvirli cărbunele... Îl nimeri pe soldat drept în față. Omul urlă de durere. Obrazul i se umplu pe dată de sînge. Scăpă carabina din mîini și se prăvăli în brațele jandarmilor care îl sprijineau de afară. Carabina zăgăni pe planșeul de beton al sălii de cazane. Din nou bubui o împușcătură. Andri se zăpăci de bucurie. Bombarda într-una fereastra cu bucăți de cărbune de pămînt.

Dincolo de fereastră izbucniră sudălmii năprasnice... Oamenii se grăbeau să coboare de pe scară.

Andri fu cuprins ca de turbare. Își dezlegă cureaua și o prinse de inelul sirenei. Apoi o legă de regulatorul presiunii. Sirena izbucni din nou. Urletul ei nu se mai întrepruica acum... Ptaha legase cureaua cu nădejde...

Acum avea mîinile libere. Temîndu-se să nu fie luat pe neașteptate, bombarda fără încetare fereastra cu bucăți de cărbune.

În toiul luptei, Andri uitase cu totul că sala de cazane mai avea două ferestre. Și numai atunci cînd din amîndouă zburară geamurile, iar de pe pereți începură să curgă bucăți de tencuială, el se-ntristă, înțelegînd deodată că nu va dovedi să se apere împotriva unui atac ce venea din trei părți. Împușcăturile îl alungară din nou în groapa de cărbuni. La una din ferestre apăru țeava unei carabine.

Furios, Andri azvirli o piatră în fereastră, dar o împușcătură trasă din altă fereastră îl făcu să sară înapoi.

„Acum s-a sfîrșit cu mine!”, își zise Andri, gata să plîngă. Și deodată îl cuprinse o sfîrșeală cumplită...

Abia acum simți cit era de obosit. Gata să renunțe la orice împotrivire, se chirci jos în groapă și deodată se izbi cu șoldul de ceva tare. Durerea-l făcu să apuce obiectul de care se lovise. Era capătul furtunului de incendiu, pe care fochiștii îl foloseau ca să ude cărbunii.

O idee străfulgeră prin mintea lui obosită,

– Stați, bestiiilor ! Ați crezut că m-ați și prins ! Cozi de topor ce sunteți ! O să vedeți voi ! răcnea el, dar nimeni nu-l auzea, din pricina urlatului nebun al sirenei...

Andri răsucea furios robinetul care conducea apa spre furtunuri. Cu un șuierat ascuțit, aburul țîșni din capul de furtun. În urma lui zvicni năvalnic apa clocotită. Groapa de cărbuni se umplu de aburi... Andri simți că nu mai poate respira, dar cu mâinile tremurînde apucă furtunul, și degetele-i opărite, arse de stropii fierbinți, îndreptară vina de apă fiartă spre sala de cazane...

Nu se mai gîdea că-l pot omorî. Biciuia ferestrele cu apă clocotită. Auzi urlete neomenesci dincolo de ferestre și, de bucurie, începu să țopaie ca un sălbatic. Acum minuia furtunul stînd între cazane, fără să scoată capul, și îndrepta spre ferestre șuvoiul de apă clocotită.

Inima-i bătea să-i spargă pieptul. Toată sala de cazane se umpluse de aburi. Apa fierbinte curgea șiroaie pe podele. Andri se urcă pe soclul cazanelor, să-și ferească picioarele de ea... Se-năbușea. Apa îi frigea mâinile... Dar, dîndu-și seama că nu are nici o scăpare, continua să reziste.

Urlatul sirenei umplea orașul.

Mogielnicki sosi-n galop la statul-major.

– Ce se petrece aici ? îl întrebă el răstit pe Wrona.

Căpitanul duse mina la cozoroc.

– După cit se vede, e o răscoală serioasă, pan colonel. Vagmistrul meu a împușcat un muncitor care i s-a împotrivit... Și din pricina asta, muncitorii de la fabrică n-au mai vrut să lucreze și au făcut miting. L-am trimis acolo pe Zarembo... îi răspunse Wrona, doar în aparență liniștit.

Edward își mușcă inciudat buzele.

– Cine face să urle sirena ? Cum de-ați îngăduit pînă acum această alarmă ? Nu cumva au pus mina pe fabrică ?

Wrona lăsă mina ceva mai jos. Îi era neplăcut să stea în poziția de drepti. Aștepta să i se spună „repaus” - politețe obișnuită între ofițerii superiori și cei inferiori.

- Nu, în fabrică e paza noastră. Dar unul din fochiști s-a închis în sala de cazane și pînă-n prezent n-a fost chip să-l scoatem de acolo.

Abia stăpinindu-și furia, Mogielnicki izbi cu mina peste minierul sabiei :

- Ce face? Un singur om? Ascultă, căpitane, îți bați joc de mine? Un singur om ridică-n picioare întreg orașul, iar dumneata asiești cu atita liniște la acest spectacol?!

La fabrică, sirena urla puternic și neincetat. Asta îl făcuse pe Mogielnicki să-și piardă cumpătul.

În fața lui, Wrona stătea nemișcat, ca o stană de piatră, cu fața încremenită într-o strîmbătură. Abia acum Edward își dădu seama de greșeala lui.

- Repaus! Trebuie să pricepi că acum nu mi-e gîndul la așa ceva, spuse el și dădu plictisit din mină.

Tăcut, Wrona își lăsă mina în jos.

Afară se auziră trosnituri, de parcă cineva ar fi rupt niște vreascuri uscate... Apoi, trosniturile încetară. Mogielnicki se apropie iute de geam.

- Zaremba își face drum, explică Wrona.

Mogielnicki se-ntoarse spre el.

- Cum se comportă nemții din eșalon?

- Deocamdată nimic de spus. Prin oraș nu ies decît cel puțin în formație de pluton. Întotdeauna gata de apărare. Nu lasă pe nimeni să se apropie de eșalon... Sînt vreo șapte sute de oameni. Au patru tunuri și o mașină blindată. Nu se observă nici o descompunere, ofițerii sînt la posturile lor... Au ridicat toate alimentele din magazine și le-au plătit cu niște chitanțe. Am dat ordin poliției să-i lase-n pace și să-nchidă magazinele. Numai dacă vor începe prin spargere, va trebui să intervenim.

- Da, da! Nu trebuiesc ațîțați, spuse Mogielnicki mai potolit. Ce credeți, toate astea sînt opera „ălor”?

Wrona înțelese despre cine vorbește colonelul.

- Se-nțelege ! Numai manifestul cît face !... Și totuși, dacă vagmistrul nu-l omora pe țărănoiul acela, cred că am fi avut liniște.

- Ați reușit să aflați ceva ? Cine l-a tipărit ?

- Deocamdată nimic...

Mogielnicki se plimba dintr-un colț în altul, chibzuind ceva. Apoi, ridicîndu-și sabia cu mîna, se așeză la masă.

- Uite ce-i, pan căpitan, inceptu el hotărit.

- Ordonăți !

Wrona își duse iarăși mîna la cozoroc, luînd poziția de drepti.

- Înțelegeți, pan Wrona, că, dacă noi vom îngădui o asemenea situație în oraș încă o zi, două, apoi...

- Înțeleg, făcu Wrona.

Mogielnicki se sculă în picioare. Își îndreptă cu mîna gulerul înalt, brodat cu aur, al mantalei, simțind parcă nevoie de aer, și-și continuă gîndul :

- Așadar, treceți la fapte. În primul rînd, ordon ca în noaptea asta chiar să executați prin împușcare toate lepădăturile din închisoare. Duceți-i undeva, mai departe de oraș... iar mîine să apară un comunicat despre aceasta, semnat de mine.

- Am înțeles !

- Apoi, oricine își va scoate nasul în stradă după orele șapte seara, să-l împușcați pe loc ! Edward își trase energic mînușa pe mîna. Trebuie să închidem în grajd aceste dobitoace. Orice-ai face, degeaba : turma tot turmă rămîne !... Pentru asta a și fost făcut biciul !

Afară, sirena continua să urle...

- Și să nu mai aud niciodată... de la dumneavoastră, pan căpitan, astfel de răspunsuri... N-ați fost în stare să-i astupați gura unui singur om, care mai urlă încă și acum...

- Zaremba e acolo. Sirena trebuie să-nceteze, pan colonel.

Fără să-l mai asculte, Mogielnicki se-ndreptă spre ușa.
- Vino cu mine.

Santinela - un caporal de jandarmi - le prezentă arma pe cînd coborau scara, iar după aceea, intră în biroul lui Wrona și se așază lîngă telefon.

Un pluton de cavaleriști se alinie în fața statului-major.

Cu trupul lui greoi revărsat în șa, Władisław Mogielnicki ședea călare în fața plutonului, aranjîndu-și într-una chipiul de confederat cu șnur de argint. Văzîndu-și fratele, care venea însoțit de căpitanul Wrona, dădu pînteni calului și răcnî:

- Plu-ton, dre-epti!

Edward puse pîciorul în scară și făcu un efort ca să se salte „ușor” în șa.

„Îmbătrînesc oare? De vină sînt limuzinele pariziene, care m-au dezvățat chiar să umblu, se gîndi el cu ciudă, strimbîndu-se de durere. Și pe deasupra și hemoroizii ăștia nu cadrează de loc cu un cavalerist.”

Wrona, călare, se apropie de el.

- Să vedem ce răscoală „serioasă” poate fi acolo, îi spuse Edward ironic și-și atinse calul cu pîntenii.

Władisław scheună din nou o comandă, și-n urma lui se auzi un tropot neregulat de copite.

Dădură peste primul grup mare de oameni lîngă farmacie.

- Ce s-a întîmplat? se răsti Edward la mulțime, simțînd cum îi zvîcnește sprînceana dreaptă.

Lîngă el, mai aproape decît toți ceilalți, se afla o doamnă în vîrstă - o intelectuală - plinuță, îmbrăcată corect, dar sărăcăcios.

- Au fost aduși trei răniți... O femeie avea un ochi scos, îi spuse ea în limba polonă și zîmbi cu un aer înovant parcă.

- Cine i-a rănit?

Doamna se intimidă și nu găsi ce să răspundă,

- Au trecut pe-aici niște oameni de-ai dumneavoastră, domnule ofițer.

- Omoară lumea fără să fie vinovată cu ceva...

Wrona întoarse repezit calul în direcția de unde se auzeau vocile.

- Cine a vorbit?

În mulțime se produse mișcare. Unii, din ultimele rânduri, o și luară la sănătoasa.

- Ocupați-vă de ei, strecură printre dinți Edward și dădu pînă la calului.

În fața lui, mulțimea se destrăma ca un aluat moale, frământat în pumni.

- Voi de-acolo ! Marș acasă ! Și dacă vreo bestie mai îndrăznește să-și scoată botul în stradă, rămîne fără cap !

- Pan podporucik, porunciți să li se administreze cîteva bice, se auzi vocea lui Wrona în spatele lui Edward.

Edward smuci friul calului și porni în galop.

„Scirboasă mai e și meseria asta de jandarm ! Murdară treabă“, se gîndi el cu un fior de dezgust. Mai încercase o dată o senzație asemănătoare de dezgust cînd, trecînd prin liniile frontului, găsise pentru prima oară un păduche pe gulerul tunicii.

Wrona îl ajunse din urmă.

- Cred, pan colonel, că nu trebuie să vă depărtați singur de pluton. Pan Władisław va termina în curînd treaba și vom porni îndată.

- Pentru turma asta ajunge deocamdată o singură lovitură de nagaică, spuse Edward cu dispreț.

- Da, dar dacă unul din ei zvirle cu-o piatră...

Tipetele din urma lor se potoliseră brusc. Plutonul se apropia. Nu mai rămăsese țipenie de om pe stradă.

- Toate astea le făcea înainte poliția ; dar acum, precum vedeți, sîntem nevoiți să curățim singuri străzile de băligarul ăsta.

Wrona zîmbi cu răutate. „Se cunoaște că te-ai deprins să scoți castanele din foc cu mina altuia, șobolan de stat-

major ce ești! Nu-i nimic, o să te mai dezvețe ăștia de-ngîmfare... Stai, mai ai multe de văzut", se gîndea căpitanul cu un fel de satisfacție răutăcioasă.

Tot războiul, Wrona l-a petrecut în tranșee. A fost chiar rănit de două ori. Era descendent al unei familii scăpătate de moșieri. Cu greu a ajuns la gradul de căpitan. N-a prea avut noroc în viață, iar în timpul războiului s-a înrăit de-a binelea. Ura gloata cenușie a soldaților, dar îi ura și pe aceia care huzureau în spatele frontului, irosindu-și viața în petreceri și beție, pe la statul-major și prin orașele depărtate, desfătîndu-se cu toate bunătățile ispititoare, care pentru el rămîneau inaccesibile. N-avea nici bani, nici relații ca să scape de noroiul tranșeelor și să plece în spatele frontului, spre jînduita viață de uitare și petrecere. De aceea, mai că s-a bucurat cînd a căzut prizonier la austrieci: scăpase de primejdia de a fi împușcat pe la spate de soldații săi, care-l urau pentru cruzimea de care dădea dovadă. În Austria, ca polonez, fusese recrutat în legiunea lui Piłsudski¹. Și din nou, Wrona se apucase de meseria de ucigaș profesionist, dar de data asta în partea opusă a frontului, schimbînd doar culoarea tunicii și a petlițelor. Cînd nemții, neputînd să cadă la învoială cu Piłsudski, l-au închis pe acesta în cetatea de la Magdeburg (după ce, bineînțeles, l-au aranjat cit se poate mai comod în această închisoare de mascaradă) și după ce legiunea lui a fost desființată, Wrona a fugit la Varșovia, nevoind să mai lupte în rîndurile armatei austriece. La Varșovia a fost dibuit de cei însărcinați cu recrutarea voluntarilor pentru organizația militară poloneză² și, împreună cu porucikul Zaremba, a fost detașat în Volinia și pus la dispoziția lui Mogielnicki.

¹ Piłsudski Józef (1867—1935) — dictator fascist al Poloniei (1926—1935). În timpul primului război mondial a comandat unități militare care au acționat de partea Imperiaलिștilor germani. În 1918, fiind „conducător” al statului burghezo-moșleresc polonez, a contribuit la atragerea Poloniei în intervenția antisovietică. (N. ed.)

² Organizația militară complotistă a lui Piłsudski. (N. ed.)

- Iarăși gloată ! se strimbă Edward.

Ridicînd capul, Wrona privi înainte. La încrucișarea a două străzi principale, lîngă o brutărie închisă, se strînsese într-adevăr o mare mulțime de oameni. Wrona se întoarse și făcu plutonului un semn cu mîna. Plutonul porni în galop și se alinie în spatele lor.

Din mulțime se auzeau strigăte :

- De ce nu se vinde pîine ?

- Ce-nseamnă asta ? Să crăpăm de foame ?..

Ca să facă loc plutonului, Edward ar fi trebuit ori să se dea cu calul la o parte, ori să-și deschidă el singur drum prin mulțime. Lovi tare calul cu pîntenii. Aprigul fugar se ridică pe picioarele de dinapoi. Nici strigătele de spaimă ale femeilor și copiilor, nici protestele pline de indignare, nimic nu-l opri pe Edward. Trufia nu-i îngăduia să dea înapoi. Mușcîndu-și de furie buzele, dădu buzna peste mulțime.

- Ce faceți ?! Copiii... Uite, sînt copii aici, strigă cu desperare o voce de femeie.

Edward se ridică în scări, gîfîind de turbare.

- Săbiile... zbieră ascuțit Władisław.

Cineva apucă de dirlogi calul lui Edward. Asta a fost ultima picătură. Edward smulse sabia din teacă. O clipă încă și capul îndrăznețului ar fi zburat. Dar strigătul aspru : „Zurück !” și banda roșie a unui chipiu nemțesc, răsărit drept sub botul calului său, îl oprită. Edward smuci de dirlogi.

Abia acum observă în mulțime cîțiva soldați nemți, iar într-o ulicioară lăturalnică o căruță militară, venită pe semne după pîine.

În spatele lui, Władisław își termina comanda :

- ...din teacă !

- La loc comanda ! răzni Edward, cuprins de o minie neputincioasă.

Acum și Wrona îi observă pe nemți, care se așezaseră în front strins, bărindu-le drumul, cu armele grele în cum-pănire și cu baionetele îndreptate înainte.

Din mulțimea de adineaori mai rămăseseră foarte pu-țini : fugiseră aproape toți, liberind strada. Doar cițiva, mai îndrăzneți, priveau de departe, curioși să vadă sfir-șitul acestei ciocniri neașteptate.

Sirena urla, urla mereu. Și-i aminti lui Edward de o altă primejdie. Tot singele i se scurse încet din obraji. Bineînțeles, ar fi putut să răstoarne sub copitele cailor aceste siluete mici, îmbrăcate în tunici de un verde-închis. Dar în spatele lor vegheau patru tunuri, o mașină blin-dată și șapte sute de baionete. Trebuia să-și sacrifice min-dria, să primească un compromis. Era chinuitor pentru el, dar în sufletul lui Mogielnicki întotdeauna precum-pănea calculul.

- Ce doriți ? îl întrebă el scurt, în nemțește, pe acela care-i apucase calul de dîrlogi. Era un locotenent blond, spălăcit, cu ochii albaștri miopi, care-l urmăreau pe Mo-gielnicki de după lentilele *pince-nez*-ului.

- Doresc să viriți sabia în teacă...

Edward urmărea cît de caraghios se mișcă smocul mus-tății sub nasul locotenentului, în timp ce vorbea.

- Dacă vă enervează, pot s-o fac, din politețe, îi răs-punse Edward sarcastic, și-și băgă fără grabă sabia în teacă, tăindu-se ușor la un deget. Stringîndu-și tăietura cu un alt deget, se uită cu înțeles la locotenent, apoi la soldați.

Locotenentul băgase revolverul în toc și acum și-l în-chidea. Se întoarse apoi spre soldații săi și la o comandă scurtă, ca un lătrat, armele își reluară locul pe spatele soldaților.

- Cu cîne am onoarea ?.. îl întrebă, la rîndul lui, neamțul.

- Colonelul conte Mogielnicki, se prezentă Edward, ducînd mina la cozoroc,

- Colonel? Din ce armată, dacă nu vă supărați? N-am prea văzut astfel de uniformă, îl întrebă locotenentul, stringind și mai mult pleoapele.

- Din armata poloneză, răspunse Edward, dinadins răspicat și rar, simțind cum îl cuprinde din nou furia.

- Din armata poloneză? repetă locotenentul mirat. Nu cunoaștem o asemenea armată. Mustăcioara scurtă îi atinse din nou nasul.

- N-o cunoașteți? Nu-i nimic, cred că pe viitor veți avea prilejul s-o cunoașteți, îi răspunse Edward, cu o amenințare ascunsă în glas, și trase de dirlogi. Vorbiți cu el, pan Wrona... Dacă au nevoie de piine, să ia. Nu mai pot să stau de vorbă cu acest șvab. Încă două-trei cuvinte și-i sparg capul cu ochelarii lui idioți, cu tot, spuse el în limba poloneză și, ocolindu-l pe neamț, porni în galop mai departe.

Władisław cu plutonul îl urmă.

În jurul închisorii era liniște. La poartă, lângă o mitralieră grea - un grup de soldați ai legiunii.

- Pan Wrona, țineți minte ce v-am spus?

- Sînt dator să țin minte, pan colonel. Vagmistrul e aici și tocmai face ultima anchetă...

Sirena urla... Oprindu-și calul, Edward rămase mult timp așa, ascultînd acest urlet, și din nou simți cum i se zbate sprînceana dreaptă. Căuta să curme acest tic, atîngu-și sprînceana cu degetul, dar nu reuși.

- Căpitane, să telefoneze cineva de la închisoare la statul-major. Toți ciți se află acolo să fie trimiși la fabrică... Se vede că nici Zarembo n-a putut face nimic... O să trebuiască să mă ocup personal de treaba asta. Am să-i astup cu gura!

Edward dădu pîteni calului.

Plutonul abia se putea ține după el.

Oamenii care îi vedeau pe călăreți gonind se repezeau prin curți, iar cei care nu apucau să se ascundă se lipeau

de ziduri. Pilcurile de oameni, care se întâmpla să le iasă în drum, dispăreau îndată. Numai spre fabrică, grupurile erau tot mai dese și nu se destrămau atât de repede.

Încă o cotitură, și iată că mulțimea închise toate căile de acces spre fabrică. Se aflau aici câteva mii de oameni.

Vuietul mulțimii se împletea cu urletul sirenei. Văzind imensa mulțime de oameni, Edward își pierdu cumpătul. Nu se așteptase la astfel de proporții. Fără să vrea, opri calul. Wrona și Władisław se apropiară de el în galop.

Trebuia să facă ceva. Era cu neputință să stea așa în fața mulțimii.

– Căpitane, ordonă ca oamenii să se împrăștie. Imediat !

Și-n timp ce Wrona zbiera la mulțime, Edward dădea dispoziții.

– Pregătiți carabinele ! Trageți numai la comandă !

– Ocupați ulicioara aceea... Și loviți-i pe cei care s-au strins acolo !

Izbind în dreapta și în stînga, soldații legiunii îi alungară pe oameni din ulicioară și se așezară în arc.

– Vă ordon pentru ultima oară ! zbieră Wrona.

Ca despăcată în două, mulțimea făcu loc călăreților spre porțile fabricii și încremeni așa, nemișcată.

Edward o apucă într-o parte, iar Wrona și Władisław – într-alta.

– Deocamdată trageți în sus, în aer, ordonă Mogielnicki încet. Transmiteți comanda plutonului.

Soldații luară armele la ochi. În mulțime se stirni panică.

Dar distanța dintre soldați și mulțime creștea anevoie.

Cei care stăteau mai în spate nu știau ce se petrece în față și, fără să vrea, țineau în loc valul de oameni care se revărsa spre ei. Căutînd să scape de moarte, cei din față dădeau peste oameni ca să-și deschidă drum, și asta sporea și mai mult panica. Edward triumfa : „Turma tot turmă rămîne !”

– Foc ! strigă el.

Rafala de gloanțe sfișie aerul ca pe-o pinză imensă. Mulțimea se rostogoli și mai năvalnic, lăsând în urmă oameni trintiți pe jos. Celor rămași în picioare li se părea că aceștia sint morți sau răniți.

– Foc ! strigă Edward încă o dată.

Încetă comanda numai după ce plutonul își termină întreaga încărcătură.

Piața era pe jumătate golită de lume. Valurile de oameni se rostogoleau tot mai departe, tot mai năprasnic...

Porțile fabricii se deschiseră. Plutonul lui Zaremba porni cu săbiile scoase în urmărirea fugarilor.

– Înainte... marș ! strigă Edward. La grajd cu ei !

Plutonul lui Władisław se avântă și el. Edward și Wrona galopară înspre poartă...

O jumătate de oră încheiată, cele două plutoane îi urmăriră pe cei fugăriți.

Nici țipenie de om nu se mai vedea pe stradă. Cei stilciți în bătaie și răniții se tirau, căutînd să scape cu viață.

În urma lui Mogielnicki apărură în fabrică Barankiewicz și primarul Sladkiewicz. Pînă atunci nu îndrăzniseră să se arate.

În curtea fabricii erau vreo opt sute de muncitori.

– De ce nu i-ați lăsat să plece de-aici ? se adresă Edward nedumerit sublocotenentului Zajączkowski, pe care Zaremba îl lăsase acolo în rezervă. Podporucikul, un băiat foarte tinăr, căuta să se scuze, salutîndu-l cu stîngăcie.

– Așa a dat ordin pan porucik. Se temea ca nu cumva să se unească afară cu ceilalți...

– Iaca și politicianul ! Fabrica trebuia de la început curățată ! Cei din stradă au crezut că i-ați spinzurat pe toți. Ar fi greu să născocești o provocare mai izbutită ! spunea Mogielnicki enervat, stringînd mina avocatului și a fabricantului de zahăr,

- În definitiv, ce se petrece aici ? E o răscoală în toată regula ! Trebuie să-i punem capăt !

- Nu vă enervați, pan Barankiewicz... Vom face tot ce va fi necesar, îl liniști Edward.

- Da ! Dar am fabrica plină de sfeclă. Și o să putrezească toată... Nu pot admite ca fabrica să nu lucreze... Fiecare zi mă costă citeva mii, spuse Barankiewicz înfuriat.

Edward avea o aversiune pentru omul acesta gras, despre lăcomia căruia circulau adevărate anecdote.

- Sint lucruri și mai importante decît sfecla dumitale, pan Barankiewicz. La Pawlodz a izbucnit o răscoală. În satele Holmeanka și Sosnovka s-au ridicat țărani...

- Ce-o fi cu ai noștri ? exclamă podporucikul Żajączkowski speriat.

- Nu fi îngrijorat, podporucik, în drum spre oraș l-am întîlnit pe tatăl dumitale cu întreaga familie. Acum sint la noi, toți bine, sănătoși.

- Iertați-mă, pan colonel...

- Nu-i nimic, te înțeleg.

- ...Și-apoi nemții ăștia care stau în gară... iau din magazine tot ce le poștește inima, se băgă în vorbă Sladkiewicz.

Mogielnicki se întoarse spre el și zise, fără să-și ascundă disprețul :

- Cred că pan Sladkiewicz nu ne va refuza și va merge să stea de vorbă cu ăștia, și-i arată pe muncitori.

Tocmai atunci intră în curte Władisław, cu o parte din pluton ; cealaltă parte rămăsese să patruleze pe străzi.

- Ordinele au fost executate, pan colonel, îi raportă el lui Edward.

Cuvintele din urmă le spusese răs-picat, cu o deosebită plăcere.

Din cauza sirenei, Edward abia-l putea auzi. Se apropie de fratele său. Władisław se aplecă spre el.

- Ia-ți plutonul și du-te acasă. Facem față aici și fără tine, pe cînd acolo nu-i nimeni... Pune santinele și să fi

cu ochii-n patru. Ține legătura prin telefon cu statul-major. Cu Dumnezeu înainte !

Władisław salută și dete să-ntoarcă. Pe poartă intră Zaremba cu soldații lui.

– Pan Barankiewicz, duceți-vă de vă liniștiți soția. Ordinea e restabilită. Iar diseară poștiți la noi, să stăm de vorbă... Acum vreau să mă ocup de... ăsta.

Și Edward privi pământul de aburi care se ridica deasupra acoperișului sălii cazanelor.

– Pan Zaremba, dați ordin muncitorilor să părăsească fabrica. Tot nu-l ascultă nimeni pe acest papagal. Peste douăzeci de minute să nu mai văd picior de om aici ! Iar noi vom merge să-i astupăm gura acestei bestii.

Podporucikul Zajączkowski îi raportă, din mers, lui Edward :

– A-nchis aburul, pan colonel. Se vede că nu mai putea să respire acolo. Noi... gata să ne bucurăm. Dar când ne-am cățarat pe ferestre, a tras și a rănit un soldat... Să vedeți : în timpul primului atac, un soldat, lovit cu o piatră, a scăpat carabina înăuntru. Avea patru cartușe. Carabina s-a descărcat cind a căzut. Au rămas deci trei. Acum, dacă a tras banditul, înseamnă că tot mai are două cartușe... Și pe urmă, poate să pună oricind furtunul în acțiune. E acolo ca-ntr-o cetate... Mecanicul spune că mai are abur încă pentru vreo câteva ore.

– Chemați-l pe mecanic.

CAPITOLUL VII

Vasiliok se furișase în fabrică împreună cu primul grup de muncitori care veniseră pentru schimb. Ținea să fie primul care să-i povestească fratelui său cum l-au împușcat pe vecinul lor, nenea Serioga.

Nu era prima oară cînd Vasiliok se strecura la fratele său. Venea uneori chiar și-n timpul lucrului, furișîndu-se printre muncitori în așa fel, încît nu-l vedeau nici paznicii. Deseori răminea un schimb întreg în sala cazanelor, cu fratele lui, căutînd să-i fie de folos cu ceva. Fochiștilor le era drag drăcușorul ăsta de copil, care prindea atît de repede meșteșugul de fochist.

O dată a dat peste el chiar pan Strumil, dar fochiștii i-au luat apărarea băiatului, și mecanicul a lăsat-o baltă. Băiatul le ajuta fochiștilor să descarce vagoanele de cărbuni, cunoștea toate intrările și ieșirile din sala de cazane. Curînd găsi un drum foarte comod pentru el, prin care trecea în sala mașinilor, scăpînd astfel de toate controalele. Se furișa în curtea depozitului de cărbuni, se băga în burlanul de acraș, care era foarte larg, și se lăsa prin el în groapa de cenușă, unde se arunca zgura de cărbune ars. Pe urmă, mergînd pe o grindă de fier, ajungea în groapa de cărbuni, iar de acolo, dînd la o parte citeva bucăți de antracit, nimerea în sala de cazane, la deschizătura din care se luau cărbunii. Vasiliok nu spusese nimănui secretul, nici chiar fratelui său. Îi plăcea să răsară așa, pe neașteptate, și să provoace admirația fochiștilor cu dibăcia lui de a se strecura pe sub nasul paznicilor.

Pe Vasiliok îl cuprinse groaza cînd află că Andri se-nchisese în sala de cazane și că vor să-l omoare. Cu inima încheștată, băiatul urmărea toate străduințele soldaților din legiune de a pătrunde în sala cazanelor.

Cînd toate încercările lor dădura greș, băiatul se simți cuprins de o bucurie fără margini. Se frămînta printre muncitori și, privindu-i implorator, cu ochii plini de lacrimi, îi întreba pe fochiștii cunoscuți :

- Spune, nene, ce vor să-i facă ?

Fochiștii tăceau încruntați : iar unul din ei îl luă de mînă și, trăgîndu-l deoparte, îi zise :

– Șterge-o de-aci pînă mai ești viu ! Destul că unul și-a făcut-o singur, cu mîna lui... oare vrei să-ți sucească și ție gîtul ?

Vasiliok i se smuci din mină. Cu șiroaie de lacrimi pe obraz, fugi din nou să privească ce fac soldații.

Toți muncitorii, opriți în curtea fabricii, urmăreau ce se petrece în sala de cazane. Îndrăzneala desperată a acestui flăcău, care lupta singur și față de care se dovedeau neputincioși atîția oameni înarmați, le cucerise inima. Acești truditori posomorîți, istoviți de muncă, simțeau în lupta eroică, de unul singur, a flăcăului o imputare pentru atitudinea lor pasivă. Și urletul sirenei nu le îngăduia să se abată nici o clipă de la acest gînd. Toți erau cuprinși de o neliniște adîncă pentru soarta lui Ptaha. Începuseră să-l admire fățiș, mai ales femeile. Se auzeau voci revoltate :

– Să le fie rușine bărbaților ! izbucneau femeile. Stau și se uită !... Îl lasă pe băiat să moară acolo singur, iar ei... pe-aci ți-e drumul !...

– Atîta știți, să vă războiți cu muierile !

– Da, numai atunci sînt eroi, cînd e vorba să spargă capetele nevestelor.

Ațîțați de strigătele femeilor, de sirenă și de toate cîte se petreceau, muncitorii refuzau să plece din curtea fabricii. Soldații legiuniirecurseră la baionete. Cavaleriștii dădeau cu caii peste ei și-i loveau cu biciul.

Zaremba răgușise zbierînd. Împotrivindu-se, cîțiva muncitori înfuriați îl traseră pe un soldat jos de pe cal. De-abia l-au putut scăpa ceilalți din mîinile muncitorilor. Cu mare greutate reușea Zaremba cu escadronul lui să curețe curtea de oameni.

Vasiliok nu-și mai găsea locul. Soldații luaseră la ochi această mogildeață, care se tot invirtea de colo, colo.

– Ei, tu ! Ce cauți aici ? Ia stai, mama ta ! Unde fugi ? zbieră unul din ei. Vasiliok se pierdu în mulțime și, făcîndu-și loc cu capul și coatele, ajunse acolo unde era înghesuiala mai mare. Apoi, de frică să nu fie prins, fugi

prin ieșirea de serviciu spre depozitul de cărbuni și, de-abia aici, își aduse aminte de intrarea lui secretă...

Ajuns la groapa de cărbuni, Vasiliok se tîri mult timp pe întuneric, julindu-și genunchii și lovindu-și capul de bulgării de antracit. În zadar căuta trecerea spre deschizătură. De astă dată, groapa era plină cu cărbuni de curind aduși. Începu să scormonească, dînd la o parte bulgării cei mai grei de cărbune. Un bulgăre se rostogoli înapoi de pe muchia gropii făcută de el, izbindu-l dureros peste picioarele goale. Vasiliok căzu și plînsese mult timp. Dar, după ce se sătură de plîns, se apucă din nou de treabă. Izbuti să facă o groapă ceva mai mare, îi venea însă din ce în ce mai greu. Trebuia să care bulgării sus și să-i arunce departe, ca să nu i se mai rostogolească înapoi peste cap. Praful de cărbune îi intra în nas și în ochi. Strănuta și scuipa, iar cărbunii nu se mai isprăveau. Vasiliok se gîndi că poate nu scurmă unde trebuie. Fu cuprins de frică și amărăciune și izbucni din nou în plîns.

– Andri, Andriu-u-șka ! strigă el din răputeri.

Andri tresări, ca-nțepat de-o viespe.

– Ptiu, drace !

I se păru că undeva, în spatele lui, plînge Vasiliok.

Stătea în groapa de cărbuni, ținînd în mină carabina și nu slăbea din ochi ferestrele.

Furtunul era trîntit tot lingă el. Aburul, care fusese cit pe-aci să-l înăbușe, ieșea încet afară pe ferestre. În sala de cazane era întuneric și un aer sufocant.

Uneori i se părea lui Andri că toate astea nu sînt decît un vis urit. Trecuseră trei ore, și nimeni nu venea să-l scape. Toate cîte făcuse erau deci zadarnice. Tot o să-l prindă, pînă în cele din urmă, și o să-l împuște. Și nimănui nu-i păsa de toate astea. Toți s-au dat la o parte ; doar el a mai rămas, el, Ptaha, și vă plăti cu capul !...

- Andriuška l strigă undeva, aproape de tot, Vasiliok.

De sus se rostogoli un bulgăre și-l lovi tare pe Andri în umăr. Apoi un strigăt de bucurie : „Eu sint ! Eu, Vaska !” il opri pe Ptaha să tragă cu arma.

Vasiliok, în carne și oase, cobora spre el. La gândul că era cit p-aci să-și împuște fratele, pe Andri il trecură fiori, de-i clănțăniră dinții în gură.

- Andriuška, eu sint !... Au venit mulți, mulți, încoace... o curte întreagă... călare... Și cu mai marele lor... să fugim... E o gaură... Uite aici... așa, pe-aici veneam la tine. Numai că acum au umplut-o cu cărbuni pînă sus... de-abia am putut să trec, striga Vasiliok în urechea fratelui, lipindu-se de el.

Inima lui Andri zvicnea cu putere.

= Pe unde ai ajuns aici ?

= Prin curtea de cărbuni.

= Păi nu-i nici o ieșire pe-acolo...

- Am trecut prin burlan... E destul de larg ! Treci și tu !... Hai să mergem, Andriuška, haidem. Sint atit de mulți... Nenea Ostap spune că vor să te omoare.

- Hai, treci, vin și eu după tine !

Vasiliok il trăgea pe Andri spre deschizătură.

Vasiliok se cățără sus. Ptaha mai privi o dată sala de cazane, cuptorul, care stătea gata să se stingă, și urcă după el. Vasiliok il și aștepta afară. Puse siguranța la carabină și i-o întinse băiețelului. Apoi, zdrelindu-și umerii, se strecură prin gaură și, tot prinzîndu-se cu miinile de cărbunii care alunecau, urcă și el cu multă greutate pînă sus.

Vasiliok il zorea. Andri apucă un bloc mare de cărbune și-l rostogoli în gaură. Băiatul il ajută, împingind și cu miinile și cu picioarele bucăți de antracit în groapă. Într-o clipă, groapa fu astupată.

Vasiliok îi arăta drumul. Ptaha se gindea cu groază la ce se va întîmpla dacă nu va putea să treacă prin burlanul de aeraj. Răsufală cu o neînchipuită ușurare cînd, în

urma lui Vasiliok, reuși să-și vire capul și umerii prin burlan și începu să se tîrască încet, mereu înainte.

Cînd ajunseră sus, cernea o ploaie mărunță. Curtea de cărbuni era despărțită printr-un zid înalt de piatră de curtea propriu-zisă a fabricii.

Pină aici veneau liniile de cale ferată.

Vasiliok porni în recunoaștere. Se întoarse curînd și-i spuse lui Andri că nu-i nimeni pe linii.

– Sînt numai vagoane goale, pe trei rînduri. Trecem printre ele, și n-are cine să ne vadă. Iar lângă poarta din dos nu e nimeni... E încuiată cu lacătul. Ne cățărăm pe un vagon, de-acolo pe poartă, și țuști în cîmp, șoptea Vasiliok la urechea lui Andri.

Își dădură drumul de pe movila de cărbuni și, aplecîndu-se, fugiră printre vagoane.

Planul lui Vasiliok se dovedi minunat. Ultimul vagon se afla chiar lângă poartă. Trecură peste grilajul porții și-o luară la goană pe terasamentul căii ferate.

Vasiliok zbura înainte, cu brațele desfăcute în lături, făcînd sărituri de cîte doi metri. Se uita mereu în urma lui, să vadă dacă frate-său se ține bine după el. Andri fugea cît putea de repede. Ploaia le biciuia obrazii. Norii grei, ce coborîseră jos de tot, acopereau tot cerul.

Andri nu lăsase arma din mînă. „Dacă mă prind, tot o să mă omoare. Așa, cel puțin, mai omor vreo doi pînă mă nimeresc“, se gîndea el. Tot nu-i venea să creadă că va scăpa cu viață. Și numai după ce fabrica rămase mult în urmă, acolo unde linia ferată începea să facă o curbă spre gară, Andri se opri, sfîrșit de puteri, și se așeză jos pe terasament...

– Stai, Vasiliok, nu mai pot! strigă el și-și duse mîna la inimă.

– Să fugim, Andriușka, hai să fugim, că ne prind! Și băiatul își rotea cu teamă privirile, topăind nerăbdător pe loc. Ud pînă la piele, se-nchircise tot de frig și de spaimă. Picioarele goale, stropite cu noroi, îi înghe-

tasară. Se așează și el pe o traversă, frecându-și din când în când un picior de altul.

I se părea că Andri zăbovește prea mult.

– Ajunge, Andriușka, hai să fugim !

Ptaha se întoarce obosit spre Vasiliok ; se uită la picioarele-i desculțe, la gioarsa udă din capul lui, care trebuia să fie o șapcă, se uită la întrecaga-i făptură mică, ghemuită, îmbrăcată într-o bluză veche femeiască, și o milă sfișietoare, o amară umilință îl cuprinsese, gândindu-se la viața de ciine pe care o duce, neavînd posibilitatea să cumpere din ciștigul lui nici măcar cizme și haine pentru acest copil. Simți un nod în gît.

„Iar acum n-o să am nici măcar de-o bucată de pîine, nici unde să mă duc...”

– Andriușka, se tîngui Vasiliok.

Andri se ridică. Dinspre fabrica, scufundată într-o ceață groasă, venea amenințător urletul sirenei.

– Urlă... șopti Andri mîndru, ascultînd cu desfătare sunetul puternic, de bas, al aliatului său. Și o porni din nou. De astă dată nu mai fugea, dar mergea cu pași repezi. Vasiliok fugea alături de el, în trap mărunțel, privind mereu înapoi.

De pe înălțimea terasamentului, Ptaha zări căsuța de lingă castelul de apă, căsuța atît de cunoscută lui. Și abia acum avu siguranța că este cu adevărat în afară de pri-mejdie.

– Vasiliok, frățioare ! Măi, copile... Vaska, pușlama mică ce ești ! Nu ne mai pasă acum de ei... Iar pentru tine, o să-mi plătească ei cu virf și indesat...

Îl strînse la piept și-l sărută. Bine că n-avea nevoie să-și ascundă lacrimile. Cine să le vadă cînd ploua cu găleata ?

– Nu putem porni decît la noapte. Să ieșim acum, o mină de oameni – treizeci cîți sîntem – ar fi o prostie, i-o tăie Rajewski scurt și, de data asta, supărat.

Ciobot dădu încăpăținat din cap.

- Pină la noapte o să-i alunge pe toți și o să-i omoare pe-ai noștri în închisoare. Acum e tocmai timpul potrivit. Așa că nu sint de acord !

După el vorbi cu inflăcărare Metelski :

- Tovarășe Zygmunt, Ciobot are dreptate. Cînd masele ies în stradă, cînd îi impușcă pe muncitori, e de datoria noastră să pornim cu arma-n mînă. Poate să ne distrugă, dar nu ne e îngăduit să stăm cu mîinile în sîn. Altfel ne vom acoperi de rușine... Aceasta este doar o axiomă a marxismului... Chiar dacă muncitorii au început demonstrația mai devreme decît trebuia, dar o dată ce-au început-o, sintem datori să fim în fruntea lor.

Rajewski îl privi cu vădită dezaprobare.

- A porni nechibzuit la luptă, înseamnă mai degrabă a merge în coada maselor.

Metelski se-nroși de supărare.

- Pentru intîia oară aud că a merge cu arma-n mînă înseamnă să mergi în coadă. E oarecum ciudat s-o aud tocmai de la dumneata...

- Așa-i ! tună vocea groasă a lui Ciobot.

Metelski începu să se plimbe nervos prin cameră. Chipul lui cu trăsături fine, cu fruntea înaltă și frumoasă, pălise iarăși. Ochii mari, întunecoși, erau luminați de o flacără lăuntrică. Toată făptura lui avea ceva gingaș. Rajewski îl mai privi o dată pe tinărul doctor și, de astă dată mult mai liniștit, spuse :

- Am lungit prea mult consfătuirea noastră. Cred că e timpul să curmăm această discuție inutilă... Ciobot și doctorul sint contra, eu și Kovallo sintem pentru a porni la noapte. Pină atunci am mobiliza și înarma cam vreo două sute de muncitori de la calea ferată și de la fabrica de zahăr. Va sosi și Sciabel din Sosnovka și s-ar putea să aducă și țărani cu el. A porni numai așa, ca să ne aflăm în treabă, nu e o metodă de luptă a bolșevicilor. Trebuie să înțelegi, tovarășe Metelski, că dacă vom trimite la

moarte sigură și fără nici un folos treizeti de comuniști, abia atunci ne vom face de rușine. Dacă v-am asculta, ar însemna să dăm apă la moară dușmanilor noștri. Repet cu insistență : acum, sarcina comuniștilor este să-i mobilizeze pe muncitori. Da, da ! Trebuie să vorbim cu fiecare din ei în parte, acolo unde sînt speranțe că omul va lua arma în mînă. Ați văzut singuri cum numai cîteva pînă înarmați au împrăștiat cîteva mii de oameni. De ce ? Fiindcă muncitorii nu erau organizați.

De aceea și există partidul, ca să organizeze rezistența. Acum, mai puțin decît oricînd, n-avem nevoie de cuvinte pompoase. Să ne gîndim cum să-i înarmăm mai repede și mai bine pe muncitori. Cred că de vorbit, am vorbit destul și despre toate. În timpul ăsta, tovarășii noștri, pe care i-am trimis cu diferite sarcini, au făcut mai mult decît noi. Avem arme, dar n-avem încă muniții. Să nu uităm asta. Sînt împotriva propunerii ca fiecare să-și procure cum poate munițiile, pe care apoi să le stringem la un loc. Depozitul se află în apropierea gării și ar fi de ajuns cea mai mică nereușită, ca să nu mai avem muniții. De aceea, formăm detașamentul aici, pornim cu toții spre depozite, înlăturăm santinela, punem mina pe muniții și, o dată înarmați, începem înaintarea asupra orașului... Ciobot o să împingă pînă la fabrică două vagoane-platformă cu arme și muniții. Vom înarma acolo, în cartier, pe cei care n-au avut timp să se înarmeze, sau pe cei care n-au fost încă hotărîți să meargă cu noi. Punctul nostru de sprijin va fi cartierul muncitoresc. Majoritatea oamenilor din detașament vor fi recrutați de acolo. Și cu asta închidem ședința.

Kovallo tuși în semn de aprobare.

- Păcat că tovarășul Patlai nu e printre noi. Dar îl vom elibera la noapte, fiindcă închisoarea formează primul obiectiv de atac în oraș. Așadar, ne-am înțeles, tovarăși. În calitate de președinte, vă propun să tre-

ceți neîntirziat la fapte. Dar ca să fim siguri, vă rog să răspundeți dacă vă supuneți la toate hotărârile noastre.

Ciobot se uită jignit la Rajewski :

- Mai incape vreo indoială ?! Ce, nu înțelegem disciplina de partid ?

Rajewski zimbi obosit. Se ridică de la masă, se apropie de Metelski și-i puse prietenește mina pe umăr.

- Ia spune, doctore, ai să poți procura toate cele necesare pentru pansamente ? Nu scăpăm fără vărsare de sânge...

- Am să procur tot ce trebuie. Ordonăți unde trebuie să merg acum.

- Nu fi copil, Metelski. Nu e momentul potrivit! Du-te la gară și descoase-i pe nemți. În calitate de medic la căile ferate ai posibilitatea să stai de vorbă cu ofițerii. În ce dispoziție se află ? Ar fi bine să știm ce atitudine vor lua nemții când va începe ciocnirea noastră cu soldații din legiune...

Leșiră cu toții în pridvor. Se însera. Din cerul acoperit de nori grei, cenușii, ploua mărunț.

- Timpul e potrivit, spuse Rajewski. Așadar, prieteni, ne vedem la ora nouă seara. Tu, Grigori Mihailovici, du-te pe la ai tăi, la depou. Să vină încoace vreo cinci membri de partid. Trebuie să avem aici un sprijin. Dacă are vreunul din ei arme, să le-aducă... Iat-o și pe tine, duna ta, zimbi Rajewski cu bunătațe.

De sus venea în fugă Olesia.

- Am făcut tot ce mi-ai spus, tată, zise ea gîfîind.

Cînd îi văzu pe ceilalți, se simți stînjinită. Rochia udă learcă i se lipea de corp, și fata se grăbi să treacă neobservată în casă.

- Dar Rajmund unde a rămas ? o opri Rajewski.

- M-am despărțit de el în oraș acum vreo două ore. E în cartier. Jadwiga Bogdanovna a adus la fosta dumneavoastră locuință un sul de hîrtii... Rajmund m-a rugat să vă transmit că lingă închisoare se găsesc cinci oameni

cu o mitralieră. Am trecut pe la Vorobeiko și mi-a spus că locomotiva are să fie pregătită, raportă Olesia grăbită și se furișă în casă.

– Bună fată ai ! Să-ți trăiască, spuse trist Ciobot, gîndindu-se că el n-are copii.

– Mulțumesc, păcat că n-o am decît pe ea. Așa, pare a fi o fetiță bună, vorbi Kovallo încet și se posomori deodată.

Ploaia se întetise. Bătea dintr-o parte și inunda pridvorul.

Metelski își îndesă pălăria și își strînse mai bine pe el impermeabilul de cauciuc.

– Mergem ?

Rajewski îi petrecu din ochi pînă la cabină și intră în casă, abia după ce fiecare o apucă în direcții diferite.

Olesia avusese timp să se schimbe și, părăsindu-și camera, îi ieși înainte.

– N-ați mincat nimic. Nu-i așa ? îl întrebă ea, storcîndu-și părul ud de ploaie. Am să pun acum cartofi la fiert și aduc și niște varză murată... Tatii nu-i trece prin cap niciodată să pună ceaunul la foc. Și doar pregătisem totul, continuă ea, prefăcîndu-se supărată.

Abia stăpinîndu-și furia, Mogielnicki se lovea cu sfircul împletit al nagaicei peste carimbul cizmei.

– Gîndește-te mai repede, pan Strumil. N-am timp să aștept. Dumneata ai îngăduit bătaia asta de joc ! Și dacă peste zece minute n-ai să oprești sirena, mă tem c-am să fiu nevoit să te impușc.

Edward nu-l privea în față pe mecanic. Dar văzu cum acestuia începură să-i tremure genunchii.

– Aveți milă, pan colonel. Ce vină am eu ?

– Nu căuta să te justifici, mai bine spune cum să-l scoatem de acolo ?

– M-am gîndit că...

– Prost te-ai gîndit, i-o reteză Edward.

Se aflau în sala mașinilor.

– N-am putea să dăm drumul aburului?

– A întrerupt legătura cu sala de mașini, se bîlbîie disperat Strumil.

Și deodată, incremeni cu gura larg deschisă, avînd expresie de idiot inspirat, apoi se plesni cu mina pe frunte :

– Gata ! Am găsit ! Pan colonel mi-a sugerat o idee. Să închidem tirajul de fum și o să se înăbușe...

– Executarea !

Peste o jumătate de oră, cînd fumul gros și negru începuse să mai răbufnească pe ferestrele sălii de cazane, Edward porunci :

– Controlați !

Ușa de rezervă fu deschisă, și caporalul – care intrase împreună cu alți cîțiva soldați ca să controleze sala de cazane – apărui, tușind și clipind din ochii plini de lacrimi și raportă năucit :

– N-am găsit pe nimeni, pan colonel...

– Ce-e-e ? se răsti Edward, stringînd mînerul nagaică de-i pocniră degetele.

Din sala de cazane venea miros de oxid de carbon. Edward se-ntoarse brusc și se-ndreptă spre ieșire, fără să mai privească pe nimeni din jur.

Zaremba, Wrona, Zajaczkowski și Strumil intrară în sala cazanelor. Edward se plimba prin curte, fără să-i poartă cu găleata.

– Ei ? întrebă el răutăcios, cînd Wrona și Zaremba ieșiră afară.

Zajaczkowski și Strumil socotiseră că e mai bine să nu dea ochii cu el.

– Într-adevăr, nu mai este... Imi stă mîntea-n loc. Nu pricep pe unde a reușit să scape...

Acum, cînd sirena tăcuse, liniștea părea apăsătoare.

– Va să zică, nu era nimeni acolo ? Sau ce ați vrea să înțeleg din toate acestea ?

- Ba a fost, dar pe unde a plecat ? Nu mai știu ce să spun... biigui Zarembo.

- Va să zică, l-ați scăpat ?

- Nu ! Asta nu-i cu puțință, doar am avut pază la toate ieșirile. Nu mai înțeleg nimic, pan colonel...

- Dacă n-ai fi fost un ofițer care a luptat pe front, aș fi procedat altfel cu dumneata, domnule porucik. Pan Wrona, după ce ordinea va fi restabilită, ordon ca porucikul să primească cincisprezece zile de arest sever. Ei, care-i acolo, adu-mi calul !

Căsuța de lângă castelul de apă se umplea de oameni. Jadwiga sosi cea dintii. În timp ce Olesia își făcea de lucru la bucătărie, pe lângă cuptor, Jadwiga avu timp să-i povestească soțului ei toate noutățile.

După ea veni Vorobeiko. Scoase de sub palton o armă cu două țevi, demontată, și o geantă cu cartușe. După ce fixă țevile la patul puștii, își încarcă arma și o puse-n colț, cu o vădită satisfacție.

- Am umplut cartușele cu alic. La douăzeci de pași e ușor să tragi... De altfel, noaptea nici nu se vede cu ce tragi ; totul e să bubuie, și arma asta bubuie destul de tare. Nu e rău pentru început ! Iar ăstelalte, spuse el mindru, scoțind din buzunar un încărcător plin cu cartușe germane, sînt pentru o mică gustare ! Cinci bucăți... M-am milogit de băiețașul vecinei să mi le dea. Nu știu unde le-o fi găsit drăcușorul ăsta ! Ce să facă el cu ele ? Nouă însă ne crapă buza !... Dăm cite unul la cinci tovarăși... să bubuie o dată cel puțin...

Ud learcă, dar bine dispus, Vorobeiko puse cu grijă încărcătorul pe masă. Își înălța caraghios sprincenele scurte, spălăcite, și smiorcăia des, povestind cu insufletește despre niște „flăcăi strașnici” pe care îi va aduce.

- Potcovesc caii din mers ! zise Vorobeiko, negăsind cuvinte mai convingătoare. Cum se-ntunecă, îi și aduc. Iar acum, trebuie să zbor într-un suflet inapoi. Mai am

de vorbit cu unul, cu altul, apoi să-mi aranjez locomotiva. Ehei, de n-ar fi nemții, nici nu mi-ar păsa... Dracu i-a adus tocmai acum ! Auzeam că nu pot să meargă mai departe, le pun panii bețe-n roate... Am plecat, se grăbi el deodată.

În tindă își mai aduse aminte de ceva și se-ntoarse din drum.

– Poate să v-aduc deocamdată o armă din camera de serviciu ? Dracu știe ! Mai dă vreun nemernic peste voi și n-aveți gici cu ce să vă apărați !

Rajewski aprobă din cap.

Cînd Vorobeiko se întoarse în casă, mai veniseră cîțiva muncitori, printre care Rajmund și un flăcău înalt, blond. Rajmund îl prezintă pe acesta tatălui său.

– E Pșeniček. O să-ți povestească despre Patlai și despre ceilalți tovarăși. L-am întîlnit din întîmplare la Stepovoi.

Rajewski strinse cu căldură mina tînărului.

– Iar aceștia, continuă Rajmund în șoaptă, arătînd cu ochii spre muncitorii care tocmai intraseră, sînt mitraliori. Mai ții minte, ai vrut să-i cunoști. Uite, ăsta înalt e Stepovoi, iar celălalt, mustăciosul, Gnat Verba, amîndoi vechi soldați. De altfel au adus cu ei și mitraliera ; o au aici, demontată și ascunsă în saci. Mergem la castelul de apă și o montăm la loc. Avem și benzi, numai gloanțe n-avem... Ceilalți vin mai tîrziu, cum ai ordonat.

Odaia devenea neîncăpătoare. Un muncitor înalt controla arma adusă de Vorobeiko.

– Nouă-nouă ! Baioneta se fixează iac-așa : un, doi, și gata !

Rajewski se informă de la muncitori despre starea de spirit din cartier.

Jadwiga plecă s-o ajute pe Olesia, Rajmund se duse și el la bucătărie, luîndu-l și pe Pșeniček cu el.

- Uite, Olesia, îți prezint un tovarăș nou. Îți mai aduci aminte de el ?

Pșeniček răsucea în miini șapca udă de ploaie, neștiind ce să facă cu ea. Aflase de la alții despre arestarea tatălui său, și grija pentru bătrîn îl chinuia.

- Stați, stați aici pe laviță. E cam strîmt la noi, dar să ne fie cu iertăciune, îi invită Olesia și răsturnă cu multă dibăcie un ceaun întreg de cartofi fierți, într-o strachină mare.

Jadwiga turnă untdelemn peste salata de varză murată.

Rajmund simțea că trebuie neapărat să-i vorbească fetei despre Andri.

- Olesia, știi cine sună sirena ?

- Nu, de ce ?

- Spunea cineva că Ptaha s-ar fi închis în sala de cazane.

Sprincenele negre ale fetei tresăriră. Nu mai simțea cum tuciul încins îi arde degetele.

- Cum așa ! Andri ? Singur ?

- Da. Și l-au impresurat... Pînă acum a reușit să se apere...

Pșeniček o urmărea pe Olesia cu privirea tristă.

- Dar cum se poate, Rajmund ? De ce l-au lăsat singur ? Ce poate să facă el singur ?

Rajmund nu fu în stare s-o privească în ochi. Ieși din bucătărie.

- Tată, ți-amintești, ți-am vorbit de Andri Ptaha.

- Da, țin minte.

- El sună sirena. O să-l omoare... Dă-ne voie, tată... te rugăm...

Rajmund o simți pe Olesia la spatele lui.

- Dă-ne voie... O să vină și tovarășii din cartier. Îl știm cu toții pe Andriușka. Dă-ne voie să mergem să-l scăpăm !

- Da, păcat de flăcău ! O să-l omăre, spuse încet muncitorul înalt de lingă ușă, acela pe care Rajmund îl prezentase ca mitralior.

Sprincenele lui Zygmunt se împreunară într-o singură linie.

- N-avem muniții. Și-apoi trebuie să pornim toți o dată.

Nimeni nu se clinti. Rajmund stătea în fața tatălui său, parcă implorindu-l în tăcere.

Rajewski o privi pe fată drept în ochii-i larg deschiși, și ea înțelese că el nu va ceda.

- Doamne, oare n-ai milă ? șopti ea abia auzit.

O clipă, capul cărunt al lui Rajewski se sprijini obosit în miini. Virfurile mustăților îi atirnavu țepene-n jos. Olesia își aduse aminte că omul acesta nu mai închisese ochii de două nopți. Și cite nopți ca astea, nedormite, n-o fi avut el până acum ! Cu cită dragoste și stimă îi vorbea taică-său despre el !

Acest om, care zimbește atit de rar, o întâmpina întotdeauna cu bunătate. Fata se rușină de primul ei gând...

Sirena tăcu brusc... Cîteva secunde, nimeni nu scoase nici un cuvînt. Suspinînd, Olesia fugi la ea în odaie și căzu pe pat cutremurîndu-se de plîns.

Fără să-i vorbească, Jadwiga o mîngîia pe cap. În casă soseau mereu alți oameni. Sala de mașini a castelului de apă, magazia, camera mare de locuit și bucătăria abia îi mai puteau cuprinde pe noii veniți. Kovallo și Ciobot se-ntorseseră și ei, cu mai mulți muncitori de la căile ferate.

Pe toți îi chinuia întrebarea : de ce a tăcut sirena ?

- Tot au pus laba pe el !

Și decodată în ușă răsări Ptaha, iar în urma lui Vasilok.

- Asta-i bună ! exclamă cu toții.

Și-n strigătul acesta de mirare, Ptaha simți o dezamăgire, ba chiar iritare.

- Ptaha, tu ești ! strigă Rajmund, dând buzna din bucătărie.

- Păi cine să fie altul ? mormăi Andri, surprins de mulțimea aceasta de oameni strinsă aici și de faptul că Vorobeiko, înarmat, îl oprișe pe el și pe Vasilionk la podet.

Toți începură să vorbească deodată.

- Vedeți, cică sună sirena, iar el se plimbă !

Auzind exclamația lui Rajmund, Olesia intră fuga în odaie. Kovallo, vădit nemulțumit, se uită chiorș la Andri.

- Aici se spuneau cite și mai cite despre tine. Se zicea că tu ai fi sunat sirena, și când colo... Va să zică, nu-i adevărat ?

- Înseamnă că-i altcineva acolo. Au incurcat-o de frică nătingii de fochiști.

- Dar cine să-i fi dat drumul sirenei ?

- Vreun îndrăzneț desigur !

- Un adevărat luptător ! Un om minunat ! Păcat dacă l-au omorît nemernicii ăștia ! spuse Rajewski tulburat, sculindu-se în picioare.

De obidă, lui Andri i se făcu negru înaintea ochilor. Istovit, slăbit în aceste citeva ore, stătea acum cu capul în piept, ud pină la piele și murdar de cărbune. Dar nimeni nu observă asta. Se-ntimplă uneori așa : oamenii, preocupați de ceva care-i tulbură, nu văd ceea ce în mod obișnuit le-ar fi sărit în ochi.

Și Ptaha fu îndată uitat de toți. Nu era decît o întimplare supărătoare. Îl crezuseră erou, iar el umbla teleleu, fără nici o treabă. Și această greșală stîrnise în sufletul tuturor un simțămînt de nemulțumire, de jignire parcă.

Olesia se rușină de lacrimile ei, de faptul că toți au văzut-o plîngînd. „Ce-o să creadă despre ea ?” Iar faptul că Ptaha fusese obiectul acestei confuzii caraghioase, fie și fără vina lui, atîngea dureros mindria-i de fată.

Cu o privire de om jignit, îl măsură din cap pină-n picioare pe Andri, care arăta atît de jalnic. „Ce-am găsit

eu la el ? Stă ca un prost ! De-ar pleca o dată !" se gîndi ea cu răutate.

Rajmund se ferea să dea ochii cu ea. Era stînjedit.

Vasiliok, plin de revoltă, privea pe după spatele fratelui său. Nu-nțelegea cum poate să rabde Andriuška una ca asta. „Auzi la ei, cică n-am fost la fabrică ! Lor nu le pasă că mi-am zdrelit degetele cu cărbunii." Nu se știe de ce își amintise Vasiliok tocmai de degete. „Și-am să capăt și-o bătaie de la mama !" se gîndi el trist, gata-gata să izbucnească-n plîns. Se și pornise să smiorcăie. Andri ridică capul.

Olesia îl văzu cum se face deodată alb la față. Apoi se clatină și se sprijină cu mina de perete, să nu cadă.

„N-o fi beat ? Atît ar mai lipsi !" se gîndi Olesia speriată. Dar ceva îi spunea că Andri nu-i beat. Se simți deodată cuprinsă de milă. Se apropie de el și-i spuse încet :

– Ce stai aici ? Hai la bucătărie... în ce hal ești ! Halal de-așa erou...

Andri făcu un pas și o dădu la o parte.

– Așa va să zică. Vă bateți joc de mine ! Eu nu mi-am cruțat viața... Dar voi ce-ați făcut ? Ați dat toți bir cu fugiții și m-ați lăsat pe mine singur, să plătesc cu capul. M-am luptat singur cu ei. Singur. Așteptam să mă ajutați și, cînd colo, voi stați aici la taifas... Și-acum vă bateți joc de mine !...

Andri abia își stăpînea plînsul.

Toate privirile se-ntoarseră din nou spre el. Vocca-i, care suna ca o coardă intinsă, zbuciumul și toată înfățișarea lui, chinuită și tulburată, îi făcu pe toți să-l vadă cu alți ochi.

Ptaha nu mai avu putere să vorbească ; păși în odaia Olesiei, se lăsă jos pe podea și rămase așa, aproape în nesimțire. Năucită de toate acestea, Olesia se străduia în zadar să scoată de la el vreo vorbă care s-o lămurească.

În schimb, Vasiliok, în bucătărie, începu să le povestească cu plăcere lui Pšeniček și lui Rajmund cum s-au petrecut lucrurile. Ei l-au dus pe micul martor la Rajewski, și când Vasiliok se obișnuî puțin cu cei din jurul lui, mai ales că se și încălzise, spuse încă o dată povestea și nu uită să adauge :

– Și pușca a luat-o Andriuška. Zău ! A lăsat-o lângă magazie. Dacă vrei, dau fuga și-o aduc.

Și o zbughi pe ușă, fără să mai aștepte să i se dea voie. Se-ntoarse într-o clipă.

– Uite ! E încărcată.

Zygmunt intră în odaia Olesiei. Ptaha tot mai zăcea acolo, jos, pe podea.

Rajewski îl ridică și-i sprijini, cu amîndouă mîinile, capul. Din ochii flăcăului se prelingeau lacrimi.

– Ești un băiat de ispravă, Ptaha ! Nu m-am îndoit niciodată de asta. Iar tovarășilor să le ierți greșeala.

Ptaha îi găsi mîna.

– Eu am sunat sirena, șopti el.

– Nu se mai îndoiește nimeni de asta !

Rajewski îi simți degetele umflate.

– Ce ai la mîini ?

– M-am opărit cu apă clocotită...

– Rămîi aici și odihnește-te. Te scutesc să participi la luptă. Ai grijă de femei.

CAPITOLUL VIII

Limba roșiatică a opaițului atingea marginea vasului de pămînt plin cu scu.

Pe peretele antreului, umbra unei păsări uriașe filfia ritmic din aripi.

Cuprinzîndu-și genunchii cu mîinile, Sarra privea vrăjită limba firavă a flăcării. Meer cosea cu un fir cătrănit căputa unei cizme.

Dincolo, în odăița mică, se potoliseră cu toții. Dormeau somn adînc. Meer își alesese dinadins de lucru ceva care să nu facă zgomot, ca să-i lase pe ceilalți să se odihnească. Bunicul era cam bolnav. Toate intemperiiile acestea, evacuarea și mutatul în noua locuință, îi zdruncinaseră complet sănătatea. Vechii clienți nu veneau pînă aici, pentru că era departe, iar unii noi erau greu de găsit. Ca să te cunoască lumea că ești cizmar conștiincios, trebuie să muncești ani de zile. Așa că, aici unde se mutaseră, trebuia s-o ia de la început.

Greu îi vine omului, foarte greu, cînd are șaiszeci și patru de ani bătuți pe muchie...

De ce bucurii, de ce mulțumiri a avut parte tată-său în lunga-i viață? Sarra își amintea de cîte îi povestise el. Viața tatălui ei se-nfățișa ca un șirag nesfîrșit, mohorit, de cuișoare de lemn, aidoma unul cu celălalt. Loviturile monotone ale ciocanului, miros de piele, spate girbovit și muncă, muncă silnică de dimineață pînă noaptea tîrziu. Și asta de la vîrsta de unsprezece ani...

Pasărea de pe zid filfiia mereu din aripi.

Sarra își strinse pleoapele. Oare și pe ea, și pe Meer, și pe Moise, pe micuțul, roșcovanul Moise, îi așteaptă aceeași soartă? Demult, pe cînd era mică și naivă, bunica-i spunea: „Soarta omului este un musafir misterios, care vine-n taină, și fiecare fată îl așteaptă cu înfrigurare, plină de nădejdi. Soarta e trimisă de Dumnezeu. Ce ți-e scris, în frunte ți-e pus. Și nu trebuie să-ți minii soarta. Cu cit o primește omul mai supus, cu atît mai darnică este cu el...”

Bunica a murit de mult. Uitate sînt poveștile ei, și n-a răsărit în căpșorul de copil sămința biblică semănată de ea. Și chiar dacă ar veni acum, în această friguroasă seară de toamnă, soarta aceea plină de mister, Sarra i-ar închide ușa în nas acestui sol al nenorocirii. Și fără ea, Sarra știe că tinichigiul Falstock nu vine la dinșii decît ca să-i amărăscă ei viața. E sigur de sine, are atelierul

Ini propriu, e un logodnic de invidiat. Și cu toate că maică-sa e o adevărată furie – și-acum îl bate pe fecioru-său – mult îi pasă lui cum o să trăiască nevastă-sa cu această mumă a pădurii ! Are trei lucrători și casă... Trebuie să se-nsoare, și ce cusur are Sarra ? O să-i facă copii și o să-i pregătească un *fisch*¹ gustos... Dar faptul că ea peste cinci ani o să fie o femeie bătrână, ce contează ? Asta-i soarta fiecărei fiice de evreu, dacă tatăl n-are altă avere decît fata...

Cineva ciocăni încet în ușă... Meer se întoarce : acum pe perete se desenă profilul capului său zbîrlit, cu nas ca de vultur.

- E Rajmund... A venit să mă ia... spuse Sarra încet, sculîndu-se în picioare.

Rajmund adusese cu el mireasma nopții umede de toamnă.

- Mă-mbrac numaidecît.

Sarra deschise încet ușa spre odaie.

Rajmund îi strinse mîna lui Meer și se așeză în fața lui, pe scăunel.

Sarra apărură din odaie, îmbrăcîndu-și jacheta din mers. Meer ceruia un fir de ață. Sarra băgă îndată de seamă că-i nemulțumit.

- Unde mergeți voi pe așa o ploaie... și atît de tîrziu ? Nu prea e timpul potrivit !

Meer vorbise în idiș.

Rajmund înțelese totuși și se-nroși la față. Sarra șovăi cîteva clipe, apoi întrebă :

- Pot să-i spun și lui ?

- Știu eu ? făcu Rajmund îngrijorat.

- Eu cred că se poate, hotări Sarra. Ascultă, Meer, lasă firul o clipă.

- Am o comandă urgentă, n-am timp...

¹ Pește (în l. ger.), (N. l.)

= Meer, azi în oraș începe răscoala... Tăcu deodată, văzînd cum ochii lui Meer incremenesc privind-o - ochi tot atît de negri, tot atît de mari ca și ai ei.

- Răscoală? De unde știi? Și... nu-și mai isprăvi vorba.

Sarra îi puse ușor mina pe umăr:

- Meer, poate mergi și tu cu noi?

- Unde?

- Dacă mergi, îți spunem.

Meer clipea iute-iute din ochi, strîmbîndu-și buzele ca de durere.

- Nu merg nicăieri! i-o reteză scurt și trase repede cu bulgărașul de ceară peste fir.

Pasărea de umbră de pe perete bătea acum dintr-o singură aripă.

- Și nici tu n-ai să mergi... Du-te și te culcă... Iar lui să-i spui să nu mai vină pe aici... Da-da... să nu mai vină! Nu vreau să te spinzure, șopti el cu spaimă și răutate.

Rajmund asculta graiul acesta străin, căutînd să prîceapă ce spune. O mișcare abia simțită, în direcția lui, îl făcu să-nțelegă că Meer vorbește despre el.

- Fie, rămii. Dar eu plec. Nu te știam așa de... voia să spună „fricos“, dar nu putu rosti cuvîntul.

Calapodul cu carîmbul se rostogoli de pe genunchii lui pe podea. Toți trei se uitară speriați la ușa dinspre odăiță.

- Nu te gîndești la familie... la tata! Ce vrei? Să ne omoare pe toți? N-ai inimă! Ce cauți tu acolo? șoptea el, din ce în ce mai tulburat.

- N-am inimă?... Vreau să trăiesc, Meer! Vreau să trăiesc! Asta înseamnă că n-am inimă?

- Ha-a! Vrei să trăiești? Și te duci la moarte...

- Nu mai pot să duc o asemenea viață! Să rabd mereu de foame, de mizerie... pentru ca toți cei care au bani și putere să-ți dea cu cizma drept în... inimă... Spune, la ce bun să trăiești așa, ca un vierme, pe care poate să-l strî-

vească oricare din aceste bestii? Lasă, mai bine să mă omoare pe stradă! îi răspunse Sarra înflăcărată, dar tot în șoaptă.

– Cine te-a învățat pe tine așa vorbe?

– Viața m-a învățat, viața asta blestemată...

– Oameni mai deștepți ca tine n-au putut să facă nimic, iar tu crezi că-ai să întorci lumea pe dos?

Sarra se sculă:

– N-au putut să facă nimic?! Da, pentru că așteptați cu toții să-o facă altcineva. Iar tu ai să te tîrăști în fața Spielmanilor și-a Barankiewiczilor! Să-ți blestemi soarta și să arăți pumnul cînd nu te vede nimeni? Nu, noi vrem să terminăm cu ei! Doar sînt și dușmanii tăi! Atunci de ce ți-e frică să ridici mina asupra lor? Unde-ți este atunci conștiința?

Meer se uită la ea întăritat.

– Conștiința mea... e familia, spuse el, frămîntînd nervos bucata de ceară între degete. Fără noi o să crape de foame. Înțelegi? O să crape! Și nimeni n-o să le vină într-ajutor! Tu vrei să te duci, du-te! Meer cuprins de furie făcu un semn cu mîna spre ușă. Du-te, n-ai decît să te duci! Dar eu sînt evreu, sînt un cizmar sărac... N-am patrie pentru care să-mi dau viața. A fost țarul rus și m-a alungat ca pe un cine. Au venit nemții – la fel. Acum sînt polonezii. Ți-e frică să ieși în stradă. Iar dacă în locul lor vor veni haidamacii hatmanului¹, crezi că-o să ne fie mai ușor? Nu știu ce fel de răscoală e acolo și cine pe cine vrea să gîncească. Eu atîta știu, că un evreu trebuie să stea acasă!...

– În noaptea asta se vor răscula muncitorii.

– Muncitorii? repetă Meer zăpăcit.

¹ Detașamentele contrarevoluționare ale lui Skoropadski, general țarist, pus „hatman al Ucrainei” (din aprilie pînă în decembrie 1918) de către imperialiștii germani, care au cîștigat Ucraina în timpul intervenției. (N. ed.)

În gară fluieră prelung o locomotivă. Apoi tăcu pentru o clipă. Urmară încă trei fluierături scurte ; se auzeau surde, depărtate. Rajmund sări în picioare.

- Rămii cu bine, Meer ! spuse Sarra tulburată.
- Așadar, totuși pleci ? Vocea lui Meer tremură.
- Da !

Meer se uită la ea copleșit de tristețe. Sarra mai așteaptă câteva clipe.

- O să vă omoare... Cu ce-o să le stați împotriva ? murmură el abia auzit.

Apoi, clipind speriat din pleoapele-i înroșite, se aplecă și ridică de pe jos un cuțit de rihțuit, cu miner de piele.

- Ia măcar asta...

Ușa se-nchise în urma lor... Meer rămase încă mult timp nemișcat. Ginduri negre, pline de zbucium, puseră stăpânire pe el.

În casă, strins lipiți unul de altul, încăpuseră vreo cincizeci de inși. Ceilalți stăteau în curte, în pridvor și în ușa care da spre sala de mașini. Toți aveau arme cu baionetă.

Olesia astupase cu o pătură fereastra care dădea spre barieră.

Andri, îmbrăcat cu hainele uscate ale lui Grigori Mihailovici - Kovallo îi poruncise să și le pună - stătea împreună cu alții în bucătărie. Și lui Vasiliok îi dăduse Olesia o pereche de pantaloni de-ai lui taică-său și o flaneluță veche de-a ei. Băiatul tocmai își trăgea zorit niște ciorapi de-ai fetei. Îl așteptau alături și o pereche de ghete de-ale Olesiei. Hainele ude și pline de noroi ale celor doi frați, Olesia le aruncă în magazie.

- Of, că lungi mai sînt ! mormăi Vasiliok.

Se grăbea. Voia s-audă ce spunea nenea cel înalt, cu mustața cărunță.

- Cred, prieteni, că nu trebuiesc rostite prea multe vorbe, spunea Rajewski. Fiecare din voi a venit aici de

bună voie și fiecare știe pentru ce a venit. De aceea, tovarăși, să hotărîm fără înconjur : pe cine nu-l trage inima să lupte, să plece. Iar cei care rămîn, cei care sînt hotărîți să termine cu acești bandiți, cu dușmanii noștri de veacuri, să-și dea cuvîntul de muncitor că nu vor da înapoi în luptă. Rajewski tăcu o clipă. Apoi, privind parcă întrebător drept în ochii tovarășilor săi, spuse : Iar pe cel care va fugi...

– Il împușcăm ! termină pentru el Stepovoi.

Rajewski îl căută cu ochii.

– Da. Pentru că acela care întoarce spatele în timpul luptei nu e numai un fricos, ci și un trădător.

Rajewski stătea lingă fereastră, rezemat în armă. Vorbea clar și răspicat, ca-ntotdeauna, stăpinindu-și vocea și cîntărind fiecare vorbă, ca să fie cit mai simplu, cit mai pe înțelesul tuturor.

Și fiindcă omul acesta puternic, cu umerii lași, cu ochii pătrunzători, cărora nu le scapă nimic, era atît de liniștit, în fiecare creștea încrederea în forțele proprii. Farmecul acestui om venea din simplitatea lui, lipsită de orice prefăcătorie, din încrederea nestrămutată în dreptatea cauzei sale, încredere atît de caracteristică oamenilor care și-au închinat toată viața luptei revoluționare.

Kovallo se uită la ceas.

– E timpul să pornim, Zygmunt !

Rajewski își puse șapca.

– Da, prieteni, rosti el tare. Mai bine gîndiți-vă de două ori și plecați cit mai e timp, decît să fugiți mai tîrziu...

Nici unul nu se clinti măcar.

Rajewski își inspectă cu grijă pe toți tovarășii de luptă, din cap și pină-n picioare.

Se cunoștea că cei mai mulți dintre ei nu fuseseră pe front. Țineau puștile cu magazia încărcătorului spre ei și cureaua atît de întinsă, că nu puteai trece mina prin ea. Dar pe fața lor se vedea limpede că vor ști să lupte.

Iată, de pildă, flăcăiașul acela cîrn, cu șapca trasă pînă peste urechi : ține arma strînsă-n brațe, ca pe o fată. Ochii lui privesc cu o dirză seriozitate, dar buzele întredeschise naiv, copilărește, trădează cei optsprezece ani pe care-i are.

Din ultimul rînd, un muncitor slab, cu șapcă de piele, răspunse pentru toți :

- N-avem pentru ce să ne răzgîndim. Cei slabi de înger au rămas acasă. Iar cine a venit încoace, n-a venit ca să se-ntoarcă din drum.

Rajewski își puse arma pe umăr.

- Prieteni, spuneți-le celor din curte și tuturor, în general, hotărîrea noastră. Comitetul revoluționar m-a numit pe mine comandant. Iar voi să-mi alegeți două ajutoare, spuse Rajewski.

- Ciobot !

- Stepovoi !

- Nimeni altul ?

- Nu !

- Atunci, pornim ! Cei care au muniții merg înainte. Întîi vom ocupa depozitul, de acolo mergem în cartierul muncitoresc și-apoi spre închisoare. Fiecare pluton își știe comandantul ?

- D-apoi cum ?

- Știm ! Știm !

O sută șaiszeci și trei de oameni porniră prin beznă nopții. Zgomotul pașilor se îmbina cu murmurul ploii și cu șuieratul vîntului.

Kovallo părăsi casa cel din urmă. Nici nu-și îmbrățișă fata : se simțea stingherit de prezența Jadwigăi și a lui Ptaha.

Mai știi ? Să nu spună cumva de el : „A și găsit momentul să se-nduioșeze, diavolul bătrîn ! Uite la el, e gata-gata să plîngă.” Își totîi privirea prin odaia atît de

cunoscută și, uitindu-se la propriile sale picioare, spuse cu pasivitate voită :

- Tu, fetițo, vezi, să nu-ți fie frică ! Ne-om întoarce noi pe la prinz. Să ne faci niște cartofi prăjiți și să scoți cițiva castraveciori. Apăi, rămii cu bine !

Se mai întoarse o dată-n prag. Ochii Olesiei erau plini de lacrimi.

- Ei, asta-i acum, ți-am spus doar că ne-ntoarcem pe la prinz... și adăugă în grabă : Tu, Andri, să ai grijă de casă. Închide totul și nu lăsa pe nimeni să intre. Ți-aș fi dat și o armă, dar e mai rău așa. Toporul e-aici, în tindă... După ce ieșiră, Kovallo îi spuse încet lui Andri : Dacă nu izbutim, ia-o pe Olesia și pe Jadwiga Bogdanovna, o legătură cu boarfe și fugiți la Sosnovka.

- Dar cu casa cum rămîne ?

- Las-o dracului de casă. Dacă sintem bătuți, tot n-o să mai avem trai aici. Să ai grijă de fată.

- Grigori Mihailovici ! Eu...

- Știu, știu. Tocmai de-aia ! Să ai grijă de ea, și dacă pe mine...

Kovallo tăcu. Ajunseră la porțiță. Andri nu-l vedea pe bătrîn.

- ...să-i fii ca un frate... Prin șfichiul ploii, Andri abia auzi : Nu mă are decit pe mine...

- Apoi nici eu, afară de...

- Bine, las' că vedem noi, deocamdată să ai grijă...

Andri se-ntoarse în casă. Încercă să-ntărească ușa în cîrlige, dar nu putu. Simți pentru întia oară o durere groaznică la degete.

- Închide tu, Olesia, mi s-au umflat miinile, lua-le-ar dracu !

Stinseră lumina în odaia mare. Jadwiga se așeză la geam. Dacă va porni spre fabrică o locomotivă cu un vagon-platformă, inseamnă c-au reușit să pună mina pe muniții...

Zygmunt dăduse ordin ca femeile să rămână acasă. Dacă ar fi acum cu el, s-ar simți mai liniștită. Avea înaintea ei o noapte cumplită, o așteptare plină de chin și neliniște...

– Ia, arată-ți mâinile! Doamne, și nu spui nimic! strigă Olesia speriată.

Aduse-n grabă pachetul lăsat de Metelski și, strimbindu-se de milă, de parcă o durea și pe ea, începu să-i lege lui Andri degetele opărite, de pe care pielea atirna bucăți-bucăți.

Vasiliok picotea de somn.

– Du-te la bucătărie, Vaska, și culcă-te pe pat, spuse Andri blind.

Vasiliok tresări.

– N-ar fi mai bine să mă duc acasă? O să mă bată mama! O să zică: „Unde mi-ai hoinărit toată ziua?” răspunse băiatul amărit.

– Las' că n-o să-ți facă nimic! Du-te și te culcă, iar mâine mergem amândoi acasă. Nu-ți fie frică. N-o să te atingă nimeni nici c-un deget! Cine te-aude, ar putea crede că mama n-are altă treabă decît să te bată...

– Ție-ți convine să vorbești, dar numai eu știu de cite ori am mincat bătaie...

– Oi fi vrînd să te mîngîie poate pentru toate pornele cite le faci?

Jignit, Vasiliok își șterse nasul cu mineca și, tăcut, se duse la bucătărie. Nici n-apucă să se-ntindă bine pe divan că și adormi dus.

Andri își mușca buzele și privea cum degetele mici și pricepute ale Olesiei îi curățau bucățile de piele moartă, îi atingeau ușor mina și i-o înfășurau cu un pansament, alb ca zăpada. Ca să poată minui fașa mai bine, fata se așezase pe podea. Andri o privea de sus în jos și vedea, de fiecare dată, cum orice gest de durere, pe care-l făcea, trezea un tremur al genelor ei minunate și al

buzelor ei fragede, al buzelor ei frumoase de fecioară, proaspete, ademenitoare, tocmai fiindcă nu te puteai atinge de ele. Andri nu le sărutase niciodată. Nu s-a putut hotărî să-ncerce, știind că ea n-o să-i ierte nici cea mai mică îndrăzneală. Și aștepta, luptînd cu pornirile lui, ca să-i păstreze prietenia.

Olesia termină de pansat. Aplecîndu-se să ia foarfeca de jos, ca să taie capetele feșii, îi spuse :

– Văd că știi să rabzi...

O clipă numai, Andri zări, în răscoiala bluzei, pieptul ei gingaș și-l cuprinse o neliniște dureroasă. Această îndrăzneală, de care nu era măcar vinovat, îl tulburase. În același timp, o tristețe nespusă îi strînse inima.

– Ce-i cu tine ! Te doare ?

– Da, dar o să-mi treacă...

– Te-am lovit ? Vezi ce stîngace sint ? Nici n-am băgat de seamă...

Andri tăcea.

– Tu, culcă-te, să te odihnești, iar eu mă duc la Jad-wiża Bogdanovna. Gata, am și stins lumina...

Andri rămase mult timp la masă, cu capul pe brațe, copleșit de gânduri negre. Apoi se culcă jos, pe salteaua așternută de Olesia, și încercă să adoarmă.

„De ce m-oi fi ținînd eu scai de ea ? Parecă nu mai sint alte fete, tot atît de bune, pe lumea asta !”

Andri ar fi vrut să se convingă că Olesia n-are nimic deosebit. „Sint altele și mai frumoase decît ea ! S-o luăm, de pildă, pe Pașa Sollogub sau pe Marina Konopleanskaia. Ioc, nu fete ! Și se poartă drăguț cu tine, și știu de glumă... Parecă-s puține fete mindre ? Oho ! Și eu a trebuit să mă leg taman de asta ! Ride de mine, mă necăjește, îmi comandă !... Și să n-o atingi nici c-un deget ! Și tocmai eu să-i rabd toate astea, tocmai eu, cînd mă sorb din ochi chiar fete mai ceva decît ea !”

Gîndurile astea îl amăriră și mai mult pe Andri.

„Se vede că asta mi-e soarta !... Toate-s împotriva mea !”

Ațipi, pe jumătate furat de somn, dar gîndu-i răscolit se-ntoarse din nou, ca un vis de-o clipă : vedea tremurul genelor ei de fată, minunate, dese, și ochii-i aprigi, cu pîlpîiri batjocoritoare-n ei.

Frămîntate de un zbucium dureros, femeile stăteau tăcute la fereastră.

Jadwiga o sfătuia pe Olesia să-ncerce s-adoarmă.

– Te trezesc eu îndată, dacă aud ceva.

Din bucătărie, se auzea răsufarea adîncă și liniștită a lui Vasiliok.

În virful degetelor, Olesia intră în odaie. Tăcerea din casă i se părea grea, apăsătoare. Nu-și găsea locul.

În casa lor, primejdia intrase și se-nscăunase temeinic din ziua cînd tatăl ei se-ntîlnise pentru întîia oară cu Rajewski. Olesia își iubea tatăl cu o dragoste adîncă și gingașă. Gîndul lui n-o părăsea o clipă.

Încet, ca să nu-l scoale pe Andri, fata se culcă în pat.

Dar Ptaha nu dormea. Miinile îi ardeau și-l ustureau ca focul.

– Nu dormi ? îl întrebă Olesia în șoaptă, prinzind o mișcare de-a lui.

– Nu !

– Te dor miinile ?

– Nu de miini mi-e mie ! Inima nu-mi dă pace...

Se ridică-n capul oaselor și-și plecă îndurerat fruntea pe genunchi.

– Ce-i cu tine ? îl întrebă Olesia, aplecîndu-se ușor spre el.

– Mi-e ciudă că nu există fericire în viață... Numai ne cazuri... Și dracu știe pentru ce mai trăiesc oamenii pe lumea asta... Unde cauți, numai de nedreptate dai...

Olesia se ridică și ea pe pat. Andri o simțea aproape și-l cuprinse o dorință nestăvilită să-i împărtășească tot ce avea pe suflet.

„Îi spun totul, și plec. Las' să mă omoare acolo !”

Întinse mîna ca să se scoale-n picioare și-i simți genunchii. Mîinile Olesiei se lăsară-ndată peste mîna lui bandajată. Temîndu-se să nu-i pricinuiască durere, îi ridică ușor mîna de pe genunchii ei.

Andri uită totul : și jîgnirile și dojana. Nu mai trăia în el decît dorința de a-i simți atingerea blindă, de a auzi fie și un singur cuvînt din gura acestei fete, atît de dragă lui, atît de minunată și atît de apropiată.

– Olesia, spuse el încet și trist. Olesia, de ce ești tu așa ?

– Despre ce vorbești ?

– Olesia, eu n-am altă fericire decît pe tine...

Îi cuprinse genunchii cu mîinile. Ea nu i se putea împotrivi ; cum să respingă mîinile acestea schilodite ?

– Andri, șopti ea dojenitoare.

Îi atinse genunchii cu buzele. Îl umili însă atingerea țesăturii aspre și groase a rochiei. Uitînd totul, o mototoli cu mîna-i rănită.

– Andri !...

Dar el îi săruta genunchii, și ea n-avea putere să-l oprească. O dezarmase această neașteptată izbucnire, plină de pasiune. Olesia se zăpăcise cu totul și nu știa cum trebuie să se poarte cu nebunul ăsta de băiat. Iar cînd își veni în fire, el singur îi acoperi duios genunchii dezgoliți.

– Olesia... lumina mea.

Olesia sări-n picioare, pradă unui zbucium lăuntric. Andri o lăsă să plece la Jadwiga Rajewska.

„Ce-am făcut ? Acum totul s-a sfîrșit. Și-i foarte bine”, făcu Andri disperat.

O durere insuportabilă îi aminti de mîinile-i opărite. Căzu pe așternut. Inima-i zvîcnea nebunește.

„Aşa-i întotdeauna. Toate-mi ies de-a-ndoaselea... Ei şi ! Mare pagubă ! O să plec miine şi n-am s-o mai văd niciodată, îşi spuse el, dar se-ndoi pe loc de gîndul acesta. Doar să-mi dea cîteva palme, atunci poate că plec. Şi încă... şi-atunci mai rămîne de văzut ! Dar că umblu după palme, se vede de pe-acum !

Ce-o să creadă despre mine ?

Oamenii au plecat să lupte... Poate vor pieri... Fata se chinuieşte cu gîndul la tatăl ei, şi-o mai plictisesc şi eu. Mi-am şi găsit momentul !”

Îl cuprinse ruşinea pentru izbucnirea lui pătimaşă.

„Dar cînd era să-i spun ? Miine poate n-o să mai fiu. Parcă şi azi n-am scăpat ca prin minune ?”

Undeva, departe, se auzi un zgomot slab, ca o trosnitură. Andri ascultă atent, apoi se ridică în genunchi.

„Să fi început ?” se întrebă el. Sculindu-se în picioare, Andri întinse cu băgare de seamă o mină înainte şi o porni spre uşă, pipăind.

În cealaltă odaie, amîndouă femeile nu se mai dezlipeau de lingă fereastră.

– Eu sint, spuse Andri, care se izbise de masă.

– Am să deschid oberlihtul, şopti Jadwiga.

În cameră pătrunse o boare umedă. Ploua. Era întuneric şi linişte. Stăteau aşa toţi trei, tăcuţi, cu auzul încordat...

– Uite, lumini ! E locomotiva ! Au izbutit deci ! strigă Olesia.

În beznă se aprinseră doi ochi de foc. Se părea că acolo sus, gîfîind şi sforăind, se tira un monstru.

Rămaseră ascultînd hurelul ce se depărta.

Oraşul dormea.

Deodată, prin foşnetul şi murmurul ploii, răsună un pocnet scurt. Iar peste cîteva clipe se auzi un răpăit, de parcă cineva ar fi aruncat un pumn de pietricele pe-un acoperiş de tablă.

Un paznic neobosit pornise prin cartierul muncitoresc și, bătînd toaca, ciocănind în obloanele oamenilor, îi scula din somn. Străzile mute, deșarte, prinseră grai. Licăriră lumini. Pe oameni nu-i puteai vedea. Îi auzai doar. Prea tare răsuna vorba lor. Oricît de adînc era somnul sergentului Kobylski, dar glasurile oamenilor îl treziră și pe el. Se repezi afară din localul statului-major, desculț, numai în izmene. Ce să-i mai pese acum de cizme și de manta ! De-ar da Dumnezeu să scape cu viață !

Geamurile cădeau tîndări... Străzile clocoteau. Pe acoperișul de tablă al clădirii statului-major părea că cineva joacă un trepac¹ sălbatic.

Prin fața lui Kobylski trecu ceva, ca un fulger, și pocni asurzitor.

Sergentul sărea zăpăcit de colo, colo și, aplecîndu-se, traversă în fugă strada, spre poarta din fața statului-major.

Peste larma haotică a străzii se auzi un țacănit aspru, egal. Stepovoi trăgea din ulicioară în poarta închisorii.

– Înainte, prieteni ! răsună vocea puternică a lui Rajewski.

Rajmund fugea alături de el prin piață, străduindu-se să nu-l piardă din ochi în această beznă adîncă. În poartă era cît p-aci să cadă, împiedicîndu-se de trupul cuiva. Apoi se repezi după tatăl său, în curte... La intrarea în clădirea închisorii, ardeau felinare.

Din ușa închisorii se trăgea în cei de afară. Tatăl său dădu buzna acolo. În urmă-i – tropot de cizme... Impușcături dezordonate. Zăngănit de baionete... Cineva fugea. Altcineva fusese ajuns din urmă. Țipete... O scurtă încăierare la ușa.

Rajmund izbi cu baioneta pe-un soldat din legiune care-l ochise pe tatăl său.

¹ Dans popular rusesc. (N. ed.)

- Dați în panii ăștia ! Omoriți-i, mama lor ! urla Ciobot, năvălind în coridor.

Soldații se risipiră care încotro, îngroziți de baioneta lui. Rajewski urcă în fugă scările. I-o luă înainte un flăcăiandru cu șapca trasă pînă peste urechi.

Vocea de bas a lui Ciobot tuna prin coridor :

- Măi Patlai, unde ești, mă ! Răspunde ! Au invins ai noștri. Pat-la-ai !

Dziobek fugea de colo pînă colo prin curtea din dos, smulgindu-și din fugă epoletii. În capul lui se zbuciuma un singur gînd : „Mi-a venit sfîrșitul... Sfîrșitul... Acu o să ajungă și aici... unde să fug ?“

N-avea unde să fugă.

Dădu buzna-n latrină. Groaza-l îmbrîncea spre groapa care răspîndea un miros îngrozitor. Se viră în drojdia dezgustătoare, adînc, sub scinduri, simțind că-i gata să se-năbuse de mirosul greu, de nesuportat. N-avea decît un singur gînd : să scape cu viață.

Cancelaria directorului închisorii fu cucerită cea din urmă. Acolo-i găsiră pe proaspeții eliberați : Przygodzki, Patlai și Tibulea, țăranul acela uriaș cu care tot vorbea Przygodzki în celulă.

Stepovoi și celălalt mitralior, Gnat Verba, rămaseră la poartă.

Acum Gnat avea și el o mitralieră, luată de la soldații din legiune în timpul atacului asupra închisorii. Vinjosul Verba își făcea de lucru cu ea.

- Luați-mă la voi ! îl ruga Sarra cu sfială. Am să fac tot ce-o să-mi cereți.

Verba, care ședea aplecat și controla dacă mitraliera funcționează ușor, ridică privirea și se uită la Sarra mirat.

După o clipă de gîndire, îi răspunse convins :

- Nu-i treabă de muiere aici. Asta-i mitralieră, nu marșînd de cusut, domnișoară !

Răspunsul primit o jigni pe Sarra pînă-n adîncul inimii. Se trase la o parte.

- De ce-ai jignit fata? îl dojeni Rajmund pe Verba. Pșeniček, c-un grup de muncitori, se apropie de ei în goană.

- A șters-o, blestematul! strigă el înfuriat.

- Cine? întrebă Stepovoi.

- Ticălosul ăla... cum îi zice... cioc de pasăre... Dzio-bek! își aduse el aminte. L-am căutat peste tot... nu e! Și arestații spun că a fost aici!...

Verba băgă banda-n mitralieră și se așază mai bine.

- Stepovoi, acu facem proba: trag în acoperiș o rafală...

Mitraliera răpăi gureș.

- În ordine!

Stepovoi injură.

- Pșeniček, dă tu o fugă pînă la cancelarie. Spune-le c-a fost o probă. Altminterea-i liniște, tot nu s-au dezmeticit încă panii...

De-ndată ce ajunse în coridor, Pșeniček auzi vocea lui Rajewski:

- Propunerea să ne-ntărim la închisoare și la fabrică și să așteptăm sosirea celor de la Sosnovka și de la Holmeanka nu e bună! Trebuie să acționăm fulgerător, fără să le lăsăm timp să-și vină în fire. Pînă dimineata, orașul trebuie să fie al nostru. Acum, cînd sint zăpăciți, trebuie să lovim și să lovim mereu. Nu uitați că jumătate din soldați sint la moșie. Curînd vor fi aici.

Fu intrerupt de cîteva glasuri, dar vocea de bas a lui Ciobot le acoperi pe toate.

- Este! Așa cred și eu. Dacă-i vorba să-i batem, apoi să-i batem pînă cad în nesimțire! Să-i alungăm pe pani spre gară!

Se sculară cu toții în picioare. Rajewski dădea ultimele ordine:

- Căruțele cu arme minăți-le încoace! Care dintre deținuți dorește să fie înarmat... Dumneata, tovarășe Tîbulea, ia un cal de la fabrică și pleacă la Sosnovka. Sciabel

s-a împotmolit undeva acolo... Iar flăcăii dumitale să rămână aici, să ne dea o mână de ajutor. Îndată le dăm și arme. Ciobot, ia cincizeci de oameni și pornește din piață spre riu ! Presați-i înspre gară ! Iar noi atacăm primăria... Țineți legătura. Știți parola ! Nu uitați : Comitetul revoluționar se află la fabrică.

Porniră toți spre ușă. Przygodzki se apropie de Rajewski :

- Eu unde mă duc, tovarășe... Hmurii ?

Tot obrazul lui era plin de vinătăi și zgîrieturi.

- Aci ți-au făcut-o ? întrebă Rajewski scurt, arătând vinătăile.

- Da, răspunse Przygodzki posomorît. Dați-mi voie să vă însoțesc.

- Bine.

- Cred c-ar trebui, tovarășe comisar, să-i izbim pe cei de la moșie. Am prinde acolo tot cuibul. Dacă terminăm cu ei, o să meargă treaba mai cu spor, propuse el cu o voce surdă.

Rajewski simți ce ură arzătoare îl face pe Przygodzki să-i propună un asemenea lucru.

- Nu, răspunse el, nu se poate. După ce luăm orașul, numai atunci...

Przygodzki luă arma și își strînse cu îndirjire cartușiera peste mijloc.

Țibulea îl aștepta pe Rajewski pe coridor.

- Va să zică, dumneata ești cel mai mare aici ?

- Așa ceva, zîmbi Rajewski.

- Apoi eu nu merg la Sosnovka. Te pomenești că tot mai bine le cad în gheare acu noaptea... Mai bine vă ajutăm aici, iar cînd s-o face ziuă, pornim pe lumină. Se vede mai bine pe unde mergi.

„E prevăzător”, gîndi Rajewski.

- Sînt vreo douăzeci de țărani de-ai dumitale, care au fost închiși. Ia comanda lor...

Zaremba învîrtea furios mincerul telefonului.

- Alo ! Alo ! striga el, acoperind pîlnia cu mîna.
Împuşcăturile se tot apropiiau.

- Alo, conacul ? Tac, ai dracului ! Au plecat... şi tu să răspunzi pentru toate... Alo ! Conacul !... Nu s-aude nimic...

Zaremba slobozi cinic o injurătură murdară.

În uşă răsări Wrona cu un pistol automat în mînă.

- Lasă telefonul, porucik ! Au tăiat firele... Hai, repede.
Geamurile zburară ţandări...

- Vedeţi, o să trebuiască să cedăm primăria. Altminteri o să ne prindă aci, ca-ntr-o cursă de şoareci. Ne retragem spre gară. Bestiile astea înconjură piaţa. Dacă ne strîng în cleşte, nu mai scăpăm. Şi Mogielnicki ăsta ! S-a-nvăţat să plece acasă, şi jumătate din detaşament îl ţine pe lîngă persoana „domniei sale”, mirii Zaremba infuriat, coborînd în fugă scările.

- Îs mai dragi dinţii decît părinţii, răspunse Wrona.

Pe stradă, Zaremba se opri.

- Gîndiţi-vă numai, pan căpitan, cu cine să ducem noi războiul ? Cu mucoşii ăştia ? Păi... se cer toţi la oliţă... Dacă şi ăştia-s soldaţi, apoi... dracu să-i ia ! scui pă el în ciudat.

- Aici ai dreptate, porucik, nişte blegi ! Eh, să fi avut numai o companie de bavarezi, cum le-aş mai fi pus eu pe toate bestiile astea cu botul pe labe !

Zaremba îl apucă de mîneacă.

- Stai, ce-ar fi să cerem într-adevăr ajutorul nemţilor ?
Împuşcăturile se-nteteau din ce în ce.

- N-or să vrea... Dar să aranjăm o provocare...

Cîţiva soldaţi din legiunea poloneză veneau fugind spre ei :

- Au ajuns la Prirecie, pan porucik, gifii unul din ei.

- Gura ! se răsti Zaremba la el. Ei, voi de colo, unde fugiţi, mama voastră...

Aproape de tot, acoperind toate zgomotele, tăcând o mitralieră. Deasupra capetelor suierară gloanțele.

Zaremba și Wrona o luară și ei la goană.

Înaintea lor fugea o gloată dezordonată de soldați. Iar în urma lor, din ce în ce mai aproape, pocneau împușcăturile.

Zaremba și Wrona se opriră în piața de lângă gară.

– Trebuie să-i oprim pe mișeii ăștia ! strigă Wrona.

– Veniți încoace ! Încoace ! răcni Zaremba, și pe primul care se nimeri mai aproape îl izbi furios cu tocul revolverului în cap. Încotro ? Stai, îți spun ! Te învăț eu să fugi, mama ta !

Cel lovit scoase un țipăt ascuțit.

– Nu dați, pan porucik ! Eu sint !

Zaremba injură.

– Podporucik Zajączkowski ! Unde-ți sint soldații ? Unde-ți sint soldații, te întreb ? Ești un mucos, nu ofițer !... Marș de-aici !

Wrona, prin apropiere, îi oprea și el pe fugari. Încetul cu încetul, făcură oarecum ordine, ocupară gara și de-acolo începură să răspundă la împușcături.

CAPITOLUL IX

În sufrageria conților Mogielnicki se cina.

Edward, care abia sosisese, le povestea despre cele întâmplate în oraș. Prezența servitorilor îl cam stingherea.

În schimb, Władisław vorbea mereu, cu obișnuitul aplomb.

– O să țină ei minte un an întreg ! Da, da ! Ce să spun, am lucrat frumușel...

Ludwika, tăcută, nu minca mai nimic.

Barankiewicz, făcând diră cu umplutura de purcel fript pe care o ducea spre gură, se plingea bătrînului conte :

- Ce să fac cu sfecla? Nu știu. Dar cu zahărul? Unde să duc zahărul? Da!... Barankiewicz își aduse deodată aminte de ceva atît de neplăcut, că se-necă. Știți, se-ntoarse el către Edward, azi am primit un bilet prin care un sub-ofițer de la intendenta eșalonului nemțesc îmi dă ordin să-ncarc imediat șase vagoane de zahăr și să le trimit eșalonului. Ce ziceți de asta? Șase vagoane de zahăr! Știți, asta e culmea neobrăzării!

Edward se-ncruntă.

- Și ce crede pan Barankiewicz că ar trebui să facă? întrebă iscoditor părintele Hieronim.

Această întrebare îl scoase din sărite pe fabricantul de zahăr.

- Cum, ce să fac? Nu le dau nici o bucățică de zahăr, darmite șase vagoane!

- Atunci, o să-l ia singuri, zise părintele Hieronim mîhnit, tăindu-și tacticos o bucată de purcel.

- Sper că pan Edward nu le va-ngădui!

Edward nu răspunse nimic.

- Șase vagoane nu înseamnă încă nimic. Nouă ne-au luat tot ce-am avut și abia am scăpat cu viață, spuse plin de venin bătrînul Zajăczkowski. Eu cred că pan Edward, înainte de toate, va trimite soldați la moșia noastră, și-l rog s-o facă chiar miine, pînă n-au apucat încă țărani să ascundă lucrurile prădate.

Barankiewicz se opri din mestecat.

- Așadar, după dumneavoastră, șase vagoane de zahăr sînt o nimica toată? Sînt șase mii de puduri! Șase mii de puduri, horcăi el, agitînd furculița-n aer, și asta-nseamnă douăzeci și opt de mii opt sute de ruble aur...

- Da, dar nu-i decît o mică parte din averea dumneavoastră, iar nouă ne-au luat totul, îi răspunse doamna Zajăczkowski, nemaiputînd să rabde.

Barankiewicz se întoarse furios spre ea:

- Să-mi fie cu iertare, he... humm... da! Dar văd că pani știe mai bine decît mine ce avere am...

Apariția lui Józef curmă această scenă penibilă.

– Pan *Maior* și pan *Oberleutenant* cer voie să intre. Dumnealor pleacă la gară și doresc să-și ia rămas bun, anunță posac bătrînul.

Conții Mogielnicki schimbă o privire.

– Să poștească, răspunse Edward scurt.

Îi invită pe nemți să ia loc la masă. Discuția lin-
cezea.

– Mă iertați, domnilor, poate știți numele comandan-
tului eșalonului care a sosit astăzi? întrebă deodată
Edward.

– Colonel Pflaumer, răspunse stăpînit maiorul.

– Nu știți, pleacă astăzi eșalonul? se mai interesă Ba-
rankiewicz, cu o rază de speranță.

Sonnenburg încercă să schițeze un zîmbet:

– De obicei nu se întreabă asemenea lucruri.

– Scuzați, am întrebat și eu așa, răspunse Barankiewicz
jignit.

Józef apărură din nou.

– Vă cer iertare, dar la poartă așteaptă niște călăre.
Comandantul gărzii vă roagă, preamărite pan, să veniți
pînă afară, pentru tratative, se adresează el lui Władisław.

Władisław ieși grăbit.

– Așadar, ne vindeți caii eșalonului? întrebă încet bă-
trînul conte, aplecîndu-se spre locotenent.

Sonnenburg ședea la distanță.

– Cum să vă spun... nu prea se poate... Domnul maior
e împotriva.

– Dar o puteți face și fără el. Dumneavoastră plecați,
nu-i așa? Jumătate din soldați au dezertat, ceilalți se
grăbesc să plece acasă. Unde să vă mai cărați și cu caii
după dumneavoastră? Doar mergeți cu trenul...

– Înțeleg, domnule conte, dar totul e...

– Cit se plătește, îi luă vorba din gură bătrînul conte.

– Da, poate și asta! V-am spus mai întîi patruzeci de
mii de mărci. Dar marca scade mereu. Mă tem că la so-

sirea în Berlin nu voi putea să-mi plătesc cu banii ăștia decât un sandviș. Recunoașteți și dumneavoastră, e prea puțin pentru nouăzeci de cai buni.

Kazimierz Mogielnicki tuși de necaz.

– Dar tot nu puteți să-i luați cu dumneavoastră ! Dacă plecați, să zicem, în noaptea asta... nu ne rămân tot nouă caii pe gratis ?...

Antrenați de discuția lor, musafirii nu-i băgau în seamă:

Schimultke injură zdravăn în gînd, dar se stăpîni și răspunse :

– Bineînțeles că n-o să-i luăm cu noi. E drept că aș putea foarte bine să mai rămîn aici cîteva zile. În urma eșalonului vine în formație de marș regimentul „Frankfurt”, din care, după cum sînt informat, face parte și fiul dumneavoastră. Dacă nu vor fi împiedicați, în cîteva zile vor fi aici...

Bătrînul conte se noliniști. Edward îl însărcinase să cumpere neapărat caii de la nemți.

– Fie, sînt gata să vă dau și cincizeci de mii ! Așa, pentru serviciul pe care ni-l faceți.... Doar sîntem cunoștințe vechi...

– Iertați-mă, conte, domnul maior îmi face semn. E timpul să plecăm. Uite ce-i : vreau și eu, la rîndul meu, să vă fiu de folos. Fac o indiscreție, dar o să vă comunic ceva : domnul maior mi-a ordonat să impușc toți caii. Dar dacă dispuneți de o mie de ruble aur, numai aur, atunci n-o să mai execut ordinul, și fiul dumneavoastră va avea caii de care are nevoie... Hotăriți-vă !

Ușa se deschise... Wladek intră grăbit în odaie.

– Musafiri de seamă, Edward. E contele Roman Potocki cu tovarășii lui de drum.

Edward se ridică repede.

Comeserii începură să șoșotească între ei. Sosirea atotputernicului magnat îi tulbura pe toți.

– Poștește-i, ce stai ? îi porunci lui Józef bătrînul conte.

În sufragerie intrară cîțiva militari. Înaintea tuturor apăru statura înaltă a lui Roman Potocki, îmbrăcat într-o tunică cenușie de ofițer, fără epoleți sau alte semne distinctive ; purta pantaloni de călărie de-un albastru-închis. În picioare, cizme înalte cu pîteni ficși. Își lăsase sabia și revolverul în vestibul.

Dintr-o privire, Potocki cuprinse întreaga societate. Ochii cenușii, plini de-nfumurare, poposiră o clipă asupra Ludwikăi și se opriră apoi asupra nemților. Buzele i se strinseră.

Edward se apropie grăbit de el :

– Fiți binevenit în casa noastră.

Potocki și tovarășii săi fură prezentați tuturor.

– Cum se mai simte pan Józef ?

– Mulțumesc, tata e sănătos, răspunse Potocki.

Sonnenburg se sculă de la masă.

– Bună seara, noi plecăm, spuse Schmoltke bătrînului conte, întinzîndu-i mîna.

– Ah, da, își aduse aminte Mogielnicki. Vă rog să mai stați citeva clipe. Am ceva de vorbit cu fiul meu.

– Bine, pînă atunci ne punem mantalele.

Și cu un salut adresat tuturor, nemții plecară.

Noii sosiți se așezară la masă. Edward îi explica lui Potocki :

– Au stat la noi în casă. Acum pleacă la gară... eșalonul lor e acolo.

Potocki se uită cu dușmănie la ușa în spatele căreia dispăruseră nemții.

– Știu. Din cauza lor a trebuit să facem treizeci de kilometri călare. Un detașament al lui Piłsudski le-a închis drumul, aruncînd în aer un podet. Dar văd că voi vă-nțelegeți bine cu ei ! adăugă el cu o ușoară ironie.

Edward surprinse ironia.

– Ca să te cerți cu cineva, trebuie să ai putere, iar eu n-o am. Și afară de asta, avem cu cine să ne răfuim aici.

Bătrînul conte interveni în discuție :

– Iartă-mă, Eddy, că te-nterup. Dar locotenentul cere o mie de ruble aur pe cai. Altminteri...

Lui Edward nu-i plăcu că tatăl lui îi vorbește despre asta față de Potocki. Nu-l lăsă să termine :

– Fă tot ce trebuie.

Bătrînul se sculă gemînd. De la ușă, Józef se repezi să-i dea ajutor.

– Povestiți-ne, conte, ce mai e nou la Varșovia ? întrebă Edward.

– Ce mai e nou la Varșovia ? Mărturisesc că mi-e greu să vă răspund la această întrebare... Sînt atîtea noutăți ! răspunse Potocki evaziv și adăugă încet, ca să-l audă numai Edward : Avem de vorbit între patru ochi.

– Bine, răspunse tot atît de încet Edward.

În biroul lui Edward se adunară numai bărbați. În afară de Barankiewicz, de părintele Hieronim și de Zajaczkowski, erau aici și cîțiva moșieri fugiți din Șepetovka, Staro-Konstantinovo și Antonia.

Potocki se plimba prin birou, cu mîinile în buzunarele pantalonilor de călărie, și vorbea fără să-i privească pe cei din jur, adresîndu-se numai lui Edward, parcă anume ca să arate că nu ține seama decît de el :

– Mă întrebați ce reprezintă Piłsudski ? Am stat de vorbă cu el înainte de plecare. E o personalitate puternică. Se opri o clipă lângă masă și, ridicînd un portret în miniatură al Ludwikăi, încadrat într-o ramă de fildeș, se uită la el. Da... o personalitate puternică și trebuie să ținem seama de el...

Barankiewicz îl întrerupse, cu obișnuita-i lipsă de tact :

– Dar se aude că e socialist.

Potocki îi aruncă o privire ironică, disprețuitoare, și spuse rîzînd :

– Piłsudski, socialist? Cine v-a speriat în halul ăsta?
– Dar nu-i el acela care s-a-ncurcat în anii din urmă cu pesepiștii? întrebă Zajączkowski, simțindu-se jignit pentru Barankiewicz.

Potocki puse cu băgare de seamă portretul Ludwikăi înapoi pe masă.

– Nu știu ce-o fi făcut mai înainte... Parcă puține prostii face omul în viață?! Eu atit știu – și nu e numai părerea mea – că Piłsudski e înainte de toate un patriot polonez și ăsta-i lucrul cel mai important. Nouă ne convine, desigur, să fie el „șeful statului” și nu prințul Sapiega, deși poate ar fi mai plăcut...

Părintele Hieronim, care ca-ntotdeauna ședea-ntr-un colț, întrebă cu grijă:

– Iertați, mărite pan, oare nu există primejdia ca generalul Piłsudski, fără voia lui, să devină o jucărie în mâinile partidului său, în mina demagogilor de felul lui Daszyński?

Timp de câteva clipe, Potocki îl fixă cu o privire iscoditoare pe părintele Hieronim.

– Aha, părintele duhovnic se ocupă și el de politică? Lui Edward nu-i plăcu tonul increzut al magnatului.

– Părintele Hieronim a pus o întrebare extrem de interesantă, întări el cu răceală.

– Vă faceți o idee complet greșită și despre Józef Piłsudski, și despre P.S.P.! După părerea mea, el este mult mai apropiat de noi, iar P.S.P.-ul e în întregime în mina noastră; de altfel, P.S.P.-ul e numai un mijloc de a-i crea lui o aureolă în fața maselor. Toate astea nu sînt decît pentru plebe. Cu atit mai bine pentru noi, dacă plebea va crede în el. Din păcate, trebuie să manevrezi... Puterea pe care se sprijină la drept vorbind Piłsudski e organizația sa militară, așa-zisii „pilsudiști”. E drept că sînt mulți pesepiști printre ei, dar aceștia nu sînt socialiști care-i credeți dumneavoastră... Și dacă Piłsudski ține cont de cineva, apoi numai de noi ține, fiindcă noi

avem și putere și aur ! Ca să aveți idee de el, am să vă povestesc cum și-a alcătuit guvernul.

– Vă rugăm chiar ! Aici, în sălbăticia asta blestemată, nu știm nimic, spuse Barankiewicz, exprimînd dorința tuturor.

– Bineînțeles, ca-ntotdeauna, a început o încăierare pentru portofolii... Prințul Sapega povestea că pretenții au fost cit pe-acți să se ia la palme – toți acești național-democrați, ludiști¹ și așa mai departe... Atunci, Piłsudski l-a chemat la el pe căpitanul brigăzii a doua de legionari polonezi, unul Moraczewski, vechi pesepist și piłsudist, și i-a spus : „Sînteți numit de mine prim-ministru. Drepti !”... Moraczewski a salutat. „Puteți pleca.” Primul-ministru a făcut stînga-mprejur și a ieșit... Fiți sigur că acest Moraczewski, pe care mii de domni democrați îl privesc ca pe unul din ai lor, nu-ndrăznește nici să deschidă gura dacă nu-i ordonă Piłsudski !

Edward își strivi țigara în scrumieră.

– Și ce planuri are Piłsudski ? Cum privește activitatea noastră ?

Potocki se opri în fața lui Edward.

– Cît despre aceasta, puteți fi liniștit, conte ! Se vorbește, și asta-i chiar realitatea, că Piłsudski, atunci cînd a primit titlul de „șef al statului”, a spus : „N-am să renunț la acest titlu, pînă cînd sabia poloneză nu va trasa granița Poloniei de la Marea Baltică la Marea Neagră !” Și o va face, dacă vom ști să terminăm cu plebea răsculată !

¹ Denumirea membrilor unor organizații ale țărănimii poloneze, înființate în ultimul deceniu al secolului trecut, care se aflau în cea mai mare parte sub conducerea burgheziei sătești. Pe vremea Poloniei burghezo-moșierești, deși conducerea organizațiilor era reacționară, marea masă a ludiștilor a participat activ la lupta contra fascismului. O dată cu instaurarea regimului democrat-popular, aceste organizații au renăscut și s-au eliberat de elementele reacționare. Ele au recunoscut rolul conducător al clasei muncitoare și al avangardei sale — P.M.U.P. (N. ed.)

Potocki se opri la fereastră și mult timp privi afară încruntat, scrutind întunericul.

— Oare situația noastră este atât de proastă? întrebă, fără să-și ascundă teama, Kazimierz Mogielnicki, zguduit de un acces de tuse sufocantă.

Potocki aștepta ca el să termine cu tusca, dar criza devenea din ce în ce mai chinuitoare. Bătrînul își cuprinsese gîtul cu mîna. Edward, care ședea posomorît în fotoliu, se-ntoarse îngrijorat spre el.

Potocki privea cu un dezgust rece la moșneagul zgîlțit de tuse. În cele din urmă, Kazimierz Mogielnicki se liniști.

— M-ați întrebat, conte, care este situația noastră? începuse Potocki iritat, și-n ochii lui trecu o străfulgerare de minie. Cred că simțiți și dumneavoastră că pămîntul se cutremură sub picioarele noastre. E un cataclism, domnilor! Și mai înspăimîntător e că asta nu se petrece numai la noi. Și dacă mai înainte exista o posibilitate de scăpare, acum această posibilitate aproape că nu mai există. Nu ne rămîne de făcut decît un singur lucru: să ne ocupăm de îmblînzirea acestei turme turbate! Potocki făcu deodată un pas spre masă. Sînt unii domni în Varșovia care și-au făcut cuferele și și-au cumpărat biletele... Rîse sarcastic. Numai că nu văd unde ar putea să fugă. Nu știu ce stare de spirit e la dumneavoastră aci; știu însă că noi, familia Potocki, iar cu noi și Sanguszko, Radziwiłł, Zamojski, Cyszkewicz și Branicki, toți oamenii bogați și nobili din Polonia, care își au moșiile aici, în Ucraina, nu vom lăsa armele din mînă pîn-ce nu-i vom stîrpi pe toți cei care au îndrăznit să-ntindă mîna lor de mîrlani asupra avutului nostru! Da, vom tăia această mînă împreună cu capul!...

Edward se uită chiorîș la Potocki.

„Da, are ce să piardă; zece de fabrici, sute de mii de deșeatine de pămînt, avere de-o jumătate de miliard. Asta va lupta, fără nici o-ndoială! Dacă eu îmi risc capul pen-

tru cele cinci milioane nenorocite ale mele, apoi pe el chiar Dumnezeu îl îndreptățește să lupte", se gîndea contele.

– Hmm... da ! Asta, halal vorbă ! Tocmai așa... mina împreună cu capul, ha-ha-ha ! Dar pentru asta ar trebui ca la Varșovia să nu fie lăsați la putere acești șnapani de socialiști. Știți, cînd am aflat că Piłsudski l-a pus pe Ignacy Daszyński ministru, toată ziua m-a durut burta, își dădu Barankiewicz drumul la gură, ca-ntotdeauna, prea tare și grosolan. Hait, m-am gîndit, dacă și ăsta a ajuns ministru, nu ne putem aștepta la nimic bun ! Bestia asta, și la el acolo, la Liublin, a făcut destule isprăvi... Hm... mm... da ! Ziua de muncă de opt ore ! Auzi ! Cum vă place ? Eu dau faliment cu douăsprezece ore ! Iar ei...

Cu o mișcare poruncitoare, Potocki îi făcu semn să tacă.

– Precum văd, pan Barankiewicz ia lucrurile prea ușor. Acest Daszyński, care se află-n fruntea partidului socialiștilor polonezi și care vă înspăimîntă atîta, este în felul lui un om foarte folositor. În vîrtejul acesta nebun care a cuprins Polonia, numai oameni ca el mai pot să ne salveze, pe dumneavoastră și pe mine. Iar dumneavoastră îl înjurați pe drept și pe nedrept. Dacă Ignacy Daszyński ar fi fost cu adevărat un om primejdios, vă rog să mă credeți că Piłsudski nu l-ar fi numit ministru, spuse el începînd să se supere.

– He... hmm... da ! Dar...

Dar Potocki nu-l lăsă pe Barankiewicz să-și spună gîndul.

– Sînteți rigid, pan, ca un stîlp de telegraf. Vă rog să mă iertați, zău, n-am vrut să vă jignesc. E bine să fii ferm în convingeri, dar nu chiar într-atîta, rîse Potocki batjocoritor. Pan Barankiewicz, însă, poate fi liniștit : Daszyński a demisionat pe ziua de optsprezece noiembrie.

– De ce ? se interesă părintele Hieronim.

– I se pare mai avantajos, peșemne, să nu fie ministru în momentul de față. Înțelegeți... oricum, el este „reprezentant al poporului“, iar P.S.P.-ul trebuie, de voie de

nevoie, să se joace de-a opoziția. De exemplu, sînt oameni cărora nu le prea convine dorința noastră legitimă de a începe acum, neîntirziat, războiul cu Ucraina, Bielorusia și Lituania. Poporul, vedeți dvs., nu mai dorește să lupte. Dar ce să mai vorbim despre popor, cînd unii dintre burghezii și moșierii, care își au deocamdată moșiile în plină siguranță, socotesc planurile noastre prea riscante. Din fericire, însă, nu sînt prea mulți frîcoși din ăștia. În orice caz, o să-i obligăm să contribuie și ei. Se-nșală amarnic dumnealor, dacă socot că noi vom înființa cu banii noștri regimente întregi, ca să le apărăm cuferele lor.

Barankiewicz crezu că este o aluzie la persoana lui.

– He... hmm... da ! Dar nu toți au aceeași avere !

Simțind că Barankiewicz e gata să-i spună lui Potocki vreo obrăznicie, Edward se amestecă în vorbă :

– Spuneți-mi, conte, dacă ăsta nu-i un secret, încotro vreți să mergeți de-aici ?

– Dumneavoastră pot să vă spun itinerariul meu. Merg la Zdobunovo. Acolo se formează regimentul meu, pe care-l voi comanda. Ca să nu uit, mi se pare că n-ați trimis încă „șefului statului” raportul dumneavoastră și cererea de a fi confirmați ca ofițeri toți comandanții din detașamentul dumneavoastră ? spuse Potocki.

– Nu, răspunse Edward. Dar e oare obligatoriu ca Piłsudski să facă toate confirmările ?

– Da, asta însă nu trebuie să vă neliniștească. Are s-o facă fără nici o rezervă. Nu-i timpul acum pentru formalități. Vreți să formați și dvs. un regiment ? Atunci gradul de colonel în armata polonă vă este asigurat.

Edward se minie.

– Eu, conte, am de cinci ani de zile gradul de colonel de gardă, iar în prezent de colonel al armatei franceze. Și nu am de gînd să-l întreb pe acest general nou-făcut dacă dorește sau nu să mi-l acorde.

Potocki își mușcă buza.

– Vă privește, conte, dar în numele bunei cuviințe n-ar strica s-o faceți. Aceasta întărește autoritatea armatei. Nici pentru mine Piłsudski nu e dumnezeu. Dar am primit gradul de colonel, frații mei de asemenea. Și nu văd nimic rușinos în aceasta, spuse el rece.

Își ciocnî călcîiele.

– Permiteți-mi, conte, să mă retrag. Eu și tovarășii mei de drum trebuie să ne odihnim. Mîine, dis-de-dimîneată, o pornim.

Edward îl conduse personal pe Potocki în odaia pregătită pentru el. Cînd rămaseră singuri, Potocki spuse :

– N-am socotit nimerit să povestesc totul în prezența acestor domni. Au limba cam lungă, de aceea n-am spus principalul. Sînteți atît de amabil să mai rămîneți puțin cu mine ?

– Desigur, vă ascult, conte !

Se așezară la masă.

– Știți că Piłsudski a dat ordin ca nemții să fie dezarmați pe tot teritoriul Poloniei ? întrebă Potocki.

– Da. Numai că aceasta nu este întotdeauna posibil... Eu, de pildă, nu dispun de forțe suficiente.

Potocki se uită cu neîncredere la Edward.

– Curînd va sosi aici prințul Radziwiłł. Apoi, mai multe unități mici de soldați ai legiunii poloneze se-ndreaptă de asemenea înapoi. Dacă reușiți să rețineți eșalonul două-trei zile, îl veți putea dezarma. Avem doar mare nevoie de tunuri și de muniții...

– Bineînțeles, dacă voi fi ajutat, îl voi dezarma. Dar luați în considerație faptul că în satele dinprejur a început răscoala. Așa, de pildă, la douăzeci de verste de aci este un sat mare – Sosnovka – pe moșia lui pan Zajączkowski. A fost de ajuns ca pan Zajączkowski să le ia țăranilor fiinul și secara, pentru care s-a judecat cu ei, ca acești slugoi să pună mîna pe furci. Zajączkowski n-avea decît vreo zece soldați acolo și bineînțeles că n-au putut să reziste. În cele din urmă, țăranii i-au dezarmat și i-au bătut crîncen.

Zajaczkowski cu ai lui abia au scăpat cu viața. În satul Holmeanka – același lucru. Iar la Pawlodz e o adevărată răzmeriță : l-au omorât pe moșierul de acolo și i-au împușcat pe toți soldații din legiune.

Potocki îl asculta, mușcându-și buzele.

– Toate acestea nu sînt decît neplăceri mărunte... Dar vreau să vă informez despre situația din Ucraina.

– Vă ascult.

– Știți, desigur, că la întii noiembrie galițienii au proclamat Republica Ucraineană de Vest.

– M-a informat părintele Hieronim.

– Fiindcă veni vorba, cine este acest călugăr ?

– E un iezuit... Se bucură de încrederea cardinalului. E un bun informator.

– M-da ! Așa mi-am inchipuit și eu. Bineînțeles, este mult mai deștept decît fabricantul acela gras. Dar ne-am căm abătut de la subiect. Cei din Varșovia socotesc că în primul rînd trebuie ocupată Galiția. Acolo se găsește și petrol, și minereu de fier... Întii am protestat împotriva acestui plan, de vreme ce majoritatea moșiilor noastre se află în Volinia și-n Podolia, nu în Galiția. Dar pilsudiștii ne-au încredințat că, imediat după Galiția, începem cu Ucraina. Am discutat chestiunea cu multe familii co-interesate și-am ajuns la convingerea că ocuparea Galiției, nu numai că nu ne strică planurile, dar, ceva mai mult, ne asigură spatele frontului. Am căzut de acord, cu condiția ca Pilsudski să pornească împotriva Galiției cu rezervele lui și cu detașamentele moșierilor galițieni. Iar noi vom îndrepta forțele noastre împotriva Voliniei și Podoliei.

Edward dădu din cap în semn de aprobare :

– Pe bună dreptate. Fiecare o să lupte cu mai multă rivnă pentru moșia lui, decît pentru această noțiune abstractă „Polonia Mare”.

Potocki zîmbi ironic.

– Dar cu Moscova cum mai stăm ? întrebă Edward.

Zîmbetul pieri de pe buzele lui Potocki.

- Cu Moscova va fi război mare. Piłsudski doarme și visează drumul napoleonian... Fie și numai pînă la Smolensk, dacă nu pînă la Moscova.

De astă dată zîmbi Edward.

- Nu credeți oare că este cam de prost augur această comparație istorică?

- Nu! Atunci a fost altă situație. Credeți-mă, cei din Varșovia nu sînt chiar atît de proști. Moscova este strînsă într-un cerc de fier, iar Piłsudski este îndeajuns de șiret ca să profite de asta și să-și taie pentru Polonia o bună bucată de carne rusească. Păcat numai că n-avem destul praf de pușcă pentru un război mare... Și tocmai acum vine și problema Ucrainei.

- Da, conte, ați promis că mă veți informa...

- Nu știi cum e? Te-apuci de-o treabă, dar trebuie să te mai uiți și-n jur, la celelalte. Ce știți despre Simon Petliura?

- Mai nimica. În afară de faptul că acest individ e acuma în fruntea așa-numitului directorat al Ucrainei¹, răspunse Edward.

Potocki își căută ceva prin buzunare.

- Trebuie să vă povestesc despre acest om. Veți avea doar de-a face cu el. Acum bandele lui au invadat aproape întreaga Volinie și Podolia. Acolo roșii sînt risipiți grupuri-grupuri, prin diferite locuri... Uite! Potocki scoase din portofel o foaie de hîrtie împăturită în patru. E o scurtă caracterizare pe care prințul Sapega m-a rugat să v-o transmit. E copia unui raport al agenturii noastre din Kiev.

¹ Guvern naționalist contrarevoluționar, înființat la 14 noiembrie 1918 de către liderii partidelor burgheze și mic-burgheze ucrainene, în frunte cu agenții imperialismului străin Vinnicenko și Petliura, în scopul de a camufla ocuparea Ucrainei de către imperialiștii anglo-francezi și a pregăti campania împotriva Rusiei Sovietice. În februarie 1919 a fost alungat de la putere de către muncitorii și țărani ajutați de Armata Roșie. (N. ed.)

Edward luă foaia:

– Mi s-a vorbit despre el încă de cînd eram la Ministerul de Război, la Paris. Acest aventurier l-a cam dus pe generalul Tabouis anul trecut, cînd mai exista în Kiev așa-numita Rada centrală¹.

– Exact. Citiți. Portretul este destul de reușit.

Edward citi cu jumătate de voce :

„Figura lui ovală, cu trăsături regulate, nu atrage prea nimic atenția... Ochiul lui cenușiu – înfundat adînc în orbite – parcă se ascund, evitînd privirile. Fălci puternice, gură senzuală, cu buza de jos puțin lăsată ca de oboseală, bărbie groasă, urechi mari, ușor depărtate de cap – nimic care să exprime energie, îndrăzneală, putere de voință, adică tocmai ceea ce caracterizează un conducător. Ne-fiind de o inteligență extraordinară, înclină mai curînd spre intrigi decît spre mari combinații politice. Petliura este deosebit de priceput în pregătirea micilor „evenimente” subversive, în ducerea simultană a două acțiuni de sens opus, în hotărîri rapide, neașteptate nu numai pentru adversari, dar chiar pentru prietenii săi. Egoist, vanitos, pune întotdeauna interesele personale mai presus de îndatoririle de serviciu. Avînd la bază o cultură mediocră, el a rămas un om de rînd, în sensul cel mai îngust, cel mai urît al cuvîntului.”

Edward îl privi cu înțeles pe Potocki, apoi continuă să citească :

„Petliura s-a născut la Poltava, în 1877, într-o familie de cazaci înstăriți, și a învățat într-unul din acele seminarii în care se pregătea mișcarea ucraineană naționalistă. Revoluția din 1905 l-a găsit în aripa de dreapta a partidului social-democrat. E un publicist neînsemnat, chiar în compa-

¹ Organizație contrarevoluționară a naționaliștilor ucraineni creată la Kiev, în aprilie 1917, de blocul partidelor și grupărilor burgheze și mic-burgheze. După victoria Revoluției din Octombrie, Rada a refuzat să recunoască Guvernul Sovietic. În ianuarie 1918, puterea Radei a fost doborâtă. (N. ed.)

rație cu nivelul intelectualității ucrainene de atunci, ale cărei forțe erau extrem de sărace. Articolele lui, care mai târziu au apărut adunate într-un volum, ne permit să-l judecăm astfel. A scos la Kiev o revistă săptămînală, *Cuvîntul*, iar mai târziu, la Moscova, revista *Viața Ucraineană*, care la începutul războiului a publicat o declarație de credință țarului. De aceea, Petliura n-a văzut frontul. A fost mobilizat undeva, în spatele frontului, într-o muncă administrativă, unde a așteptat liniștit ca operațiunile militare să ia sfîrșit. În iunie 1917 a ocupat postul de secretar general pentru afacerile militare în cadrul Radei centrale. A început să-l imite pe Kerenski, copiîndu-l în totul, chiar în gesturi și în atitudini. Petliura apare ca orator la mitingurile soldaților, imitînd, după exemplul lui Kerenski, tradiționala poză napoleoniană. După alungarea Radei centrale din Kiev de către muncitorii și soldații răsculați, Petliura devine unul dintre cei mai activi partizani ai luptei nemiloase împotriva bolșevicilor și ia conducerea grupărilor din extrema dreaptă ale Radei centrale. La începutul anului 1918, Petliura își schimbă radical orientarea franceză cu cea nemțească și se întoarce în Kiev cu un tren regimentar al armatei germane de ocupație. Aici capătă un post destul de bun pe lîngă hatmanul Skoropadski, dar în curînd se ceartă cu el și, ca urmare, e arestat provizoriu. Mai târziu folosește cu multă dibăcie această împrejurare, dîndu-se drept „luptător” împotriva nemților și al hatmanului, pe lîngă care se lîngușise pînă acum cîtva timp. În directorat e de extremă dreaptă, el fiind de fapt stăpînul atotputernic aici, iar nu Vinnicenko. Și-apoi, plecarea lui Vinnicenko fiind hotărîtă, Petliura urmează în mod firesc să-i ia locul. În prezent, acest aventurier și demagog utilizează mișcarea partizanilor, atît împotriva nemților, cît și împotriva moșierilor, pentru scopurile sale carieriste. Nu se dă în lături de la nimic și își aruncă-n dreapta și-n stînga lozincile : «Pentru Ucraina independentă !» «Jos cu panii polo-

nezi !», iar pe partea cealaltă : «Jos cu muscalii !», și așa mai departe. Agenții noștri de pe lângă statul-major al lui Denikin ne informează că Petliura a trimis generalului Denikin un emisar, oferindu-și serviciile. Dar, după câte s-a auzit, Denikin n-a binevoit să aibă de-a face cu el. Credem că Petliura poate fi cumpărat printr-o remunerație corespunzătoare, materială și morală, și că va servi Statul Polonez, bineînțeles cu condiția unui control riguros, avînd în vedere că acest om poate să-și vîndă orice stăpîn, în orice moment, dacă asta îi va aduce avantaje.

Rugăm ca aceasta să se ia în considerație la Varșovia. Repetăm, Petliura poate să servească Polonia, dar după o prelucrare corespunzătoare. Deși armata lui, care-i formată numai din țărani, este pornită împotriva noastră, atamanul lor și-a dovedit de cîteva ori capacitatea de-a întoarce pe dos întreaga sa politică. Unicul dușman cu care Petliura va lupta într-adevăr sînt bolșevicii, pe care-i urăște și pe care umblă să-i nimicească cu o rîvnă lăudabilă. Socotim că acum este momentul cel mai potrivit pentru a ocupa cel puțin guberniile Volinia și Podolia. Trebuie să folosim împrejurarea că Rusia își încordează acum toate forțele pe celelalte fronturi. Să nu uităm că ne va fi mult mai greu s-o facem mai tirziu, cînd regimentele de partizani roșii se vor uni într-o armată unică. Trebuie s-o facem fără să se observe, respingînd detașamentele petliuriste spre sud și, în timp ce petliuriștii se vor mai îndeletnici acolo cu prădăciunile și cu pogromurile evreiești, noi vom putea curăți partea de nord a Voliniei de bandele lui și vom restabili dominația Poloniei.”

Edward puse scrisoarea pe masă.

– Bine, aceasta ne convine și nouă, spuse el după o clipă de gîndire.

– Va să zică, și dumneavoastră sînteți de acord cu noi ? se învioră Potocki.

– Da.

– Acum înțelegeți care trebuie să fie politica noastră : cită vreme avem forțe puține, să lucrăm mai domol, smulgind județ după județ Rusiei și Ucrainei. Acolo, în Bielorusia, ei aproape că nu au armată. Deocamdată n-o să declarăm război Rusiei, dar vom profita de orice ocazie ca să izgonim unitățile roșii afară din Bielorusia și din Lituania. Pentru asta, ministrul Afacerilor Externe, pan Wasiliewski, a și pornit o campanie de presă împotriva guvernului sovietic. Din fericire avem și un motiv binecuvîntat !

– Care ? întrebă Edward.

– Cei de la Moscova au anulat privilegiile diplomatice ale panului Żarnowski, pe care ambasadorul consiliului de regență – Lednicki – l-a lăsat ca locțiitor al său la Moscova. Wasiliewski a și stîrnit zarvă, învinuindu-i pe bolșevici de încălcare a dreptului internațional, și le-a trimis două ultimatumuri, cerînd imediata repunere în drepturi a panului Żarnowski și restituirea arhivei legației.

Edward îl privi mirat pe Potocki.

– Nu vă supărați, dar n-am înțeles. Żarnowski a fost de fapt reprezentantul ocupanților germani și nu al Poloniei, nu-i așa ? Însuși guvernul nostru a declarat consiliul de regență în afara legii !

Potocki rise.

– Noi înțelegem foarte bine. Așa este. Cine nu știe în Polonia că în consiliul de regență se adunaseră toți lacheii nemților, care le vindeau Polonia cu „de-amănuntul și cu ridicata” ! E adevărat, de asemenea, că ei au fost declarați în afară de lege. Pe baza acestei hotărîri, Moscova i-a contestat lui Żarnowski imputernicirile plenipotențiare de ambasador. Iată însă că diplomații noștri au găsit pretextul să țipe despre încălcarea dreptului internațional, oricît ar rămîne asta de neînțeles pentru o minte sănătoasă. Totul e să găsești un motiv. Ziarele noastre au și pornit să urle că bolșevicii jignesc onoarea Poloniei, că îi arestează pe trimișii ei și așa mai departe... Asta va ațîța opinia pu-

blică și va servi într-un fel și de justificare agresiunii noastre pe frontul bielorus.

Edward făcu o mișcare, ca să-și găsească o poziție mai comodă.

– Bineînțeles că față de un alt stat, așa ceva ar fi absurd, dar în lupta cu bolșevicii toate mijloacele sînt permise ! Se uită la ceas. M-da ! Am poruncit șefului de jandarmi să execute în noaptea asta nouăsprezece bolșevici pe care-i avem închiși. Îmi permiteți... trebuie să telefoniez la statul-major.

Potocki se sculă în picioare.

– Ne mai vedem miine înainte de plecare ? întrebă Edward.

– Nu cred. Plec dis-de-dimineață. Vă rog să țineți o strînsă legătură cu mine.

– Vă promit. Fiți cu băgare de seamă pe drum !

Ludwika asculta chinuită bătăile pendulei.

– Jesus-Maria ! Ce noapte îngrozitoare ! șopti ea.

Nu putea să adoarmă. Noptile din urmă, Edward dormise în biroul său. Acum au fost instalați acolo ofițerii lui Potocki. Edward, desigur, va veni aici. Nu dorea să-l vadă. Ce-ar mai fi avut să-și spună ? Și iată că acum va veni la ea ca soț... O nouă discuție... Se-nveli strîns în plapumă, auzind zgomotul ușii deschise. Edward avea cheia de la dormitorul ei.

Altădată dorea atît de mult aceste întîlniri. Acum însă ele îi aminteau că, de fapt, ea nu este decît sclava acestui om ; o sclavă îmbrăcată în mătăsurî, o sclavă care are dreptul să poruncească slugilor, să poarte titlul, să se creadă o mică domniță, și toate acestea numai pentru ca el să-și poată impune peste tot voința...

Cît de bine era înainte și cît de greu îi vine acum !

Edward intră în dormitor.

– Rămîn aici, spuse el, convins că ea nu doarme.

Ludwika tăcea. Edward se dezbracă și, după mișcările sacadate cu care-și desfăcea cureaua, ea simți că este înfuriat.

Se apropie de pat și, ridicînd plapuma, spuse stăpînîndu-se :

– Azi vreau să fiu cu tine...

Ludwika încercă să-și acopere umărul dezgolit, dar el apucă plapuma de-un colț și o trase în jos.

– Ce-nseamnă asta, Eddy ? Nu vreau să rămîi cu mine ! strigă Ludwika jignită.

– Dar eu vreau !

Se așează pe marginea patului și-i puse mina pe sîn.

– Pleacă de-aici, Eddy ! Nu pot să te sufăr... Pleacă ! se apăra ea.

– Ascultă, Ludwis, sînt sătul de toate astea ! Nu cumva crezi că am să dorm de-acum încolo numai pe divan, așteptînd să-ți intru din nou în grații ? Acest sport nu e pe gustul meu. Hai mai bine să ne-mpăcăm !

Se plecă spre ea... Ludwika îl îndepărtă cu mîinile.

– Lasă-mă !

Dar apropierea trupului ei, pe jumătate dezgolit, îl ameți pe conte. Cu ușurință îi dădu mîinile deoparte, și Ludwika îi aparținu cu forța... Apoi, întorcîndu-se cu spatele spre ea, adormi îndată.

Ludwika plîngea... Se simțea jignită. Plîngea cu atît mai amarnic, cu cît își dădea seama că e lipsită de voință, incapabilă să răspundă la silnicia lui grosolană altfel decît plîngînd.

Se gîndea cu silă la Edward. Cum poate să mai doarmă după ce-i jignise mîndria ei de femeie ? Cum poate să aibă sufletul împăcat, cînd la porunca lui, în noaptea asta, vor fi împușcați atîția oameni ? Se trase cu dezgust la o parte, pînă la marginea patului, și-ncet, cu teamă să nu-l trezească, se dădu jos și trecu în budoarul ei. Acolo, așezîndu-se pe colțul divanului, plînse îndelung, pe-nfundate.

Adam, abia întors din gardă, își bea ceaiul rece. Nevas-tă-sa și Helia dormeau. Pavilionul era din nou ticsit de străini – dormeau aci cei douăzeci și trei de oameni din garda contelui Potocki.

Mesteca posomorit, mușcînd dintr-un codru de pîine, și privea, fără să vadă, înainte.

Cineva bătu-n geam. Adam se sculă anevoie și se duse să deschidă ușa.

În prag stătea Franciszka. Abia se întorsese din oraș.

Tăcut, o lăsă să treacă în odaie, închise ușa după ea și-o întrebă cu voce surdă :

– Ei, ce mai este ?

Franciszka își smulse nervos basmaua udă de pe cap.

– Nimic ! răspunse ea cu vocea stinsă. Nu l-am văzut. Nu m-au lăsat !...

Adam stătea în fața ei, cu capul plecat, cu bucata de pîine în mînă.

– Te-au căutat aici...

– Pentru ce ? întrebă cu ură Franciszka.

Lui Adam îi tresăreau mușchii obrazilor. Își feri privi-rea și rosti :

– Tata te-a chemat să-i faci patul lui Potocki...

Franciszka suspină adînc, parcă-i venea greu să răsuflă.

– Să-i fac patul ?... Simțea că o-neacă ceva în gît. Se uită cu dispreț la Adam. Și tu ce i-ai spus ?

– Că ai să te duci... cînd te-ntorci.

Ochii mari, cenușii, ai Franciszkăi se-nverziră. Ceva săl-batic, nestăpînit, se aprinse-n luminile lor.

– Sînteți niște ticăloși !... Toți... șopti ea, plină de ură. M-auzi ? Ticăloși ! Și tu, și tat-tu..., lua-l-ar moartea de hodorog bătrîn.

Adam se dădu speriat la o parte,

– De ce n-ai trimis-o pe Helia ?

– Ea nu știe... mormăi el zăpăcit.

– Las' că știe ! A-nvățat-o porcul ăla de Władisław ! Ne-ați vîndut pe toate aici... Norocul tău că Barbara te

nu-i frumoasă, altfel s-ar fi culcat și ea cu toți care-ar fi poftit !...

- Ce ? Ce spui ? !

- Întreab-o pe Helia, o să-ți spună ea... Ce soartă blestemată m-a mînat aici !...

Adam o privea fioros.

- Ce te zgîiești la mine ? Poate-l spînzură chiar acum pe frate-tău și tu, ca un cîine, îi păzești pe conți, ca să nu le bage careva din greșală cuțitul în burtă ! Slugoi blestemat !

Și, imbrîncindu-l, fugi în tindă.

Adam, înveninat de cuvintele Franciszkăi, o trezi brutal pe Helia.

CAPITOLUL X

Stăteau toți trei în locuința de lîngă castelul de apă, tulburați și înfiorați, ascultînd cum se-ntetesc împușcăturile. Acum, văzduhul clocotea în apropiere de gară. În furtuna asta, mereu crescîndă, de sunete, se simțea îndîrjirea luptei. Andri încremenise cu mîinile strînse la piept.

- De ce ne-au lăsat aici ? Cum se poate una ca asta ? Eu să stau aici și să aștept, care pe care ? Ce mă cred ei pe mine, un om bun de nimic ? murmură el cu amărăciune.

Jadwiga, care stătea alături, îl atrase spre ea și, ca o mamă, încercă să-l liniștească.

- Ei, ce să-i faci ? Așa e porunca, să rămînem aici.

Olesia tăcea. În curte se auziră voci și, după cum i se păru lui Andri, sforăitul unui cal. Olesia îl apucă pe Andri de umăr.

- Andri, ce-i asta ? !

„Dacă sînt polonezi ? ! S-a dus totul...”, gîndi Ptaha. Simți un fior rece în spate, și inima i se strînse.

Cineva bătu în uşă. Andri se repezi într-acolo, răsturnind un taburet. Aci, rezemat de perete, se afla toporul.

– Grigori Mihailovici, eu sînt, Sciabel. Deschide !

– A, Sciabel ! strigă Olesia, bucuroasă, şi alergă şi ea spre uşă. Sînt ai noştri... Deschid îndată ! şi trase zăvoaiele.

– Cine-i ? încercă Andri s-o oprească.

– Iată-mă şi pe mine, răspunse un om înalt, pe care nu-l putea vedea.

– Ai noştri au plecat, îl dojeni Olesia.

– Aud şi eu ! Am întîrziat, c-a trebuit să ne tocmim cu ăia de la Holmeanka. Voiau să trimită solie la Mogielnicki. Dacă nu te-atingi de noi, cică, nici noi nu-ţi facem nimica. Pînă i-am convins, a trecut timpul. Aprinde lampa, Olesia, îi zise Sciabel, scăpărînd un chibrit.

O clipă, îl zări pe Andri.

– Cine este ? întrebă el cu neîncredere.

– E Andri, spuse Olesia şi se-ncurcă, nici ea nu ştia de ce. L-a lăsat tata aici.

În urma lui Sciabel, intră în odaie un ţăran scund şi lat în umeri.

– Bun găsit, gazdelor !

Sciabel îi strînse mina Jadwigăi.

– ăsta-i Evtihi Saciok, din Sosnovka, arată el cu capul spre ţăran.

Olesia puse lampa aprinsă pe masă şi se grăbi să astupe geamul.

– Mai sînt cu noi vreo cincizeci de oameni din Sosnovka şi vreo treizeci din Holmeanka. Trebuie să le dăm arme, zise Sciabel.

Jadwiga îl luă deoparte.

– A spus tovarăşul Rajewski c-o să arunce din mers, lingă riu, cartuşe pentru voi. Şi-a mai lăsat vorbă să vă duceţi cu detaşamentul spre conacul lui Mogielnicki. Astfel veţi opri acolo o parte din soldaţii legiunii, pînă ce ai

noștri vor cuceri orașul. Căutați și ocupați în primul rînd ferma. Acolo se află caii nemților !

Sciabel se-ntoarse repede către Saciok.

– Luăm acum armele și pornim spre fermă. Spune-le flăcăilor c-o să dăm acolo de niște cai pe cinste...

– Așa da !... se bucură Saciok. Caii mei nușce-au, c-au început să șchioapete... și vezi, o pereche nu mi-ar strica de fel...

– Bine, bine ! Haidem. Auzi ce-i în oraș ? Nu-i timp de pălăvrăgeală...

Ieșiră în curte, unde-i așteptau țăranii. Ptaha îi spuse hotărît Jadwigăi :

– Plec și eu cu ei !

– Cum să pleci ? Dar mîinile ? întrebă Jadwiga, neștiind ce să mai spună.

– Și pe noi să ne lași singure ? Strașnic apărător !... Află că merg și eu. Nu rămîn singură aici, pentru nimic în lume ! se îndirji Olesia.

– Atunci, trebuie să plec și eu, spuse Jadwiga încet.

– Da, da... plecăm toți o dată. Nu vreau să rămîn. Mi-e frică aici, se-ncăpățîină Olesia.

– Unde vrei să te duci ? Acolo e război, spuse Andri rușinat.

– Și ce dacă e ! Nu-i așa, Jadwiga Bogdanovna ? Luăm cutia cu pansamente și dăm ajutor, dacă e cineva rănit.

Andri nu mai știa ce să răspundă :

– Și pe urmă ce-o să-mi spună mie Grigori Mihailovici ?

– De ce să-ți spună ție ? Răspund eu. Hai, Jadwiga Bogdanovna.

Jadwiga tocmai își lua paltonul pe ea.

– Olesia, desfă-mi pansamentul de la mîna dreaptă !

– Cum s-o desfac, e opărită toată.

– Numai două degete, ăsta și ăsta, ca să pot trage.

– Nu ți le desfac, ești numai carne vie...

Andri se apropie de Jadwiga.

- Te rog pe dumneata să-mi dezlegi mîna ; altfel rup pansamentul cu dinții.

Jadwiga se uită la el cîteva clipe, apoi se apucă tăcută să desfacă pansamentul.

- Nu-l desfac de tot, uite ce-i pe mîna ta...

Sciabel intră din nou în odaie.

- Totul e în ordine : avem și cartușe, și arme. Pornim numaidecît... și ploaia-i gata să stea.

- Mergem și noi, spuse Jadwiga.

Ptaha fugi în curte și se-ntoarse cu o armă. Buzunarele hainei îi erau pline cu cartușe.

- Mi-ai adus și mie ? întrebă Olesia.

Pentru prima oară în acest timp se uitară unul în ochii celuilalt.

- Ție ? întrebă ei mirat și zîmbi.

Îi întinse arma lui și-ncepu să-i îndese cartușele în buzunarele jachetei.

- Te-nvăț numaidecît cum se-ncarcă. Apuci de-aici... așa... gata ! Apoi tragi spre tine... A sărit cartușul din încărcător, bată-l să-l bată ! Unu... cartușul a intrat în țeavă... Ochești... uite-așa. Acum apeși pe trăgaci și... o năpîrcă mai puțin pe lumea asta... Să ții patul puștii strins la umăr... Ia-o, mă duc să-mi fac rost și eu de una.

Cînd să plece, Andri își aduse aminte :

- Dar Vasiliok ? Ce facem cu băiatul ? Dădu fuga în bucătărie. Scoală, Vaska ! Scoală repede ! Trezește-te odată, bursuc ce ești ! Plecăm... Auzi ? Plecăm... Închide ușa după noi și dormi înainte... Ne-ntoarcem degrabă...

Vasiliok, somnoros cum era, nu-nțelegea nimic. Andri îl împingea spre ușă.

- Trage zăvorul și culcă-te.

Vasiliok clipea, mormăia nu știu ce, dar în cele din urmă tot înțelese că trebuie să-nchidă ușa și să se culce. Așa și făcu.

Sciabel ocupă ferma fără nici o împușcătură. Atacul lor căzu ca o lovitură de trăsnet. La conac, Edward îi înar-

masc pe toți cei care erau în stare să țină arma în mână și pornise spre oraș. În palat rămăsese numai contele Potocki cu garda sa. Auzind însă împușcăturile ce veneau dinspre fermă, Edward se-napoie.

„Ce-i asta ? se gîdea el. În oraș sînt lupte ?... Dracu știe cine cu cine se luptă ! Să se fi obrăznicit oare nemții ? Ei, dar la fermă cine-o fi ?” Dădu ordin să fie încercuită.

Potocki îl întîmpină la poartă. Era călare.

– Ce credeți, conte ? Ce să fie asta ?

– Nu știu. Legătura cu orașul e întreruptă.

Dinspre fermă se auzeau împușcături răzlețe. Mogielnicki nu se-ncumetă să se ducă acolo noaptea. Hotărî să aștepte dimineața, neîndepărtîndu-se de conac nici măcar cu un pas.

La fermă, între timp, lucrurile nu mergeau bine de loc.

După ocuparea ei, vrînd să-mpartă caii pe loc, cei de la Holmeanka începură a se ciorovăi cu oamenii din Sosnovka.

– Noi am intrat primii în ogradă, caii-s ai noștri ! striga un țăran înalt din Holmeanka, călare pe unul din caii nemților și trăgînd alți trei de căpăstru.

Saciok sări la el :

– Lasă caii, n-auzi ? Zi bodaproste că ai primit unul. Ce mai vrei ? Să-i iei pe toți cu japca ?... Ai mei sînt betegi de picioare, iar tu te repezi...

Peste tot, la fermă, oamenii se certau pentru cai. Scia-bel se afla în lanțul care deschisese foc asupra conacului. Auzind că împușcăturile se tot răresc, își dădu seama că o parte din țărani pleaseră. Se repezi spre poarta fermei.

– Hei, băieți, ce-i cu voi ?

Dar nu-l mai asculta nimeni. Pe alocuri, oamenii se băteau cu patul puștii. Țăranul înalt din Holmeanka îi ațîța pe ai lui.

– Puneți mîna pe cai și haidem acasă ! Lasă-i pe ei să se descurce singuri... Ce să ne băgăm noi în bucluc ? Hai-

deți acasă. Iar care ne-o sta împotrivă, trageți cu pușca-n el !...

Sciabel își dădu seama de primejdie, dar era prea tirziu.

– Stați, măi fraților ! Încotro ? Păi așa ne-a fost vorba ? Se cheamă că ne vindeți, hai ?!

– Ferește din drum ! La o parte ! răcni la el omul cel înalt din Holmeanka.

– Să ne dea caii ăștia din Sosnovka, atunci rămânem... că pe noi ne-a despuiat de tot Mogielnicki... cel puțin cu atita să ne alegem...

– De ce atita vorbă ? Haideți acasă, băieți ! Că dacă ne înconjoară aici, ne pierdem și capul...

Îl îmbrînciră pe Sciabel la o parte.

Ptaha abia avu timp s-o ferească pe Olesia de copitele cailor.

Biciuind caii, înjurînd de mama focului, izbindu-se unii de alții, cei de la Holmeanka trecută în galop pe lângă ei și peste o clipă nu se mai auziră.

De cum au răsunat primele împușcături, nemții au prins viață. Feldwebelii fugeau de-a lungul eșalonului. Se auzeau comenzi scurte. Cînd împușcăturile se întetiră și începură să se apropie de gară, lângă vagonul de pasageri în care se afla comandamentul eșalonului, gornistul sună alarma.

– Doamne colonel, un militar care zice că-i ofițer polonez dorește să vă vadă.

– Să intre, porunci colonel Pflaumer.

– Am onoare să mă prezint : căpitan Wrona.

– Cum se explică împușcăturile astea ? îl întîmpină colonelul amenințător.

– Să vedeți, domnule colonel. În oraș a izbucnit o răscoală bolșevică. Ne-au dat un ultimatum : să nu ne amestecăm în acțiunile lor. Vor să dezarmeze eșalonul dumneavoastră, iar pe ofițeri să-i impuște. Am luptat toată noaptea, iar acum sîntem nevoiți să vă cerem ajutorul... Am

făcūt totul ca să prevenim această răzmeriță. Dar sîntem sleiți de puteri și nevoiți să părăsim orașul.

O rafală de împușcături lîngă gară păru să-i confirme spusele. În jurul colonelului se afla un grup de ofițeri germani, cu căști de oțel.

Lanțuri dese de nemți, împrăștiați în trăgători, stăteau culcați de-a lungul rampei gării de mărfuri; alți soldați manevrau pe vagoanele-platformă pe lîngă tunuri și mașina blindată.

— Așa-a... strecură Pflaumer printre dinți și scuipea mîncul de țigară. Vor să ne dezarmeze? O să vedem noi...

— Bincînteles, domnule colonel, dacă interveniți dumneavoastră, nu mai rămîne nici urmă din toată pleava asta.

Printre ofițeri, Wrona îl recunoscuse pe Schmiltke.

Locotenentul îi spusese la ureche ceva colonelului.

— Iertați, care-i numele dumneavoastră?

— Căpitan Wrona, îi suflă Schmiltke la ureche.

— Aha! Atunci vom interveni negreșit. Fiți bun și duceți-i pe soldații dumneavoastră acolo, spuse el arătînd cu mîna spre stînga. Începem imediat operațiunea. Tunurile jos! Dați jos mașina blindată! Domnule președinte al consiliului de regiment, explicați-le soldaților pentru ce luptăm.

Spre ziuă, orașul fusese ocupat de muncitori. Sciabel se-ntărise puternic la fermă, immobilizîndu-l pe Mogielnicki la conac.

Dar în clipa cînd să obțină victoria deplină, dinspre gară bubuiră salve puternice de tun. Dintr-acolo, orașul era împrôșcat cu foc și oțel. Vreo cincisprezece mitraliere se porniră pe lătrat, toate deodată.

Nemții începură să înainteze spre oraș.

O oră-ntreagă s-a împotrivit Rajewski, apărînd fiecare colț de stradă. Dar pe străzi circula mașina blindată, invulnerabilă, îndreptîndu-și focul mitralierelor prin curți și fundături.

- E-eh ! Să fi avut o bombă ! turba Ciobot.

Răsculații se retrăgeau, lăsînd stradă după stradă. Iar lanțurile verzi-cenușii ale nemților inaintau mereu, metodic și calculat. Tot așa de metodic bubuiau și cele patru tunuri din gară, bombardînd orașul cu obuze grele.

- Ei, Zygmunt, reiese că am pierdut partida, spuse Kovallo, pășînd alături de Rajewski.

- Da, de asta m-am temut mai mult ca de orice altceva. E o provocare la mijloc... Metelski a vrut ieri să ia legătura cu consiliul regimentului, dar vîndutul ăla de președinte l-a amenințat cu arestarea. Acum trebuie să ne cruțăm oamenii ; ne vom retrage spre Sosnovka. Trebuie să plecăm cît mai repede din oraș pînă-n zori, altfel ne încercuiesc aici...

Ceața dimineții plutea deasă peste oraș. Ultimele lanțuri de muncitori părăsiră suburbia.

Sciabel ciuli urechea.

- Să știi că ai noștri părăsesc orașul... Auzi, acum trage din suburbie. Se vede că s-au amestecat nemții în luptă. Atunci trebuie să ne retragem și noi, pînă nu se luminează de ziuă... De-ar fi fost aici și oamenii de la Holmeanka, am fi putut să ne mai răfuim cu ăia de la moșie, dar așa, n-avem încotro. Spune-le că ne retragem, se-ntoarse el spre Saciok.

- Să dăm foc fermei ?

- De ce să-i dăm foc ? Tot a noastră o să fie, le interzise Sciabel. Puneți șeile pe cai.

- Dar cu femeile cum rămîne ? bombăni nemulțumit Saciok.

- Să incalece și ele.

- Am pregătit o căruță cu ceva lucrușoare ; una din ele poate să meargă aici.

Sciabel o ajută pe Olesia să-incalece.

- N-ai să cazi ? o întrebă el, întinzîndu-i friul.

- Nu, am mai călărit la noi, la țară.

- Ia și arma în bandulieră. Măi, ce mai ostaș-crou a ieșit din tine! glumi el, dar îndată se întunecă la față.

Ptaha călărea alături de Olesia. Tot i se părea că fata ar putea să cadă...

Peste o jumătate de oră se întâlneau cu cei care se retrăgeau din oraș.

Edward Mogielnicki se duse la gară ca să-i mulțumească personal colonelului Pflaumer pentru ajutorul dat.

- Cu ce vă pot fi de folos? Spuneți, și voi face tot ce-mi stă în putință.

Dar colonelul Pflaumer nu voia nimic.

- Mulțumesc. Avem tot ce ne trebuie. În urma noastră vine însă regimentul de infanterie „Frankfurt”. Domnul Schmoltke spune că fratele dumneavoastră se află în acest regiment. După cîte știu, ei au nevoie de alimente și îmbrăcăminte caldă... Vine iarna. Dacă-i veți ajuta pe ei, vă vom rămâne îndatorați.

- Bineînțeles, bineînțeles! îl asigură Edward. Poate domnul colonel îmi va permite să mulțumesc eroicilor lui soldați? Vreau să le dau cîte o sută de mărci fiecăruia...

- Asta se poate. Voi transmite amabila dumneavoastră propunere consiliului de regiment. Apropo, credem că vom rămîne aici pînă la sosirea regimentului „Frankfurt” și vă rugăm să nu ne faceți greutăți cu primirea pîinii de la brutărie.

Mogielnicki duse mina la cozoroc.

- Voi da imediat ordin să vi se aducă pîinea aici, la gară. Acum, permiteți-mi ca în numele doamnelor noastre și al întregii familii să vă invit, împreună cu domnii ofițeri, la o serată, care se organizează în onoarea dumneavoastră pe moșia strămoșească. Vom trimite trăsurile să vă ia.

- Mulțumesc, am să transmit această invitație ofițerilor mei. Dacă va fi liniște, venim.

Mogielnicki, cu statul său major, plecă.

- Trebuie să ne grăbim, îi spuse Mogielnicki lui Wrona, în drum spre oraș, altfel nu vom izbuti să le venim de hac. Trimite doi curieri la Zamojski. Să ia detașamentul său de la Pawlodz și să pornească încoace. Să-i spună din partea mea că, îndată ce terminăm cu nemții, îi ajut și eu să-i distrugem pe cei de la Pawlodz. Și dumneata pregătește tot ce trebuie la gară. Dacă planul nostru se va năruî, o să trebuiască să evacuăm orașul, și în cazul ăsta le deschidem nemților drumul. Cînd vor sosi cei de la Holmeanka, vezi să nu-i scapi din ochi și fii energic !

Potocki nu plecă în ziua hotărîtă. Îl reținuse răscoala izbucnită în oraș. După ce liniștea se restabili, în biroul lui Edward fu întocmit planul de dezarmare a nemților, propus de Potocki. Acesta, inflăcărat, își apăra atît de aprig planul, încît Edward n-ar fi putut să ridice obiecțiuni fără să fie învinuit de lașitate.

- Spuneți că e riscant ; dar ce se poate face fără risc ? Eu vă voi ajuta personal și sint convins că-i vom dezarma pe nemți ! spunea Potocki, foarte sigur de sine.

În timpul acestei convorbiri, părintele Hieronim îl anunță că a venit delegația din Holmeanka. Edward porunci să fie toți arestați.

- Îi spînzur ! Ne-au distrus ferma la Holmeanka, iar aici mi-au luat caii pe care i-am cumpărat ! strigă el.

În acest moment, Potocki interveni cu totul neașteptat :

- Îi puteți spînzura oricînd. Dar nu i-am putea utiliza oare pentru planul nostru ?

Edward îl privi surprins.

- Credeți ? Lepădăturile astea ?

- Ce-are a face ! Ce-are a face ! Lăsați să le vorbească părintele Hieronim. Spuneți-le că, dacă pînă astă-seară vor trimite cincizeci de oameni la gară și ne vor ajuta să-i dezarmăm pe nemți, vor primi o parte din pradă, bani și

iertarea contelui ! porunci Potocki, adresindu-se părintelui Hieronim. Vă pricepeți doar să aranjați astfel de lucruri...

Părintele Hieronim plecă, dar se-ntoarse curînd.

– Țăranii cer ca preamăritul pan să le spună aceasta personal.

Edward îl privi pe Potocki.

– Duceți-vă, duceți-vă ! Aceasta nu vă obligă la nimic. Edward se ridică.

Seara, cînd la conacul lui Mogielnicki se adunaseră aproape toți ofițerii nemți, Edward și Potocki, înconjurați de garda lor, plecară la gară.

Gazdele, împreună cu doamnele invitate în grabă pentru această serată, se ocupau în mod deosebit de musafirii nemți. Józef, întinerit parcă, nu economisea vinul.

Încetul cu-ncetul, nemții se familiarizară cu mediul.

Schmultke și Sonnenburg îi făceau curte Stefaniei. Iar vicleana poloneză le arunca nemților priviri șirete și ridea. Nimănui nu-i trecea prin cap ce se petrece în acest timp la gară.

Un soldat neamț, cu picioarele lungi cît două prăjini, fugea de la un vagon la altul și striga bucuros, deschizînd ușile :

– Grăbiți-vă să primiți suta de mărci ! Altfel te pomeniți că n-o să ajungă și rămîneți cu buza umflată ! Banii se distribuie în sala de așteptare de la clasa intii.

Vagoanele se goliră... O mare mulțime de soldați umple sălile de așteptare de la clasa intii și a doua. Un feldwebel neamț striga soldații pe nume, iar trei funcționari de la primărie eliberau fiecăruia cite o hirtie de o sută de mărci. Lingă mese era îmbulzeală, strigăte și sfadă : cineva promise de două ori banii și fusese descoperit.

În același timp, Dziobek, care tot mai duhnea dezgustător deși se îmbăiasc de trei ori, trimis de fiecare dată la baie de Wrona, îl ducea pe Vorobeiko, păzit de cîțiva jandarmi, la locomotivă.

- Urcă-te și apropic-te de eșalon. Cum cuplezi, dă-i viteză mare, ca eșalonul să iasă într-o clipă din gară. Il duci așa vreo patru verste și oprești. Și vezi, nu care cumva să... și il amenință pe ajutorul de mecanic cu revolverul.

- Dar o să mă omoare pentru asta !

- N-o să-ți facă nici pe dracu ! Urcă-te și dă-i drumul ! Și mai puțină vorbă, că-ți fac eu de petrecanie.

Vorobeiko se urcă pe locomotivă, blestemându-și zilele că rămăsese în gară.

Pe peron izbucniră strigăte sălbatic. Huruind peste schimbătorii de cale, mărind din ce în ce viteza, trenul trecu în goană prin fața gării și dispăru dincolo de depou.

Unii din soldați încercară să-l ajungă din urmă, dar, înțelegând repede zădărnicia încercării lor, se opriră.

Cei mai mulți dintre ei n-aveau arme ; numai subofițerii își mai păstrasera revolvele, iar unii dintre soldați - baionetele.

- Trădare ! Sîntem trădați ! răsunau de pretutindeni strigăte de revoltă.

Soldații, înfuriați, răsturnînd mesele cu bani, îi ciomăgeau pe bieții funcționari de la primărie, care n-aveau nici o vină.

Unul dintre ofițerii rămași în gară, un locotenent blond, cu ochelari, încercă să restabilească ordinea.

- Cei înarmați - în spatele meu, adunarea !

Era însă prea tirziu. Gara fusese încercuită de detașamentul lui Mogielnicki și oamenii lui Potocki. Iar drumul spre nord fusese tăiat de oamenii din Holmeanka, comandați de țăranul acela înalt, care urma în totul ordinele lui Zaremba, prezent și el cu douăzeci de soldați din legiunea poloneză.

Citeva salve îi făcură pe soldații nemți să iasă unul cite unul din clădirea gării, după cum li se ordonase.

Peste o oră și jumătate, nemții, dezbrăcați de mantale, ba cite unii și desculți, erau înconjurați din trei părți de polonezi și duși dincolo de gară.

– Atenție ! strigă Zarembo. Vi s-a ordonat să mergeți înainte fără să vă opriți o clipă. Las' că ajungeți în *Vaterland*¹ și pe jos, n-are nimic !

Nemții îi răspunseră printr-o tăcere mormintală.

Citeva sute de oameni mergeau tăcuți prin noroi, posomorâți, cu capul plecat, păstrînd în inima lor o ură nestinsă împotriva celor care-i înșelaseră...

– Ei, ce v-am spus eu ? exclamă Potocki încîntat, jucîndu-și calul nervos. Acum, hai la domnii ofițeri. Cu ei vom fi ceva mai politicoși. Nu trebuie să uităm că s-au comportat destul de bine astăzi. Am să-i scriu prințului Zamojski să-i lase să treacă, fără nici un fel de violențe.

– Bineînțeles, se învoi Edward.

Eșalonul zbură dincolo de halta pustie, dar nu se opri nici la patru, nici la cinci verste, și peste o jumătate de oră intră în goană în stația vecină. Vorobeiko opri locomotiva și sări jos.

Din toate părțile veneau în fugă spre tren oameni înarmați.

– Ei, flăcăi, ce-i asta ? De unde a mai apărut garnitura asta ? Priviți, doi nemți ! Și aici, încă unul...

Îl înconjură pe Vorobeiko. Unul din ei, îndesat, cu barbă lată, cu benzi de mitralieră petrecute în jurul taliei, cu revolverul și cu grenada la briu, întrebă :

– Cine ești ? Răspunde ! Eu sint atamanul Bereznia.

– Așa, va să zică tot dintre răsculați ? se bucură Vorobeiko. Și eu care mă temeam să nu nimeresc iar în labele panilor. Dar iată că am nimerit la ai mei... V-am adus, tovarăși, o mașină blindată și patru tunuri. Acum știu c-o să-i treacă toate nădușelile pe pani... Noi n-am reușit.

¹ Patrie (în l. ger.). (N. t.)

Ne-am răsculat, i-am liberat pe tovarășii din închisoare, i-am făcut praf pe soldații din legiune și, cind să zicem și noi că-i bine, și-au băgat nemții nasul în treburile noastre. Un regiment întreg ! Bineînțeles c-am mîncat bătaie ! Ai noștri s-au retras spre Sosnovka și tocmai atunci a început o încăierare între nemți și leși. Leșii m-au luat pe sus ca să le scot din gară trenul ăsta german. Și atunci am tulit-o aici ! Uite-așa stau lucrurile, tovarășii !...

Oamenii din jurul lui Vorobeiko îl ascultau tăcuți.

– Nu cumva ești dintre bolșevici ? îl întrebă omul cel bărbos, care-și spunea Bereznia.

– De fapt, sînt comunist și membru de partid, răspunse Vorobeiko mîndru.

– Aha ! Comunist ! și bărbosul trase o înjurătură murdară. Apoi pe ăi ca tine îi omorîm ca pe niște păduchi ! Luați-l, băieți !

Vorobeiko își roti privirea zăpăcit.

– Dar cine sînteți ?

– Noi ? Petliuriști. N-ai auzit de așa ceva ? Jidănitul dracului ! rinji cu cruzime bărbosul.

– Va să zică sînteți din ăia, „contra“¹ ? spuse descurajat Vorobeiko.

– Poți s-o iei cum vrei ! Duceți-l dincolo de barieră și trimiteți-l la dumnezeul lor, la Karl Marx, spuse bărbosul, făcînd un gest cu mîna.

Cîțiva inși se repeziră la Vorobeiko și-l luară de acolo.

Ceilalți și începuseră să prade eșalonul.

– Hai să terminăm cu el aici. Ce să-l cărăm mai departe ? spuse unul dintre petliuriști.

Vorobeiko se uită cu jale-n jurul lui.

Dincolo de barieră se-ntindea cîmpul. Sufla un vînt rece. Vorobeiko se cutremură la gîndul că-l vor ucide aici, ca pe un ciine, și nimeni n-o să afle despre asta. Totul era atît de simplu...

¹ Expresie foarte des întîlnită în timpul războiului civil, prescurtare a cuvîntului „contrarevoluționari“, (N. ed.)

- Ești ortodox ? Fă-ți cruce că terminăm îndată cu tine, spuse liniștit unul dintre petliuriști.

- Dar pentru ce ? li scăpă fără voie lui Vorobeiko.

- A spus atamanul să-ți facem felul, înscamnă că meriți...

- Dar ce v-am făcut eu ? V-am adus un tren plin cu tot ce poștiți. Nu vă e rușine să omoriți un muncitor așa, netam-nesam ?

- Păi nu ești comunist ?

Vorobeiko se temea că-l vor împușca pe la spate și se tot întorcea cînd spre unul, cînd spre altul.

- Dar noi, muncitorii, sintem cu toții comuniști ! Ei, și ce-i cu asta ? Tatăl meu a fost toată viața argat. Pentru ce să mă omoriți ?

Unul dintre petliuriști spuse pe gînduri :

- Chiar, ce-ar fi să-i dăm drumul ? Ce să facem cu el ? ! Celălalt vorbi și el nehotărît :

- Ducă-se, dracu să-l ia !

Al treilea, care-și scosese arma de pe umăr, o puse la loc.

- Hai, șterge-o, dar vezi să nu te vadă atamanul ! Și să ieși din „comună”, mă nărodule, auzi !

- Dar nu-mi trîntiți una pe la spate ? întrebă deschis Vorobeiko. Că dacă-i așa, mai bine drept în inimă, să nu mă chinuiesc. Oricum o fi, o moarte are omul.

- Hai, hai, du-te !

Primii zece pași, Vorobeiko se tot întorcea, temîndu-se că au să tragă în el. Apoi o luă la sănătoasa peste cîmp.

Dimineata, incepu gerul. Băltoacele și bălțile prinseră pojghiță. În bojdeuca lui Tibulea, la Sosnovka, se adunase statul-major. Luară hotărîrea ca membrii Comitetului revoluționar să se întoarcă în oraș și să-și reia activitatea. Se vor inapoia și muncitorii care sperau că n-o să fie descoperiți. O parte din muncitori vor rămîne în detașamen-

tul lui Țibulca. Ceilalți vor porni la Pawlodz. Spre sfârșitul ședinței sosi din Holmeanka un țăran călare, cu o veste îngrozitoare : Mogielnicki dăduse ordin ca unsprezece oameni din Holmeanka să fie spânzurați în oraș, în fața primăriei.

Ceilalți primiseră cîte cincizeci de lovituri cu vergelele de fier, li se luaseră caii și fuseseră lăsați să plece acasă.

Patlai, Sciabel, Ciobot și o parte din muncitori încărcară mitralierele într-o căruță și o porniră spre Pawlodz. Stepovoi nu vru să se mai întoarcă în oraș și plecă și el cu ei.

Din cei șaiszeci de cai luați de la fermă, după multe rugăminți, Sciabel izbutise să capete de la țăranii din Sosnovka numai zece. Cînd căruțele, încărcate cu lăzi cu muniții și armele pe care le aveau încă de cînd cu retragerea din oraș, ieșiră din sat, Sciabel cu zece călăreți porni și el la drum.

– Să nu plîngeți după noi, fetelor ! Curînd ne vom întoarce și vom trăi în belșug și fericire, strigă el vesel, luîndu-și rămas bun de la Olesia și Sarra. Hotărîseră ca tinerii să rămînă la Sosnovka.

Unul după altul, Kovallo, Metelski, Jadwiga și Rajewski se întoarseră în oraș.

Kovallo se miră foarte mult găsind în pridvorul castelului de apă o femeie necunoscută, care trebăluia pe lingă un samovar.

„Ce-o mai fi și asta ?” se gîndi el.

Femeia zîmbi, zărindu-l.

– A sosit stăpînul casei, pesemne. Îți vine nu știu cum să gospodărești în casa altuia. Sînt mama lui Andreika, Maria Ptaha.

– Bună ziua ! Iată cum ne-a fost dat să ne cunoaștem. Kovallo îi strinse mina cu prietenie.

Mama lui Andri era o femeie înaltă, voinică și, ceca ce-l miră mult pe Kovallo, tină ră.

Cînd Rajewski intră în curte, o găsi povestindu-i aprîns lui Kovallo :

- Aşa că le-am spus : „Dracu ştie pe unde-o fi umblind ! Ce-i sînt eu, dădacă ? Slavă domnului : are şapteşpe ani. Nu răspund de el ! Dar dacă-l prindeţi, din partea mea, puteţi să-l jupuiţi şi de viu !” Iar mie, uite-aşa mi se stringea inima. Numai că mă gîndeam : „N-o să-l prindă ei ! Nu e Andri al meu din ăia care se lasă prinşi !”... Of, mult necaz am eu cu băieţii ăştia ai mei ! Cum e unul - şi ălălalt !... Cel puţin pe ăsta mititel pot să-l mai ating, dar cu ăl mare ce să mă fac, că-i mai înalt ca mine ?

Văzîndu-l pe Rajewski, tăcu.

Trecu o săptămînă. Iarna venise deodată. Jadwiga stătea la sora ei mai mare. Marcelina era vînzătoare la cooperativa poloneză. Avea o fire închisă, era bisericoasă şi nu ştiuse niciodată să se apropie de sora ei. Ca toate fetele bătrîne, avea ciudăţenii : în odaie ţinea şapte pisici. Le dăduse nume fistichii şi îşi petrecea timpul liber, îngrijindu-le. În fiecare duminică se ducea la biserică, şi preotul polonez avea o părere bună despre ea. Uneori mergea în vizită la menajera preotului - singura ei prietenă.

În seara aceea, ducîndu-se la ea s-o vadă, Marcelina n-o găsi acasă. Îi deschise chiar preotul, un om rotofei, simpatîc şi cu o chelie mare şi rotundă.

- Poştiţi, panna Marcelina, pani Wanda se-ntoarce îndată, o invită el. Ce mai e nou pe la dumneavoastră ? întrebă el, după ce Marcelina se aşeză cu modestie într-un colţ al salonului.

- Mulţumesc. Nimic nou. Doar că acum stau cu sora mea.

- Ah, aşa ! spuse el, ca să se afle în treabă. Dar de ce oare nu-mi aduc aminte de sora dumată ?

Marcelina lăsa ochii în jos.

- Nu prea vine la biserică, părinte.

- Aha, mi se pare că e văduvă, nu-i așa? Mi-aduc aminte, m-ați rugat astă-toamnă să fac o slujbă pentru soțul ei.

- Mulțumesc lui Dumnezeu, părinte, dar trăiește. S-a întors de curind.

- Așa!

Preotul se plimba prin cameră cu pași mărunți, o întreba prietenos de una, de alta, o compătimea. Era atît de bun, încît, mișcată, Marcelina îi povesti tot ce voia el să știe, tot ce o întreba.

- Așa, așa, draga mea! Nu-i nimic, draga mea, nu fi amărită! E trist, bineînțeles, chiar foarte trist că s-au despărțat de Dumnezeu. Dar mare e puterea lui! Se vor întoarce la el... Da, da! Ce vremuri zbuciumate trăim! rosti preotul îngindurat.

- Bună seara, părinte Hieronim! Iată că a venit și iarna cu zăpadă. Pofțiți, pofțiți în casă...

- Nu vi se par cam ciudate toate astea, părinte Hieronim?

- Da, fără îndoială, mai ales acum. Și spuneți c-o cheamă Rajewska?..;

Două zile de-a rindul, îmbrăcat civil, Dziobek o urmări pe Jadwiga. Noaptea îl schimba Kobylski. De două ori Dziobek avu ocazia s-o vadă la față. Își întipărise bine în minte trăsăturile acestei femei: frumoasă, robustă, cu căciuliță albă de lină, cu mersul mlădios și cu vorba plăcută și domoală. Putea s-o recunoască de departe. Îi dăduse la-nceput vreo treizeci de ani. Dar cînd o văzuse a doua oară, de aproape, mai adăugase cinci.

În comportarea acestei femei nu era nimic suspect. Jadwiga lucrase toată ziua într-un atelier. Seara, întorcîndu-se acasă, intrase într-o prăvălie. Apoi, pe la ora

nouă, se dusesse la doctor, la pan Metelski, și se-ntorsese acasă. Noaptea nu mai ieșise nicăieri.

Spre seara zilei a doua, Dziobek se plictisi de acest umblet inutil. Trecu deci unuia din agenții săi sarcina de-a o urmări, iar el se apucă de o cercetare amănunțită.

În curînd află că Jadwiga Rajewska locuise înainte pe o altă stradă și nu singură, ci cu fiul ei. Pretextînd că vrea să-și repare o pereche de ghete, îl vizită pe cizmarul Mihelson.

Treptat-treptat, firul începea să se descurce. De la Spielman, căpitanul Wrona află și el despre Sarra.

– Lipsește și fata cizmarului, și băiatul acestei Rajewska. Aici, pan șef, nu-i lucru curat !

Cînd Barankiewicz le comunică totul despre Rajmund Rajewski, cercetarea fu preluată chiar de Wrona.

A treia zi dimineata, Jadwiga se abătu pe la nevasta lui Patlai.

– Gata ! se bucură Dziobek.

Era prima probă directă. Pe nevasta lui Patlai, care fusese eliberată în timpul răscoalei, deocamdată hotărîră s-o lase în pace. Dar casa ei era supravegheată.

– Fii cu băgare de seamă, ai putea să compromiți totul, îl preveni Wrona pe Dziobek, care-i raportă cu lux de amănunte succesele lui. Deocamdată nu știi nimic.

A doua zi dimineata, Wrona primi două telefoane aproape în același timp : unul de la uzină, iar celălalt de la secția de jandarmi din gară.

– Astă-noapte au fost din nou lipite manifeste ale Comitetului revoluționar. Numai cîteva cuvinte : „Tovarăși muncitori ! Nu sîntem învinși. Ne-am retras doar pentru citva timp. Așteptați-ne, ne vom întoarce curînd. S-o știe și dușmanii noștri. Trăiască puterea muncitorilor și a țărănilor ! Președintele Comitetului revoluționar, Hmurii.”

Wrona puse receptorul în furcă și rămase pe gînduri. Apoi scoase din buzunar o cutie mică de tinichea, luă cu degetele din praful alb și trase cu deliciu pe nări.

Rajewski se opri în colțul străzii, lângă un magazin, așteptînd-o pe Jadwiga. Pe drumul acesta trecea ea, venind de la lucru. Trebuia să-i vorbească. Pînă atunci se văzuseră numai la Metelski. Sala de așteptare a medicului era locul cel mai nimețit pentru o întîlnire.

Alături de el stătea un om mic, îmbrăcat cu o scurtă călduroasă. După vechiul său obicei, cînd voia să nu atragă atenția trecătorilor că stă pe loc, Rajewski se-ntoarse cu spatele la vînt ca să-și aprindă țigara. Vîntul mătura de-a lungul străzii ninsoarea ușoară.

– Îmi dați voie ! ceru omul cu scurtă și scoase, cu degetele-i înțepenite de ger, un pachet de țigări ieftine.

– Poftim !

După accent, Rajewski cunoscuse că e polonez. Pe trotuar treceau oameni. Frigul îi făcea să se zorească. În vitrina geamului, Rajewski o zări trecînd pe Jadwiga. Ea nu-l observase. Omul cu scurta îmblănită plecă grăbit. N-avusesese timp nici să-și aprindă țigara.

Rajewski privi în urma lui și, trăgînd din țigară, fără grabă, porni după el. Astfel văzu că Jadwiga intră într-o brutărie. Omul în scurtă se opri lângă prăvălie. Rajewski se opri și el să citească un afiș. Cînd Jadwiga ieși, omul în scurtă o urmă. Rajewski trecu pe celălalt trotuar, pe lângă casa în care stătea Jadwiga, și nici măcar nu se uită în direcția ei.

Într-o ulicioară, omul cu scurta se tocmea fără grabă cu un birjar.

Rajewski continua să meargă, gîndindu-se mereu. Își simți gura amară și-și scoase țigaretul dintre dinți : lumase pînă la sfîrșit țigara, și țigaretul îi luase foc.

Privirea lui iscoditoare descoperi un om străin lângă casa doctorului Metelski.

În casa doctorului se afla șapirograful.

„Kovallo e acum la Metelski. A, iată încă o iscoadă. Ei bine, ăsta se comportă absolut ca un idiot. N-au avut încă timp să găsească oameni cu experiență !”

Rajewski mai merse două străzi și coti într-o ulicioară. Se convinse că nu era urmărit...

„Jadwiga, Kovallo, Metelski – care dintre ei fusese imprudent?” Pe nici unul nu-l mai putea preveni. „E clar – Jadwiga nu trebuia să vină în oraș...” Simți o greutate și o durere în inimă. „Jadwiga!” Se izbi cu umărul de-un stîlp de felinar și îndată își veni în fire. Grăbit, apucă drumul cartierului muncitoresc. Trebuia să-i prevină pe ceilalți...

Gnat Verba trecu pe la toți, sfătuindu-i să plece, cit mai repede, din oraș. Apoi, Rajewski îl trimise în oraș. Peste o oră se reîntoarse cu o veste tristă.

De cum se întunecă, Rajewski și Verba ieșiră din oraș. Un țăran, care se-ntorcea de la tîrg, îi luă în sanie. Nu se întîlniră în drum cu Sciabel, care o pornise spre oraș pe jos, lăsîndu-și călul în satul vecin.

Noaptea, în cartierul muncitoresc începură arestări în masă.

CAPITOLUL XI

Viscolca cumplit... Vîntul sfichiuia cu zăpadă ferestrele morii din pădure. Pădurea vuia, răscolită...

Lui Andri îi înghețase pină și inima. Se lipise cu spatele de-un stejar; stringînd carabina în mină și încordîndu-și vîzul pină la durere, privea în bezna nopții. Orice trosnet de crengi rupte părea să fie pași omenești. Ori de cîte ori se simțea obosit de această încordare nervoasă, Andri ocolea stejarul și-și odihnea ochii, privind ferestrele luminate ale vechii mori.

Luminile acestea îi vorbeau de viață, de oamenii care se adăposteau de furia viscolului în odăile călduroase ale morarului.

„Te pomenești că iar le-ndrugă Pșeniček verzi și uscate despre mine... Și Olesia poate ride... Las' să ridă!”

Fără să-și dea seama, Andri zîmbi. Un val de căldură

ii năvăli la inimă, ca de ficcare dată cînd se gîndea la Olesia. Oamenii spun că asta e dragoste. Fie și dragoste !

Andri stătea așa, furat de gînduri, de vise... Ce-ar fi să ajungă el un erou vestit ? Prin sate și cătune să se povestească legende despre el, numele lui să-i îngrozească pe dușmani, iar el, tînăr și cutezător, să galopeze în fruntea escadroanelor sale, curățînd pămîntul patriei de panii polonezi. Iar pan Barankiewicz, căutînd să scape din calea lui, o să-i spună nevesti-si, pisicii aceleia leșinate cu gitul subțire : „Păi e Ptaha, mama lui !... ăla care a fost fochist la noi la fabrică“.

Olesia o să-i urmărească și ea succesele și desigur că se va mîndri în sinea ei că acest flăcău, despre care vorbește o lume-ntreagă, i-a sărutat genunchii și i-a spus vorbe inflăcărâte... Și n-o să mai facă glume pe socoteala lui, iar el n-o să mai citească în ochii ei batjocura aceea abia ascunsă.

Și atunci... Olesia va privi la cel acoperit de glorie, și pentru prima oară va vedea el în ochii ei admirație și iubire...

Undeva, aproape de tot, trosniră niște vreascuri. Mîinile lui duseră singure carabina la ochi, și-un strigăt strident îi izbucni din piept :

- Stai că trag ! Cine-i ?

O siluetă înaltă și întunecoasă se mișcă înaintea lui, și o voce răgușită din cauza gerului spuse :

- Ei, cine-i aici, la moară ? Eu sînt Sciabel !

Andri lăsă carabina în jos. Recunoscuse vocea.

- Sînt eu, Ptaha ! strigă el.

Zări la cîtiva pași capul calului, iar călărețul, în cojoc și-n căciulă de oaie, se și aplecă spre Andri, ca să-l vadă.

- Unde să las calul ? Cine-i în casă ? Țibulea-i înăuntru ? întrebă Sciabel.

- Sînt toți acolo ! strigă Ptaha. Ce mai e la Pawlodz ?

- Vin din oraș... Acolo-i jale... Au arestat Comitetul revoluționar...

Ptaha se dădu speriat înapoi :

- Ce mai e și asta ?

Au discutat aprins pînă noaptea tîrziu. Vestea despre arestarea Comitetului revoluționar îi apăsă greu pe toți.

Scoțîndu-și cojocul, Sciabel spuse :

- I-a vîndut cineva ! I-au luat pe toți...

Sciabel nu știa că Rajewski a izbutit să plece la Pawlodz.

Mult, foarte mult timp, o tăcere apăsătoare domni în odaie. Obrăzul lui Rajmund se făcuse palid-cenușiu. Namila de Țibulea se trăgea posomorît de barbă. Privea undeva într-un colț, sub bancă, de parcă ar fi fost ceva acolo, în întuneric, care-i atrăgea privirile.

Cu capul pe genunchi, ca să-și ascundă lacrimile desperării, Olesia se trăsese într-un ungher, lingă sobă. Nu de mult risul ei argintiu îi înviorase pe toți. Cu ochii mari, larg deschiși, plini de groază și tristețe, Sarra îl privea pe uriașul Țibulea, cercînd în zadar să descopere în comportarea lui ceva care să-i dea o fărîmă de speranță. Dar fața partizanului din Sosnovka rămînea întunecată.

Ptaha, pe care Pšeniček tocmai îl schimbase din post, sări deodată de pe bancă și aruncă furios pe masă căciula lui turtită.

- Ce stați, moșnegilor ? Trebuie să-i scăpăm pe cei din Comitetul revoluționar ! Să izbim orașul cu tot detașamentul... Și s-a isprăvit cu ei ! Îi tăiem pe toți panii și-i scăpăm pe ai noștri !

Țibulea întoarse încet spre el capul său uriaș :

- Cu ce să-l izbești, sugaciule ? Mai bine ai sta liniștit acolo... mai deștept ai fi !

Andri sări ca ars :

- Cum cu ce să-i izbim ? Am spus doar : pornim cu tot detașamentul. Îi mobilizăm pe țăranii din sate. Și să nu mă faci pe mine sugaci că... ia vezi ! Nu mă uit că ai barbă pînă-n briu și-ți trag una că...

- Andri ! il mustră încet Sarra.

Ptaha își veni în fire. Saciok-mirii cu răutate.

- Mai încet, țincule ! Pentru asemenea vorbe poți să incasezi citeva vergele. Deși nu sîntem în armata țarului, dar comandantul e și la noi comandant, și dacă el spune ceva, trebuie să-l asculți și să-nțelegi. Cînd ai fi tu mai mare, poate că te alegem pe tine comandant, și atunci să te arăți cit ești de mintos.

- Cit despre vergele, las-o mai ușor ! mormăi Przygodzki. Ți-au mai rămas ceva apucături de feldwebel.

- Tovarășe Țibulea, nu ești deci de părere să atacăm orașul sau cel puțin închisoarea ? Mai bine zis, nu vrei să pornim cu tot detașamentul să-i scăpăm pe cei din Comitetul revoluționar ?

Țibulea se lăsă cu toată greutatea trupului său pe masă și tuși incurcat.

- Ce vorbă-i asta ? Am spus eu că nu vreau ? Dar cum să pornim ? Știți și voi - cincizeci de oameni călări, din care douăzeci cu arme, ceilalți cu puști de vînătoare... Hai să zicem că mai încărcăm douăzeci și cinci pe sâni. Vorbesc despre ai noștri, despre cei din Sosnovka, că-n celelalte sate nu prea-i rost să te bagi. Acolo-s de capul lor. Dacă, să zicem, i-ar presa legiunea poloneză, și-ar arăta și ei colții. Dar n-o să meargă nimeni să-i scape pe cei din oraș ! Asta nu cred s-o facă... În oraș e mai multă oaste decît sîntem noi. Cine are poftă să se arunce sub focul mitralierelor ?

- Va să zică, dai îndărăt ? il luă-n primire Sciabel, în-
tăritat.

Țibulea se cătrăni la față.

- Măi ! Da' aprigi sinteți voi, orășenii ! Credeți că bateți din palme și gata... Hai să zic că merg cu voi... Eu unul nu mă dau în lături... Țin minte binele pe care mi l-ați făcut. N-am uitat încă cine m-a scăpat de pani cînd erau să mă impuște ; dar celorlalți țărani ce le pasă de asta ? Apoi ascultați-mă pe mine, o să ne omoare ca pe

niște iepuri, pîn' la unul ; n-o să ajutăm pe nimeni să scape, și nici nouă n-o să ne mai rămînă capul pe umeri, iar eu, comandantul vostru, o să trebuiască să răspund pentru tot.

Sciabel i-o tăie scurt.

– Lasă, măi Țibulea, că știm noi. Asta-i basmul cu coșul roșu. Zi mai bine că sînteți slabi de ingeri, voi ăștia – partizanii. Dincolo de poarta ogrăzii nu mergeți să vă luptați ! Ce faceți, cum o potriviți, că tot aproape de muierile voastre rămineți ! Puțin vă pasă vouă de revoluție ! E-ch ! Șade-n voi mica burghezie, fir-ar ea de trei ori afurisită !

– Zău ? Noi sîntem burghezi ? se miră Saciok.

– Apoi ce alta ești ? îi strigă Ptaha. Cînd i-am scos pe ai voștri din închisoare, abia am scăpat cu viață. Iar acum, cînd panii ridică spînzurători pentru Comitetul revoluționar, voi : „Nu știu, n-am văzut !”

– Andri, nu e timpul de ceartă. Doar tovarășul Țibulea n-a spus chiar așa ! E drept, Emilian Zaharovici ? interveni Sarra, apropiindu-se de partizan.

Țibulea se mișcă greoi pe laviță și, virîndu-și din nou degetele în barbă, mormăi :

– Dacă-s burghez, apoi degeaba mai vorbim... Iar dacă veniți la mine ca tovarăși, apoi eu nu mă dau în lături să ajut... În oraș însă nu mă duc. Ne omoară ! pronunță el hotărît și răs-picat ultima vorbă.

– Atunci înseamnă că-i lăsăm pe ai noștri să moară ! spuse Sciabel cu voce surdă.

– Nu ! Cît trăim noi, n-o să se întîmple așa ceva ! sări Rajmund.

– Rajmund, dacă ei nu vor, pornim singuri, rosti Olesia indignată.

– Și eu merg... spuse încet Sarra.

– Nu ți-e rușine, Țibulea ? Îi lași pe copii să meargă la moarte ? nu mai putu să rabde Przygodzki.

-- Am spus : eu la oraș nu mă duc ! Cine are poftă, n-are decit să meargă... O să mai prindă ăia vreo șapte...

- Ia duceți-vă dracului cu toții ! strigă Ptaha, Haidem, fraților ! N-avem ce căuta aici ! Să mă toace ca pe varză și tot n-am să stau să aștept pînă ce îi spînzură pe-ai noștri ! Mai bine n-aș mai trăi pe lumea asta !...

Atît Sciabel, cît și Przygodzki, înțelegeau că nu au ieșire din această situație. Era limpede că fără ajutorul partizanilor orice încercare de a elibera Comitetul revoluționar e sortită eșecului. Przygodzki cunoștea îndărătnicia lui Țibulea. Era peste putință s-o înfrîngi. De aceea căuta o altă cale. Și deodată tocmai Ptaha îi arată, fără să vrea, această cale.

- Tu ce crezi, Sciabel, o să-i judece sau nu ? întrebă Przygodzki.

- Ce judecată ! Poate doar așa... de ochii lumii... Tribunalul militar extraordinar... Sfirșitul e același. Dacă nici miine nu facem nimic, cred c-o să fie prea tirziu.

- Cum, prea tirziu ? șopti Olesia, simțind că-ngheață toată de groază.

Tăceau cu toții... și tăcerea deveni de nesuportat.

- Păi dacă mor ai noștri, s'a terminat, nu mai cruț pe nimeni ! Chiar de mi-ar trebui un an, tot adun eu oamenii și atunci o să vie timpul răsplatei ! De trei ori blestem pe capul meu, dacă nu-i tai pe toți Mogielnicki ! Năvălesc la conac și-i stîrlesc din rădăcină ! Singe pentru singe ! strigă Ptaha cu înflăcărare.

- Stai, băiete, știi că se cam potrivește ! strigă Przygodzki cu bucurie.

- Ce să se potrivească ? întrebă Țibulea disprețuitor, neînțelegîndu-i încă gîndul. Să tai tot neamul lui Mogielnicki ? Ai vrea tu, dar nu se poate !

Dar Przygodzki nici nu-l mai asculta. Îi învălui pe toți într-o privire plină de bucurie.

- Ascultați aci cît de bine se potrivește, inceptu el. Cum se poartă cu noi toți acești pani și ofițeri ? Ca fiarele săl-

batice ! O dată căzut în labele lor – ia-ți rămas bun de la viață ! Nu vrei să tragi la jug – un glonț în frunte ! Apoi noi ce sintem ? Sfinți, hai ? Nu te repezi cu mina goală să prinzi un șarpe care stă să muște.

– Și ce legătură are asta ? îl întrerupse Saciok.

– Are, că astăzi, înainte de răsăritul soarelui, vom ataca nu orașul, ci conacul conților, înțelegeți ?

– Vrei să te războiești cu muierile ? Contele e dus doar în oraș, n-ai cum să-l ajungi !

– Ia mai taci din gură, Saciok !

– Va să zică, atacăm moșia. Ocolim straja lor din Malaia Holmeanka... O să fie un ocol ca de douăsprezece verste. Pe un timp ca ăsta n-o să ne vadă nici dracul ! Așa... O să-i venim de hac pazei lăsată la palat. Lui Mogielnicki n-o să-i treacă prin minte să țină acolo, în spatele lui, o unitate mare. Cunoaște doar obiceiul partizanilor, să nu iasă din birlogul lor.

– Ei, pe asta am mai auzit-o. Mai departe ? se oțări Saciok.

– Mai departe... le luăm nevestele, ba pe deasupra și pe ticălosul de bătrîn. S-ar putea chiar să punem mina și pe Mogielnicki în persoană... Că vine des pe-acolo, de la oraș. Iar eu cunosc toate intrările și toate ieșirile. Îi ridicăm pe toți. Îi urcăm în săniile lor, și haida ! Ia-i de unde nu-s ! Îi ascundem departe, într-un loc potrivit, iar lui – dacă nu ne cade și el în mînă – îi dăm un telefon și-i spunem : „Dacă te atingi numai c-un deget de vreunul dintr-ai noștri, nu-i cruțăm nici noi pe-ai tăi“... Ei ?

– Bravo, Przygodzki, asta-mi place și mie ! Și cit de simplu e, al naibii ! strigă Ptaha încîntat.

Cu toții se uita la Tibulea, așteptîndu-i părerea.

Dar uriașul nu se pripi cu răspunsul. Lua intotdeauna cu greutate o hotărîre. Chiar și tăcerea lui era însă încurajatoare.

– Da... Așa mai merge. Despre asta putem să mai vorbim..., E mai cuminte decît să te duci în oraș... Mi-e teamă

numai că ne repezim la palat și nu găsim pe nimeni... și o să fie... degeaba... tot se mai codea Țibulea.

- Ne-am înțeles, va să zică? îl îmboldi Sciabel.

- Tu ce crezi, Saciok?

- Eu, Emilian Zaharovici, cred ca și dumneata... Altfel nu-i o idee rea... Că vezi... le mai cade și oamenilor câte ceva în mină...

- Fără asta! Te rog! rosti încet Rajmund, dar atît de hotărît, încît Saciok se fîstîci și-ncepu a clipi din ochi.

- Parcă ce! Tot de la noi au jefuit!

- Uite la ce i-e gîndul. Noi nu știm cum să scăpăm Comitetul revoluționar, iar el!... se revoltă Sciabel.

- Lasă, fie și-așa, ne-am înțeles, își termină tare gîndul Țibulea. Și pe un ton liniștit, de comandant, ordonă: Du-te, Saciok, în sat și peste o oră să-ncalece toți. Să-i iei numai pe cei călări... ceilalți să rămînă. Avem oameni destui pentru o asemenea treabă. Așadar, peste o oră...

Ludwika stătea în fața ferestrei mari de la bibliotecă.

Viscolul de peste noapte se potolise. Fulgi răzleți se lăsau alene peste covorul pufos de zăpadă.

...Edward plecase seara tîrziu, fără să-și fi luat măcar rămas bun de la ea.

Ce se întîmplase? De ce se simțea atît de singură în casa asta mare și dintr-o dată atît de neprietenoasă?

Atîtea lucruri îi păreau acum neclare. Atîtea gînduri se-nvălmășeau în mintea ei, fără speranță de-a le lămurii. Toți - și Edward, și Potocki, și părintele Hieronim - vorbesc într-una despre lupta pentru Polonia liberă, dar în loc de eroism, noblețe și spirit de sacrificiu, nu vezi la ei decît trădare, bătăi și spînzurători. Aceasta în ce privește politica. Dar viața ei personală? Da. Ea se simte aici ca o străină.

E drept că nici mai înainte nu se simțise aci ca-n casa părintească. Numai Edward o făcea să mai simtă căldura și dragostea.

Putea oare să se apropie sufletește de bătrînul acela dezgustător, de știrbul acela vicios, a cărui josnicie nici n-o bănuise pînă cînd povestea cu Franciszka nu-i deschisese ochii ?

Și Wladek ?

Sau Stefania...

Dar Eddy, Eddy al ei ?

„Doamne, se gîdea Ludwika, oare nu-l mai iubesc ?”

Și cine-i de vină că-i așa ? El, numai el... sau poate că e ea de vină... Iată, acum descoperea că nu-și cunoaște bărbatul ! Dar a fost o vreme cînd îl credea un erou, un cavaler fără frică și fără de prihană. Ar fi putut vreodată să-l creadă în stare de atîta josnicie ? Se cutremură, amintindu-și spinzurătorile de lîngă primărie... Și tocmai el, Edward, poruncise să fie spinzurați acești oameni prinși prin trădare, acești oameni care s-au încrezut în cuvîntul lui. Cine-l împinsese la așa ceva ? Wrona ? Ei i-era frică de acest om !...

Ludwika plecă de la fereastră.

Rafturile mari de stejar, pline de cărți, se înșiruiă de-a lungul pereților. De cîte ori s-a refugiat ea în bibliotecă și s-a lăsat dusă-n lumea fantasticului, a aventurilor, a romantismului.

Venise și acum tot din dorința de a uita.

Se apropie de dulapul deschis și-și aruncă privirea nepăsătoare peste cotoarele aurite ale cărților. „Scrisori din trecut”, citi ea. Gîndul i se-ntoarse din nou la Edward.

Își aduse aminte de-o scrisoare veche, uitată, pe care o descoperise zilele trecute într-unul din volume. În această scrisoare, răposata contesă, mama lui Edward, scria medicului casei despre „isprăvile tinerești” ale fiului ei mai mare, „care o nelinișteau grozav”. Băiatul putea să capete o boală deochetă. Bătrîna contesă îl ruga pe stimatul pan doctor să examineze pe camerista Vera, căreia i se va încredința „supravegherea permanentă” a odăilor tinărului conte...

Rușinea și mândria rănită, gelozia și indignarea o cuprinsă din nou, și Ludwika izbucni în plîns. Dar lacrimile îi secară curînd. Să plîngă pentru atîta lucru, cînd totul se năruie, cînd el doar a zîmbit cu dispreț după ce-a citit această scrisoare !

„Trebuie să plec la mama. Și acolo, departe de el, să mă gîndesc la toate astea și să iau o hotărîre...”

Afară se auzi un foc de armă. Ludwika fugi spre geam și incremeni. Prin curte galopa un om călare, cu un cojoc de oaie pe el. Ținea în mînă o carabină scurtă, din care, după cum se vedea, abia trăsese un foc. Pe alee, spre palat, veneau în goana cailor alți călăreți. Din parc apărură încă doi, galopînd spre intrarea principală. Aceștia, sărînd de pe cal, se năpustiră în palat.

În cîteva clipe, curtea se umplu de călăreți înarmați. Erau conduși de un uriaș cu barbă mare. Cu o mișcare a mîinii, îi făcu să se risipească, înconjurînd conacul din toate părțile. Vocea lui răzbi pînă la Ludwika. Apoi auzi ceva răbufnind de două ori în casă.

Nu mai încăpea nici o îndoială : oamenii aceștia care năvăliseră la conac erau partizani. O cuprinse groaza.

Să-i fi sunat ceasul morții ? Iată, acum o să năvălească aici. Unul din ei va trage-n ea... și gata !... Să le ceară îndurare, după toate cîte s-au săvîrșit ?... După atitea execuții și înșelăciuni ? Să plătească ea, cu viața ei, cruzimile lui Eddy ? O clipă nu putu să se miște de groază : apoi, instinctul de conservare o-mpinse spre ușă... voia s-o închidă. Dar, după cîteva pași, se opri... Mîndria și gîndul că pentru ea nu există scăpare o opriră pe loc. Rămase așa, în mijlocul bibliotecii, așteptînd, pierdută și îngrozită, ca ușile să se deschidă. Și ele se dădură în lături, izbite cu putere de piciorul cuiva. În bibliotecă năvăli un flăcău înalt, cu un cojoc scurt de blană de oaie și cu căciula dată pe-o ureche.

Aruncă o privire prin cameră și, văzînd-o pe Ludwika, puse arma la ochi :

= Mîinile sus ! Ce dracu ? Iar o muiere ?!

Lăsa jos carabina și, gîfîind, strigă :

- Spune, unde se ascund bărbații voștri ? Cheamă-i aici, că tot îi găsim ! Și adăugă îndată mai blind, observînd figura albă ca varul a Ludwikăi : Sîntem partizani roșii, ai înțeles ? Așa că nu te teme. Îi căutăm pe bărbații voștri, pe ofițeri... Nu ne luptăm cu femeile. Iar pe dumneata trebuie să te iau ca ostatecă. Hai !

Ludwika întîlni privirea senină a ochilor lui cenușii, plini de bărbăție.

- Ori poate că nu ești „burjuică“ ?

- Sînt contesa Mogielnicki.

- A-a-a ! Atunci să mergem ! și-i arată ușa.

Prin coridor fugeau oameni înarmați, cercetînd cameră cu cameră. Ludwika îl întîlni pe părintele Hieronim. Îl duceau doi partizani.

- A, Ptaha ! Ai prins și tu o păsărică ? strigă unul din ei.

- Noi, uite ce pasăre am prins ! L-am găsit la telefon... telefona la statul-major ! spuse al doilea, ținîndu-l, pentru orice eventualitate, pe părintele Hieronim de sutană.

Pșeniček, care tocmai trecea în fugă, auzi ultimele cuvinte și strigă rîzînd :

- Chiar atît de proști nu sîntem, sfinția ta. Am avut noi grijă să tăiem firele ! Așa că degeaba te-ai ostenit, părințele !... Acum, că ne-ai căzut în mină, nici sfîntul duh nu te mai poate ajuta !

Pe scară urca un tînăr înalt, într-o scurtă vătuită, strînsă peste mijloc cu o cingătoare de care atîrna o sabie. Ținea mîna pe minierul pistolului virit după cingătoare. Ludwika își dădu seama că l-a mai văzut o dată, dar nu-și putea aminti unde.

Jos, în vestibul, Ludwika o zări pe Stefania, gata îmbrăcată cu o șubă ; erau aici și servitorii, zăpăciți. Pe scări, de la etaj, coborî în fugă Przygodzki, izbind zgomotos cu patul armei. Se răsti turbat către lachei :

- Ei, neam de ciini, ce stați cu gura căscată ! Dați șubele boierilor încoa ! Iute ! Că de nu... Și-l străpunse cu o privire rea pe Józef : Să-mi spui unde s-a ascuns ticălosul de Władisław ! Știu că-i aici, în casă. Unde s-a virit ? Vorbește ! Tu știi sigur unde s-a ascuns bestia ! strigă Przygodzki la tatăl său.

Chipul bătrînului se schimonosi.

- Nu știu nimic... Pan Władisław o fi plecat... Dar după tine se vede că tinjește spînzurătoarea, adaugă el încet.

- Bine, nu stau să-mi murdăresc mîinile cu tine ! îi răspunse fiul. Mi-ar pare însă rău dacă e aici și nu l-am găsit ! Ei, băieți, aduceți-l înapoi pe hodorigul ăla bătrîn ! strigă el, privind în sus, pe scări.

Cîțiva partizani îl duceau în brațe pe bătrînul conte înfășurat în blănuri, care damblagise de frică. Ușile înalte ale vestibulului, care dădeau în curte, erau larg deschise. Țibulea intră în vestibul, așa călare cum era... Vocea lui umplu toată casa :

- Iute, băieți, terminați mai iute ! Mișcă ! Iute, vă spun !

Przygodzki se mai repezi o dată să controleze camerele. Sus, în biroul lui Edward, Sciabel și Saciok umpleau un geamantan al contelui cu hîrțile găsite acolo. Rajmund termina scrisoarea către colonel.

Peste cîteva minute, două sâni acoperite cu învelitori din blană de urs ieșeau pe poarta palatului. În prima ședea Ludwika, Stefania și Franciszka, pe care Przygodzki o silise s-o însoțească pe contesă, în cea de-a doua - bătrînul conte și preotul.

O dată ajunse la drumul mare, troicile zburară înconjurate de călăreți.

Lîngă intrarea principală mai rămaseră, călări, Rajmund, Ptaha și Pšeniček. Peste vreo douăzeci de minute, părăsiră și ei conacul.

Hotărîră să-i ascundă pe ostateci într-un vechi pavilion de vînătoare, care aparținea unui vecin, moșierul Manerzkiewicz.

Pavilionul se afla într-un desîș de netrecut. De jur împrejur, pe o rază de cîtiva kilometri, se-ntindea o pădure de pini.

Sătucul cel mai apropiat – Gniliie Vodî – se afla la șapte kilometri depărtare.

– E un loc liniștit... Și lui Mogielnicki nici prin gînd n-o să-i treacă să-i caute aici, sub nasul lui... O să-i caute la Sosnovka, spuse Țibulea prevăzător.

Olesia și Sarra, care ajunseseră acolo dis-de-dimineață, începură prin a-l închide pe pădurar și pe nevastă-sa într-o magazie, lămurindu-i că acest arest, în care sînt nevoite să-i țină, n-o să dureze mult.

Un partizan șchiop de piciorul drept, poreclit din cauza asta „Șontorogul”; le dădea ajutor. După ce băgă caii și sania în grajd, intră și el în casă, își luă căciula de pe cap, se închină în fața crucifixului din sufragerie și își scoase încet arma de pe umăr.

– Ești credincios, nene? îl întrebă Olesia, mai în glumă, mai în serios.

– Da... adică nu pentru că aș crede sau n-aș crede, dar așa-i obiceiul creștinesc, răspunse „Șontorogul”. Apoi și sfinții lor se cam potrivesc cu ai noștri, măcar că sînt de credință poloneză...

Făcură foc și-n soba mare, și-n cămin. În afară de sufragerie, în casă mai erau trei camere și o bucătărie. În sufragerie, pe pereți, atirnau capete de fiare. Pinzele de păianjen și stratul gros de praf, care de mult nu mai fusese șters, dovedeau că această cameră n-a fost locuită timp îndelungat.

Moșia lui Manerzkiewicz era la treisprezece kilometri depărtare. În pavilion nu locuia decît pădurarul cu nevastă-sa.

Cind „Şontorogul“ ieşi din nou la cai, Olesia îi spusă încet Sarrei :

- Ce-o fi acum acolo ? Ce crezi, Sarra dragă ?

Sarra se aşeză în tăcere pe marginea laviţei de stejar, Olesia, pe gânduri, rătăcea prin camere, oprindu-se la geam şi uitându-se dacă nu se zăreşte cineva pe drumul din pădure. Nu-şi scoase cojocelul alb, argăsit, pe care i-l dăruise nevasta lui Ţibulea. Îşi pusese pe cap, în grabă, o broboadă de lină. Încălţată cu pislari, mergea ca un ursuleţ.

- Dacă ai şti cât mi-e de grea inima ! Aş da totul numai să aflu ce-i cu tata, spuse ea, aşezându-se lângă Sarra. De ce taci ? O să-i omoare ? Ce zici ?

Amuţi, cuprinzându-şi genunchii cu braţele. În sufletul ei, cind se aprindea, cind se stingea speranţa. Se istovise, aşteptînd zadarnic vreo veste. Tăcută, Sarra o trase spre ea, şi Olesia i se lipi, supusă, de umăr.

- Nu se poate aşa, Olesia. Tu cind crezi, cind te laşi cuprinsă de deznădejde. Ori una, ori alta... Nu ştiu de ce, dar cind te văd aşa, parcă mă zăpăcesc şi eu.

Cuprinse de flăcări, lemnele trosneau în cămin.

În căsuţă era linişte. Doar în magazia depărtată, bătrînii şoşoteau speriaţi.

- Aha ! Bine v-am găsit. Bucuroşi de oaspeţi ? le strigă Ptaha, intrînd în sufragerie.

Într-o clipă, pavilionul se umplu de lume. Le aduseseră aici numai pe femei. De la jumătatea drumului, Ţibulea îi luase cu el, la Sosnovka, pe bătrînul conte şi pe părintele Hieronim.

- E mai sigur aşa, că se pot întîmpla cite şi mai cite... Eu unul n-are rost să mă duc cu detaşamentul la Manerzkiewicz. O să lăsăm acolo cinci oameni de pază. Lasă-i pe tinerii voştri să păzească, iar noi o să mergem la Sosnovka. Mogielnicki o să se repeadă într-acolo, cum

mă vezi și cum te văd. Ne-am făcut datoria și nu se cade să lăsăm satul fără apărare. Nu-i așa? spuse Tibulea, adresându-se lui Sciabel.

Sciabel se gândi și-i dădu dreptate.

Le instalară pe Ludwika și pe Stefania în odaia de lângă sufragerie, unde se aflau două divane largi de piele și un pian.

Tot acolo își făcu și Franciszka un culcuș.

Rajmund, Ptaha, Pšeniček, Olesia și Sarra rămaseră în sufragerie.

Dezghetăt cum era, Leon făcuse din primul ceas cunoștință cu bătrînul paznic și cu nevastă-sa. Stătuse cu ei prietenește de vorbă, îi liniștise cum se pricepuse mai bine și le plăcuse atât de mult bătrînilor, că aceștia îl ospătară din rezervele lor. Și aceste rezerve, după cum află curînd, erau destul de însemnate.

Leon își făcu apariția în cameră cu un jambon mare cit toate zilele, care mirosea minunat. Fu întîmpinat cu strigăte de mirare. Le spuse rîzînd și stîlcînd, ca de obicei, cuvintele :

- Zău că-s simpatici moșnegii ! Uite ce mi-au dăruit : o șuncă întregă. Ce te uiți așa la mine, Andri ? Crezi c-am șterpelit-o ? Du-te și-ntreabă ! Păi vezi ?

În odaie intrară Przygodzki și Sciabel.

- Totul pare să fie în ordine, răspunse Sciabel la privirea întrebătoare a lui Rajmund. Sania și caii sînt în grajd, santinelele la locul lor. S-a pornit o ninsoare deasă ; peste un ceas are să acopere toate urmele. Iar Tibulea o s-o ia dinadins pe-aproape de Holmeanka. O să-l vadă oamenii pe acolo, o să dea de știre, are să ni se piardă urma. A chibzuit-o bine, ursul !...

- Cum ți se pare călugărul ? îl întrebă Rajmund.

- Se cunoaște după privire că-i o pramatie, intră în vorbă Ptaha. Nu se uită-n ochii omului. Eu, cum văd un om, și știu ce-i în sufletul lui...

- Dacă-i așa, apoi vezi peșemne că n-am mâncat nimic de dimineață și că-mi ghiorăie mațele, îl întrerupse Leon cu nerăbdare.

- Tu n-ai mâncat? N-ai obraz, Lionka! Bine a zis cine-a zis că cehii sînt mincinoși! spuse Andri supărat.

- Iar eu am auzit că cehii au învățat de la hoholi să mintă, i-o întoarse Leon.

După ce se așezară cu toții la masă, „Șontorogul”, care era întotdeauna prevăzător, scoase din desagă o piine mare și o împărți frățește-n opt.

Sarra tăie șunca.

Przygodzki se sculă de la masă, se apropie de ușa care ducea în camera vecină, o crăpă puțin și strigă răstit:

- Franciszka!

- Ce vrei? îi răspunse ea, după un răstimp.

- Vino-ncoace să măninci, spuse el aspru.

- Nu viu!

Atunci Mieczysław deschise ușa mai mult, trecu pragul și repetă, și mai aspru:

- Poate totuși ai să vii?

Ludwika și Stefania priveau această scenă. Stăteau pe divan, fără să-și scoată hainele - Ludwika, tristă și indiferentă, Stefania, speriată și zăpăcită.

Numai Franciszka își lepădase haina-i sărăcăcioasă. În odaie era cald. Stătea lângă o măsuță, cu frumoasele-i brațe pline încrucișate pe pieptul înalt.

- Mănincă tu... Mie nu mi-e foame, răspunse ea cu îndirjire.

Mieczysław se simți prost să fie tratat așa de nevastă-sa, în fața celor două femei care-l dușmăneau. Se și căi că a încercat să se împace cu Franciszka.

Dar îi venea greu să plece.

Deodată, Stefania se ridică de pe divan și se apropie grăbită de ei.

- Spuneți, pan Przygodzki, ce ne-așteaptă? întrebă ea încet, plină de zbucium.

- Nu-s „pan“, ci grăjdar, contesă, îi răspunse el tot atit de încet.

- Nu voiam să vă jignesc. Sinteți doar polonez și-nțelegeți că așa se obișnuiește la noi. Dar nu despre aceasta vreau să vă vorbesc. Eu și contesa Ludwika vrem să știm ce ne așteaptă... Vocea ei se frînse. Frica o îndemna să folosească amenințarea ca mijloc de apărare. Ascultați, pan, scuzați... se încurcă ea. Cum trebuie să vă spun?

- Noi ne spunem unul altuia tovarăș, răspunse Mieczysław, căutînd să fie politicoș.

Stefania își strînse disprețuitor buzele vopsite.

- Doar înțelegeți prea bine că eu nu vă sînt tovarășă... Dar n-are importanță! Noi vă cerem să ne spuneți ce vreți să faceți cu noi. Să nu uiți, Przygodzki, că pentru toate astea veți plăti cu vîrf și îndesat.

- Lăsați c-o să ne socotim noi! i-o tăie Przygodzki.

- Mai bine ți-ai aduce aminte de tatăl și de fratele dumitale!...

- N-am să-i uit nici pe ei...

- N-ai obraz! Familia dumitale ne-a servit cu credință atîția ani de zile, și-acum îi faci de rușine, înhăitîndu-te cu bandiții ăștia! nu se putu stăpîni Stefania.

- Stefa! o opri Ludwika.

- Ține minte, Przygodzki, că dacă nu ne dați imediat drumul, nu veți scăpa de spinzurătoare. Trebuie să-nțelegi, contele n-are să vă ierte...

- Stefa! spuse de astă dată revoltată Ludwika.

Îngrijorată, Franciszka începu să se foiască. Cîtea pe obrazul lui Mieczysław că e în stare să facă ceva îngrozitor. Se apropie grăbită de el:

- Hai să mîncăm!

Ușa se închise în urma lor. Din nou frica puse stăpînire pe Stefania.

- S-a sfârșit cu noi, Ludwis ! Nimic nu-i poate opri pe tilharii ăștia ! Sfântă Maria ! spuse ea-n șoaptă.

- De ce-i stirnești cu astfel de discuții ?

- N-ai vrea cumva să plîng în fața bădăranilor ăștora ?

- Nu trebuie să plîngi, dar nici să le spui obrăznicii.

- Obrăznicii ! Dar e un slugoi ! Păcat că Schmultke nu l-a spînzurat încă de atunci ! Cîtă dreptate are Edward ! Bestiile astea nu merită decît spînzurătoarea ! Ai văzut cum mi-a vorbit ? spuse Stefania în șoaptă, așezîndu-se lingă Ludwika.

CAPITOLUL XII

Spre seară, între Sosnovka și Malaia Holmeanka începură tratativele. Scrisorile le duceau țărani care nu făceau parte din mișcarea partizanilor. Prima scrisoare primită de Țibulea avea următorul conținut :

„Satul Sosnovka. Comandantul mișcării de partizani, Emelian Țibulea.

Scrisoarea dumneavoastră mi-a fost adusă azi la ora unsprezece dimineța. Propun pentru persoanele luate ca zălog o răscumpărare în valoare de cinci mii ruble aur. Suma urmează a fi plătită în monedă țaristă de cinci ruble. Banii se vor număra imediat ce se va face schimbul. Felul în care se va realiza schimbul și plata banilor urmează să fie fixat de dumneavoastră. Dar acest schimb trebuie să aibă loc neapărat mîine. Vă previn pe dumneavoastră și pe toți ceilalți părtași la răpire că, dacă vă atingeți măcar de un fir de păr din capul femeilor, al tatălui meu sau al slujitorului bisericii, nimeni din voi nu va scăpa de o pedepsă cruntă. În afară de aceasta, îi vom împușca pe toți bolșevicii arestați de noi în oraș, pe care înainte de atacul vostru ne pregăteam să-i judecăm și pe care - vă aduc la cunoștință - nu-i arădămintă

pedeapsa cu moartea, nici chiar în cazul când voi răscumpăra cu bani pe membrii familiei mele. Nu vor suferi decît pedeapsa cu închisoarea. Aștept răspunsul imediat. Promit că nu voi începe nici o acțiune militară pînă la terminarea tratativelor.

Colonel Mogielnicki, 21 decembrie 1918."

Saciok îi citi această scrisoare lui Țibulea. Erau numai ei doi în casa lui Emelian Zaharovici.

- Ei, ce spui despre asta? îl întrebă Țibulea pe ajutorul său.

Saciok clipi des din genele-i rare și răspunse rinjind:

- Dacă-l mai strîngem cu ușa, o să dea el și zece mii.

Țibulea îl privi atent, parcă l-ar fi văzut pentru întîia oară.

- Zi așa, zece mii?

- Se prea poate să dea...

- Dar cu cei de la oraș cum rămîne? întrebă Țibulea.

- Îți spun doar, dacă-l mai strîngem oleacă, dă și zece mii în aur. Las' că are el, mai mult decît mine și decît tine. Cîte veacuri i-au tot încălecat p-ăștia de teapa noastră, se grăbi Saciok, mulțumit că Țibulea i-a ascultat atît de liniștit aluzia. Cît despre cei de la oraș... Vezi că scrie aici - îi bagă la gherlă, mai trece ce mai trece și poate vine vreo schimbare... Închisoarea nu-nscamnă că-i împușcă. Poate ni s-or înmulți și nouă forțele. Ține seama că și atamanul Bereznia ne-a trimis vorbă să ne unim. Sînt și ei împotriva panilor... numai că nu prea se au bine cu bolșevicii. Dar ce ne privește asta pe noi?

- Așa, așa... mormăi Țibulea și se apucă din nou să se tragă de barbă. Dar îmi pare mie că ne cam minte colonelul cu închisoarea. Le cunosc eu apucăturile! Cei din Holmeanka l-au crezut, iar el drept mulțumire i-a spinzurat.

Țibulea se-ntunecă din ce în ce mai mult, și Saciok își dădu prea tirziu scama de greșeala pe care o făcuse.

- Iar tu, Săciok, ești un cîine ! Mi-au mai spus-o băieții... dar nu-i credeam... Acum însă văd... ești gata să-l vinzi și pe tat-tu !

- Vai de mine, Emelian Zaharovici ! Se poate ? O spusei și eu așa... Dumneata fă cum crezi... cum voiești...

- Așa, așa... la o foaie de hîrtie și scrie : „Nu vindem pe bani“... Ai scris ? „Aduceți-l la Holmeanka pe Rajewski, pe nevastă-sa, pe Metelski și pe Kovallo.“ Ai scris ? Așa. „Atunci facem schimbul în cîmp, și o să fie treabă cinstită, fără înșelăciune. Că de nu, îi împușcăm pe ai voștri. Noi nu sîntem ca ăi din Holmeanka.“ Să-i scrii întocmai așa. Gata ? Acu citește... Așa... Dă-ncoace să semnez.

Seara, „Șontorogul“ se-ntoarse în pavilionul de vînătoare și aduse cele două scrisori de la Mogielnicki. În cea de-a doua colonelul îi răspundea scurt lui Țibulea :

„Sînt de acord să schimb bolșevicii cu familia mea. Schimbul se va desfășura în felul următor : în cîmp, între Sosnovka și Holmeanka, la o verstă depărtare, se vor opri detașamente mici, de vreo zece oameni, din partea noastră și a dumneavoastră, împreună cu cei care urmează a fi schimbați. Prima trebuie să fie schimbată soția mea - contesa Ludwika Mogielnicki. O lăsați să plece, ea va porni pe cîmp spre detașamentul nostru, iar noi, din partea noastră, vom elibera pe unul dintre cei pe care doriți să-i eliberăm ; pe urmă procedăm la fel și cu ceilalți.“

- Ura-a ! strigă Ptaha și începu să țopăie ca un sălbatic.

Bucuria îi cuprinse pe toți. Chiar Sarra, de obicei atît de stăpînită, bătînd din palme și se repezi cu brațele deschise la Olesia, care se luminase și ea la față.

- Vezi, Olesia, ce bine ! În curînd îți vei îmbrățișa tatăl...

- Doamne, să fie oare adevărat ? întrebă Olesia, zîmbind.

Ptaha se opri deodată din țopăit :

- Ascultă, Lionka, se repezi el spre Pšeniček, nu găsim oare la bătrinei ceva, așa, știi, care să-ți facă viața mai frumoasă?

Și Andri făcu un semn cu ochiul spre Rajmund, care zîmbise pentru prima oară.

- Lapte de vacă turbată? îl înțelese pe loc Leon. Cred că au de toate. Doar și panii, cînd vinează, se încălzesc cu rachiu. Uite-acuși mă duc, dar să vedem dacă-mi dă voie comandantul. Poate că nu intră în program, se opri Leon, care pornise spre ușă.

- Eu cred că nu trebuie! rosti Rajmund, cam încurcat că el e primul care se-mpotrivește, pîrînd astfel că-și ia chiar în serios rolul de șef.

- Nu, băieți, mai bine nu! îl susținu și Sarra.

- Ei, dacă nu trebuie, nu trebuie, se răsti deodată Ptaha.

- Ce stai să-l mai lămurești, Sarra dragă? Nu vezi că și-a șters nasul cu mîneca? Înseamnă c-a înțeles, rise Olesia răsunător.

- A-a! În sfîrșit ți-aud iar clopoțelul, zîmbi Sciabel.

Chiar și Przygodzki, posomorît de felul lui, se mai luminase la față.

- Ce oameni veseli, tinerii ăștia ai noștri! Cu ei nu-ți mai vine să mori! îi spuse el încet lui Sciabel.

Sciabel se plecă spre el și-l întrebă, tot atît de încet:

- Ce zici, tovarășe Przygodzki, n-ar fi bine să dăm o raită pe la Tîbulea? Îi lăsăm aici pe copii și vreo trei partizani de schimb, pentru gardă. Ai citit doar... Mogielnicki le oferă bani... Să nu iasă cine știe ce.

Mergem? Ce zici?

Przygodzki se invoi, după o clipă de gîndire.

- Ascultați, băieți, eu plec cu tovarășul Przygodzki la Sosnovka, spuse Sciabel tare, sculindu-se de la masă. Să fiți cu băgare de seamă aici. Rajmund, îți predăm ție comanda micului vostru detașament. Spre ziuă ne întoar-

cem și-i ducem la Sosnovka, zise el, arătînd cu mina spre ușa.

Sciabel încălecă, și lingă poartă, înainte de plecare, îl mai povățui o dată pe Rajmund :

- Să fii cu băgare de seamă... Și astupați geamurile. Controlează chiar tu santinelele. Pentru orice eventualitate, să aveți sania pregătită ! Și caii ! Cum simte ceva santinela, vreun detașament de-al lor sau vreo recunoaștere, urcă-le pe contese în sanie, încălecați, și iute la Sosnovka, drept pe drumul din pădure. În sfîrșit, ai să vezi tu cum e mai bine.

În același timp, în capătul celălalt al ogrăzii, Przygodzki își lua rămas bun de la Franciszka :

- Tu ce faci ? Pleci cu ele dacă vă schimbă ? întrebă el cu voce surdă.

- Poate că plec... Unde să mă duc în altă parte ?

- Lasă-le dracului ! Du-te la taica, la Sosnovka.

- Vrei să zici - la tine ! Să mă bați iarăși ? Nu, nu-s chiar atît de proastă ! Nu vreau să mai trăiesc cu tine, înțelege ! Nu vreau !...

- Franciszka !

- Să nu mă ameninți ! Nu te-am luat ca să-mi zdrobești oasele !

Vîntul înghețat le biciuia fețele-nroșite de minie.

- Przygodzki ! strigă Sciabel.

- N-am să te mai bat, du-te la taica. Acolo mai stăm noi de vorbă. Dar cu ele să nu pleci... că te omor...

După ce astupară bine toate ferestrele pavilionului, Rajmund și Ptaha mai făcură o dată ocolul clădirii. Ninsorea contenise. Noaptea era senină. Luna se furișa pe după vîrfurile copacilor. Pinii aruncau umbre uriașe.

În pădure era liniște. Zăpada scîrțîia sub apăsarea piciorului... Învelise parcă totul cu o plapumă călduroasă, vătuită, acoperind și pavilionul, și acareturile.

Din grajd se auzea mestecatul liniștit al cailor.

- Fiți cu băgare de seamă, tovarăși, le zise Rajmund celor trei partizani. Spre ziuă o să vă schimbăm. Dacă observați ceva, dați-ne de știre. Duceți-vă la posturile voastre.

Cind Rajmund și Andri intrară în sufragerie, Pșeniček, care abia fusese schimbat din post, se și apucase să le spună fetelor ceva hazliu.

- Iar umbli cu palavre? întrebă Ptaha, deschindu-și cartușiera.

- Spune că ai fugit după umbra ta, crezînd că-i un soldat din legiunea poloneză. Așa să fie? Olesia rîdea.

De data asta Ptaha zîmbi cu bunătate și făcu din mină un gest de neputință.

- Ce să-i faci, dacă asta i-e meseria. Dacă nu mai coace pîine, a-nceput „să toarne gogoși”!

- Noi ce facem acum, Rajmund? întrebă Sarra.

- Eu cred că dumneata și Olesia ați putea să vă culcați, iar noi trebuie să veghem în noaptea asta. Mai stăm... mai discutăm cîte ceva...

- Mie nu mi-e somn, spuse Sarra.

- Nici mie, zise Olesia.

- Atunci trebuie să facem ceva. O să ni se urască să stăm așa o noapte întreagă. Andri o să-nceapă iarăși să se lege de mine, iar... mie o să-mi sară țandăra, și-o să iasă cu scandal! Își începu iarăși jocul de-a „pisiică” și șoarecele” Leon.

- Ia nu te mai umfla să cînți cocoșește, că nu te prinde, îl necăji Andri.

- Ei, și ce? Eu poate vorbesc prost ucraineana, dar tot o vorbesc, pe cînd tu parcă știi ceha?

- Iar începeți? Ne-ați plictisit! se supără Olesia.

- Ehe, să am eu acum mandolina... spuse Andri. Ce-aș mai cînta o polcă, iar voi ați juca. O dată moare omul! Iar mîine-i sărbătoare pentru noi! Ce-o să se bucure Grigori Mihailovici cînd ne-o vedea pe tine și pe mine, Olesia! strigă el.

- Pe Olesia... înțeleg, dar tu ce-i ești? De ce să se bucure? întrebă Leon.

Andri îl privi câteva clipe în tăcere, apoi spuse:

- Mda, n-ai face o afacere proastă!

- Ce vorbă-i asta? ciuli urechile Leon, presimțind o șotie a lui Ptaha.

- Ziceam că nu ți-ar strica să te-nsoți cu o fată de morar... Socrul o să-ți macine făina, dînsa - apăsă el dinadins pe cuvîntul „dînsa” - o să-ți facă aluatul, iar tu o să tot torni gogoși... o adevărată fabrică!

- De ce-i lași pe ăștia doi împreună, Rajmund? Trimite-l pe unul în gardă, să avem și noi liniște! propuse Olesia.

- Chiar așa! Eu am făcut de gardă, ți-a venit rîndul și ție să stai cu arma pe umăr, protestă Leon.

Sarra stătea la masă, cu capul sprijinit în palme.

Rajmund se odihnea într-un fotoliu adînc, lingă cămin. Nu-și scosese nici sabia, nici *mauserul*.

- În a treia cameră de aici, am văzut într-un dulap niște chitare și mandoline, spuse Sarra.

- Și taci, hai? se bucură Ptaha, sărînd de la locul lui.

- Nu prea aveam chef de muzică... Și chiar acum, parcă-i prea devreme să ne veselim, răspunse fata.

Ascultîndu-i glasul domol și catifelat, Rajmund își închipui expresia chipului ei, ochii negri, mari, cu privirea cam rece, și linia dreaptă a buzelor, ce exprima hotărîre, încăpăținare chiar. E ciudat, și totuși el înțelegea atît de bine de ce Andri o ascultă numai pe ea. Rajmund nu-și amintea ca vreodată acest flăcău atît de neastîmpărat să fi fost obraznic cu ea.

- Ia lampa, Lionka, și haideți să ne uităm la strumente, spuse Ptaha.

Ușile tuturor încăperilor dădeau într-o sală comună. Leon o porni înainte cu lampa în mînă. Ptaha, după el, Andri trase cu urechea spre magazie.

„Dorm bătrîncii.”

În camera unde se aflau Ludwika, Stefania și Franciszka se auzeau șoapte infundate.

- De ce-am lăsat noi cheia în broască? spuse Andri și o băgă în buzunar.

- Tot una-i: ca să iasă, trebuie să treacă prin odaia noastră... și-apoi, unde să fugă? vorbi și Leon, încercînd totuși dacă ușa e închisă.

Se-ntoarseră peste o clipă, aducînd trei chitare și o mandolină.

- N-a mai cîntat nimeni la ele de vreo douăzeci de ani, de la toate abia putem alege strune pentru una singură! Uite, acu o potrivesc, spuse Andri și se apucă îndată de lucru.

- Sarra, le-ați dat ăloră ceva de mîncare? întrebă Rajmund, arătînd cu mîna spre ușa.

- Nu, grăsună aceea n-a vrut să primească masa, răspunse Olesia.

- Atunci cum să facem? întrebă Rajmund.

- Ce? O să mă rog de ea? S-a uitat la mine de parcă... făcu Olesia.

- Nu-i nimic, o să ceară singură cînd i s-o face foame, o liniști Andri, răsucind cu multă pricepere strunele pe chei.

Rajmund se apropie de masa pe care se afla o farfurie cu șuncă și pîine. Se uită întrebător la Sarra. Fata stătea pe cînduri, privind flăcările din cămin, și nu-l băgă în seamă.

- Totuși, trebuie să le dăm asta, spuse el și luă farfuria în mînă.

Sarra se uită la el cu o ironie abia vizibilă.

- Tu ce crezi, Rajmund, tatălui tău tot șuncă îi dau? Și tatăl tău refuză tot așa, ca și ele? îl întrebă ea.

- Ai dreptate... Numai că el se află în mîinile panilor... Cum poți să-i compari cu noi? Dacă refuză și acum, le las farfuria și să facă ce-or vrea... hotări Rajmund și se îndreptă spre odaia vecină.

Franciszka îi deschise uşa.

Ludwika, care stătea pe jumătate culcată pe divan, se ridică în capul oaselor. Stefania nici nu se clinti măcar.

– V-am adus masa, de ce nu vreţi să mâncaţi? o-ntrebă el pe Ludwika, oprindu-se în faţa ei.

– Mulţumesc, nu ne este foame, răspunse Ludwika şovăielnic. Îi era foame, dar se jena de Stefania, care refuzase categoric să primească ceva din mâinile „mirlanilor”.

Rajmund puse farfuria cu şuncă şi pîine pe masă.

– Pot să vă comunic că mâine veţi fi schimbate cu tovarăşii noştri arestaţi de jandarmi.

– Vom fi schimbate? Adevărat? „se trezi” deodată Stefania, care se prefăcuse pînă atunci că doarme.

– Se vede că aveţi rar de-a face cu oameni în care vă puteţi încrede, răspunse Rajmund cu răceală.

Acum, cînd nu avea pe cap căciula de iepure, şi Stefania şi Ludwika îl recunoscuseră.

– Spuneţi-mi, Przygodzki mai este aici? Parcă nu i-am auzit vocea, întrebă Stefania neliniştită.

– Nu! E dus să pregătească schimbul.

– Mulţumesc lui Dumnezeu! răsufală Stefania, uşurată, şi deodată deveni cu totul alta.

Îl mai măsură pe Rajmund din cap pînă-n picioare şi, căutînd să pară cît mai blindă, îl întrebă:

– Spuneţi-mi, cum aţi nimerit în această adunătură atît de îngrozitoare?

Temîndu-se ca Stefania să nu spună iarăşi ceva lipsit de tact, Ludwika îşi luă farfuria cu şuncă pe genunchi:

– Hai să mîncăm, zîmbi ea.

Rajmund făcu un pas spre uşă. Stefania îl opri:

– Vă rog, cum ne puteţi confirma că spusele voastre sînt adevărate?

Rajmund scoase din buzunar scrisorile lui Mogielnicki şi le întinse Ludwikăi.

– Eu vă cred, protestă ea.

Dar Stefania luă scrisorile și le citi cu lăcomie.

– *Matka boska częstochowska!*¹ De-ar trece o dată această noapte, strigă ea și-i dădu scrisorile Ludwikăi.

– I-ați pus contelui din primul moment condiția să fim schimbate pe tovarășii dumneavoastră? întrebă ea.

– Da, chiar eu i-am scris scrisoarea.

– Și pot să aflu ce i-ați răspuns la prima sa propunere?

– De ce nu? Am spus că nu vă schimbăm pe bani... Nu vrem decît să ne salvăm tovarășii...

Rajmund ieși, lăsînd ușa întredeschisă.

– Gata! Am acordat-o! strigă Ptaha și luă primul acord.

Peste o clipă degetele-i zburau pe gitul instrumentului, și mandolina prinse glas în mîinile lui.

– Hai, Olesia, ia și tu chitara și să cîntăm cîntecele noastre cele mai dragi, spuse Ptaha, întrerupînd preludiul său muzical.

Olesia luă chitara-n mîini, atinse ușurel bașii cu degetul, și-n gîndul ei reînviară serile pe care le petreceau în trei, acolo, în micul castel de apă de lingă riu. „Ce faci tu acum, tată drag? Dacă-ai ști că mîine ne vom revedea...”

– Hai odată, Olesia!

Și începură o melodie tristă, care, cînd se stîngea undeva departe, printre movilele stepei, cînd se apropia din nou, adusă parcă de vînt, de undeva, de departe... În melodia duioasă se impletiră deodată sunete pline de bucurie.

În acorduri de marș triumfal cobora primăvara pe pămînt, și la marginea satului voci tinere cîntau :

Hei, la Dunăre colea l...

Colo unde-i Dunărea...

Apoi izbucni, zglobie și cochetă, o polcă. Andri uitase de toate. Cînta cu atîta pasiune, încît frumusețea cîntecului mișcă pină și sufletul Stefaniei.

¹ Măcă preclstă dln Częstochoml (In lb. pol.), (N. t.).

- Ce-i drept, cîntă admirabil, recunosc eu.

Ludwika îi admira măiestria. Muzica îi răscolea durerea, care parcă se mai potolise puțin.

- Rajmund, pentru cine cînt eu? se revoltă Andri.

Leon se repezi spre Sarra.

- O, făptură visătoare! Scumpă tovarășă! Dați-mi voie să vă invit la dans în contul zilei de mîine.

Sarra dădu numai din mîină în semn de protest.

Și din nou Andri atinse strunele din care răsună un vals. Leon o luă blind de mîină pe Sarra.

- Doar un dans, te rog! De ce să fim triști?... Ori poate nu vrei să dansezi cu mine?

Chitara Olesiei se alătură mandolinei printr-un minunat acord de bași.

Sarra se ridică.

Leon îi cuprinse mijlocul cu gingășie și-o învîrti cu mina-i puternică în jurul său.

Ce minunat e cînd dansează o pereche tîină și frumoasă!

Rajmund urmărea zîmbitor mișcările lor ușoare și mlădioase.

„Frumos mai dansează, al naibii ceh!”, îl invidie Ptaha.

Franciszka stătea rezemată de ușă, privind jocul. Ochiul ei se-nțîlniră cu al lui Rajmund. Amîndoi zîmbiră, fără să vrea, ca atunci cînd s-au întîlnit prima dată.

Rajmund șovăi puțin. „Dar și Sarra dansează...”, se gîndi el. Își scoase hotărît cureaua, puse sabia și *mauserul* pe masă și apoi, înroșindu-se tot de emoție, se apropiă de Franciszka. Fără să stea pe gînduri, Franciszka-i puse mîna pe umăr, și o a doua pereche începu să se-nvîrtească prin odaie.

- Auzi, Ludwika, dansează... Și Franciszka-i cu ei... Prin deschizătura ușii, Stefania vedea toată camera. Știi că nu cîntă flăcăul acela care ne-a adus mincarea, el dansează cu Franciszka...

Olesia își lăsase de mult chitara și pîslarii și juca în cipici moi. Numai Ptaha nu dansa. Trebuia să cînte, ca să nu le strice cheful celorlalți. În cele din urmă se plictisi și el.

– Asta-i bună ! Numai eu să cînt ? Nu-i drept !

– Ce să-i faci, Andriușa ! Dacă noi nu ne pricepem !

– Hai, încă puțin. Să treacă noaptea mai iute.

Atunci, spre mirarea tuturor, Andri se îndreptă spre odaia vecină.

– Vă rog să mă iertați, spuse el. Am auzit și eu că oamenii învățați știu să cînte din drăcovenia asta, și arată cu degetul spre pianină, așa că vă rog să fiți drăguță și, dacă vă pricepeți, să ne cîntați din acest strument, poate o polcuță... că vedeți, joacă toată lumea, numai eu trebuie să cînt, se adresă el Ludwikăi.

Simplitatea și sinceritatea lui, și dorința-i copilărească de a dansa o convinseră pe Ludwika. Zîbind, se apropie de pianină și, pregătindu-se să cînte prima melodie care-i veni în gînd – polca italiană a lui Rahmaninov – atinse clapele cu degetele. Pe neașteptate Ptaha se întoarse către Stefania.

– Vă cer iertare și să nu vă supărați, dar pentru seara veselă de azi și-n cinstea zilei de mîine... vă rog să dansați cu mine.

În fața ei stătă și o privea cu ochii-i cenușii acest flăcău, cu niște dinți de-un alb orbitor și cu un cîrlionț unduind pe frunte. Stefania hotărî că pentru planurile ei e mai bine să primească.

Andri băgă de seamă că Olesia se făcuse foc... Sarra se supăraseră și ea... Dar asta nu-l împiedică să danseze.

Numai tîrziu, noaptea, se făcu liniște în pavilionul de vînătoare. Adormiră toți...

Dormea și Ludwika și visa că așa și trebuia să fie : tocmai așa, în împrejurări puțin obișnuite, trebuia să se-nîlnească în acest pavilion din pădure cu acești oameni. Ce bine că nu s-a înșelat : acești oameni pe care i-a apărât,

pe care i-a simpatizat erau într-adevăr niște oameni minunați.

Dormeau duși ostatecii și păzitorii lor.

Pe o laviță largă, dormeau îmbrățișate Sarra și Olesia. Andri le acoperise grijuliu cu cojocelul său.

Dormea și el, culcat jos pe podea, cu mîna sub cap, dormea și Leon, pe masă. Rajmund își făcuse culcușul pe cealaltă laviță.

Partizanii de afară se plictisiseră să tot umble singuratici în jurul pavilionului. Se strînseră toți trei în grajd. Acolo era cald. Doi dintre ei se urcară în sanie, iar pe „Șontorog” îl trimiseră să păzească. Lui i se făcu sete și, intrînd în casă, bău o cană mare de apă din butoiul care se afla în sală, se așeză apoi acolo, lingă sobă, să se-ncălzească, și nici nu băgă de seamă cînd adormi.

Noaptea, Stefania se sculă, își luă șuba pe ea, își puse căciulița de blană și ieși în odaia vecină.

De obicei, pe drumurile acestea pînă-n fundul curții o însoțea una din fete. Acum însă dormeau cu toții. Stefania deschise încet ușa spre sală. Acolo, lingă sobă, dormea dus, cu brațele căzute-n lături, un partizan. Arma lui se afla alături, rezemată de perete.

Cîteva momente, Stefania rămase neclintită, apoi întredeschise ușa. Nu văzu pe nimeni afară... Cu inima zvîcnind de emoție, ieși în curte, cercetă în jur cîteva clipe și apoi porni repede spre poartă. „Dacă mă oprește cineva, spun că am o nevoie”, se gîndea ea, simțind cum îi bate inima.

Dar nimeni n-a oprit-o. Iată și drumul din pădure care duce spre Gniliie Vodi. De cîte ori n-a venit ea aici cu Stanislaw să bea cvas în timpul vîntătorilor organizate de el.

Cu cît se depărta mai mult de pavilionul de vîntătoare, cu atît își iuțea pasul, și în cele din urmă o luă la fugă, poticnindu-se în șoșonii nepotriviți pentru un asemenea drum. Și încă nu-i venea să creadă că este liberă. Numai

după ce ajunse la vreo doi kilometri depărtare de pavilion, simți că-i obosită. Nu mai putea să alerge. O durea inima. Lepădă șoșonii și o porni numai în ghetele-i înalte.

În cele din urmă auzi un lătrat de ciine și, cînd se apropie de marginea satului, o opri un strigăt în limba poloneză :

– Stai ! Cine-i acolo ?

De după un gard de nuiele săriră doi oameni înarmați. Erau soldați din escadronul lui Zarembo.

– Să nu se necăjească preamărita pani ! Sergentul-meu vă va duce pînă la oraș. E aici, aproape de tot... Drumul este sigur, abia am sosit de-acolo. Gata, pornește !

Zarembo îi făcu un semn sergentului.

Acesta strînse hățurile. Caii porniră... Stefania privi înapoi, plină de neliniște. Escadronul lui Zarembo ieși din sat și porni în trap spre pădure. Se crăpa de ziuă...

„Șontorogul”, care dormise în sală, se trezi cel dintîi. Înghețase de frig. Ușa lăsată deschisă de Stefania răcise încăperea. Strigătul lui speriat : „Fugiți, băieți, vin leșii !” îi trezi pe toți. Mai mult n-apucă să spună, că Zarembo îl împușcă în cap.

Rajmund se repezi să-și ia arma. Soldații din legiune năvăliseră în sală. Ptaha, ca o pisică, sări-n picioare. Dintr-un salt, ajunse în colț, unde-și avea carabina. Leon, care sărise jos de pe masă, nu-nțelegea nimic ; era încă buimac de somn. Nici fetele nu-nțeleseseră nimic în primul moment. Andri se repezi spre ușă. O deschise și sări înapoi, trîntind-o la loc. Cîteva împușcături răbufniră pe coridor. Din ușa ciuruită de gloanțe zburau așchii.

Numai un noroc orb îl scăpă pe Andri de la moarte.

În cele din urmă, Leon înțelese ce se petrecuse. Dintr-o mișcare, răsturnă masa și o lipi de ușă. Apoi sări să-și ia arma. Andri trăgea prin ușă dintr-un colț al camerei.

– Înapoi ! tună vocea lui Zarembo. Încetați focul. Aci se află contesa ! Ciinilor, mama voastră !...

Coridorul se goli.

- Oricum, îi prindem. Nu-s decît vreo trei băieţandri... iar dacă trageţi, puteţi s-o omoriţi pe contesă, explică Zaremba soldaţilor retragerea sa. Dacă n-ar fi fost puturosul ăsta, şi Zaremba lovi furios cu piciorul în trupul neînsufleţit al „Şontorogului”, i-am fi prins dormind.

- Ce s-a întîmplat, pan porucik ? De ce vă retrageţi ? Şi Władisław, călare, se apropie de Zaremba, deoarecece-i văzuse pe soldaţi retrăgîndu-se spre inima pădurii.

- Trebuie să-i ademenim fără luptă. Au avut timp să se trezească, îi răspunse înciudat Zaremba lui Władisław Mogielnicki.

- Dar aţi fost în casă ? se-nfurie Mogielnicki.

Jignit de exclamaţia acestuia, Zaremba îşi pierdu cumpătul.

- Bineînţeles că am fost înăuntru, podporucik, numai că, după cite ţin minte, dumneavoastră nu vă aflaţi acolo. Vă rog să vă vedeţi de plutonul dumneavoastră şi să nu mai faceţi observaţii jignitoare celor mai mari în grad. Eu ştiu ce am de făcut !

Władek, furios, îşi întoarce calul şi plecă.

- Puneţi laviţa în fereastră ! porunci Rajewski.

Cei din sufragerie se baricadară.

Rajmund alergă în sala ostatecelor. O văzu numai pe Ludwika, palidă de frică, şi pe Franciszka, care se zăpăcise cu totul.

- Pentru numele lui Dumnezeu ! Ce s-a întîmplat ? Unde-i Stefania ? se repezi Ludwika speriată spre el.

Rajmund aruncă o privire rapidă prin odaie.

- Cum unde ? Aici trebuie să fie ! strigă el.

- Uite ce-am păţit ! A fugit năpırca ! Ne-am pierdut onoarea şi cinstea dormind, Rajmund, spuse în spatele său Ptaha, cuprins de remuşcări.

- Ce faceţi acum ? îl întrebă Ludwika, apucîndu-l de mină.

Ptaha îşi smuci mina.

- Ne apărăm pînă la ultimul om. Jos ! Culcați-vă pe podea. Vom trage prin această fereastră ! strigă el. Vii tot n-o să ne predăm ! Dacă e să murim, apoi să nu murim degeaba.

Împinse infuriat divanul greu spre fereastră.

- Dumneata de ce n-ai fugit ? o întrebă Rajmund pe Ludwika.

- N-am știut nimic de fuga ei, răspunse Ludwika abia auzit.

- Pan porucik, am prins doi aci în grajd, îi raportă lui Zaremba caporalul și-i arată cu degetul pe partizani.

Zaremba făcu un gest grăitor cu mîna.

Cei din pavilion auziră o salvă scurtă. Leon și Ptaha stăteau la fereastră, gata să tragă în oricine le va cădea în bătaia armelor.

- Hei, voi din pavilion, să nu trageți ! Pan porucik vrea să vă vorbească ! se auzi o voce răsunătoare din curte.

Cei din casă tăceau...

- Ascultați, voi, care v-ați baricadat în casă... Eu, locotenentul Zaremba, sint trimis aci de colonelul Mogielnicki... Auziți ? strigă Zaremba de-afară.

- Auzim ! Ei și ce-i cu asta ? îi răspunse Pșeniček.

- Vă propun să vă predați.

Nimeni nu răspunse. Femeile ședeau, după cum li se poruncise, jos, pe podea. Rajmund, cu *mauserul* în mîna întinsă, supraveghea ușa.

- Repet, vă propun să vă predați. În cazul cînd contesa Mogielnicki, pe care ați luat-o ostatecă, e vie și sănătoasă, promit că nu vă omorîm. Dacă nu vă predați, vă impușcăm pe toți pînă la unul. Vă dau cinci minute de gîndire.

Cei din pavilion tăceau. Rajmund, Ptaha și Pșeniček schimbă o privire. Din privirea lor, Ludwika înțelese că n-au de gînd să se predea. Cei din curte așteptau... Moar-

tea dădea tîrcoale căsuței, undeva aproape de tot, căutînd o crăpătură să între...

- Ei, voi, cei din casă, vă predați ?

- Du-te dracului, cîine ! Luptăm pînă la unul ! Trăiască comuna ! strigă Andri.

Sfîrșitul cărții întii

CAPITOLUL I *

Pesemne că cei din curte se sfătuiau. Apoi, Zaremba strigă :

- Pentru ultima oară vă întreb : vă predați, ori nu ? Casa este încercuită de un escadron... Nu scapă nici unul cu viață. Predați-vă, pînă nu mă răzgîndesc ! La dracu, promit că vă las să vă duceți fiecare unde vreți... Numai să vă predați și s-o lăsați pe contesă să plece !

Acum toți cei din casă se uită unul la altul.

- Cine-i crede pe ăștia ? spuse Ptaha cu o voce surdă. Ludwika se ridică deodată de jos.

- Dați-mi voie să vorbesc eu cu acest ofițer și vă voi obține libertatea. Vă rog să mă credeți, pe cuvînt de onoare, că n-o să vă înșel ! Doar e inutil să vă împotriviți. O să vă omoare. Vă implor, pan Rajewski ! se adresa ea lui Rajmund, tot mai zbuciumată.

Acesta, abătut, nici nu se uită la ea.

- Puteți s-o credeți pe pani contesă. E o femeie bună, nu ca doamna Stefania, interveni pe neașteptate pentru ea Franciszka. Ea este cea mai cinstită, cea mai bună dintre toți...

Citva timp Ptaha se uită atent la Ludwika. Ea-i răspunse printr-o privire deschisă.

- Fie, să vorbească. Om vedea noi cum se vor întoarce lucrurile, se învoi el în cele din urmă.

* Cu acest fragment se termină lucrul lui N. Ostrovski la romanul „Născuți în furtună”. (N. ed. sov.)

Nimeni nu se opuse, Înțelegeau cu toții că nu există nici o altă ieșire din această situație.

- Vorbiți, se-nvoi și Rajmund.

- Pan Zaremba, eu vorbesc, Ludwika Mogielnicki !

- Sinteți în viață, preamărită pani ? Nu fiți îngrijorată, vă scăpăm numaidecît ! strigă Zaremba.

- Sint vie și sănătoasă. Pan porucik, promiteți că îi veți lăsa liberi pe toți cei ce se află aici ? Atunci se vor preda fără luptă...

- Îi lăsăm să plece... Să se predea.

- Vă dați cuvîntul de nobil ? De ofițer ? Eu am garantat pentru dumneavoastră cu onoarea mea. Nu mă veți dezonoara ? Spuneți drept !

- Să se predea. Îi las să plece unde-or voi.

- Am încredere în cinstea dumneavoastră, pan Zaremba, și am să-i rog pe cei care se află aici să se predea.

Ludwika se-ntoarse spre Rajmund.

- Îl știu pe Zaremba. E un ofițer cinstit. O să-și țină cuvîntul. Depuneți armele, și-o să vă lase să plecați. Cred în cuvîntul lui, îi spunea Ludwika, implorîndu-l.

- Tu ce spui, Sarra ? întrebă Rajmund, aplecîndu-se spre Sarra, care ședea jos, pe podea.

- Ne înșală, Rajmund... Ce rușine ! Ce-am făcut !...

- Nu, n-o să îndrăznească s-o facă. Am să vă apăr, căuta s-o convingă Ludwika.

După o scurtă consfătuire, hotărîră să se predea. Ptaha fu primul care ieși în sală și dădu peste cadavrul partizanului șchiop. Și pentru prima dată, îl cuprinse frica.

Pavilionul era înconjurat de soldați. Lingă peron stătea Zaremba cu revolverul în mină. Ptaha îl privi în ochi și înțelese că nu va mai ieși din această curte... Și-i păru rău de el...

Femeile ieșiră cele din urmă ; printre ele, și Ludwika. Pe flăcăi începură îndată să-i percheziționeze. Cîțiva soldați dădură buzna în casă, ca să ia armele.

Vă felicit, contesă, pentru că totul s-a terminat cu bine ! o salută cu mîna la cozoroc Zaremba, pocnind din pînteni.

- Bună ziua, pan Zaremba ! îi strînse mina Ludwika.

- Luați-i pe ăștia de-aci ! ordonă el și se întoarce spre Ludwika. Spuneți-mi, cum s-au purtat cu dumneavoastră acești nemernici ?

- Foarte bine. Îi eliberați acum ?

Zaremba rise disprețuitor :

- Nu face să vorbiți despre această pleavă ! Slavă domnului că sînteți în viață ! Pan colonel n-a dormit toată noaptea. Permiteți-mi să vă conduc spre sanie... Și pan Władisław este aici. M-am cam certat cu el... spuse Zaremba, și-i oferi Ludwikăi brațul.

- Pan Zaremba, vreau să-i eliberați în prezența mea. Bineînțeles, nu mă îndoiesc de cuvîntul dumneavoastră, dar ei m-au crezut numai pe mine și mă simt obligată față de ei, insistă Ludwika, care-și pierduse liniștea.

- Despre ce cuvînt mai poate fi vorba ? Ne-ați ajutat, și vă sîntem foarte recunoscători. Dar cu mîrlanii ăștia nu trebuie să umblăm cu mînuși !

Ca și cum i-ar fi ilustrat vorbele, unul din soldați o lovi pe Olesia cu patul puștii.

- Mișcă-te o dată ! se răsti el la fata care nu voia să plece.

Olesia căzu. Ptaha se repezi spre soldat.

- Să nu dai în ea !

Cu o lovitură îngrozitoare, cu patul armei peste obraz, sergentul Kobylski îl zvîrli pe Ptaha la pămînt.

- Asta vi-i cinstea, asasinilor ! strigă Sarra.

Unul din soldați o lovi cu nagaica peste față. Trîntindu-l pe soldatul care stătea în fața lui, Rajmund săi s-o apere. Zaremba trase-n el, dar nu-l nimeri. O grindină de lovituri se abătu asupra lui Rajmund. Îl izbeau cu patul puștii, cu nagaicele...

Leon, dezarmat, sări în această învălmășcală să-și scape tovarășul.

În timpul acestei încăierări, sergentul de jandarmi Kobylski și încă doi soldați o apucară pe Olesia, care se ridicase de jos, și o țiră deoparte. Franciszka fugi după ei.

– Unde o duceți, bestiilor? Pani contesă, salvați-o, strigă Franciszka înnebunită, ținind-o cu desperare pe Olesia de mână.

– Zaremba, opriți imediat această mișelie! Vă disprețuiesc! Sinteți o... canalie! izbucni Ludwika.

Obrazul locotenentului se făcu stacojiu.

– Opriți! Treceți la locuri, mama voastră, urlă el. Kobylski, ți-am spus să lași fata-n pace!

Soldații încetară cu loviturile și se traseră încet la o parte. Jandarmii îi dădură drumul Olesiei. Direle insingurate de nagaică de pe fața lui Rajmund și a Sarrei, chipul plin de sânge al lui Ptaha, care zăcea nemișcat pe zăpadă, și toate cite se petrecuseră i se păreau Ludwikăi un coșmar.

Ptaha, desfigurat, mișcă. Își veni în simțire. Ludwika se plecă peste el, plângînd cu hohote. Îl ajută să se ridice. Flăcăul se sculă, clătinîndu-se pe picioare, se uită la ea cu o ură sălbatică și, tușind convulsiv, abia mișcîndu-și buzele zdrobite, scupă-n palmă trei dinți însingerați.

– Să mergem, contesă. Aici nu-i locul pentru dumneavoastră, spuse Zaremba cu răceală.

– Nu mă mișc nici un pas de aici, pînă nu-i eliberați pe acești oameni, rosti Ludwika cu dezgust, întorcîndu-i spatele.

– Vă rog, preamărită pani, să părăsiți acest loc. Vă așteaptă sania. Iar cu oamenii aceștia vom proceda conform legii, spuse și mai rece Zaremba.

Ludwika se întoarse brusc spre el, și Zaremba citi în ochii ei atîta dispreț, încît i se făcu rușine,

– Zaremba, sînteți un nemernic ! Și să știți că dacă omoriți pe unul din ei, cu mă sinucid. V-o jur !

– Vă dau cuvîntul meu de nobil, contesă, că pe nici unul din ei n-o să-i impușcăm, zise el, dîndu-se cîțiva pași inapoi. Dar să-i las liberi, n-o pot face, n-am dreptul.

Înconjurați de soldați, ei mergeau în grup strîns. Ptaha tot mai tușea, scuipînd sînge și lăsînd pe zăpadă pete de-un roșu-aprins. Nu-i mai băteau, fiindcă în urmă venea sania în care ședea Ludwika, istovită de atîta chin. Franciszka ședea pe capră, alături de soldat, înrăită și tăcută.

Rajmund strîngea cu putere cotul lui Ptaha la pieptul său. Mergeau la braț. Ptaha era foarte slăbit.

– Ne-am pierdut cinstea dormind, Rajmund ! Iar dinții, bine au făcut că mi i-au scos : trebuia să-mi dau seama cu cine dansez !...

Soci-Moscova, 1934-1936.

**CUM VEDEA N. OSTROVSKI VIITOAREA SA MUNCA
LA ROMANUL „NĂSCUȚI ÎN FURTUNĂ”**

Ce se mai întâmplă cu eroii romanului „Născuți în furtună” ? Credem că nu există cititor care, întorcînd ultima filă a primei părți din roman, să nu se gîndească la asta.

În muzeele „N. Ostrovski” din Moscova și Soci se păstrează diferite materiale în ciornă care îngăduie, într-o oarecare măsură, să se răspundă la această întrebare. Sînt adunate aci stenogramele interviurilor acordate de autor, unele însemnări, note, presupuneri referitoare la linia generală a romanului și la viața eroilor lui.

„În volumul al doilea, spunea scriitorul, vor fi arătate, pe de o parte, concentrarea forțelor dușmanului, ocuparea unei părți din Ucraina de către Polonia panilor și înțelegerea acestora cu Petliura ; iar pe de altă parte, organizarea Armatei Roșii din mici detașamente de partizani, lupta maselor țărănești împotriva moșierilor, răscoalele spontane care se transformă într-o mișcare a întregului popor îndreptată împotriva ocupanților străini. Armata Roșie distruge bandele petliuriste.”

În volumul al treilea, N. Ostrovski avea de gînd să arate intervenția fățișă, de astă-dată, a armatei lui Pilsudski împotriva tinerii Republici a Sovietelor, rezistența ostașilor sovietici, puțini la număr : treisprezece mii de ostași roșii împotriva a șazeci de mii de dușmani, înarmați pînă-n dinți. Armata lui Pilsudski ocupă Kievul. Burghezia triumfă. Lîngă Uman se comasează cavaleria roșie care, întocmai ca un pumn uriaș, se pregătește să lovească în vrăjmaș. O lovitură crîncenă – și dușmanul o ia la sănătoasa. Înaintarea victorioasă a Armatei Roșii și izgonirea intervenționiștilor din Ucraina. Vandalismul fasciștilor, dărîmarea unor clădiri minunate.

distrugerea absurdă și barbară a tot ce le cade în mîni, incendierea satelor, aruncarea în aer a garilor, iată drumul șingeros al fiarelor care se intitulau „apărători ai culturii”.

Ostrovski trăia prin viața eroilor săi – Rajmund, Andri, Pșeniček, Olesia...

– Gîndurile mele sînt îndreptate spre acești oameni apropiați și dragi mie, spunea el adeseori.

Soarta lor, viitorul lor prindeau contur în mintea lui.

Trecînd cu cinste prin încercarea grea a războiului civil, eroii romanului „Născuți în furtună” vor deveni constructori activi ai vieții noi, pentru care au luptat cu atîta abnegație.

Iată cum vede Ostrovski viitorul Olesiei :

Urmîndu-și tatăl, mecanicul Kovallo, Olesia se înrolează în Armata Roșie. Tăindu-și minunatele ei cozi și îmbrăcîndu-se în haine bărbătești, ea se transformă într-un tînăr zvelt și atrăgător. Olesia devine un cavalerist neînfricat în divizia pe care o comandă Sciabel. El îi mărturisește dragostea, și Olesia primește să se căsătorească cu el, dar numai după ce Ucraina va fi cu totul eliberată. Fata îi spune lui Sciabel : „Am să fiu a ta, numai cînd se va termina războiul”.

Iubitul ei, însă, nu se ține de cuvîntul dat. Olesia află despre legătura lui trecătoare cu o altă femeie, nu-i iartă faptul că a înșelat-o și rupe pentru totdeauna cu el.

Întorcîndu-se după război în orașul natal, fata află despre faptele eroice săvîrșite pe front de Andri, care își cucerise faima de neînfricat luptător.

Curînd se întoarce în oraș și Andri Ptaha...

Aflînd mai demult despre hotărîrea Olesiei de a-și lega viața de Sciabel. Andri Ptaha nu poate îndura pierderea fetei iubite. Desperat, își caută moartea în lupte. Fiecare lui aprinsă, furtunoasă și ura față de pînă îl îndeamnă la fapte excepționale de îndrăznețe, uneori lipsite de rațiune. Descurcîndu-se din situații foarte grele, el scapă pînă la urmă nevătămat. Cînd se întoarce acasă, pe pieptul lui strălucește Ordinul Drapelul Roșu.

Cu o bucurie de nedescris, Andri află că Olesia e în oraș și că nu s-a măritat... Ei se întîlnesc ca vechi prieteni. Pe Olesia o mișcă

devotamentul și fidelitatea lui Andri. Ea simte că acum, când tatăl ei nu mai e în viață, Andri Ptaha a rămas pentru ea omul cel mai drag și mai apropiat.

Ostrovski vorbea cu bucurie și duiosie despre viața lor fericită și armonioasă, despre băiețușul lor drăguț, cu ochii negri, și despre dragostea plină de duiosie a lui Andri pentru fiul său.

Ostrovski își amintea deseori și despre Vasiliok. În acest personaj a introdus mult din autobiografia lui. Și el, Ostrovski, pe când era băiețandru, lipea – din însărcinarea Comitetului revoluționar ilegal – manifeste, așa cum Vasiliok, neînfricat și îndrăzneț, împarte sub privirile jandarmilor apelurile bolșevicilor. La fel ca și Kolea Ostrovski, Vasiliok fuge de acasă și se înrolează în Armata Roșie, devenind copilul îndrăgit al unei unități de cavalerie.

Andri Ptaha nu știe multă vreme unde se află îndrăznețul lui frățior și este foarte îngrijorat. Cu totul întâmplător, îl întâlnește pe front.

Iată cum se petrec lucrurile.

Primind sarcina să treacă de urgență cu un grup de ostași peste un riu și ajungând în galop la pod, Andri vede că pe pod înaintează o unitate de cavalerie. Andri se strecoară călare în coloană, amestecându-se printre ostași. Își face cu greu drum. Simte dintr-o dată că-l atinge cineva cu nagaica pe spate. Întorcându-se, gata să-l înfrunte pe cel care-l lovise, incremenește cu mîna ridicată ; în fața lui se află Vasiliok. Cu căciula căzăcească lăsată pînă peste sprîncene, într-o manta prea lungă și largă pentru el, Vasiliok arată atît de cîrghios, încît, înainte de a-și îmbrățișa frățiorul, Andri izbucnește într-un ris puternic, din toată inima.

După această întîlnire se despart pentru multă vreme. Vasiliok rămîne tot în regiment. El crește acolo. Iar cînd se termină războiul și ajunge la vîrsta recrutării, intră într-o școală de aviație.

Ce se întîmplă cu Rajmund Rajewski ? Despre asta Ostrovski n-a pomenit niciodată nimic. Poate nici el nu vedea viitorul lui destul de limpede. Un singur lucru știa cu fermitate : Rajmund avea să urmeze drumul tatălui său, luptător dîrz și călit al măreșului partid bolșevic.

Educat în familia unui revoluționar de profesie, Rajmund nu cunoaște șovăiala. El se găsește întotdeauna acolo unde-i lupta mai primejdioasă, lucrează în organizațiile comuniste ilegale din Polonia și Cehoslovacia. El întruchipează schimbul devotat și curajos pe care l-a crescut și l-a educat vechea gardă bolșevică.

La început, viața lui Pšeniček a fost tragică. Chiar în primele lupte, el își pierde un picior. Conștiința infirmității lui îl apasă. Căutându-și de lucru, nimerește la o moară de apă și rămâne acolo. Aici se întâlnește cu Franciszka. Neputînd să rabde despotismul și ursuzenia bărbatului ei, Franciszka îl părăsește și pleacă la rudele ei, proprietarii morii.

Și iată că Leon Pšeniček se îndrăgostește de Franciszka. Inima ei bună se înduioșează de durerea lui. Fericirea lor însă nu ține mult : ea nu poate să rămână cu el ; își simte jignită mîndria de femeie atunci cînd prietenul ei și ea, femeie tinăra și sănătoasă, sînt priviți cu compătimire de cei din jur.

Pšeniček înțelege suferințele Franciszkăi. Și cu toate că îi vine foarte greu, el nu caută s-o oprească, atunci cînd ea îi spune că-l părăsește. Pšeniček ia hotărîrea să se întoarcă în armată. Aici însă găsește oameni care îl resping cu brutalitate și-și bat joc de el. „Du-te să paști găștele, băiete ! N-avem timp de pierdut cu un olog ca tine !” El izbutește totuși, prin rugăminți stăruitoare, să fie luat ca bucătar într-un detașament de partizani (era doar coșetar de meserie). Este adus într-o tabără și începe să le fiarbă o cașă atît de gustoasă și să le coacă plăcinte cu mere atît de bune, încît cucerește dragostea tuturor.

În el bate însă o inimă de luptător. El nu se poate împăca de loc cu soarta lui. După luptă, bucătarul curăță cu sîrguință mitralierele ostașilor, îi ajută să le monteze și să le demonteze și, pînă la urmă, își însușește cu desăvîrșire arta de mitralior. Îl roagă pe comandant să-l ia și pe el în luptă. Ca și înainte, Pšeniček nu știe ce-i frica. Mitraliera lui îl seceră pe inamic fără să greșească ținta. Eroul este decorat, la început cu unul, apoi cu al doilea Ordin Drapelul Roșu.

La sfîrșitul războiului i se face o proteză atît de reușită, încît invaliditatea lui rămîne neobservată.

Se întâlnește iarăși cu Franciszka. Sînt amîndoi oameni care au trecut prin multe încercări și suferințe. Franciszka este un activist sovietic energic și plin de inițiativă. Pšeniček conduce cu pricepere o întreprindere mare.

Toată familia Mihelson cade victimă pogromului. Numai Sarra scapă datorită unei întîmplări fericite. Lîngă cadavrele celor dragi, Sarra jură să nu-și precupească forțele în lupta pentru libertatea poporului. În numele mărețului scop, ea renunță la bucuriile vieții. Se dăruiește cu totul activității revoluționare și devine un însemnat activist de partid. Principialitatea ei, exigența severă față de ea însăși îi creează o uriașă autoritate în rîndul maselor.

Durerea înspăimîntătoare pe care a trăit-o în tinerețe i-a lăsat o rană adîncă în inimă; tristețea îi va umbri pentru totdeauna ochii, iar zîmbetul se va infiripa rar pe chipul ei minunat.

Kazimierz și Władisław Mogielnicki își încheie fără glorie viața. Pe „bătrînul ciine“, contele Kazimierz, și pe fiul lui mai mic, Ostrowski n-avea de gînd să-i lase în viață.

Există cîteva variante.

După ultima din ele, bătrînul conte trebuia să moară ucis de mina lui Mieczysław Przygodzki, care îi plătește astfel, cu mare satisfacție, pentru toate batjocurile aduse Franciszkăi.

Władisław cade în mîinile partizanilor. El renunță la titlu și la toate bogățiile lui, își trădează prietenii și făgăduiește partizanilor „mari recompense“, vrînd să scape de moarte. Dar moare ca cel din urmă laș și ticălos.

Ce se va întîmpla cu Ludwika?

„Ce ființă romantică“, se gîndește cu un suris indulgent Edward Mogielnicki despre soția sa. Într-adevăr, educată de romanele lui Sienkiewicz și Żeromski, Ludwika e ruptă cu totul de realitate. În naivitatea ei, ea îl crede pe bărbatul său un luptător pentru o cauză. Viața îi deschide necruțător ochii. Ludwika nu va trece în lagărul revoluționar, așa cum se așteaptă poate unii cititori. „Umanismul ei pasiv“ nu-i îngăduie nici o dezvoltare în viitor. Ea pleacă în Anglia, ca să se izoleze de ororile războiului.

În lupta împotriva poporului, pentru fostele sale domenii, Edward Mogielnicki își arată adevărata sa față și e atît de dezgustă-

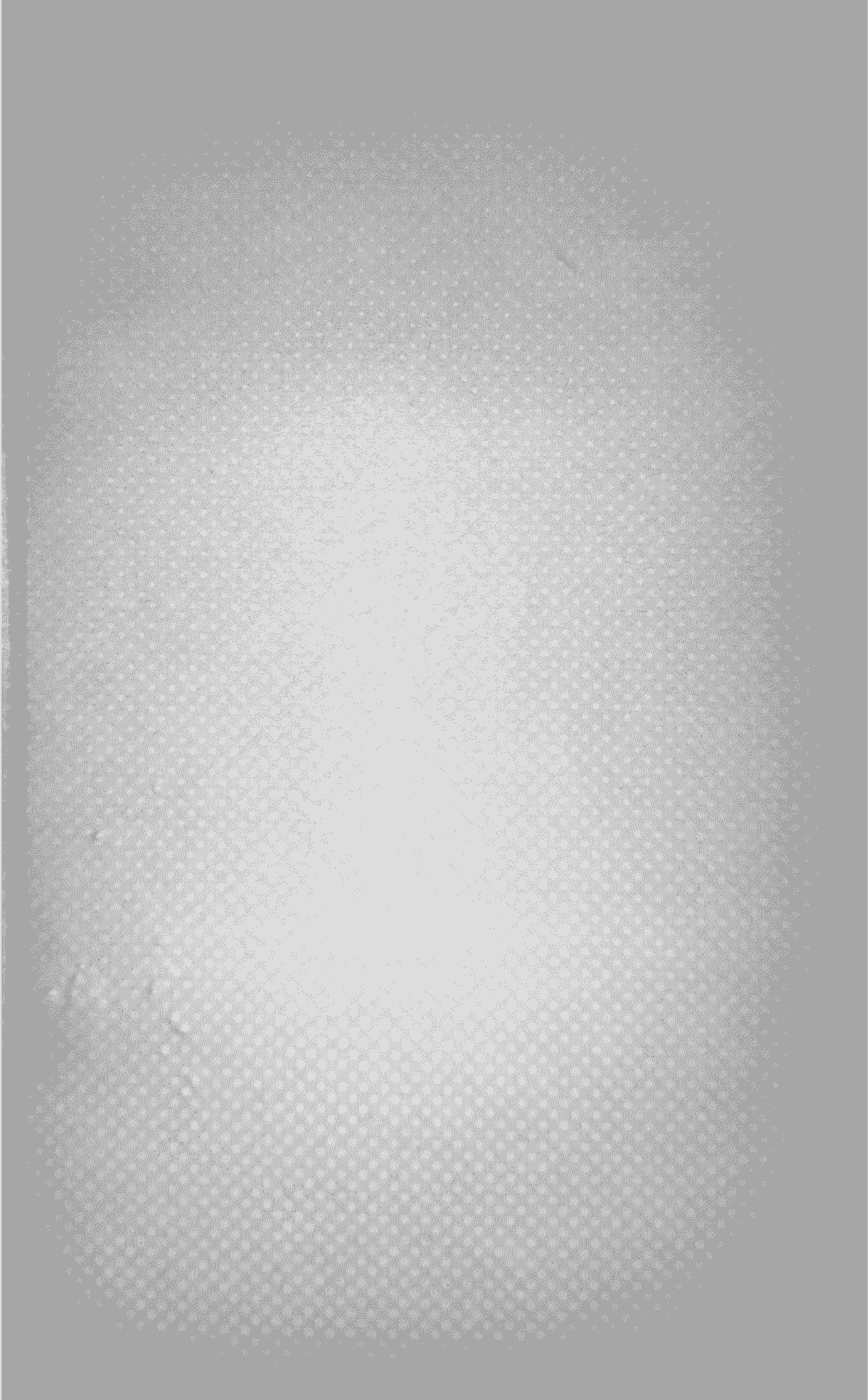
tor, încît soția lui, care îl iubea cu devotament, nu mai poate rămîne cu el.

Ostrovski a spus despre Ludwika : „Mulți au primit cu rețineri și au ridicat obiecțiuni cu privire la dezvoltarea ei ca personaj. Dar n-am s-o înalț mai sus. Ea a atins culmea umanismului său.”

Despre contele Edward Mogielnicki, Ostrovski spunea că după războiul civil va ocupa un însemnat post diplomatic în Franța.

Ar fi fost nejust să-l omoare pe Edward. El n-o să moară în războiul civil, pentru ca tineretul să știe că nu toți dușmanii poporului au fost nimiciți, că au mai rămas unii ca Edward, dușmani primejdioși, necruțători, care sînt gata să facă orice ca să-și recapete moșiile și bogățiile pierdute. Tineretul trebuie să știe că îl mai așteaptă o luptă crîncenă cu acești dușmani !

Iată, în linii generale, însemnările lui Ostrovski asupra unor eroi ai romanului „Născuți în furtună”.

În colecția
BIBLIOTECA PENTRU TOȚI

vor apărea :

G. COȘBUC

Fire de tort

Alexandria-Esopia

ANATOLE FRANCE

Crima lui Sylvestre Bonnard

N. BĂLCESCU

Rominii sub Mihai-Voievod Viteazul

TUDOR ARGHEZI

Versuri

AL. DAVILA

Vlaicu Vodă

M. GORKI

Gopilăria mea

M. GORKI

La stăpîn

Lei 4